

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Portal-MĂIASTRA

ISSN: 1841-0642

portal_maiastra@yahoo.com

Anul XX, Nr. 1 (76)/2024

Trimestrial de cultură editat de CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CONSERVAREA ȘI PROMOVAREA CULTURII TRADIȚIONALE GORJ
cu sprijinul CONSILIULUI JUDEȚEAN GORJ

LA JUBILEU - XX

La două decenii de când „Măiastra” literară și-a luat zborul prin lume, mă simt încurajat de destinul ei așa de promițător. De multe ori, când pornim o lucrare, ne gândim la versurile lui Eminescu: *Dintre sute de catarge/ Care lasă malurile,/ Câte oare le vor sparge/ Vânturile, valurile?*. Iată că al „Măiestrei” catarg nu l-a „spart” nimeni, nici vânturile, nici valurile, nici

răutatea oamenilor și nici măcar indiferența lor. Felicitări sufletului ei, domnului Zenovie Cărlugea!

Mă bucur că „Măiastra” merge înainte și îi urez, după datină și cuviință, *La mulți ani!*”

IOAN-AUREL POP
Președintele Academiei Române

După douăzeci de ani...

Trimestrialul de cultură „Portal-MĂIASTRA” a fost inițiat în urmă cu 20 de ani, printr-un parteneriat între Societatea de Științe Filologice din România – Filiala Târgu-Jiu și Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Gorj, cu sprijinul Consiliului Județean Gorj. Prin articolul-program „La început de drum” era definit atât contextul în care revista își făcea apariția, după vreo câteva publicații care își încheiaseră misiunea, cât mai ales ideea de a capacita valori cultural-artistice („vocații, pasiuni, inițiative”), „coagularea unei autentice emulații locale”:

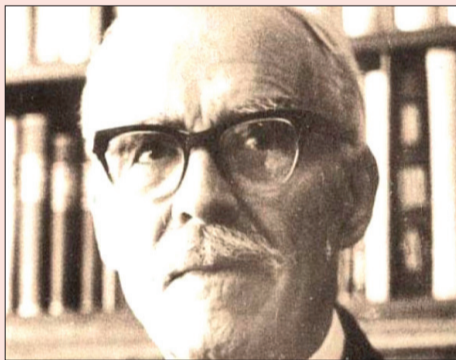
51 ZENOVIE CĂRLUGEA

TUDOR ARHEZI, TREPTELE DEVENIRII

Istoricul și criticul literar Florea Firan (n. 4 octombrie 1933, Giubega, Dolj) reeditează, într-o a șasea ediție, cartea *Tudor Arghezi, treptele devenirii* (Fundatia-Editura „Scrisul Românesc”, 2023, 368 p.), lucrare ce, prin edițiile de până acum (2008, 2010, 2012, 2013, 2015), a fost considerată un fel de monografie, până la apariția cărții lui Mirela Anghel, „Viața lui Tudor Arghezi” (Pro Universitaria, București, 2012). Prima ediție a fost distinsă, în cadrul secției de arhezoologie, cu Premiul Tudor Arghezi, la Festivalul Internațional de Literatură Tudor Arghezi (ediția 2008, Tg.-Jiu – Tg. Cărbunești).

Urmând structura celorlalte ediții, această monografie dezvoltă, în capitole aparte, aspecte importante din viața scriitorului: *Copilăria și adolescența* (pp. 38-76), *Regăsirea de sine* (77-98), *Pamfletar de excepție* (99-132), „*Cuvinte potrivite*” (133-142), „*Bilete de papagal*” (143-153), *Mărțișorul* (154-181), *Apogeul*

creației (182-205), *Consacrare academică* (206-224), *Recunoaștere universală* (225-254), *Cântecul toamnei târzii* (254-264), *În conștiința posterității* (265-288), *Bibliografie. Scrieri originale. Repere critice* (289-307), ADDENDA. *Ilustrații* foto din viața și activitatea lui Tudor Arghezi (308-360).

Autorul își propune să reconstituie „etapele devenirii, adică „viața și opera”, în mod cronologic, marcând momentele de răscruce ale existenței și activității

marelui scriitor, atât pe baza scrierilor argheziene cât și folosindu-se de câteva mărturii documentare, între care informațiile obținute și scrisorile primite în anii ,80 de la fratele vitreg al poetului, col. pensionar Nicolae Theodorescu, stabilit în Mărăcineni, Argeș, toate având darul de a spulbera „confuziile”, „presupuneri-le” (à la Cadem) și neclaritățile în privința originii paterne a celor doi frați.

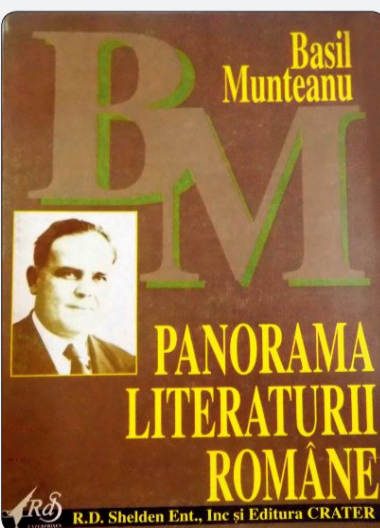
2 ZENOVIE CĂRLUGEA

PRIMA „SINTEZĂ VIE” DESPRE LITERATURA ROMÂNĂ PENTRU OCCIDENT

Recent, dna Mihaela Albu – cunoscuta cercetătoare în recuperarea exilului românesc – ne trimite revista „Antilethe”, ajunsă în anul al șaptelea cu numărul 1/19 din 2023, dedicat lui Miron Kiropol, și lucrarea lui Basil Munteanu, „PANORAMA LITERATURII ROMÂNE”, în traducerea lui Vlad Alexandrescu (Ed. AIUS, Craiova, Colecția Cărțile Exilului, 2023, 286 p.). În Prefață, editoarea se întreabă retoric: „De ce nici acum, la peste treizeci de ani de la căderea comunismului și de la abrogarea (parțială, totuși) a interdicțiilor impuse de acel regim, adevărata istorie nu se învață la școală?”...

Pentru mai dreaptă recuperare a exilului românesc, îndeosebi a celui provocat de „comunizarea” României de după Al Doilea Război Mondial era nevoie, credem noi, de înființarea de către Statul Român a unui Institut de Cercetare și Recuperare a Exilului Românesc (bine că a fost creat unul „al Revoluției Române”, bugetiv, parazit și mistificator,

care, iată, nici după trei decenii și mai bine de bălbăială complicitară, de la Evenimentele din decembrie 1989, nu a „reușit” să clarifice împrejurările și natura actelor comise, inclusiv responsabilitatea față de cele peste o mie de crime comise împotriva românilor ieșiți în stradă, genocid imprescriptibil!)... Și totuși, nici acum nu e târziu pentru crearea acestei instituții cu subordonare

academică, cu o schemă de încadrare credibilă, dincolo de orice tendințe și influențe, ridicând mai departe construcția chiar pe bazele puse până acum.

Dar până atunci cercetători precum Mihaela Albu, Dan Anghelescu, Doina Jelea și atâția consacrați contributori în domeniu au realizat pe spese proprii punctuale cercetări care, instituționalizate, ar fi putut beneficia nu numai de fondurile necesare editării unor lucrări cât mai complete și temeinice, dar mai ales de o concertare a tuturor părghiilor de informare, inclusiv cu apel la parteneriate culturale și canale diplomatice...

Apreciată drept „o culme”/ „un sommet” a operei de istoric și critic literar a lui Basil Munteanu (Marcel Bataillon, în „Revue de littérature comparée”, vol. 46/1972), PANORAMA DE LA LITTÉRATURE ROUMAINE CONTEMPORAINE, care vine deja pe un teren pregătit, căci autorul, odată stabilit în

Franța (1922-1940, apoi după 1946) și în afara oricărui inhibări, conjuncturi, rețineri, va realiza (ca un adevărat „recenzent expert”) cronici și studii privind „la vie littéraire en Roumanie”, abordând opera unor scriitori români din epoci diferite, de la romantici la moderniști și avangardiști (Nicolae Filimon,

6 Cezar BRAIA-BARASCHI

↳ Urmare din pag. 1

TUDOR ARGHEZI, TREPTELE DEVENIRII

În general, lucrarea se sprijină pe mărturiile poetului, răspândite prin scrierile sale, urmărind cronologic „etapele” vieții, ceea ce autorul numește „treptele devenirii”, de la anii copilăriei nefericite până la „consacrarea națională” în ultimul deceniu de viață (sărbătorirea oficială de la Ateneu, cu prilejul împlinirii a 85 de ani de viață) și „recunoașterea universală” a poetului octogenar (decernarea Premiului Herder al Academiei din Viena, la 30 aprilie 1965; propunerea eminenței cercetătoare Rosa del Conte la Premiul Nobel pentru poezie în anul 1965).

*

Dacă, în privința ascendenței paterne, lucrurile sunt, oarecum, clarificate, în ceea ce privește stabilirea identității materne s-au iscat mai multe ipoteze și controverse: „Problema ascendenței materne și mai ales paterne a poetului a făcut obiectul unor întinse și complicate dezbateri în presa de specialitate, de cert interes biografic, dar de o importanță, desigur, secundară față de revelațiile spirituale ce se cuprind în corespondența sa către familie, atât cât a rămas.”

În urma publicării, în 1982, a documentarului **Tudor Arghezi. Autoportret prin corespondență** (Ed. Eminescu, 264 p.), în îngrijirea lui Barbu Cioculescu, s-a stabilit că mama poetului, de la care, de altfel, poetul și-a luat și numele, este **Rozalia Arghezi**, născută la 1861 la Sechelidzban, lângă Brașov, de origine germană și de religie catolică, fiica lui **Ion Arghezi** (m. 1890) și a **Sofiei**. Rozalia a locuit între anii 1885 și 1930 la „adrese la care a domiciliat comerciantul Manole I. Pârvulescu și pe care Rozalia nu l-a părăsit niciodată. Din cei trei copii ai acesteia cu Manole I. Pârvulescu nu a trăit decât Alexandru, recunoscut de M. I. Pârvulescu în 1901 (Ion, viitorul scriitor, era din prima căsătorie a acesteia cu „comerciantul” Nicolae Theodorescu). Rozaliei poetul îi trimitea, din Geneva, scrisori, în perioada 1907-1910, pe numele Maria Theodorescu, ținând astfel „să dea mamei sale naturale, în cartier, statutul de mamă legitimă”. Grijulia mamă îi expedia pachete la Geneva, trimițându-i: găscă friptă, cozonac, icre, măsline... Înțelegem că fiul mai mare avea grijă de traiul celor rămași acasă, căroră, se înțelege, le trimitea și sume de bani. La data respectivă, Rozalia Arghezi avea în întreținere pe Alecu (Alexandru), „fratele uterin” (născut la 5 ianuarie 1891), din legătura cu Manole Pârvulescu, și pe Eliazar, fiul poetului din legătura acestuia, pe când era călugăr la Cernica, cu profesoara Constanța Zissu.

Din scrisoarea trimisă din Geneva „miercuri seara, de Crăciun” (1908), poetul amintește de o consangvină legătură:

Dulce mamă,

Primește cele mai bune urări învăluite în cele mai largi doruri pe cari ți le trimite cel ce te iubește mai puternic și mai frumos, deopotrivă cu Alexandru, pe lumea asta în care cei mai scumpi sunt totdeauna cei de un sânge și de-o nădejde.

Vă sărut pe obraji, pe frunte și pe mâni și sărută pentru mine pieptul lui Eliazar, la locul unde-i bate inima.

Al d-tale în veci,

Iosif.

În corespondența purtată cu „Maria Theodorescu”, apelată cu „Dragă mamă”, „Scumpă mamă”, „Dulce mamă”, – pachetul numără nu mai puțin de 29 de scrisori trimise de tânărul Iosif de la Geneva și Paris în perioada 6 iunie 1907 – 20 iunie 1910, - poetul își exprimă dorul de cei dragi, își asigură familia că se află în slujbă și este bine, îndemnându-i pe toți să aibă încredere în el și să reziste, căci credința și nădejdea lor vor fi răsplătite...

Acest fapt îl știau vechii săi prieteni rămași la București, ca Demetrius, Galaction și Cocea. Șerban Cioculescu, care-l vizitase, începând din 1928-29, pe poet, la Mărtișor, afirmă că Arghezi își adusese mama acasă la el pentru a îngriji de copiii Mitzura și Barutu: „Am luat și masa împreună, mai târziu, la Mărtișor; ea ședea la celălalt capăt al mesei, între cei doi copii, supraveghindu-le buna ținută, dar nu scotea o vorbă. Avea un statut de domesticitate. Afară de vechii prieteni, ca Demetrius, Galaction și Cocea, care știau că [Rozalia] e mama lui Arghezi, ceilalți o credeau o «nemțoaică la copii» (...). Era o femeie muncită, îmbătrânită poate înainte de vreme...”. Chipul ei se poate vedea într-o fotografie publicată în 1980

de revista „Manuscriptum”, în stânga fotografiei din 1938, făcând parte din grupul Demetrius, Paraschiva, Mitzura și poetul, în centru (în 1938, Rozalia Arghezi avea 76 de ani).

C. Popescu-Cadem (care se înșelase în privința tatălui lui Arghezi), în cercetările sale, arată că din căsătoria Rozaliei Arghezi cu Manole I. Pârvulescu (patronul băcăniei „Steaua Dunării”, în perioada 1886-1902, decedat în 1918), au rezultat trei copii, din care a trăit doar cel ce va deveni avocatul Alexandru Pârvulescu, „fratele uterin” al poetului (Ș. Cioculescu). Acestora (și fiului său Eliazar) le scria poetul de la Geneva, în perioada 1907-1910, dar pe numele

„Maria Theodorescu” (nume de împrumut), „pentru a-i crea în cartier o stare civilă clară” adevăratei sale mame, prima soție a lui Nicolae Theodorescu.

Este de-a dreptul uluitor ceea ce aflăm tot de la C. Popescu-Cadem, că Rozalia Arghezi a murit „în Spitalul de cronici mintali din comuna Bălăceanca, uitată și părăsită de toți, la 3 iulie 1944”.

„Nu de toți!”, corectează Șerban Cioculescu, căci avocatul Alexandru Pârvulescu, fiul, - căruia Șerban Cioculescu îi reproduce certificatul de naștere, - „a plătit întreținerea în spital și a acoperit cheltuielile de înmormântare”.

E, totuși, de mirare cum poetul nu a scris niciăieri ceva documentar despre mama sa, făcând caz numai de ascendența paternă, probabil dintr-un disconfort de ordin biografic și personal... Figura mamei apare, totuși, însă, transfigurată în câteva scrieri precum romanul „Ochii Maicii Domnului” sau unele poezii ce i s-au publicat postum (v. arhiva manuscriselor de la Arad, depusă la Biblioteca „Tudor Arghezi” - Centrul de Cercetare a Literaturii Argheziene de la Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”, de fiul poetului, eseistul și publicistul Barutu Arghezi / n. 28 decembrie 1925, București - d. 26 august 2010, Arad)...

Aici e marea dramă a poetului, care-și va lua numele, ca o mare taină, de la ambii părinți (*Tudor* de la bunic și *Arghezi* de la mamă), și nu de la numele antic al râului Argeș, cum a încercat însuși poetul să abată atenția eventualilor biografi și cercetători... (Z. Cârlogea, *Tudor Arghezi - un elogiu al Gorjului*, Editura MĂIASTRA, Tg.-Jiu, 2010, pp. 220-224; v. și: *TUDOR ARGHEZI - Oameni din viața lui. Dicționar esențial*, Tipografia Moldova, 2019, 810 p.).

*

Și de data aceasta, precum în unele ediții precedente, istoricul și criticul literar craiovean (precum și Mirel Anghel în monografia amintită) nu amintește de numele lui Istvan Ferenczes, autorul documentarului premiat în 2015 la Festivalul Arghezi, **ARGHEZI - ERGÉZI**, ediție bilingvă maghiară-română (Editura Harghita, Csikszereda/ Miercurea Ciuc, 2015, 126 p., apărută cu sprijinul revistei de cultură «Székelyföld»), din care rezultă destul de limpede că mama lui Arghezi nu este alta decât secuianca **Ergézy**

Rozalia din Vlăhița. Investigând minuțios linia maternă a poetului și mai puțin „problematice paternității”, dl Ferenczes Istvan, sesizând anumite neclarități, nu a împărțit «datele» furnizate de poet însuși în diferite împrejurări (referitoare fie la originea tatălui, fie la numele de «Arghezi» pe care și-l dorea provenit din vechiul nume geto-dac al «Argeșului»/ Argesis!), în consecință a întreprins o metodică demontare a tuturor «legendelor» în cauză, stabilind, pe argumente ineluctabile, că „numele de familie *Arghezi*, purtat de poet, nu este un nume de artist, ci e, de fapt, *numele real al mamei* lor [al fraților uterini Ion Theodorescu/ n. 1880 și Alexandru Pârvulescu/ n. 1891], scriitorul preschimbându-și numele de familie al tatălui (Theodorescu) în numele de familie al mamei (Arghezi), iar prenumele Ion cu prenumele bunicului, din partea tatălui, Tudor.” (p.73).

Se știa până acum că Rozalia Arghezi, mama celor doi «frați uterini», cum zice Șerban Cioculescu (adică având tați diferiți), s-a născut în 1861 într-un sat pe nume Sechelidzban de lângă Brașov din părinții Ion Arghezi și Sofia. La 17 ani ia calea Bucureștiului, unde devine slujnică (precum majoritatea fetelor venite din Transilvania), la negustorul de coloniale Manole Pârvulescu (renumita prăvălie „Steaua României”, de pe Calea Victoriei), în vecinătatea căreia lucra, la altă unitate comercială, cofetarul Nae Theodorescu (viitorul tată al poetului). Dar cum localitatea săsească brașoveană «Sechelidzban» nu a putut fi identificată cartografic, scriitorul secuic Istvan Ferenczes face o cercetare de amănunt în localitățile de pe Valea Homorodului, în secuime, stabilind că toponimul, transcris greșit de medicul de la Filantropia cu prilejul unei nașteri, are de fapt inclus radicalul *Sechelis* (Szekely) și un sufix circumstanțial maghiar -ban din «banya»/ «baie», «mină». Este, prin urmare, un toponim compus secuiesc.

Având în vedere religia romano-catolică a Rozaliei, cercetătorii care au susținut originea săsească a acesteia nu au observat că «sași din zona Brașovului (inclusiv ceangăii maghiari din Săcele) nu sunt de religie lutherană și - respectiv - evanghelică». Pe o asemenea pistă greșită, „cum să se ajungă cu cercetarea la Vlăhița/ Szentkeresztbánya?”, se întrebă dl I. Ferenczes.

Preocupat de diaspora maghiară din București care număra sute de mii de suflete în secolul trecut (*y compri* și problematica «slujnicilor secuiești» cu soarta lor destul de «tristă»), dl Ferenczes afirmă că „această cercetare m-a călăuzit și spre urmărirea sorții mamei lui Arghezi”. Mai ales că autorul știa că printre scriitorii maghiari din București (Majtényi Erik, Szász János ș.a.) „era răspândit zvonul și îl susțineau în public, cum că mama lui Arghezi era de origine maghiară”. Poetul Kányadi Sándor, care în 1962 fusese la Mărtișor pentru un interviu, a fost întâmpinat de Arghezi cu propoziții în maghiară, de aici „s-a răspândit bănuiala că poetul român, în copilărie, a fost dus pe timpul vacanțelor de vară pe aceste meleaguri secuiești nu de către vreo slujnică ocazională a familiei, ci de însăși mama sa cea dulce” (p.75).

Într-o manieră de „detectiv”, dl Ferenczes a investigat Arhivele de Stat din Miercurea Ciuc, în special, „registrele matricole bisericești ale satelor din Valea Homorodului”. Dar nu numai atât: „Am căutat în toate arhivele posibile de la Budapesta la București, prin Miercurea Ciuc, Târgu-Mureș, Alba Iulia, București”, scrie perseverentul documentarist, ajungând pe urmele unor mărturii până Germania, Sicilia etc. Tocmai când era pe punctual de a se da bătut, a descoperit în registrul matricol bisericesc din Vlăhița (*Szentkeresztbánya*) numele Rozaliei Arghezi, obținând de la parohul locului și certificatul de botez al acesteia, din care aflăm că **Rozalia** (transcrisă latinește *Rosalia*), este fiica lui **Ergézy János** (miner secuic, romano-catolic) și a **Zsuzsánnei Ágoston**, născută în Vlăhița, nr. 17. Mama acesteia era fiica nelegitimă cu numele de **Császár Terezia** din Racu-Ciuc, născută la 24 decembrie 1830 cu tată necunoscut (*pater ignotus*). Străbunicul dinspre mamă al poetului figurează în matricolele bisericești tot cu numele de **Ergézy János**, locuind la Vlăhița împreună cu tinerii căsătoriți („aici vede Rozalia pentru prima dată lumina zilei”).

→

Tudor Arghezi: „Sunt și eu o țară Gorjan”

Istoria literară este un enorm rezervor de informații nu o dată revelatoare, cu reflexe fascinante sau reacții bulversante. Scoase la lumină, unele referințe contrariază prin ineditul spectaculos, mai de fiecare dată modificând parțial sau radical traseul unor biografii ori imaginea unui destin literar. Și, după caz, în chip benefic sau în ipostaze defavorabile. Astfel că reperele istoriei literare se schimbă într-o altă stilistică epică, din nevoia obiectivă a unei viziuni integratoare, a unei coerențe în raport cu achizițiile informative extrase din imensul bazin cultural, explorat ingenios și stăruitor de unii cercetători dedicați rezolut, profesionist acestui demers exegetic.

Un caz recent, între altele câteva, este ilustrativ în această privință. Se cunoștea că, în anii 1952-53, poetul Geo Dumitrescu fusese trimis, ca element partinic propagandist de încredere, pe șantierul Hidrocentralei de la Bicaz. Anii trecând, scriitorul n-a suflat o vorbă despre îndeletnicirile lui de acolo: gazetăria tezigă-bolșevică din paginile ziarului *Zorii socialismului*, o uzină de produs pe bandă rulantă ode de glorificare a noii orânduiri, adunate (destule dintre acestea) într-o culegere infectă, numită Șantierul luminii, o colecție de mistificări și imnuri comuniste, îngropată – a sperat autorul – în uitare. Numai că, recent, un cercetător onest, Constantin Bostan, s-a aplecat meticolos asupra acestui episod, evitat parșiv de poet, într-un serial (opt secvențe) din revista *Convorbiri literare* (decembrie 2022-iulie 2023): „<Epopoea Bicazului>, *muncă jertfelnică și mucava politică*”. Dezvăluirile din acest serial îl definesc pe autorul *Aventuri-lor lirice* de mai târziu drept un zelos soldat înrolat în frontul realismului socialist, un scrib proletcultist abject, falsificând triumfalist cruntele realități cotidiene, printr-un înjositor pact cu diavolul. Nu amintește nimic, de pildă, despre tragedia deținuților politici, forțați să-și îngroape viețile la fundația megaliticului edificiu. Or, până atunci, poetul trecea, la debut, drept un *frondeur* turbulent, „antiburghez” și antiliric, mai apoi – antifascist (de fapt, un troțkist mascat), în fine, la maturitate, un teribilist demistificator, dar pradă prozaismului steril și persiflării frivole. Autorul încerca, fentând realitatea, să-și ascundă trecutul compromișor din punct de vedere moral și axiologic, prin omisiune; de fapt, prin minciună. Astăzi, perspectiva critică asupra scriitorului e de așteptat să se modifice esențial. „*Oare ce părere ne-am fi făcut noi, tinerii critici de atunci, dacă am fi avut cunoștință de reportajele cu pricina?*”, se întreabă Nicolae Manolescu în *România literară*, nr.31, 2023. Și continuă: „Și cum i-am fi interpretat poetului întrebarea din versul «*La urma urmei din câte adevăruri se compune un om?*»”. Necunoscând acea maculatură, autorul celei de a II-a ediții a *Istoriei critice a literaturii române*, 2019, se vede păgubit de un comentariu adecvat, în acest caz, din perspectiva noilor „*aventuri*” nicidecum lirice ale istoriei literare.

Este doar un exemplu, merit a ilustra împrejurarea că istoria literară rămâne

un teritoriu în permanență subminat de ape freatice în care colcăie informații de maximă relevanță, în așteptarea investigatorilor-scafandri pentru a le aduce la suprafață. Un cercetător de un asemenea calibru este, fără nicio îndoială, Ferenczes István. Poet, prozator și istoric literar maghiar, acesta (născut în 1944, la Păuleni Ciuc) a tipărit, în 2015, un substanțial și senzațional studiu, intitulat *Arghezi-Ergézi*, la Editura Harghita din Miercurea Ciuc. Concluzia excepționalei investigații arhivistice este una cu totul inedită, de uriaș efect cultural: mama reală a lui Tudor Arghezi este Ergézi Rozália, născută la 26 septembrie 1859, în localitatea Vlăhița/Szentkeresztbánya din actualul județ Harghita, trecută la cele veșnice la 3 iulie 1944, în București. Acum, scriitorul – un competent cunoscător al literaturilor maghiară și română – a scos de sub teascurile aceleiași case editoriale a III-a ediție a monografiei devenite deja reper biobibliografic: Arghezi-Ergézi.

Această descoperire memorabilă a spulberat definitiv sumedenia de mistificări, aproximații gratuite, supoziții și bâjbâieli biografice, găselnițe absurde, interpretări eronate, ba chiar și unele susțineri argheziene piezișe, otova, adevărate piste false privitoare la descendența sa maternală, la mama sa: originea, data și locul nașterii, starea civilă și confesională, părinții și bunicii, rudele, ocupațiile familiei, împrejurările prin care, la București, a ajuns (chipurile) „bonă” a copiilor Poetului, precum și atâtea elemente care compun existența unei femei cu adevărat vitregite de soartă, deși Istoria (cu „I”) i-a hărăzit rolul de mamă a celui mai de seamă poet român al secolului XX. Calitate de care ne îndoim, cu imensă decepție, că ar fi avut cunoștință, dată fiind situația ingrată în care a sigilat-o nemiloasa existență. Și din acest punct de vedere, monografia lui Ferenczes István – întocmită sub sigla descoperirii adevărului – reprezintă, simbolic, o reparație morală, un îndreptățit omagiu adus Rozáliei Ergézi.

Noua ediție a cărții este îmbogățită cu un **Appendix**, o secțiune de **Echouri** și una de **Anexe**, aceasta din urmă cuprinzând reproduceri după diferite documente: registre matricole, certificate de naștere, căsătorii și deces, hotărâri judecătorești, facsimile ale unor manuscrise argheziene, portrete și fotografii semnificative. **Appendix**-ul încorporează patru poezii, care se adaugă edificator celorlalte versuri-argument din întâia ediție a volumului. Autorul reproduce un **Catren** arghezi, care i se pare, pe bună dreptate, lămuritor pentru poziția Magistrului de la Mărțișor față de propria-i biografie: „*ascunderea adevărului din teama de a nu i se dezvălui originea maghiaro-germană dinspre mamă*”. Poezia sună astfel: „*E oltean, însă din fire/ Nu-i la minte prea subțire/ Și desigur a mințit/ Ca să crezi că nu-i corci!*”. Cercetătorul maghiar consideră că această „*temere din viața poetului, în acea perioadă*” („*a mințit*”) ar trebui privită prin prisma mentalității vremii, „*a opiniei publice, care-i atribuia o altă conotație, mai ales după apariția în presă a vitriolantelor pamflete argheziene*”.

→ pag. 4-5

← Mama era muncitoare la fabrica metalurgică din localitatea Szentkeresztbánya. János Ergézi figurează născut în Bucovina. El venise de prin părțile Iacobenilor ca muncitor la mina sau fabrica metalurgică de aici, locuind într-una din zecile de căsuțe ale coloniei: „Cu timpul noii veniți s-au dizolvat, fiind asimilați de muncitorimea Vlăhiței, pătura lor fiind integrată ca parte componentă a acesteia.”

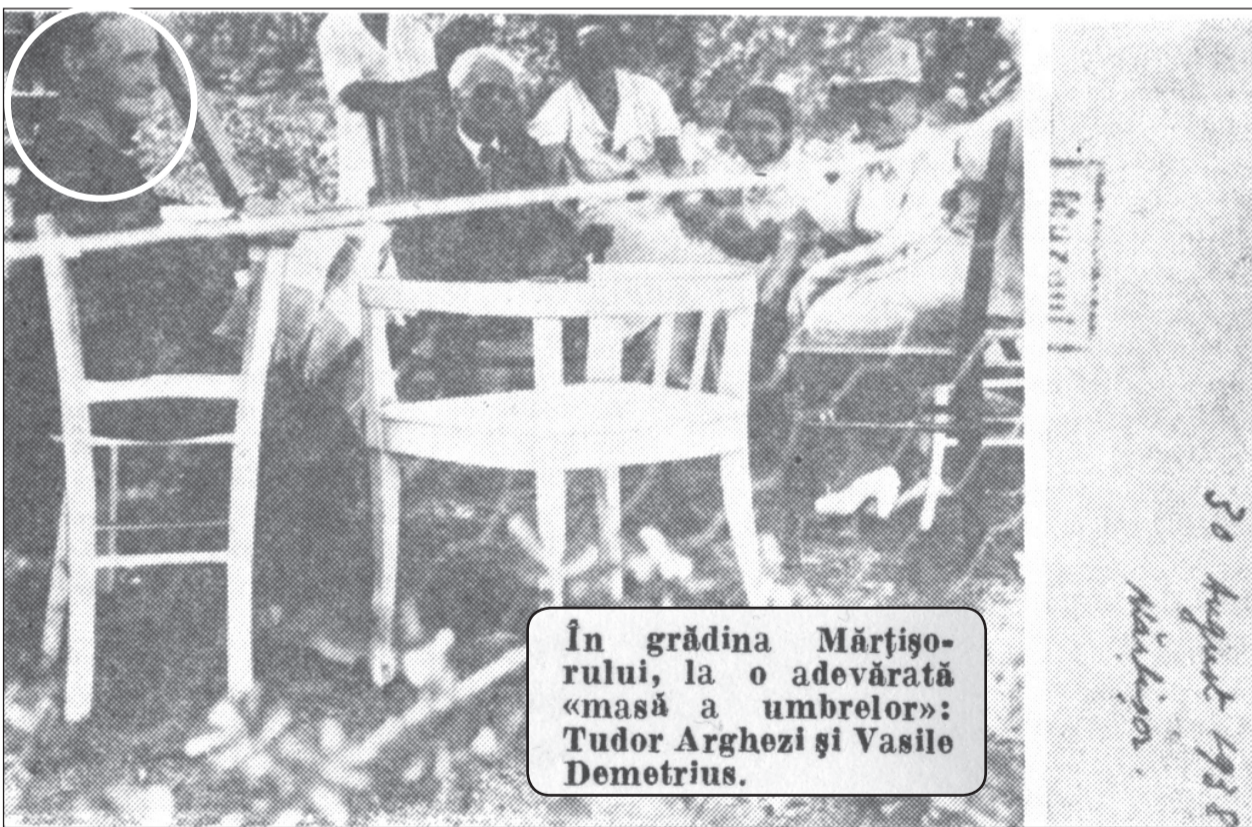
Familia *Ergési János – Ballaschin Mária* „era deci una dintre familiile bucovinene colonizate aici”, de naționalitate germană (peste 20% din locuitorii de origine germană erau pe vremea aceea bucovineni), a treia etnie după români și ruteni.

Așadar, tatăl János Ergési și bunicii dinspre tată ai Rozáliei erau germani (de aici faptul că aceasta își declarase naționalitatea germană la internarea în spitalul Filantropia), limba maternă a ei fiind cea a mamei sale originară din satul secuiesc Racu-Ciuc (maghiara). Maghiara era și limba mării majorități a locuitorilor din colonia Vlăhița.

Viața grea din colonie (a muncitorilor de la fabrica metalurgică, dar și a minerilor, între care se număra și tatăl Rozáliei) a marcat-o pe aceasta. Urmează primele patru clase la Vlăhița. La 13 ani rămâne orfană de tată, împreună cu ceilalți doi băieți și două fete. Bunicii dinspre tată s-ar fi retras în Bucovina, iar ajutorul orfanilor a venit din partea bunicii materne Császa Terez „singura sprijinitoare a familiei Ergézi bătută de soartă, ajunsă într-o situație disperată” (p.80).

În aceste împrejurări, viitorul Rozáliei se conturează într-o aspirație spre alte zări, căci nu avea altă șansă decât fie să se angajeze în fabrică sau la vreo cărbunarie (*boacă*), fie să plece ca „slujnică”, precum se obișnuia, ceea ce îi oferea un alt statut social. Așa ajunge la București, luând trenul de la Rupea la Brașov (încă din 1873, Brașovul era legat feroviar de București). Avea 18-20 de ani, fiind de o vârstă cu cofetarul de la patiseria vecină cu prăvălia în care ea se angajase.

De aici înainte ce s-a întâmplat cu Rozalia se cunoaște (nu va deveni soție legitimă nici a lui Nae Theodorescu, nici a lui Manole Părvulescu, tatăl viitorului avocat Alexandru, fratele „uterin” al poetului,

În grădina Mărțișorului, la o adevărată «masă a umbrelor»: Tudor Arghezi și Vasile Demetrius.

rămânând cu statutul de femeie-slujnică). Rămâne însă pilduitor devotamentul cu care ea a crescut pe cei doi copii (există o unică fotografie cu ea, cunoscută ca „gubernantă” de invitați, așezată la un colț al mesei, sub pomi, în curtea casei de la Mărțișor), dar și pe nepotul Eliazar, fiul poetului, pe care împreună îl aduc de la Paris: acolo născuse Constanța Zissu (1874, Pitești – 1921, Constanța), profesoară și poetă, soția legitimă a poetului din 4 octombrie 1912, de care însă după un an și jumătate se desparte, la 28 februarie 1914.

Dincolo de rezerva în care dl Florea Firan se menține (în legătură cu acest documentar prin care Ferenczes Istvan face lumină în cazul ascendenței materne a poetului), noua ediție *TUDOR ARGHEZI, treptele devenirii* este o lucrare onorabilă, menținând un echilibru între dimensiunea riguros documentară și un eventual ton encomiastic cu care uneori sunt abordate scriitorii canonici (Gabriel Coșoveanu).

Lucrarea nu este deloc „călătorie imaginară”, ci evocare realistă a omului, operei și epocii în care acesta a creat și s-a afirmat, devenind unul din cei mai de seamă scriitori români („al doilea Eminescu”), scriind în „cea mai curată limbă” de după Eminescu”, loc în care l-a așezat axiologia critică începând de acum 100 de ani: B. Fundoianu („doi titani ai literaturii române: Eminescu și Arghezi”), F. Aderca („un nou Eminescu”), G. Ibrăileanu, M. Rălea („cel mai mare poet de la Eminescu încoace”), T. Vianu (al doilea reformator de limbaj poetic „după Eminescu”), Perpessicius („cel mai mare poet de la Eminescu”), Ș. Cioculescu (stâlpi ai poeziei române, „poeți de egală valoare”), E. Lovinescu (așezându-l în fruntea „poeziei noi”), Pompiliu Constantinescu („imediat în primul rang”), G. Călinescu („cel mai mare poet contemporan al nostru”)... ■

← Afirmatie justificată dacă se ține cont de faptul că atât ar fi așteptat numeroșii săi adversari: să aflu această „taină”, acest „adevărat călcâi al lui Ahile” și să se năpustească asupra lui spre a-l sfâșia literar. „A mințit – subliniază istoricul literar – din cauză că era constrâns să mintă”. **Catren**-ul este considerat de Ferenczes atât de sugestiv încât, la o eventuală reeditare a cărții, l-ar plasa drept motto.

O altă piesă-argument propusă în demonstrație este poezia **Din flori**, „al cărei merit de seamă este că poetul enunță explicit natura adevărată a relației cu mama prin expresia «mama curată», înlăturând orice dubiu în această privință”. Excepționala poemă (al cărei titlu este atât de relevant!), cu aparență de reportaj liric, cultivă o ambiguitate subtilă, un joc derutant de oglinzi, din care se schițează ingenios portretul unei mame „măhnite, pribeagă prin lume, tăcută”, oropsită dramatic de soartă, nevoită „să plece la muncă la cinci jumătate”. Femeia trebuie să lase „singur în casă”, „în ulița strâmtă, săracă”, un „băiat mic”, care trăiește „ca un inger lăsat într-o seară/ Din cer într-un leagăn de ceară”. Grijulie, pentru copilul trist și singur, „bărbatul nădejilor mamei curate”, căruia, plecând la lucru din zori, femeia, „din porția ei de la prânz/ A pus de o parte ceva și a plâns”. Deprimatului „bărbat de-o șchioapă” „îi trec pe la geam/ Poverile trase cu jug și cu ham/ Trec oameni strănși sub umbrele/ Luptând cu picioarele grele./ Mai bine să nu știi ce zic ei de tine./ Că tată ți-ar fi orișicine...”. Dicțiunea lirică argheziană, pe cât de derutantă, pe atât se dovedește de explicită, grație splendeidei arte a desenului din covor.

Constituie mărturie prețioasă și un text al poetului A.E. Bacovsky, în care afirmă că despre tinerețea lui Arghezi cunoaște puține lucruri, poetul „păstrând o ciudată discreție în problema asta (...), o parte a copilăriei și-o petrece în Transilvania secolului XIX, nefiindu-i necunoscută nici limba lui Ady Endre, în care l-am auzit odată adresându-se către fata din casă, ungueroaică în secuime” (cine alta decât Ergézi Rozália?).

Rika, ultimul titlu din acest capitol, este un element semnificativ pentru ceea ce țintește a dovedi istoricul literar: „originea secui-maghiar-germană a mamei lui Tudor Arghezi”. Care au fost împrejurările? Cu ocazia unui congres al scriitorilor români, din 1955, revistă **Utunk** din Cluj îl trimite la București pe redactorul Bodor Pál, între altele să-i smulgă și un interviu deja reabilitatului poet mereu răzvrătit Arghezi. Din diverse pricini, convorbirea n-a putut avea loc. În schimb, tânărul publicist realizează un reportaj, evident viciat de ideologia vremii, dar nu asta e important, ci faptul că – la un moment dat – în timp ce se întreține cu Poetul, publicistul Bodor Pál este apelat telefonic de redacția clujeană. Convorbirea având loc în unguerește, reporterul se simte obligat să-și ceară scuze, ceea ce l-a făcut pe Arghezi „să pufnească în râs: Lasă, dragă, asta, mai bine spune-mi ce înseamnă «körülményes», pronunțând perfect cuvântul maghiar?”. Momentul, atât de stupefiant, l-a determinat pe interlocutor „să rămână cu gura căscată”. Însă, „cu multă bunătate, Arghezi a continuat, într-o maghiară perfectă, literară. Îmi place limba maghiară – «mert, erős, férfias, nem mézes-mázás és cukros». („pentru că e o limbă energică, bărbătească, nu e dulceagă, siropoasă”). Comentariul lui Ferenczes este decis: „Vorbile maghiare ale Maestrului, rostite cu gust subtil, mărturisesc faptul că trebuia să fi cunoscut limba maghiară în profunzime, amănunțit, ca acel om care și-a însușit o limbă în primii zece ani ai vieții. Și ceea ce și-a însușit omul până la această vârstă (...) dăinuie o viață”. Aceeași idee o afirmă, fără falsă modestie, și semnatarul acestor rânduri într-un text (**Arghezi a fost și la școala maghiară**), inclus în sumarul prezentei monografii: „Ceea ce cunoști în cei șapte ani de acasă se șterge greu din memorie, doar odată cu intrarea în neființă”. De altfel, este vorba de un adevăr universal, nu e nimic original aici: chiar și Irineu, episcopul de Lugudunum (Lyon), cel care a oficiat caracterul canonic al celor patru Evanghelii, susținea că „Tot ceea ce ai aflat în copilărie ți se altoiește pe suflet”. Însă, în urma reportajului publicat, redacția revistei **Utunk** îi solicită autorului Flori-lor de mucigai un manuscris, iar autorul se execută generos, expediind o scriere memorialistică, intitulată **Rika**, ce va fi publicată în traducere la finele lui 1959. Ce era acel manuscris? Cu vorbele autorului, este „povesti-

rea unei călătorii lungi transilvane, făcute ca mic copil împreună cu părinții, acum vreo 70 de ani”, străbătând sate (al căror admirabil simț gospodăresc este deindată sesizat cu încântare de viitorul mare gospodar care se va dovedi însuși Arghezi), dar traversând și o tenebroasă pădure (Rika), într-un atelaj tras de cai. Trecând peste unele „incongruențe” sau „divergențe”, pe care cercetătorul le amendează (călătoria nu putea fi întreprinsă „cu părinții”, ci doar cu mama, din motive obiective etc.), ceea ce este în grad înalt revelatoriu rămâne prezența în memorial a unor cuvinte maghiare. Și nu oricum, ci „scrise întocmai, în limba maghiară, cu ortografie maghiară, de însuși poetul”. Iată câteva din această galerie: „szabad” („e liber”), „bizonisten” („zău”), „nem tudom” („nu știu”), „passzus” („pașaport”), „kérem szépen” („vă rog frumos”), „gyermek” („copil”), „leány” („fată”), „köszönöm” („mulțumesc”)... Faptul e în măsură a autoriza opinia lui Ferenczes că „în copilărie, băiatul a avut parte de o influență lingvistică maghiară profundă”. Aceste informații, colectate din surse îndeosebi livrești, completează fecund multiplele și insistentele investigații minuțioase pe teren (arhive, primării, școli, parohii, judecătoria, presă, așezăminte sociale și culturale, redacții, categorii diverse de persoane etc.) – toate în ideea obsedantă care a dat de furcă istoriei literare: cine i-a fost mamă Marelui Alpha al liricii românești din veacul trecut?

Reacția criticii față de acest studiu temeinic, care – *hélas!* – rescrie biografia argheziană, este marcată în volum prin opt titluri, sub semnătura a șase scriitori. Evident, recolta este cam pauperă: ne-am fi așteptat ca atitudinea istoriei literare autohtone să fie mult mai promptă și mai devotată unui subiect atât de șocant. Dar, n-a fost să fie. Câțiva dintre cei care au elaborat studii și cărți despre viața lui Arghezi au tăcut mâlc: probabil, nu voiau să fie clintiți nicicum din convingerile lor, chiar atunci când adevărul, cu totul evident, le răsturna opiniile anchilozate în clișee sau prejudecăți. Alții nu s-au pronunțat, fie din scepticism, fie din încredințarea absurdă că n-are rost să-l tragem tocmai acum pe Arghezi dintr-un neam de secui-maghiari-germani, prin mama reală, Ergézi Rozália. Scriitorul Ferenczes István însuși a fost frapat de acest obscur aspect: „Ceea ce mă neliniștește în continuare este faptul că, în ciuda atâtor evidențe, chiar și acum, după o jumătate de veac de la trecerea în neființă a poetului, se mai află unii care au îndoiești în veridicitatea istoriei Arghezi-Ergézi...”. Surprinzător este, însă, că – în cazul altui remarcabil scriitor român, Petru Dumitriu (romanul **Cronică de familie** rămâne un reper al prozei postbelice autohtone) – critica nu s-a sinchisit nicidecum că și el a avut o mamă maghiară (Theresa, fiica Ecaterinei și a lui Carol von Debretzy, inginer secui din Sfântu Gheorghe): „Maică-mea era ungueroaică. Admirabilă femeie. Întâi, a învățat perfect românește, fără urmă de accent. Apoi, a spus: «Voi sunteți copiii tatălui vostru, care e român» (născut în Ilfov, mai român ca așa mai greu găsești). Nu m-a învățat niciun cuvânt ungueresc, am prins câteva cuvinte de la bucătăreasă. Dar, în cărțile mele, am fost nedrept cu mama, pe când, în realitate, ea era altfel decât în literatură, mult mai bine. Nu trebuie confundate planurile”.

Iată două situații cvasi-similare, care, în filigranul social și moral, sunt reflectate în chip diferit. Există, de asemenea, alți scriitori români semnificativi care provin din familii mixte, fapt care n-a deranjat pe nimeni, de ar fi să-i amintim doar pe Eugen Ionescu (mamă franțuzoaică, Thérèse Ipcar, fiica unui inginer francez) și Panait Istrati (tată grec, contrabandist: Gherasim-Gheorghios Valsamis). Dar, în vreme ce Petru Dumitriu, din acest punct de vedere (al naționalității), nici nu e băgat în seamă, precum și ceilalți autori cu origini mixte, Tudor Arghezi e privit cu suspiciune. Până și un modest istoric literar, Mircea Anghelescu, catadicsește să scrie neglijent informațional și stilistic (**Opera lui Tudor Arghezi, în România literară**, nr.1-2, 2022): „Tânărul Ion N. Theodorescu, care a adoptat ca nome d'arte un nume purtat de femeia care se pare că i-a dat naștere Rozalia Arghezi. Este un nume incert din punct de vedere legal, dar diferent pentru istoria literaturii pentru că, la aproape un secol și jumătate de la nașterea viitorului poet, orice urmă a vreunui document biografic de oarecare însemnătate s-a șters de demult”. Atât de vigilent a parcurs documentele din cartea lui Ferenczes István,

încât nici măcar numele real al mamei poetului n-a fost în stare să-l rețină, într-o frază șleampătă, parcă așternută cu repulsie. Unde va fi găsit, în respectivul studiu al cercetătorului maghiar, persoana numită „Rozalia Arghezi”? Opinie sceptic-negativă a avut și fostul președinte al Academiei Române, criticul și istoricul literar Eugen Simion, coordonatorul general al **Dicționarului literaturii române**, unde semnează capitolul referitor la Tudor Arghezi: „Biografia săi indirectă dau altă versiune nașterii lui. Conform lor, Rosalia Arghezi, de naționalitate germană, venită din ținuturile Brașovului în București, ca menajeră, ce trecea drept <mamă de suflet>, ar fi fost adevărata sa mamă (...). Dezbateră n-a dus la niciun rezultat, așa că, în privința originii poetului, în imaginarul cititorilor rămâne cum a voit și a scris poetul: se trage din lumea tare și colțoasă a Gorjului”. Este surprinzător cum acest important istoric literar se manifestă cu atâta suficiență în abordarea documentelor privitoare la biografia argheziană (până și numele mamei este stălcit – „Rozalia Arghezi”!). Ca și în cazul altor comentatori, dogma este mai „tare” (ca să-i preluăm limbajul) decât adevărul, neacceptându-se realitatea noilor descoperiri istoriografice...

Totuși, noutatea categorică a cărții lui Ferenczes István n-a fost trecută cu vederea de mai mulți literați români și maghiari: Gheorghe Grigurcu (**Părinții lui Arghezi**), Ion Nete (**O uimitoare descoperire**), Pécsi Görgyi (**Ferenczes István: Arghezi-Ergézi**), Roxana Sorescu (**Arghezi, un nume cu poveste**), Ion Mierluciu (**Rozália Ergézi a fost mama lui T. Arghezi!**) și Vladimir Udrescu (**Un caz elucidat după un secol: secuianca Ergézi Rozália – mama lui Tudor Arghezi; Arghezi a fost și la școala maghiară; Atracția transilvană a lui Tudor Arghezi**). Ar fi meritat ca sumarul să cuprindă și un consistent text al scriitorului Zenovie Cârlogea, apărut în **Portal-Măiastra**, an XII, nr.1/46, 2016: **Din nou despre secuianca Ergézi Rozália, mama lui Tudor Arghezi**.

Poet de raftul întâi și cel mai competent critic de poezie contemporană, Gheorghe Grigurcu, susține că „scriitorul secui din România, Ferenczes István, ne-a oferit o acribioasă cercetare bilingvă”, întrucât „Arghezi și-a ascuns în bună măsură biografia, fie înfățișând-o în diverse variante, fie pur și simplu trecând unele date ale ei sub tăcere”. Dacă, în privința tatălui real, situația s-a clarificat între timp („Comersantul” Nae Theodorescu, născut în 1859, la Craiova, din părinții Tudor, de meserie cojocar, din Târgu Cărbunești, de unde și patronimicele Cojocar și Cărbunaru, și Bălașa), situația mamei reale a lui Arghezi a rămas, până de curând, confuză, incertă, controversată. „Destinul trist” al Rozăliei Ergézi a fost, în sfârșit, decriptat, animat și reliefat în toate ramificațiile sale de scriitorul Ferenczes István. Avatarurile existenței acesteia conțin toate ingredientele unui roman de aventuri dramatice. Faptul că fiul s-a comportat atât de ciudat cu propria-i mamă este „de presupus aici – notează Grigurcu – și un complex al poetului care se jena de condiția umilă a celei care i-a dat viață, complex analog cu cel al lui Mateiu I. Caragiale”, fiul nelegitim al marelui comediograf Ion Luca Caragiale. De unde și „o suferință a vieții lui Arghezi”, care „a fost neîndoios cea generată de condiția sa de copil din flori, marcată și aceasta de propriile dubii”.

În comentariul său, Roxana Sorescu aduce în discuție un aspect inedit, care – tangențial, asemenea altor elemente – completează oportun faza aurală a biografiei argheziene. Este vorba de gestul aproape neverosimil al poetului și prozatorului Vasile Voiculescu, prieten cu Arghezi, de a cumpăra un clopot pentru o proiectată biserică ortodoxă în Vlăhița! Tocmai acolo, în satul acela nordic, din apropierea Odorheiului Secuiesc și a băilor harghitene! El, scriitorul născut într-o comună buzoiană, Pârscov, dincoace de munți, în Regatul României... De unde până unde? Această intenție nu poate fi explicată decât prin amiciția traică a autorului de poezii mistice și proze fantastice cu cel ce scrisese uluitoarea poezie **Duhovnicească**. Doar astfel se lămurește misterul. Este incontestabil că Voiculescu a aflat, în mare secret, de la magistrul „cuvintelor potrivite”, multe informații privind biografia nebuloasă a acestuia, printre care – este de presupus! – și despre obârșia acestuia, pe care Arghezi o ferecase cu șapte lacăte în sinea lui. Nu există altă explicație pentru această inițiativă năucitoare a „doctorului fără arginți”, cum a fost numit în epocă,

de a dona banii primiți în urma obținerii Premiului Național de Poezie (1941) pentru achiziționarea unui clopot, necesar unei viitoare biserici ortodoxe în inima Transilvaniei, în Szentkeresztbánya/Vlăhița, într-o localitate maghiaro-secuiască, unde localnicii sunt de confesiune romano-catolică! Gestul voiculescian poate fi considerat și drept un omagiu adus marelui poet, implicit mamei sale, Ergézi Rozália. Altfel, de ce Voiculescu n-ar fi investit banii într-o acțiune similară, bunăoară, în satul natal? Cum să-i dea prin minte unui om cu scaun la cap, așa tam-nesam, cum se zice, să fie părtaș la ridicarea unui lăcaș de cult ortodox tocmai într-un loc ca și necunoscut? Dar, reflectând mai serios asupra acestei întâmplări, subsemnatul ajunge la încheierea că, în definitiv, asemenea gesturi au întotdeauna o motivație strictă. Asemănător s-a procedat și în alte situații. De exemplu, ziaristul de faimă și de cultură Pamfil Șeicaru: voluntar, ca sublocotenent pe frontul primului război mondial, în timpul unor lupte lângă Orșova, în 1916, este îngropat de viu, împreună cu un camarad, de explozia unui obuz. Scăpat cu viață ca prin minune, luând parte mai apoi și la alte bătălii, până la Oituz, este decorat cu Ordinul Mihai Viteazul în rang de Cavaler. Revenit, însă, din moarte, face un legământ în fața Celui de Sus că, în acel loc unde era să fie îngropat pe veci, pe dealurile Orșovei, va ridica o mănăstire. Ceea ce va și face mai târziu, lăcașul primind numele mamei sale: Ana. Așadar, treptat-treptat, în situația lui Arghezi, se descoperă aspecte aparent insignifiante, care – precum pilitura de fier – încep a coagula un contur biografic tot mai pronunțat. Nu e de mirare, astfel, că autorul **Psalmilor**, Tudor Arghezi – intrat tânăr în cinul călugăresc, fost ucenic la mănăstire, îmbrăcat în haină monahală ca Iosif, hirotonit diacon și adus la Mitropolie – s-a gândit să ridice o biserică ortodoxă în zona de baștină a mamei sale și, implicit, a unei părți a propriei copilării, când a deprins și limbile maghiară și germană și cunoscând oamenii locului și îndeletnicirile lor. Roxana Sorescu mai face și o altă observație tentantă: nu întâmplător Arghezi, născut într-o mahala bucureșteană, și-a construit la Mărțișor, în plin citadinism, un spațiu închis, oarecum securizat, „autarhic-paradisiac, după modelul gospodăriilor secuiești și săsești din Vlăhița”. Asta, fiindcă avusese, încă din copilărie, un contact direct și fertil cu acel tip de civilizație rurală din zona harghiteană (la Tg. Cărbunești a ajuns abia la maturitate). Iată cum componente aparent minore sugerează aproape explicit realități secretizate în mod voit, dar care, în împrejurări misterioase, precum untdelemnul, ies la suprafață și prind a contura adevăruri indubitabile.

Într-un „*echo*” bine încheiat la toți nasturii ideatici și estetici, Pécsi Györgyi apreciază că volumul **Arghezi-Ergézi** de Ferenczes István este „*elementul senzațional al istoriei literare româno-maghiare a anului 2015*”. După ce amintește cazurile a doi poeți maghiari de însemnătate națională (József Attila – tatăl român și Petőfi Sándor – mama slovacă și tatăl sârb), scriitoarea maghiară este de părere că „*nu e nimic straniu nici în faptul că, dintr-o dată, iese la iveală faptul că unul dintre cei mai de seamă poeți români, de talie universală, nu este un pur descendent al nației sale*”. Pécsi Györgyi reface prudent traseul cercetărilor lui Ferenczes în privința acestui subiect-tabu, care a debutat cu „*cercetarea și prelucrarea istoriei, a sorții propriei familii*”. Faptul că tatăl său – în perioada interbelică – a lucrat pe șantierele unor construcții bucureștene, l-a pus în legătură cu colonia maghiară din Capitala României, i-a dat imboldul de a studia cu atenție destinul de multe ori nefast al slujnicilor so-site din Secuime. Și astfel ajunge la subiectul Arghezi, asumându-și sarcina de a elucida posibilele relații ale acestuia cu maghiarii: „*Se afundă în munca gazetarului pragmatic pasionat, de breaslă, a sociologului empatic, având, pe de o parte, un interes personal cu bună convingere, iar pe de altă parte, o intuiție poetică adevărată. Astfel, cartea de sinteză Arghezi-Ergézi nu este doar o lucrare biografică riguroasă, ci și o operă bazată pe faptele exacte ale sociologiei, ale eseistului și ale poetului*”. Care ar fi rezultatul acestor meticuloase investigații? În esență, este evocarea pasi-onic(n)ă, dar riguroasă „*a chipului acelei mici slujnice cu soartă nefastă, pe jumătate orfană, dusă în ispită de multe ori, abuzată de nenumărate ori, dar al cărei destin niciodată nimeni nu și-l asumase. Acel chip pe care Ferenczes îl poartă adânc în inimă*”. Din acest

motiv, eseista maghiară consideră că „*eroul adevărat al acestei cărți nu este, de fapt, poetul Tudor Arghezi, apreciat, de altfel, cu deosebită stimă de Ferenczes, ci mama lui adevărată, Erg Rozália. Una dintre multele sute de mii de fete secuience, provenite din surplusul de sărăcie a Secuimii, aceea care, într-un anturaj străin, singură-singurică, încearcă să-și creeze iluzii de bunătate, dezonorată, își pune nădejdea într-o simplă supraviețuire*”. Autorul „*o poartă adânc în inimă pe Ergézi Rozália: de aceea, este așa de importantă pentru autor - pe lângă prezentarea adevărului biografic - clarificarea raportului mamă-fiu*”. În context, Pécsi Györgyi îl citează pe onestul cercetător român al vieții și operei argheziene, Constantin Popescu-Cadem: „*Arghezi, oricum, cu sau fără voia lui, cu știrea sau fără știrea ei, a preamărit numele ei de familie, cu care el și-a pecetluit în nemurire opera, ca o dovadă de filială devoțiune*”. Concluziv, autoarea scrie: „*Ne mai rămâne de rezolvat încă o enigmă: cu regăsirea Rozăliei Ergézi, noi, maghiarii și românii, vom fi în stare să profităm de Arghezi, pentru a ne îmbogăți în omenie?*”. Problematică, profundă și răscolitoare întrebare...

La rândul-i, prozatorul și gazetarul Ion Nete este de părere că volumul **Arghezi-Ergézi** de Ferenczes István reprezintă „*o uimitoare descoperire*”, că acest studiu „*se înscrie, cu adevărat, între evenimentele obligatoriu de consemnat în istoria literaturii*”. Din această pricină, cartea este considerată „*un eveniment*”, întrucât autorul „*a făcut o reală demonstrație a vocației sale de cercetător*”. Scriitorul român harghitean rămâne chiar convins că, „*de-acum înainte, din biografia marelui poet Tudor Arghezi, vor fi excluse acele aproximări, prin care mai mult e învăluit decât dezvăluit misterul mamei sale adevărate*”. Comentatorul mai avansează și ideea că acest demers de istorie literară poate fi privit și ca un „*îndreptar*”, în sensul că este în măsură să descifreze destule tâlcuri profunde ale versului arghezian. Iar prin adoptarea numelui mamei sale reale, Poetul a aflat, probabil, „*modalitatea de a-i mulțumi pentru că l-a adus pe lume, preamărindu-i, la rândul său, numele de familie*”. În felul acesta, „*a nemurit-o*”. Ba chiar „*și-ar fi împăcat sufletul*”. Iar studiul lui Ferenczes István, care reface itinerariul devenirii lui Arghezi, „*impune rostirea, cu tot respectul cuvenit, a numelui mamei unuia dintre cei mai mari poeți ai României*”...

Nu constituia nicio pagubă dacă articolul superficial al lui Ion Mierluțiu ar fi lipsit din sumar. Lectura debilă a cărții dovedește precaritatea intelectuală a semnatarului: „*Roz dovedească Ferenczes István, s-a născut în jurul anului 1861, într-un sat din preajma Brașovului*”, când, de fapt, aceasta a venit pe lume (după cum s-a mai precizat) la 26 septembrie 1859, în localitatea Vlăhița/Szentkeresztbánya din actualul județ Harghita. Însăși editura a sesizat că I.M. denaturează adevărul afirmațiilor cercetătorului maghiar, dezinformare izvorâtă „*dintr-o citire neatentă a cărții*”, fiind, de fapt, „*o măsluire a esenței descoperirii lui Ferenczes István, cu care a deschis un fâgaș nou în cercetarea biografiei lui Arghezi*”.

„*Cazul Ergézi Rozl*”-a preocupat și pe semnatarul prezentului text, dovadă cele trei comentarii din cuprinsul cărții, la care se poate adăuga un al patrulea (**Arghezi – viața ca palimpsest**), rămas în paginile revistei **Portal-Măiastra**, an XII, nr.2/47, 2016. Acum, textul **Atracția transilvană a lui Tudor Arghezi** poate fi întregit cu un nou fapt, furnizat de prozatoarea Ștefania Velisar Teodoreanu, soția scriitoru-

lui Ionel Teodoreanu. Întâmplător, cele două familii (Arghezi și Teodoreanu) se aflau la Techirghiol, localitate dobrogeană vestită pentru nămolul tămăduitor, cazate, ambele, pe palierul aceluiași hotel. La sfârșitul sejurului, Teodoreni pornesc spre mănăstirea Agapia din Moldova, iar familia Arghezi – ghici unde? – spre Transilvania: la Râșnov, lângă Brașov, unde Poetul (scrie Doamna Velisar) „*ne chema și pe noi, cu multă insistență*”. Pe fiul Rozăliei, de fiecare dată, îl atrăgea tainic, precum un magnet, zona ardelenescă, un gând îl îndemna mereu spre obârșiile materne, spațiul care i-a pecetluit pentru vecie destinul. Avem încredințarea că alte amănunte semnificative, cu vremea, se vor ivi și vor rotunji acest tablou de suflet arghezian transilvan.

Dar, esențial este că temerarul și energicul demers investigator al lui Ferenczes István – sprijinit pe o categorică pasiune a căutării adevărului și o certă fibrilație a spiritului creator – a bulversat benefic biografia argheziană. Iar câteva comentarii pe marginea cărții au completat avantajos ampla panoramă informațională schițată de autor. Acestora le adăugăm acum o informație cu totul prețioasă, oferită de însuși Arghezi, așa, printre rânduri, ca unul care învățase la mănăstire să scrie și să citească „*pe dedesubt*”. O expresie populară spune: „*L-a luat gura pe dinainte*”; pe Arghezi, însă, l-a luat condeiul, fiindcă asemenea mărturisire n-a mai făcut-o niciodată (din câte știm până acum), ca unul care și-a sigilat biografia într-o tăcere asurzitoare și și-a contrafăcut-o insistent. Astfel, în ziarul **Gorjanul** (Anul XXIII, No 45, Tg.- Jiu, 11 Decembrie 1946, p.1), se tipărește o „*tableită*” de Tudor Arghezi, intitulată **Gorjul și Gorjanul**, publicată inițial în ziarul **Adevărul** și reluată în **Gorjanul** de „*directorul ziarului, d. Jean Bărbulescu (...), personaj scundac, bondoc și un om de mare ispravă, de care mă leagă o ineluctabilă suveniră*”, după cum scrie Arghezi. Textul acesta este reprodus de scriitorul Zenovie Cărlugea, directorul de proiect al revistei **Portal-Măiastra**, în nr.3/74, an XIX, 2023. Autorul „*boabei și fărâmei*” evocă momente din vremea când, în vremea ultimului război, a fost închis în lagărul de la Târgu Jiu: „*Lagărul (...) îmi e constant și periodic prezent. La o săptămână, la două, poșta oltenească îmi aduce ziarul Gorjanul. Cum sunt și eu o țără Gorjan, o dată prin lagăr și o dată prin descendență, mă reped numaidecât să-l desfac. Am neamuri de Tudori din Cărbunești, pe care nici nu le cunosc*”. O precizare mai limpede din partea Poetului nici că se putea: „*Sunt și eu o țără Gorjan*”. Așadar, „*o țără*” de gorjean, adică în mică măsură. „*O țără*” – oleacă, într-o oarecare proporție. „*O țără*” – nițel, doar un strop. „*O țără*” – numai o picătură. „*O țără*” – o fărâmă, întrucâtva, nu în totalitate. Etc. Deci, fiul Rozăliei Ergézi nu se mai codește, nu se mai ascunde în privința originii: este numai „*o țără Gorjan*”, parțial oltean „*prin descendență*”. Altfel spus, este doar pe jumătate român. Această afirmație constituie bomba-bombelor ca dezvăluire biografică a Marelui Alpha. Până la urmă, oricât s-ar fi ferit Arghezi să-și afirme răspicat ereditatea biologică, adevărul s-a strecurat, ici și colo, printre rânduri. Și trebuie să-l înțelegem, în definitiv, pe poet și pentru motivul fundamental că alegerea lui a fost decisivă, optând pentru limba română, ca ereditate culturală unică, deși cunoștea din leagăn limbile maghiară și germană. Nu mai zicem nimic despre franceza de mai târziu (poate și de altele). Trebuie să admitem că dezvăluirea realei lui descendențe materne – mai cu seamă în vremurile pe care le-a traversat și care deseori i-au fost potrivnice – l-ar fi expus altor vicisitudini și acuze. Scriitorul nu a dezvăluit originea și etnia propriei mame atât pentru a se proteja pe sine, cât și – probabil, în primul rând – pentru a o ocroti pe aceea care i-a dat viață („*mama mică*”), rămânând s-o nemurească prin preluarea numelui ușor adaptat contextului social-cultural, idiomului autohton.

Scriitorul Ferenczes István pretinde că - la o eventuală reeditare a cărții – ar așeza drept motto **Catren**-ul amintit în incipitul acestui comentariu. I-am sugera amical să opteze (poate chiar alături de **Catren**) pentru această afirmație tranșantă argheziană: „*Sunt și eu o țără Gorjan*”... ■

← PRIMA „SINTEZĂ VIE” DESPRE LITERATURA ROMÂNĂ PENTRU OCCIDENT

V. Alecsandri, O. Goga, I. Al. Brătescu-Voinești, N. Crainic, Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu, Ilarie Voronca, Mihail Sadoveanu, Lucian Blaga ș.a.). Numai între 1926 și 1936, observa prefațatorul Eugen Lozovan (stabilit la Skodsborg, lângă Copenhaga), Basil Munteanu semnează nu mai puțin de 180 de recenzii, note și comentarii în reviste străine (precum „Révue de la littérature comparée” și „Europe Centrale”), dovedind o „deschidere” a spiritului său cultural vizionar și interpretativ, abordând până și un subiect de literatură comparată, ce ne-a preocupat și pe noi în relație cu „Faust”-ul lui Blaga (traducerea de la E.P.L. din 1955, terminată în toamna lui 1953): „Goethe et l'influence allemande en Roumanie” („Europe Centrale”, I-II, 20 & 27 ian. 1934). Nu este vorba de o simplă preluare a articolelor din reviste (cum se mai fac azi unele „Istorii...” ale literaturii române!), ci de reluări în formulări noi și „alte epitețe” fără „a face împrumuturi”. Din 1936, când cu articolul despre N. Filimon încetează brusc colaborarea sa la revista cehoslovacă „Europe Centrale”, Basil Munteanu se va dedica muncii efective de realizare a „Panoramei”, mobilizându-i toate energiile vreme de trei ani, în decembrie 1937 notând în corespondența sa: „Cartea mea trebuie să pornească la tipar”. Va apărea în vara lui 1938, autorul fiind absent din țară de două decenii, dar fără ca civilizația franceză să-i fi retezat rădăcinile. „Panorama” se bucură, în presa culturală din țară, de aprecieri deosebite, fiind lăudată de însuși istoricul literar, doctor în litere sorbonard, laureat al Academiei Franceze, Charles Drouhet (1879-1940), profesor din 1915 la catedra de lb. franceză de la Facultatea de Litere a Universității din București. Un cercetător foarte apreciat pentru interpretările sale pozitiviste în care, alături de elemente de istorie și biografie, urmărea, în opera scriitorilor abordați, latura comparatistă, analiza lingvistică și, desigur, relieful stilistic (de ex. studiul despre „Vasile Alecsandri și scriitorii francezi”, 1924). După decesul lui Drouhet, Basil Munteanu îl va evoca într-o prelegere din 6 februarie 1940 și va prelua catedra acestuia (în intervalul 1940-1946), după susținerea doctoratului în 1939. Secretar literar al Elenei Văcărescu, B. Munteanu editase împreună cu această ambasadoare a culturii române în capitala Franței o antologie de poezie românească. A făcut parte dintr-o delegație la Conferința de Pace de la Paris (împreună cu M. Ralea și Al. Rosetti), alegând să rămână în Franța. La moartea sa, în 1972, Virgil Ierunca observa că „Basil Munteanu n-a încetat să fie obsedat de valorile spirituale românești”, ceea ce este pe deplin adevărat. O dovedește nu numai cercetarea sa de ansamblu, dar și Corespondența purtată cu mari scriitori români (Vasile Băncilă, Lucian Blaga, Ion Chinezu, Al. Busuioceanu, N. Cartoian, N. Iorga, Cezar Petrescu, Ion Pillat ș.a.), fiindu-i foarte utilă pentru realizarea articolelor din revista „L'Europe Centrale”.

Deși este editată în urmă cu mai bine de 85 de ani, mai întâi în franceză (1938), apoi în engleză, germană și italiană, „Panorama” lui Basil Munteanu, încercând și „o integrare a literaturii române în context universal”, se poate citi cu real interes și azi, îndeosebi de generațiile tinere, constituind, observă prefațatorul E. Lozovan, iată, „un act de justiție prin scoaterea în evidență a judecăților mereu valabile ale lui Basil Munteanu”, devenite azi „un bun comun de la sine înțeles”. Considerată o lucrare substanțială, cu judecăți de valoare „sigure și definitive” (Olimpiu Boitor), o „lucrare sintetică” fără precedent (S. Mehedinti), o „Panorama” era apreciată de însuși Lucian Blaga (în vara lui 1938 poetul era ambasador extraordinar și plenipotențiar la Lisabona, unde a primit-o drept „cea mai bună care există despre literatura română”, iar N. Crainic, bucuos de „dreptatea” ce se făcea gândirismului de la revista ce-o conducea de aproape două decenii („proporționându-l în ansamblul celorlalte curente și atitudini”), o considera cu certitudine promptă „cea mai bună istorie literară pe care o avem”, cuprinzând în totalitate „drama spiritului românesc” („Certitudini”, în „Gândirea”, 23 iulie 1838).

În 1941, având în vedere „o nouă literatură românească”, Basil Munteanu scria aceste fraze pe care timpul nu numai că le-a validat, dar sunt mereu

actuale: „Actuala criză europeană a lovit România și românismul în mod sângeros. Se vorbește puțin de ce am pierdut și de ce suferim, dar nimeni nu uită. Sufletul românesc și-a pierdut volubilitatea lui obișnuită, e drept, mai mult la orașeni decât la țărani. Sufletul românesc a învățat să tacă; avem nădejdea că această tăcere nu e tăcerea pasivității vegetative, ci tăcerea meditației și a reculegerii (...)/Vom recolta mâine ceea ce am semănat de douăzeci de ani înco-

ce și ceea ce evenimentele seamănă azi în noi. Vom recolta o literatură românească nouă. O literatură fără etichetă și patentă românească vizibilă de la o poștă, dar românească prin fatalitățile adânci și autentice ale sufletului nostru. Într-un cuvânt, o literatură de stil românesc. (...) /O literatură de adânci fatalități românești, nu de aparente afirmații și evazive terminologii. Conflictul dintre modernism și tradiție își va fi pierdut sensul, dar își va fi împlinit misiunea lui de ferment. Va rămâne doar expresia stilului românesc pe care Lucian Blaga, unul din marii gânditori ai Europei de azi, a încercat să-l configureze și să-l prefigureze profetic. /Trăim poate în aparenta stagnație a sufletului românesc, zilele decisive ale spiritualității de mâine, ce se plămădește tainic dincolo de rațiune.” (E. Lozovan, „In medias res”, „Cuvânt înainte” la ed. I, din 1996).

Că previziunea lui Basil Munteanu din anii războiului (1941), când apărea și „Istoria” lui G. Călinescu, este, nu în toate datele ei, exactă, o dovedește însăși evoluția culturii române, mai întâi în epoca dogmatismului proletcultist, după care are loc „deschiderea” neomodernistă a „generației Labiș”, prin reușite restabilirii de legături cu modernismul interbelic și cuceririi de noi teritorii ale lirismului, apoi, prin promoția 70, înspre optzecismul postmodernism care la ora de față pare să-și fi consumat „experiențele” libertăților de limbaj, prefigurându-se, dincolo de canonizări de tot felul, noi orientări ale artei în general, reflectând lumea subiectului creator și a limbajului creat, în alte direcții ale esteticului, ideologicului etc.

Interzisă vreme de decenii întregi, precum „Istoria” lui Călinescu, „Panorama” lui Basil Munteanu, precedând-o, a rămas aproape necunoscută, în general tineretului studios, foarte puțin mediatizată, în comparație cu aceea, ambele pornind cu o introducere în istoria poporului român aflat „la răscrucea imperiilor moarte” și care, prin vitalitate și gând cultural, a perseverat întru salvarea sa, dovedind un „suflet complex” și îndârjit în stabilitatea sa, emina-mente o rezistență de „fond popular” confruntată cu factori geo-istorici și social-politici, foarte receptivă, prin tipuri de intelectuali caracteristici epocilor, la fenomenele europene (Eminescu, Blaga, Barbu), menținând în același timp legătura tradițională cu Orientul ortodox, cu misticismul slavo-bizantin, când nu avem a face cu „oscilații extreme” ale spiritului din

epoca interbelică, conflict rămas deschis când autorul își publica lucrarea (v. ascensiunea dreptei legionare, succesiunea dictaturilor etc). Autorul scrie despre „poporul român : o sinteză originală”, aflat la „răspântia imperiilor moarte”, despre „țărani și oameni de carte”, stabilind câteva „trăsături generale ale literaturii române”. Începe efectiv cu „Renașterea (1866-1916)”, epoca de reforme cuziste privind indubitabil modernizarea României, tratând apoi în sinteze monografice scriitorii de seamă (de la „multi-cordul” Alecsandri, la „aristocratul prin vocație” manifestându-se în direcția limbii, literaturii esteticii, filosofiei Titu Maiorescu, continuând cu filologul și istoricul B. P. Hașdeu, cu „lecția de fond seducătoare” a istoricului Al. Xenopol. În continuare, Mihai Eminescu este comentat ca „poet universal și teoretician național”, iar Creangă și Odobescu fiind socotiți drept „creatori de stil”.

Într-un alt capitol, Basil Munteanu scrie despre „Diferențierea curentelor și doctrinelor (1885-1916)”, comentând pe C. Dobrogeanu Ghinea și discipolul său H. Sanielevici („Idealul socialist și studiul științific al literaturii”), pe „poporanistul” C. Stere, pe filosoful culturii C. Rădulescu-Motru, pe N. Iorga cu „cruciada naționalismului”, pe teoreticianul simbolismului Ovid Densusianu, pe „esteticianul integral” Mihail Dragomirescu ș.a.

Dacă întreg capitolul al III-lea este dedicat „Înfloririi nuvelei și nașterii romanului” (I. Slavici, I. L. Caragiale, Barbu Ștefănescu-Delavrancea, Dui-liu Zamfirescu, I. Al. Brătescu-Voinești, Emil Gârleanu, Gala Galaction, Al. Cazaban ș.a.), următorul, intitulat „Renașterea poetică”, îi privește pe „poetul misionar” Al. Vlahuță, pe G. Coșbuc „expresie a neamului”, pe „iredentistul profetic” O. Goga, pe „nostalgic” Ștefan O. Iosif, pe singularul reflexiv Panait Cerna, pe „marele precursor” Al. Macedonski, evoluând „de la Parnas la simbolism”, pe liricul „savant” Dui-liu Zamfirescu, pe „poetul transparențelor” Dimitrie Anghel, pe V. Eftimiu, I. Minulescu ș.a.

Foarte substanțială este partea a doua a lucrării, dedicată „Elanului creator de după război”, urmărind în sinteză dezvoltarea minorităților naționale și interesul pentru literaturile străine (italienistul Al. Marcu, germanistul Simeon Măndrescu, shakespearologul Dragoș Protopopescu, clasicistul George Murnu ș.a.), apoi interesul pentru sociologie, psihologie și lingvistică, pentru filosofie, în special pentru „homo metaphysicus” (husserlianul Camil Petrescu, spenglerianul L. Blaga, cu mai largă deschidere etc.). Sunt trecuți în revistă câțiva „istorici ai liberalismului” (Șt. Zeletin, E. Lovinescu), dar și reprezentanți ai „naționalismului constructiv” (Iorga, Mehedinti, A.C. Cuza, O. Goga), apoi „românismul” lui C. Rădulescu-Motru, doctrinarul mistic Nae Ionescu, spiritul de „autohtonie și creștinism” de la „Gândirea” lui Cezar Petrescu și Nichifor Crainic, Lucian Blaga („metafizician al misterului și filosof al culturii”), gruparea „tinerilor în tumult” (Mircea Eliade, E. Cioran, C. Noica), unele „prefigurări estetice” (T. Vianu) și opțiunea critică pentru „estetică și modernism” (E. Lovinescu, F. Aderca) sau pentru „impresionism”, „intelectualism” și „analiză” (N. Davidescu, Perpessicius, Paul Zarifopol, criticii de la „Capricorn” ș.a.), în sfârșit „anarhismul literar” (Sașa Pană, Ion Vinea, Ilarie Voronca, Tristan Tzara)... Capitolul al VI-lea privește „Avântul romanului”, de la Mihail Sadoveanu („vraja amintirii”) și tradiționalistul „de autoritate” Ion Agârbiceanu, la „diferențierea narațiunii” (Brătescu-Voinești, I. A. Bassarabescu, G. Galaction, Al. Teodoreanu, Mateiu Caragiale, Em. Bucuța, N. Condiescu ș.a.), culminând cu „romanul de moravuri și fresca” (Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu, C. Stere, Victor Papilian, G.-M. Zamfirescu) și cu „romanul psihologic” (Hortensia Papadat-Bengescu, Gib. Mihăescu, Camil Petrescu...) ori alte formule (Mihail Sebastian, Mircea Eliade...

„Marele elan al lirismului” (VII) îi privește pe „simbolismul grandilocvent” Ion Minulescu, pe „simbolismul fără muzică”, „nevrozatul și blestematul” Bacovia, pe „staționarul” Al. Stamatiad, pe traducătoarea „Păsării albastre” de Maeterlinck, pe baladiera feministă Elena Farago, pe senzuala Claudia Millian, alte „căutări”: Vinea, Demostene Botez,

Al. Philippide... Tudor Arghezi ar fi „un ireductibil”, în slujba căruia a pornit o întregă „cruciadă estetică” (ca în cazul lui Blaga, îi sunt dedicate opt pagini), apoi din nou N. Crainic cu „certitudinile divine”, Ion Pillat cu „frumusețile limpezi”, Vasile Voiculescu cu „tragicul creștin”, „primitivul rafinat” Adrian Maniu, din nou Blaga „poet al misterului cosmic”, tumultuosul Aron Cotruș, humoristul G. Topârceanu ș.a.

Un „creion final” intitulat „Perspective” propune o privire „mai de sus” a dezvoltării noastre literare animată de idealuri „naționale” ale unui popor neo-latin „perfect distinct” și „adaptabil”, cu „griji patriotice, iredentiste și sociale”, „cu excepția lui Eminescu, al cărui geniu depășește epoca”. O literatură care după Primul Război s-a dovedit însuflețită „de un puternic spirit creator, exagerând uneori în proslăvirea sufletului românesc, a sevei sale senzuale”. Alături „lirismul acesta cu nuanță metafizică nu este lipsit de riscul excesului”, evocând „infinitul, cosmosul, iraționalul, realitățile secunde, și tot vastul simbolism ce se desprinde din ele și din care literatura română face în zilele noastre un consum atât de mare”, asemănător unui „abuz” prin clișee „sublime cam peste tot”, un „automatism verbal” care trădează o anume „nesinceritate în inspirație”, obnubilând „pistele de comunicare directă cu realitățile vii”: „A înfrânge această modă și, cu bogăția celor cincisprezece ani de experiențe metafizice, a regăsi izvoarele simple ale adevărului, este pentru literatura română o nouă etapă de parcurs; și este fără îndoială misiunea sa de mâine.”... Cuvinte profetice rostite de cel ce avea să dispară în 1972, nemaifiind contemporan cu optzecismul prozaic, ba chiar cu esteticile oralității de mai târziu, ale unui postmodernism gâfăitor, care până la urmă își consumă și el energiile, sunând a muzică... „déjà vu”. Mă tem că viitorul receptării critice va fi foarte aspru, având toate datele istorico-literare și extraestetice, reducând plutonul la minimum de individualități...

În general, afirmă dna Mihaela Albu, Basil Munteanu „a adus la cunoștința Apusului o istorie literară pe fundalul Istoriei mari, o literatură și o istorie mai puțin cunoscute”, o istorie despre „secretele fenomenului românesc” („recuperare a timpului istoric pierdut”), făcută cunoscută străinătății, în definitiv „o nouă literatură” însuflețită de „un puternic spirit creator”, reliefând vitalismul creației, naturismul cosmic, umanismul integral, spiritualizarea...

În acest sens, putem vorbi, fără exagerare, de „spiritul european” al acestui mare cărturar, istoric și critic literar recunoscut în epocă, universitarul Basil Munteanu, care face cunoscută Europei tradiția culturală românească, spiritul românesc creator în ipostazele lui cultural-istorice, specificitatea acestuia, autenticitatea, „deschiderile” către universalitate, de la condiționările istorice la resurecția avangardismului românesc.

Dincolo de anumite reluări și de o analiză foarte sumară, dacă putem zice așa, făcută literaturii noastre vechi (sec. XVI-XVIII), axându-se pe vectori/ valori care corespundeau țintei propuse (de a se adresa străinătății prin tot ceea ce cultura și literatura română avea mai distinct, original și de valoare), „Panorama” lui Basil Munteanu marchează o dată importantă în receptarea istorică și deopotrivă critică a literaturii noastre, precedând apariția unei „Istории” cu adevărat „monumentale”, aceea a „literaturii române de la origini până în prezent”, a lui G. Călinescu, apărută în 1941, ambele rămase „interzise” multă vreme, cu atât mai mult a celei în cauză, circulând însă în limbi ale Occidentului și, cu siguranță, mai cunoscută acolo decât în România (apărută în franceză în 1938, a fost reeditată în limba engleză în 1939, în germană în 1943 (reluată în trei ediții succesive) și în italiană în 1947.

Gestul Mihaelei Albu de a relua, în Colecția „Cărțile exilului” de la Editura craioveană „Aius”, traducerea lui Vlad Alexandrescu (apărută într-o primă ediție îngrijită de Eugen Lozovan și Ruxandra D. Shelden, Cleveland & București, Ed. Crater, 1996) este, desigur, nu numai salutar, dar și binevenit, în cadrul acțiunii ample de valorificare a scriitorilor din exilul românesc, puțin cunoscuți generațiilor mai tinere. ■

Mircea M. POP

MICROPOEME

Dacă

Dacă la înmormântarea mea
un politician ar apărea
m-aș ridica din sicriu
și i-aș cere să plece

De-abia după plecarea sa
slujba înmormântării ar putea continua.

Dacă

Dacă și cerul
precum Uniunea Europeană
ar fi deschis pentru emigranți
atunci mulți dintre noi
ar putea ajunge acolo.

X

De aici până dincolo
e doar un pas
când te hotărăști să-l faci?

Întrebare fără răspuns

Oare ce se întâmplă
când nimic
nu se întâmplă?

Cu trenul

Cu trenul
poți ajunge
oriunde
sau aproape oriunde
cu condiția
să existe șine.

Cuvintele

Cuvintele au gust,
cuvintele au culoare,
cuvântul îmbucură,
cuvântul doare.

Mulți trăiesc din cuvinte
rostite, cântate sau scrise.

Cel mai trist poem

Poemul cel mai trist
te face să plângi
înainte chiar
de a-l fi citit.

Timpul poetului

Poetul poate scrie
despre trecut,
despre prezent
sau despre viitor.

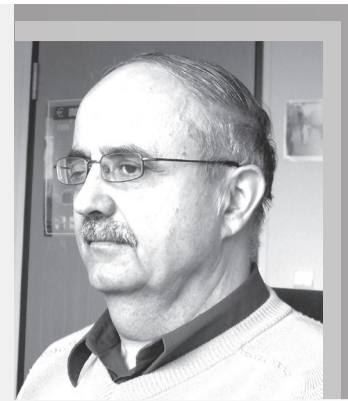
Întrebare

Păsările când dorm
dorm în picioare.

Se odihnesc ele, astfel oare?

Consecvență

Să spui adevărul

chiar și atunci
când toți așteaptă
să...minți.

Epitaf

Mă răzbate-un singur gând:
Trecător e omul pe pământ.
Important, nu e așa,
E ce lasă-n urma sa...

E amuzant

E amuzant cum toți dau din coate
Dorind să publice ceva, nepoate,
De parcă toate cele publicate
Ar fi îndată citite și... apreciate.

Avantaj

Având masca pe față
fie seară
ori dimineață
când corona vine
pe labe de catifea
la tine
nu te poate vedea.

Metamorfoză

Tânărul poet de mai an
speranță națională
încă din școală -
e azi un boșorog bețivan.

Vine o oră

După un timp
vine o oră
în care îți dorești
doar o moarte ușoară.

Epitaf

Pe mormântul unui mare poet
înflorește, alba floare, poezia.

Întrebare

De câte ori trebuie să cadă
zăpada peste noi
ca să avem, în sfârșit, părul alb?

Logică

Un înger
poate cânta
doar cu voce îngerească.

De aceea

minunata solistă
se poate metamorfoza în înger terestru.

TUDOR GOȚIA

metafora
o nimfă-ncântătoare
îmbrăcată în capot de muguri
rozalii ce privește
de la fereastra semicirculară
clipita unei pădii
momentul ultim al zilei
când soarele se topește
în ridurile vechilor cărturari

În privire, un nufăr

somn adânc de fecioară
în mireme de cer și de frunze
cu capul pe-o piatră șlefuită,
albă și moale ca un
bulgăre de zăpadă

pleoapele i se fac visare
adusă pe tipsie
de aburul dimineții

din așteptare,
din plecarea prea devreme în zori
a găștelor sălbatice
își face veșmânt,
din ramura tremurătoare
a sicomorului
cuvânt unduitor,
din toate coliviile în care
a fost vreodată cânt
mărturisire rotundă, diafană

făuritorul îi zidește
în privire un nufăr

Lumina de la ultimul etaj

nu știi dacă
în rândurile acestei
scrisori
se ascunde un șarpe

un toiag din rădăcina cuvintelor
ori o rană adâncă
și caldă ce se deschide
încetul cu-ncetul
și lasă să se strecoare
glas istovit de crepuscul

la început a fost cântecul

un ascensor imaterial urcă
urcă vertiginos printre rânduri
punând la fiecare etaj
câte un înger pe umeri
câte două manoșe
ornicelor

la început a fost cântecul
lumina de la ultimul etaj
îmbrățișarea calină a zborului

Iertarea, un vâl de petale

liniștea aceasta arzătoare
ca un cuptor pentru lut
o așez în borcane de cleștar
pe polițele dintr-o cămară
nevăzută

oglinzile vinovate
nu-i pot tălmăci chipul,
nici forma
doar iertarea ce se-ntinde
vâl de petale peste fereastră
îi poate gusta
lacrimile tăcute

suflete, în fiecă zi
ești o grămadă de lut
ce, după multe arderi,
se pătrunde de glaciarul
glas de cerneală
al unui străin luceafăr
ce cântă la clapele inimii

🕒 vază cu flori în culorile norilor

cer plumburiu,
inefabilul se zbate
pe ramuri de migdal

devine fragil miros
de piatră ninsă,
împreunare a mâinilor,
o vază cu flori în culorile norilor
pe masa la care
se frânge luna ovală
în fiecare noapte

Anotimp

mi-ar plăcea să ascult
zbuciumul metaforei
clocot neîntrerupt în
măruntaiele ploii
rostogoliri nevăzute peste
marginile visului
vitralii ce adâncesc ecoul
unor cerești catedrale

trăim într-un anotimp
tacticos cu storuri de pânză
și maci scrupuloși de velur
cu flori ce ne desăvârșesc
zborul spre stele

Un salut pentru „Portal-Măiastra”

Orașul Târgu-Jiu a intrat în atenția tuturor românilor ca orașul lui Constantin Brâncuși. Nu există cetățean al acestei țări să nu ajungă măcar o dată la Tg. Jiu spre a vedea monumentele-unice brâncușiene, care fac celebru acest oraș, capitală a Gorjului. Era firesc, prin urmare, ca acest oraș să aibă și o revistă pe măsură, un fel de *coloană infinită* a multiplelor posibilități pe care locul acesta special să o înalțe în cultura și literatura contemporană, promovând o politică a locului, dar și una mai largă, a întregii României. Această revistă s-a ivit în urmă cu douăzeci de ani și de atunci a devenit parte organică și firească a culturii naționale de astăzi. Proiectul de program al revistei gorjane, numită atât de sugestiv „Măiastra”, a avut șansa de a fi încăput încă de la bun început pe mâinile unui redactor muncitor și inspirat, Zenovie Cârlegea, care, în cel mai scurt timp a ajuns s-o facă cunoscută în toate mediile culturale din țară. Prin intermediul lui, revista din Tg. Jiu a ajuns să fie o demnă promoatoare a valorilor naționale de top, oferind numere speciale, mult căutate, unor scriitori precum Eminescu, Arghezi, Blaga, Macedonski, dar și literaturii actuale, transformând *Amarul Târg* al lui Gh. Grigurcu, scriitorul total care și-a fixat cartierul general al muncii sale literare, în acest oraș, atât de generos și ospitalier, într-un *Dulcele Târg*, prieteniei și al muncii asidue. V. Tașcu, care a optat pentru a-și regăsi

liniștea ultimilor ani în colectivul de la Universitatea „C. Brâncuși”, era încântat de natura lui impetuoasă și de locurile tismănene unde își durase, pe malul apei, un fel de *Casă a artelor*, pe care n-a mai avut timp s-o valorifice, mi l-a recomandat drept Orașul Armoniei și al Aspirației spre Absolut.

M-am găsit și eu atras de paginile sale bogate și dense și am colaborat de fiecare dată când gândurile mele au coincis cu acelea ale lui Z. Cârlegea. L-am cunoscut în tinerețe, când semnăturile noastre se învecinau într-o revistă bucureșteană, unde neastâmpăratele îmbolduri tinerești ne chemau să ne risipim prea-plinul trăirilor. Apoi ne-am reîntâlnit aproape an de an la Festivalul „L. Blaga” de la Sebeș-Alba, unde a făcut o mulțime de comunicări inspirate și unde a reușit să ne atragă statornic în jurul revistei, în compania selectă a neuitatului profesor Ovidiu Drimba și a doamnelor sibiene, Anca Sîrghie și Ana Selejan, universitare făcând parte cu conformată vocație și realizări la obiect, din „Clubul blagienilor exegeți”

Urez revistei „Măiastra” viață lungă și performantă și redactorul ei, Z.Cârlegea, să rămână mereu inspirat, muncitor și axat pe actualitate, așa cum este astăzi!

Mircea POPA

ALEX GREGORA

CARTEA IVIRILOR

(în curs de apariție)

S-ar putea ivi o lupoaică bătrână ca o curte regală
a celor ce nu au ochi
ori niciodată n-au început să existe
aburind căldura unor ghețari
dintr-o mie de molecule de oleiu de sânge
(S-ar putea ivi)

Uneori ochii mei

Uneori ochii mei tind în sus și spre mijloc
ca păsările ce ies dintr-un deal,
fiind doar două picături de plumb
dintr-un lup vindecat cu sare,

n-am vreme să plâng și-mi cresc unghiile
cum mioarele dintr-o poiană
cu iarbă dulce și bondari de smoală,

odinioară am fost închegat din lut
licărind către cer,
mi-am fost lentilă ca după foc
și grână sub piatra de moară,

mi-am fost poartă închisă cu un braț ciung,
acum desenez o turmă de melci,
prin respirația lor aud ploaia,
pipăi sminteala tufișurilor de mălini
și o miriște proaspătă călcată de cerbi.

Știu o pasăre

Știu o pasăre fără cuib,
aripla i-a fost râvnită de o fiară sălbatică,
iar picături din sângelei ei
în ținuturile potrivnice au udat salcâmi
ce se înălțau grăbiți ca fluturii spre moarte,

știu, ce știi, fiule? o pasăre ca o pumă dispărută în-
dată
mi s-a arătat, pâlăpăia ca un nour,
ropotea ca o ploaie, ca viscolul dintr-o cochile a țăr-
mului
își sfășia puterile
și avea un cuibușor în ea însăși
rugându-se și cerând, fecioară de frică,
fără nume și înfășurând o colină
cu toate cuibarele păsărilor de pe pământ,
știu o pasăre fără lumină.

Tămăduie, Doamne

Tămăduie, Doamne, aripile altor păsări
întoarse dintr-o plecare spre nord
ca după o amintire rea,

cu mătăsurile de fecioară tămăduie luna
și într-un pâlc de stele luminează-i tâmpla
ce i se pierde în faetoane arse,

risipește toate nevoile de la șes,
toate nevoile de la munte,
odinioară făptura îngerului meu era neagră,
era pustie
și ca miezul de pepene roșu era obrazul Mariei
ori izvor pe căile bune,

ce spui, omule?
i-ai curățat pe leproși, pe orbi i-ai bucurat,
i-ai îndreptat pe cei gârboviți și vindecat
pe cei slăbănogi,

îți șed de-a dreapta ca un granit, Doamne,
și locuiești în inima mea
ca un sânge al unui flămând.

Mi s-a făcut dor

Mi s-a făcut dor de un izvor bun
cu apă dulce, cu apă amară
rostogolindu-se ca ghinda măracinelui
ori ca oleiu de măsline,

de cealaltă lumină mi s-a făcut dor
și de-o coborâre în țărână,
acolo îmi țintesc somnul cu iarbă înaltă
ca nu cumva să capete aripi de umbră,

de părintele îngerilor și al marginilor,
al tuturor norilor, frunzelor, păsărilor, chiților,
jivinelor de pretutindeni, mi-e dor
și-mi sângeră-sângeră în cele din urmă
fiindcă sunt numai trup
și voi fi odihnă.

S-ar face noapte

S-ar face noapte, draga mea noapte,
nădăjduiesc să-ți ții părul strâns într-un șal
subțire și dintr-o cale către o altă galaxie,

s-ar face noapte, peste dealuri, peste ape, peste ce-
tate,
păsărilor ceriului li s-a dat venin de șarpe,
iată-le, sângerează pe rând, să nu te vateme,

s-ar face noapte, îmi șoptești draga mea noapte,
frig îți e cât un bănuț de aramă,
de sub albituri îți răsar flori de mărgăritare,

s-ar face noapte, iar o parte din mine va înceta,
alta se va subția ca sfântul isaac sirul,
cel dintr-o oglindă, umil Domnului.

Sângele meu ar fi

Sângele meu ar fi dintr-o mireasmă
leneșă ca o dimineață surpată pe un fir de iarbă,
ca o stare de rai
pe urma unui spațiu gol,

sângele meu cel dintr-o pară de foc
cel dintr-o ninsoare cu semne roșii,
cu semne albastre,

sângele, cel dintr-o cuprindere de margini,
aseamănă-se umbletului unei cârțițe,

pruncului de trup pământesc
ori slujitorului de trup ceresc
împărțit în mai multe trupuri
și fiecare fiind întreg,

sângele meu este fecior de gospodar
unde curge ca-ntr-un taur,
aseamănă-se măicuței dimineți ce crapă zorii,

rodul crud al unui ogor
însămânțat cu o pască a ospățului
pentru oile pierdute ale casei,
aseamănă-se unei oștiri

numai a lupilor – la răspântii
mergeți și-i ucideți!

sângele meu e doar o frânghie de argint
unui clopot cu nume de apostol,
aseamănă-se atunci cu o haină de nuntă,

sângele îmi e doar o iscodă
din afara trupului
și dintr-o altă venire a Domnului.

Dacă se sfârșește

Dacă se sfârșește ziua și vine spaima
cea umedă ca desenul de frig al unui delphin
și ultima adunare a aerului se aseamănă cu aripla de
înger
dată cu miere și rouă pe-o membrană de strigăt,

dacă se întunecă și miroase ca după un aisberg
albastru ca umbra unei galaxii
și următoarea mea șoptă va fi oranj
ori de râu bătrân,

dacă sunt rânduit acolo după numele meu
dintr-o sămânță de pădure neîntemeiată
și despătată de lăcuste,
iar cei rânduiți de mai înainte
ca firele de iarbă în pășune s-au așezat
numărați cu perii capului Domnului
în loc de abac

și mă rog de iertare
cu un genunchi de zinc, altul de plumb.

Starea mea din afara ființei

Starea mea din afara ființei ar putea fi
pe partea cealaltă a unui copac însemnat
cu o colonie de fluturi
dintr-o clepsidră de semănătură verde,

ar putea fi argintul de rânduieli
primit de la mai mult ca aproapele
pe clapele unui pian azvârlit pe un deal
despletit de amurguri,

starea mea din afara ființei ar putea fi
niscaiva sânge pe-o bucată de pâine
ori pe sine însăși
când va flămânzi și va înseta,

ar putea fi un fel de electricitate
ce a început să audă
sluga netrebnică lucrând un sicriu
pe măsura ființei fiecărui om
și a unui cojocel de cocor
întârziat printre icoane.

Uneori cad în starea

Uneori cad în starea unui străin
și mi-e teamă de mine,
mi-e teamă de el
ca de-un ogor de iarbă din alte răsăriri,

de mi se întâmplă – genunchii mă strigă
și iarăși se ridică,
unul mi se face nădejde,
altul neputință,

mă înmiresmează și umbra unui copac
bătrân ca elefantul,
mă răscolește vântul după cuviință,
țip ca o pasăre prietenă și soră aproape ne bună,

și de-ai despica un maldăr de ceruri, cu plecăciune,
Dulce Părinte, fă lumină și odihnească-se
într-o albie boabe de rod câte vrei.

„Dulcea Bucovină” – cea din țară și cea de dincolo de graniță

ADRIAN DINU RACHIERU:

„EMISFRE DE BUCOVINA – volumul I”

(Junimea, Iași, 2023, 362 p.)

Cu „îmbrățișare bucovineană”, dl Adrian Dinu Rachieru ne trimite o „carte durernică” despre Bucovina, „ținut de margine, mozaic etnic hibridat cultural, de energie poliglotă”, străvechi ținut românesc, detrunchiat de la țara-mamă, supus unor repetate „anexări”, deznaționalizări, cu prigonirea limbii și „recidivele crizei identitate”, care, iată, până azi „își prelungește martirajul etnic”. În pofida retoricii politicianiste, nici azi doctrina rusească a „moldovenismului” (cu falsul ei „binom lingvistic”) nu și-a găsit o rezolvare justițiară: „Cele două emisfere comunică oare, spărgând „granița indiferenței”? Frontieră pe care scriitorul de la Râșca, Ioan Țicalo, eseist și mai ales prozator de mare forță, o numea de-a dreptul „granița blestemată”, aducând în romanul său soarta unui „sat rupt”.

Cu tristețe constatăm că și azi, chiar în momentul în care noi scriem aceste rânduri, în pofida unor dialoguri politicianiste bilaterale, istoria „românilor” de dincolo de granița blestemată a rămas aceeași, manualele cu „ocupația românească” din epoca interbelică a Bucovinei și cu „limba moldovenească” (și alte trăsături istorico-lingvistice) nu încetează a fi tipărite și livrate școlilor, într-o deplină îndoctrinare cu un naționalism desuet, dar care nu vrea să moară! Dorind să devină membru cu drepturi depline al U.E. și să facă parte efectiv din NATO, acum, când între Ucraina și Rusia putinistă are loc un război cu implicații planetare, Kievul nu vrea să audă de „unitatea în diversitate”, prin acceptarea căreia s-ar putea recunoaște drepturile legitime, de toate felurile, ale comunității românești, stăpână din vechime pe meleagurile Bucovinei de Nord. Căci acolo nu avem a face cu o „diasporă” românească sau cu niște „venetici” (vorba lui Eminescu: „venituri”), ci cu străveche locuire românească, supusă de-a lungul vremurilor fie „autonomizării”, fie „despreunării” (Ștefan Hosiuc). În *Argumentul*, „O preumblare prin Cernăuți” (capitala provinciei, așezată la vadul Prutului, cu șase secole de atestare documentară), dl Adrian Dinu Rachieru se întreabă dacă nu cumva „spiritul bucovinean” este „definitiv pierdut” și dacă mai există, ca marcă distinctivă, „o identitate românească”. Dintotdeauna Cernăuțiul, – așezat la întretăierea unor vechi drumuri comerciale, - a fost o „localitate cosmopolită”, așezarea existând cu mult înaintea *Privilegiului comercial* acordat negustorilor lioveni de domnitorul Alexandru cel Bun al Moldovei, semnat la Suceava, la 8 octombrie 1408. Însăși o cronică rusească consemnează Cernăuțiul într-o listă a orașelor „vohhe” (*Privilegiul* amintit era unul din „lucrurile bune” ale bravului domnitor, consemna marele logofăt Grigore Ureche în Letopisețul său). Dar și Cernăuțiul, precum alte târguri ale Moldovei celei Mari, a căzut pradă jafurilor, incendiilor, războaielor, cunoscând din plin cruzimile Istoriei, bucurându-se doar de un respiro interbelic: „Judecând din perspectiva acestui specific, Bucovina a devenit, sub cupola spiritului european, în răgazul interbelic, un loc de încrucișare a tuturor curențelor”. Desigur, putem vorbi de un spirit tolerant, cu tradiție, înăbușit în ultima jumătate de secol, prin asimilare fie „irevesibilă”, fie „tranzitivă”, ori drept expresie a unui „bilingvism echilibrat”, fără a exista, observă autorul, „semne încurajatoare”, constatând foarte exact că „Bucovina «sovietizată» și apoi ucrainizată întreține dureros ceea ce s-a numit *schizofrenia bucovineană*”.

Așezată la „o întretăiere a sferelor de interes”, Bucovina – *leagăn al statului moldovenesc* (deși enclavă în lumea slavă) –, a suportat dureroase prefaceri, transformând românii din nordul ei într-o «minoritate artificială». Spiritul de toleranță (interetnică și interconfesională) în provincia autonomă încadrată în Imperiul habsburgic a fost aproape înăbușit în etapa ucraineană, când ideologia naționalistă a statului seamănă cu un totalitarism contravenind libertăților și drepturilor etniei române, ideii de reîntregire, chiar Ideii europene de „diversitate în unitate”, de toleranță a mozaicului etnic: „Ca spațiu de interferență, Bucovina reproduce condiția noastră de țară dilematică, topind atâtea influențe și «funcționând ca pod cultural». Or, efortul de personalizare și europeanizare presupune a aduce acasă Europa (cum ar spune A. Marino), invocând «standardele europene», fără a abandona specificul.”

Se cuvine amintit că Moldova Austriacă (prima provincie din fostul Imperiu Habsburgic care a răspuns imperativului etnic unionist, al Marii Uniri, încă de la 27 martie 1918) s-a confruntat atât cu fenomenul germanizării dar și cu acela al colonizării inclusiv cu ucrainenii, „răscroirea hărților” schimbând

profilul demografic și deviind preocupările culturale către spațiul național. S-a refuzat Bucovinei, de la denumirea provinciei la oficializarea „limbii moldovenești”, cea „atmosferă românească decentă” despre care scria George Munteanu în „Literatură română din Bucovina postbelică” („Caiete critice”, 1-3/1994).

După odiosul Pact Ribbentrop-Molotov, au avut loc refugieri masive, deportări, ruperea legăturilor dintre Nordul și Sudul bucovinean, cultivarea românofobiei, desigur cea mai odioasă perioadă din istoria vechii provincii românești, detrunchiată în 1775 și numită atât diplomatic cât și din punct de vedere istoric și geografic „Bucovina”, recompensând neutralitatea habsburgică (habsburgii avuseseră și un general austriac de cavalerie pe nume Adolf von Buccow, numit de împărăteasa Maria Tereza comandant militar al Transilvaniei, un criminal care a organizat și coordonat masacre împotriva secuilor și românilor ortodocși ardeleni în perioada 1761 – 1763, și până la moartea sa, la Sibiu (1764).

Ne amintim de articolele de vibrant patriotism scrise de Eminescu (autorul poemului „La Bucovina”) în „Timpul”, deplângând asasinarea domnitorului Grigore Ghica al III-lea al Moldovei, care, împotrivindu-se înstrăinării acelei părți din Țara Moldovei, a plătit cu capul în fața marilor interese (la presiunile habsburgice, turcii vor trimite la Iași emisarul cu eșarfa neagră).

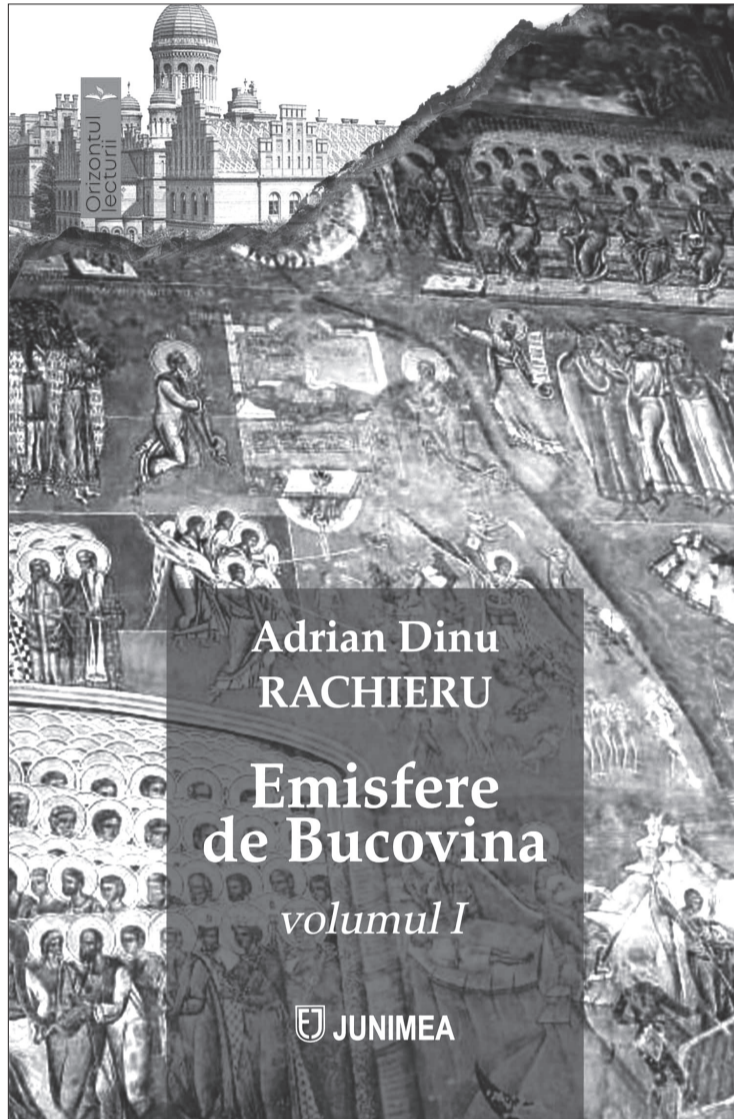
Eminescu trăise câțiva ani la Cernăuți, în „mica Viena”, cum i-a zis orașului în care își petrecuse, cu intermitențe, anii școlarăzii sale (la școala primară/ National-Hauptschule 1858-1860, apoi, cu întreruperi, la gimnaziul austriac / Ober-Gymnasium, 1860-1866). Va reveni în capitala ducatului în 1875, cu prilejul înființării Universității germane (se împlineau 100 de ani de la integrarea Bucovinei în imperiul austriac). Fiind în 1875 director al Bibliotecii Centrale din Iași, poetul transporta peste graniță, clandestin, mai multe exemplare dintr-o broșură privind istoria provinciei anexată formal de Imperiul Austriac în ianuarie 1775. Exemplarele cu „Răpirea Bucovinei” fuseseră așezate de poet la fundul lăzii cu

cărți pe care le ducea acolo, abătând astfel atenția vigilenților vameși austrieci, instruiți, desigur, și în chestiuni de propagandă culturală.

Este vorba de lucrarea *RĂPIREA BUCOVINEI DUPĂ DOCUMENTE AUTENTICE*, realizată de istoricul Mihail Kogălniceanu, pe care-l cunoscuse în 1871 la serbarea de la Putna, poetul fiind secretarul Comitetului de organizare al studenților aflați la studii în capitala austriacă. (Eminescu îi va purta mereu acestuia o prețuire deosebită, și ca politician nu numai ca istoric, Kogălniceanu aflându-se alături de Maiorescu atât la Biserica Sf. Gheorghe Nou cât și în alaiul funerar care-l conducea pe Poet la cimitirul Bellu, în după-amiaza zilei de 17 iunie 1989).

Locuind la V. I. Ștefanelli, fostul coleg de la Cernăuți și Viena, Eminescu venise în capitala ducatului (unde se afla familia surorii sale Aglae Drogli) animat de un adânc sentiment patriotic. Broșura „Răpirea Bucovinei” fusese distribuită în tot orașul, pentru a fi interzisă de autorități după două zile... În publicista sa Eminescu va aminti ca un laitmotiv soarta de martir a voievodului ucis mișelește GRIGORE GHICA al III-lea (care obținuse tronul Moldovei în 1774, după Tratatul de la Kuciuk-Kainargi – unicul fanariot „cu dragoste de țară” care câștigase prețuirea gazetarului de la „Curierul de Iași” și „Timpul”, și care în conferința „Influența austriacă asupra românilor din Principate”, ținută în 1876, la Iași, în cadrul ciclului de conferințe inițiate de „Junimea”, spunea: „Totuși, trebuie să constatăm că nici un moldovean n-au putut fi mituit de influența morală a Austriei și că domnul a plătit cu capul protestarea sa”. Mai apoi, în „Curierul de Iași” poetul scria că „lui Grigorie Vodă Ghika, nobilul martir care au protestat contra ciuntirii pământului nostru, i s-au ridicat un monument în piața Beilicului cu concursul preainălțatului nostru domn.” (Art. MONUMENTE, „Curierul de Iași” din 11 martie 77 (OPERE IX). Și tot în „Curierul de Iași”, la 30 septembrie 1877, Eminescu scria cu mare indignare despre „vânzarea Bucovinei” și „asasinarea” voievodului moldav Grigore Ghica al III-lea:

„La anul 1774 au intrat oștirile austriecești, cu disprețul oricărui drept al ginților, în pace fiind cu Poarta și cu Moldova, în partea cea mai veche și mai frumoasă a țării noastre; la 1777 această răpire fără de samăn s-a încheiat prin vârsarea sîngelui lui Grigorie Ghica V. Vod. Fără de lege nepomenită, uneltire mișelească, afacere dintre o muiere desfrînată și între pașii din Bizanț, vânzarea

Bucovinei va fi o vecinică pată pentru împărăția vecină, deapănarea o durere pentru noi.”

Bucovina va fi anexată Imperiului Habsburgic invocându-se, de tranzacționariști, vecinătatea cu Ardealul, adică legătura directă cu Galiția. Însă domnitorul Ghica III și boierii moldoveni se împotriveau mârșavei anexării, la care otomanii consimțiseră. Atras de trimisul sultanului la Beilic (casa de găzduire a emisarilor turci trecători prin Iași), domnitorul Moldovei, care era și vârful de lance al împotriviților boierești în privința „tranzacționării” Bucovinei, a fost înjunghiat pe la spate și decapitat. Capul i-a fost dus la Istanbul și atârnat mai multe săptămâni în poarta seraiului pentru „luare aminte” a tuturor ce vor nesocoti poruncile Semilunei! Trupul voievodului moldav (care domnise și în Țara Românească) a fost înmormântat la Biserica Sf. Spiridon din Iași (din 2015, Mausoleul Grigore al III-lea Ghica Vodă fiind inclus pe *Lista monumentelor istorice din județul Iași*).

Dar să revenim la poezia scrisă departe de provincia iubită și evocată „cu dor”, peisaj variat și eponim de „munți”, „văi”, „râuri” și „câmpii”, ca o mărturisire de inimă și legatariat de conștiință națională („n-oi uita vreodată, dulce Bucovină”).

Azi, când „dulcea Bucovină” a lui Eminescu, Țara Fagilor, este iarăși dezbinată după mârșavul pact Ribbentrop-Molotov (provincia pierzând mai mult de jumătate din suprafața ei), încheiat între Uniunea Sovietică (Stalin) și Germania nazistă (Hitler) și semnat la Moscova la 23 august 1939, poezia „La Bucovina” se încarcă de un viu spirit și înțeles aparte al actualității evenimentelor pe care le trăim. Să nu uităm pleiada de scriitori de la Cernăuți în frunte cu regretatul poet academician Vasile Tărățeanu, publicist patriot în Cernăuți ucrainean de azi, pe care l-am întâlnit adesea la manifestări culturale fie la București (ca membru al Academiei), fie ca invitat la Tg.-Jiu, Alba Iulia, Sebeș, Craiova și în atâtea localități din țară, uneori însoțit fiind de cunoscuții scriitori basarabeni și academicienii Mihai Cimpoi și Nicolae Dabija. De la el, conducătorul de publicații „fără botniță” (anchetat și bătut de poliția ucraineană, de unde i s-a tras și moartea, la 8 august 2022...), și nu numai de la el, am aflat despre situația reală a românilor din Bucovina de dincolo de graniță, lipsiți de drepturi etnice și supuși unei politici de deznaționalizare și asimilare...

Cartea dlui Adrian Dinu Rachieru își fixează câteva *Repere* în care evocă mai întâi „*Enciclopedia Bucovinei*” (ediția a doua, Suceava, 2018), apreciata drept „monument” (semnată de Emil Satco și Alis Niculică), tratând despre personalități, localități, societăți, presă, instituții. După care istoricul și criticul literar se ocupă, foarte documentat (pe urmele lui D. Vatamaniuc ș.a.) de legăturile lui Eminescu cu Bucovina („*Eminescu: amprenta bucovineană*”), de Mircea Streinul din „epoca iconară” („scriitor prolific”, „veritabil lider” și „cel mai reprezentativ dintre literații Bucovinei”), de „enigmaticul” poet Paul Celan (nume „glorios” al literaturii europene), de „Cei doi Labiș” („poetul-meteor” fiind atât un „spirit al adâncurilor” cât și un „spirit revoluționar”)...

În secțiunea „*În oaza lirică*” (II), dl Rachieru se oprește mai întâi asupra unor cunoscute „*Voci cernăuțene*” (Vasile Levițchi, Grigore C. Bostan, Ion Vatamanu, Vasile Tărățeanu, Ilie Tudor Zegrea, Arcadie Suceveanu, Nicolae Spătaru) și „*Voci sucevene*” (Ion Beldeanu, Marcel Mureșeanu, Constantin Hrehor, Mihaela Grădinariu, Alexandru Ovidiu Vintilă, Viorica Petrovici, Ioan Manole). Despre unii scriitori cernăuțeni și suceveni am scris și noi, accentuând ideea de specificitate și originalitate (Ioan Țicalo, Mihaela Grădinariu, Vasile Tărățeanu, Simion Gociu, Grigore Crigan, Vasile Andru, D. Vatamaniuc ș.a.).

La secțiunea „*III. Printre prozatori*” găsi comentarii despre cărți semnate de Platon Pardău, Pan Solcan, Norman Manea, Radu Mareș, Vasile Andru, Matei Vișniec, Grigore Crigan, Maria Elena Cușnir.

Desigur, nu putea fi uitat „*Cercul fermecat*” al *eminescologiei* (IV) din care fac parte documentaristul sarea I. E. Torouțiu, „polemist de temut”, „benedictinul” D. Vatamaniuc, Alex Ștefănescu („eminescologia populară”), Lucia Olaru Nenati, Iulia Murariu dar și Ion Filipciuc cu „cei trei Eminescu” etc. Constatăm o anumită concesie (!) făcută celor care s-au ocupat de Eminescu în ultimii ani, lansând fel de fel de teorii năstrușnice și „scenarite” („teoria conspirației”, „a asasinatului”, „scenariu malefic” și alte baliverne ale unor împăunați „eminescolatri” și de care internetul este plin!), când ne-am fi așteptat la o luare de atitudine împotriva celor care fac dintr-o chestiune medicală o problemă politică în viața lui Eminescu, (N. Manolescu), elucubrând despre „conspirații iudeo-masonice” cu implicarea Palatului Regal, cu anihilarea „masonului” Maiorescu, un puzzle tendențios și fals etc. etc.). S-au scris cărți serioase, nu improvizații de zăbăuci sforăitori, pe această temă, de specialiști în domeniul medical (al psihiatriei, precum universitarul Gavril Cornuțiu - „Tragedia și suferințele omului Mihai Eminescu. Ultimii șase ani din viață”, 2016), sau culegerea coordonată de Eugen Simion, „Maladia lui Eminescu și maladiile imaginare ale eminescologilor”, 2015 etc.

Volumul este întregit cu secțiunea „*V. Varia*”, în care întâlnim unele *recitiri* (rapsodul Teofil, Gheorghe Lupu, Ion Paranci, Ion Cozmei, Carmen Veronica Steiciuc, Cezar Straton), dar și „*Recuperări*” interesante („poligraful hoinar” Lucian Costin, peisagistul George Drumur, „constructorul” Mircea Șerbănescu). Precum și câteva descinderi fie într-un „*popas udeștean*”, în Udești-Suceava se află casa memorială Eusebiu Camilar (Constantin Călin, Eusebiu Camilar, Constantin Ștefuriuc, Mircea Motrici, Liviu Popescu, Emil Simion), fie „*Pe Valea Solonețului*”, recenzând unii autori locali din zonă : precum profesorul-poet Vasile Bumbac/ 1837-1918 (junele cursant locuind la Aron Pumnul și reîntâlnindu-se cu Eminescu la Viena – aici autorul amintește și Dicționarul nostru monografic EMINESCU - *Oameni din viața lui*, 2019), geologul Ilie Turculeț, filologul-poet Ilie Dan, medicul eseist Ioan Iețcu, criticul literar Rodica Mureșan, profesoara Lăcrămioara Cocirlă, poeta îndreptată spre studiul psihiatriei („un abandon?”) Mădălina Grosu, ing. monografist Petrea Tabarcea și arheologul poet Mugur Andronic.

Cartea se sfârșește cu un interesant interviu acordat de autor lui Ștefan Hostiuc („*Mesagerul bucovinean*”, 1/ 2017) în care ni se amintește de antologia „*Poeți din Bucovina*” (1996) ce ar constitui, potrivit intervievatorului, „o operă de pionierat în domeniul de cercetare a fenomenului literar bucovinean în contextul noilor realități geopolitice.” Autorul răspunde că lucrarea respectivă încerca, acum mai bine de două decenii, „o reîntregire culturală transfrontalieră”. „Din păcate, completează dl Rachieru, „există în Provincia trunchiată *două vieți literare*. Și, mai grav, ele, dincolo de festivismul găunos, se ignoră reciproc, întârziind nepermis asimilarea; adică o *integrare funcțională*.”

Sunt două „*emisfere de Bucovina*”, Sudul și Nordul, precizează autorul, intenționând să-și intituleze așa o viitoare carte. Este tocmai cartea despre care scriem și noi acum, *EMISFERE DE BUCOVINA*, care ne amintește de lucrarea semnată de tandemul Doina Cernica – Maria Toacă, „*Dulce de Suceava – Amar de Cernăuți*” (Editura Mușatinii, 2014).

În concluzie, cele două „*emisfere de Bucovina*” (între care se află sufletul autorului, într-un disconfort spiritual și cărturăresc mărturisit) constituie o realitate vie, juxtapusă, cu specificități diferite, a căror Istorie, iată, rămâne deschisă întru împlinirea unui Ideal național și cultural, prezervat de un viitor, cum se vede, deloc apropiat și plin de incertitudini, dar de la care nu trebuie a desista... ■

Revenind la comentariul cărții de față, vom aminti temeinic lucrare a istoricului Ion Nistor, „*Istoria Bucovinei*”, pornind de la „anul fatidic” 1775, rămânând, conform zisei lui Eminescu, „de-a pururi o durere pentru noi”. În 1940, profesorul Grigore Nandriș, un prieten al lui Lucian Blaga, estima că teritoriul ocupat de mârșavul pact Ribbentrop-Molotov reprezenta 6.340 km², iar ponderea populației românești se ridica la 37% (între 1711 și 1944 teritoriile românești au fost invadate de douăsprezece ori de trupele rusești, amintește autorul).

Odată cu anexarea Bucovinei în 1775 (și înființarea Universității, în anul 1775-1776 urmând cursurile 53 de tineri români), aceasta intra pentru zece ani sub administrație militară, fiind introduse reforme iosefine care, în numele „civilizării” provinciei, au afectat politica etno-demografică, făcând din această provincie un „mozaic etnic” (*Das Volker Könglomerat*). Și așa se năștea, în cancelaria imperială, doctrina „bucovinismului” și desigur acel „homo bucovinensis”, deși totdeauna au fost nemulțumiri și mișcări naționale, până în 1918, când Bucovina se întoarce la Patria-mamă doar pentru 22 de ani, după război urmând „sinistra culturalizare”/ deznaționalizare, promovându-se acel „homo sovieticus” care „în pofida unei Istории confiscate, n-a izbândit”, scrie autorul.

În preambulările sale prin Cernăuți cu „arhitectură uimitoare”, respirând „un fermecător aer crepuscular” (clădirea fostei Mitropolii, sala sinodală în care s-a semnat Unirea Bucovinei cu Țara la 27 martie 1918, Piața Teatrului, Palatul Cultural al Românilor, Turnul cu orologiu etc.), autorul admiră vechile case ale Hurmuzăcheștilor ori pe cele ale lui Aron Pumnul și Sextil Pușcariu, amintind de trecerea pe aici a lui Eminescu, Ciprian Porumbescu, D. Onciul, frații Hurmuzachi, chiar venirea repetată a lui Titu Maiorescu în calitate de avocat, criticul care, ca ministru, a achiziționat o ladă cu Documentele baronului Hurmuzaki, strânse din arhive străine, din care un volum întreg, apărut în ianuarie 1879, a tradus Eminescu ș.a.).

E greu să ții o revistă în viață. Practica a demonstrat că abia după zece ani ea se impune și rămâne în conștiința colectivă.

După douăzeci de ani, *Portal- MĂIASTRA* și-a dovedit cu prisosință rolul și menirea valabile pentru întregul spațiu cultural al țării.

Din nefericire, se întâmplă ca cei cunoscuți să nu trimită la timp materialele, iar ceilalți, neaveniții, să te bombardeze cu... naivități. Or, și mai rău, cu articole care-ți răpesc timpul degeaba.

O revistă ar trebui să impună o direcție. Să conțină o dominantă tematică, dacă nu una estetică. *Portal-MĂIASTRA*, născută sub auspiciile brâncușiene, a reușit să se impună.

Ani buni celor care o conduc, dar și colaboratorilor!

Din toată inima,

Valentin COȘEREANU

Cezar BRAIA-BARASCHI

„Un clasic al prozei bucovinene de azi”

IOAN ȚICALO:

„GRANIȚA BLESTEMATĂ”

(Biblioteca Miorița, Câmpulung Moldovenesc, 2021, 186 p.)

Scriind recent despre admirabila lucrare a criticului literar Adrian Dinu Rachieru, „Emisfere de Bucovina” („Junimea”, 2023), ilustrând un atașament profund și organic față de „Dulcea Bucovina” – cea «din țară» și cea «de dincolo de graniță», - am întâlnit în „Argumentul” acestei „cărți durernice” numele scriitorului IOAN ȚICALO (n. 16 aprilie 1945, Mihăileni / Sinăuții de Jos, jud. Botoșani, stabilit în Râșca Sucevei), cunoscutul prozator și eseist „eminescolog”, cu referire la „granița blestemată”, prin care s-a detrușiat o parte importantă din Țara Fagilor (ca urmare a cedării de către România a Basarabiei și nordului Bucovinei către URSS, în urma ultimatumului sovietic din iunie 1940 - anexare decisă prin Pactul Ribbentrop-Molotov din 1939). Este vorba de teritoriile ocupate de URSS în 1945, recunoscute ca românești prin Tratatul de Pace de la Paris din 1947, rămase dincolo de frontiera discontinuă, până azi, cu Ucraina (~450 mii km), aceea care a tăiat Bucovina noastră istorică în două. Suntem, mai precis, în zona istorică a ținutului Herța, aparținând dintotdeauna Moldovei, județul Dorohoi, plasa Siretului/ Mihăileni, Sinăuții de Jos, cu populație formată aproape în totalitate din români (parte din ținutul anexat de către URSS la 28 iunie 1940, reintrat în componența României în perioada 1941-1944, fiind reocupată de către URSS în anul 1944 și integrată în componența R.S.S. Ucrainene).

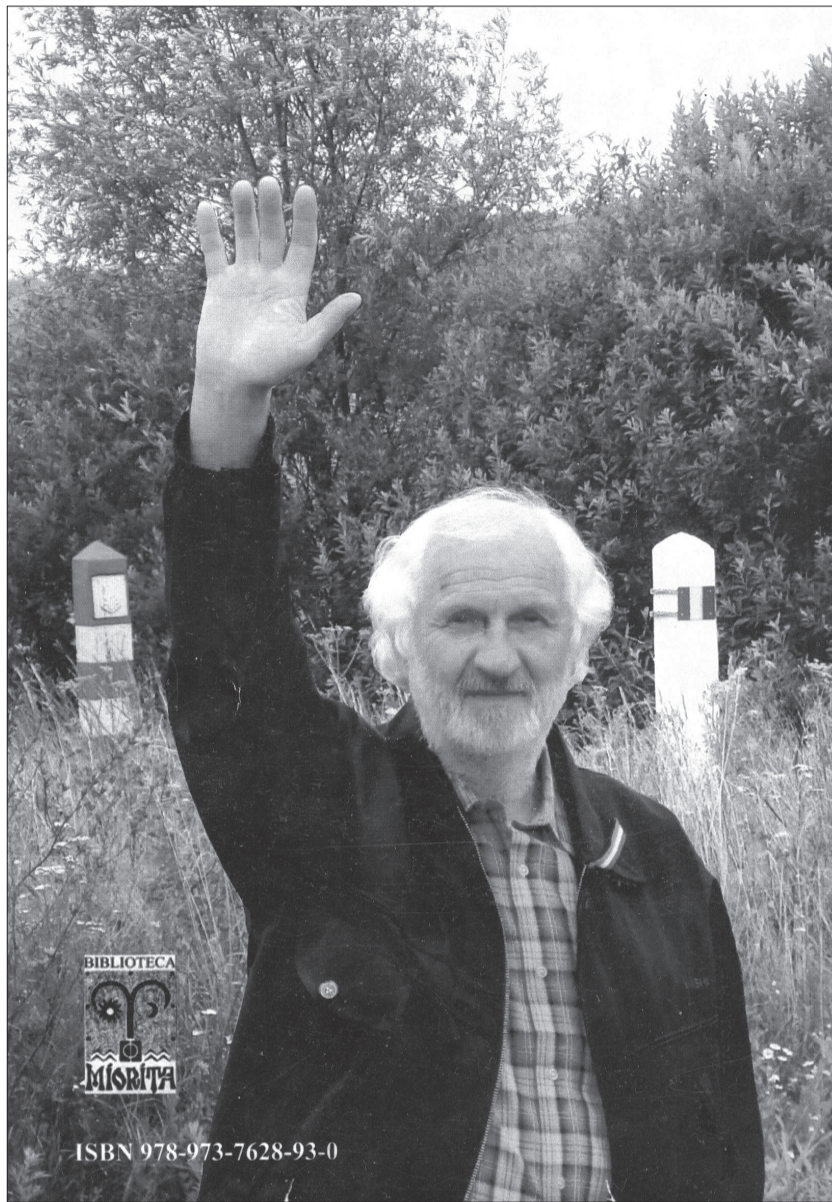
Deși nu era prevăzută nici în Pactul Ribbentrop - Molotov și nici în notele ultimative sovietice din 26 iunie 1940, trupele sovietice au săvârșit un abuz prin încălcarea termenilor ultimatumului, ocupând în plus și un teritoriu cu o suprafață de 400 km² și o populație de aproximativ 50.000 de locuitori din Vechiul Regat, teritoriu cunoscut astăzi sub denumirea de *Ținutul Herța*.

*

Chiar despre acest eveniment cu nefastele-i urmări, - prin care, bunăoară, așezarea Sinăuți (com. Mihăileni, județul Dorohoi) a devenit un „sat rupt” în două (Sinăuții de Sus și Sinăuții de Jos), - este vorba în romanul dlui Ioan Țicalo, laureat al Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor din România cu cartea de proză „Vremuri maștere” (2020). Am scris și noi în mai multe rânduri despre povestirile și romanele dlui Ioan Țicalo, chiar despre cartea premiată, considerându-l „Un clasic al prozei bucovinene de azi”. Am văzut totdeauna în autorul „Graniței blestemate” un prozator de concepție și vigoare narativă, creator de lume autentică și de evocări panoramice, cu vocația frescei sociale și caracterologice pe latura compoziției „dorice”, aducând în pagină o indimenticabilă savoare lingvistică regională ce dă măsura harului său scriitoricesc. Pornind, într-un fel interesant, de la „faptul de viață”, autorul – un neorealism sadovenian - s-a dovedit destul de veridic în creațiile sale narative, știind să rotunjească, în diegeze de mare freamăt vitalist, destine și să schițeze felurite psihologii comportamentale, mai toate episoadele fiind construite pe coerența și cursivitatea unor idei și teme ce definesc un experimentat simț al creației artistice.

Și în „Granița blestemată” – un roman despre istoria satului natal urmărit în desfășurarea evenimentelor pe parcursul ultimei jumătăți de secol XX – prozatorul creează o imagine autentică a satului românesc din nordul județului Botoșani, un sat „rupt” de odioasa graniță trasată în 1940, revenit la sânul tradiționalului ținut Herța în 1941, până în 1944, când, după „înțoarcerea armelor”, România a fost atașată de URSS în războiul din Apus, „blestemata” graniță revenind, într-un absurd al Istoriei, pe vechiul aliniament trasat... Dar frontiera care sfășie comunitatea incumbă și un simbol christic, de suferință colectivă, de martiraj etnic. Adresându-se agresivului Miruț, Alexie crede că pentru „oamenii cinstiți granița asta e precum sulița ostașului care a împuns coasta sfântă a lui Iisus Hristos. Tu nu simți durere, parșivule?” (p. 134).

Romanul urmărește, mai precis, destinul unui tânăr pe nume Alexie Croitoru, fiul gospodarilor Rafila și David din Sinăuți, o familie de țărani cu o parte din pământuri rămase dincolo de „linia de frontieră”, precum pădurea de peste Molnița. Mama, o femeie între două vârste, viețuia împreună cu feciorul, ducându-și traiul din greu, tatăl fiind mobilizat. Prin sat trec periodic patrulă mi-

litare rusești, abuzând familiile sătenilor și necinstind femeile (cazul milițianului de la Mihăilești), dar și refugiați „de dincolo”, părăsindu-și gospodăriile (precum familia bătrânului învățător Hariton Calancea cu soția, de la Gărbăuți): „Am trecut granița în România, că acolo nu mai e de trăit” (p.9). Rahila, care fusese în casa învățătorului cu tatăl ei, ducându-i cândva lemne de foc, îi primește și-i ajută să plece la Rădăuți, la un văr deal învățătorului pensionar. Sunt consemnate fapte îngrozitoare săvârșite de rușii militari care controlau zona, ba chiar deportarea, în vagoane pentru animale, „tocmai în Siberia, la capătul lumii, într-un ținut sălbatic”.

O mică poveste de dragoste, dar cu urmări decisive, are loc între junele Alexie și „Domnicuța din Sinăuțul rămas dincolo”, tinerii hotărând ca în toamnă să se stabilească „deval, la casa lui”. De la un timp întrevedere era cât mai dificilă, din cauza zonei supravegheate, de dincolo de apa Molniței, plină de pești. După o întâlnire în mijlocul naturii, Alexie o vede pe iubita lui, care tocmai urca dealul, fiind urmărită de un militar înarmat, care o abuzează, siluind-o. Scena a rămas întipărită cu durere în sufletul tânărului, care de acum încolo nu se va mai întâlni cu fata, nutrind o ură profundă față de ocupanții ruși. În dorul „pentru Floricica lui”, care nu se mai arată, Alexie urcă scara către podul casei, de unde privește peste arbori dealul pe care se afla gospodăria iubitei, în partea de sat rămasă dincolo de „granița blestemată”. Sentimentul de a lupta efectiv

împotriva nelegiuitului ocupant îl va determina să plece „voluntar la război”, așa cum procedase și bunicul său dinspre mamă, jurând în acea vreme credință „împăratului de la Viena”. Prietenul acestuia, unul pe nume Iurii Iurchevici, umilă catană, „un băiat ogârjit”, a fost luat sub protecția bunicului Vasile. După vreo trei ani, „oșteanul Iurii”, „ucraineuț”, devenit „o dihanie de om”, trăsese la o vădană, „umbla prin sate, intra la gospodar și-i cerea parale”, devenind unul din haidaii „unuia Fischer care tăia și spânzura”... Cei care refuzau să-i dea bunuri, chiar soțiile sau fetele, erau părați ca „spioni”, fiind ridicăți „între spânghi”. Într-una din zile, „zgrițuroiul” de Iurii descinde în gospodăria fostului său binefăcător, Vasile, pretinzând bani, fiind grav admonestat de acesta... După un timp de abuzuri și fărădelegi va fi găsit la marginea satului, dezbrăcat și cu o țepă de lemn de carpen „trecută drept prin inimă”, năpădit de găze și furnici... Acest „ticălos” era bunicul iubitei lui Alexie, Domnicuța din Sinăuți, îi explică mama fiului, rugându-l s-o uite, „că de fete îi plin satul”. Dar Alexie refuză să lege numele bestiei de imaginea fetei, care-i robea sufletul, neținând cont nici de rugămintele mamei, nici de lacrimile ei. Se hotărăște să plece voluntar. Pleacă pe jos spre Molna, apoi până la Dersca, pe deasupra târgului Mihăileni, și ajunge, nu fără peripeții, la Dorohoi, într-o unitate militară, cerând să fie înrolat, să plece „voluntar pe front”: „Vreau să împuşc pe toți rușii pe care o să-i văd dinaintea mea și să dau peste cap granița de la noi! au răsunit cuvintele tânărului ca un dangăt de clopot.” (p.25). Dar căpitanul îi explică „ahotnicului” june, care cerea numaidecât armă, un adevăr care-l pune pe gânduri pe năvalnicul Alexie: „-Noi suntem acum tovarăși cu rușii, luptăm, adică, împreună împotriva hitleriștilor. Ne-am făcut prieteni cu ei...” „-Eu nu pricep prietenia aiasta, când văd că veneticii trec granița aceea blestemată pe care tot ei au pus-o și vin în sat la băut și-și fac de cap cu femeile noastre! Și ne-au sfâșiat Căpcăunii din Țară!” Acolo, la unitatea militară din Dorohoi, tânărul își întâlnește tatăl, revenit din război fără o mână, nici acesta neputând să-i stăvilească fiului entuziasmul de a lupta... Tatăl se întoarce acasă, unde Rafila îl așteptase cu credință. Dar Alexie nu era fiul lui, ci al unei relații din tinerețe cu Dohotaru Valerian din Rădăuți (fiul unui brav ofițer încărcat de glorie în Primul Război), viitorul lui comandant, care, murind pe front, îi va lăsa casa din Rădăuți, pe care Alexie o donează unui sărac invalid.

Și așa, povestea merge mai departe, urmărindu-l pe Alexie în cadrul armatei române, care trece în Ardeal, ajunge la Oradea, de acolo la Budapesta și, tot înainte, către Cehoslovacia, luând parte la bătălia din Munții Tatra. Va fi decorat și înaintat la gradul de caporal, apoi de sergent, bun prieten cu colonelul Dohotaru (pe a cărui soție, nimfomana Grațela, o refuzase, iar mai târziu o va scoate

din imobil, după ce va intra cu acte în posesia casei din Rădăuți, donată lui de colonelul căzut pe front). Sunt evocate câteva întâmplări de pe front, în care protagonistul intervine, fără să fie văzut, în unele cazuri de abuz asupra populației civile, săvârșite de militari ruși, pe unii lichidându-i de-a dreptul, în numele urii profund înrădăcinate în sufletul lui.

Calea de întoarcere în țară, cu un tren ce va fi rechiziționat, trebuind să mășăluiască alături de camarazi prin Ungaria către România, este iarăși plină de întâmplări. Abia acum află pe drum că mareșalul Antonescu fusese arestat, „cu concursul regelui Mihai”, de 23 august, încă de anul trecut, ceea ce l-a întristat. În fine, de la Oradea, apoi prin Cluj și Vatra Dornei, demobilizatului Alexie se întoarce acasă, prin Ițcani și Dornești, spre Rădăuți (acolo unde va rezolva problema cu casa donată de colonelul Dohotaru). Din însemnările confesive lăsate de colonel la notarul Dorian Grigorcea, Alexie află că, într-una din zilele când se afla la bunicii lui din Sinăuți, tânărul Valerian Dohotaru se iubitise cu Rahila: „Da, iubite, ești băiatul meu, căci Rahiluța s-a jurat că, celui cu care se va căsători, nu-i va face niciun copil.” (p.90). Notarul Grigorcea îi va înmâna actul de proprietate asupra casei din Rădăuți, primind apoi și cheile. Noul proprietar mărturisește notarului că orașul nu e de el și că s-a hotărât să se întoarcă în satul său, Sinăuți, „de care nu mă pot despărți, ca să-mi duc zilele sub granița blestemată, precum viermele în hrean”.

Drumul spre Dornești nu va fi lipsit nici el de peripecii, bunăoară întâlnirea cu doi tâlhari pe care-i va anihila, salvându-l, astfel, pe Mihailiuc harabagiul, care ducea marfă acasă, în Sinăuți. Află de la căruțaș că mama lui murise, iar tatăl locuia acum cu o femeie de moravuri ușoare, Cornișca vrăjitoarea, care-i făcuse farmece. Tatăl va muri, iar Alexie realizează că la mijloc fusese ceva necurat. Impresionantă scena cu deconspirarea „farmazoanei” de Sinăuți, alungarea ei și curățarea casei de urmele necuratului. La Sinăuți, Alexie devine un gospodar înțelept, luând drumul bisericii și povățuind în stânga și dreapta, refuzând chiar să facă parte dintr-un nou partid creat („partidul pașivilor”) având ca semn electoral „soarele”, refuzând alăturarea cu cei care-i vorbeau de „frații sovietici” („o aripă de hoți din colectiva de ieri”).

Odată sosit acasă, Alexie – care nu o uitase o clipă pe iubita lui „Florica” – își reia obiceiul de a privi de pe scară dincolo de graniță, spre dealul pe care se afla casa acesteia, despre care nu mai știa nimic. Refuză orice propunere de căsătorie (una, Irina, forțează lucrurile, spunându-i copilului de câțiva anișori că Alexie este „tatăl” său!). Pe acest Alexie, fiu al Irinei, „tatăl” îl va ajuta pecuniar să termine liceul și facultatea, devenind profesor la Câmpulung și invitându-și „părinții” la nuntă. Multe alte pățanii va întâmpina bătrânul Alexie, care, ca să scape de insistențe și amenințările celor cu colectivizarea, va pleca în lume, angajându-se la fabrica de cherestea din Iacobeni. Se va întoarce după zece ani la casa din Sinăuți, de care avusese grijă Irina. Își va redobândi ogoarele, refăcându-și gospodăria, așezând tablă pe acoperișul uzat. Devine unul din oamenii de mare respect, apreciat drept „exemplu de luptător”, chiar „disident”, în sat fiind numit „Capitalistul” cu dare de mână, tocmai pentru că nu se înscrieseră în gospodăria colectivă...

Vremea trece (cam repede, e adevărat), trece și 1954 („un an de la moartea tătucului de oțel”) și americanii așteptați „nu mai vin”. Regimul comunist se înrădăcinează bine în România postbelică, viața oamenilor se adâncește în mizerie și lipsuri de tot felul. Vine și anul 1989, cu „burzuluiala” de la Timișoara și cu „zavera” mutată la București, ceea ce nu-l bucură, el știind că „schimbarea domnilor se lasă cu bucuria nebunilor” (p. 174). „Când s-a anunțat că s-au deschis granițele, Alexie a fost cel mai fericit om de pe lumea asta. S-a urcat pe scară, și-a pus mâinile pâlne la gură și a țipat din toți bojocii o singură dată, uitându-se la casa de sub pădure: - Florica!” (p. 175). Era numele fostei lui iubite, care rămăsese „de ceea parte în 1944”. În acest din urmă timp, Irina (care renunțase la priapicul abuzator Mitruț, ajuns bețivan și găsindu-și un sfârșit pe măsură) s-a mutat la „moș Alexie”, spunându-i mai în glumă, mai în serios: „Vrei, nu vrei, bea Alexie aghiasmă!” Ea spera să-i aducă în sfârșit „liniștea de care ai nevoie”... Dar gândul lui Alexie era mereu la Florica, din casa căreia de mult „nu mai ieșea fum din hogoace”... Va afla, în sfârșit, că familia fostei iubite fusese deportată în Siberia, unde tânără femeie murise. Dintr-o scrisoare a fiului acesteia, Alexei, născut „la Sibir” (Florica rămăsese însărcinată în urma abuzării ei de către soldatul de frontieră), bătrânul Alexie află că acesta, îndemnat de mamă, învățase limba țării de baștină și, venit în Ucraina, ajunsese „ulițarnic” la Kiev: „Acolo a fost iad... Am venit la Keiev. Mama îngropat la Sibir... A spus la mine să scriu la tine... Asta am făcut...” Prilej de mare tulburare pentru protagonistul care, făcând un infarct, își va încheia socotelile cu viața, având alături în acele momente pe Irina...

Apreciatul critic universitar ieșean Adrian Voica observase că „sub masca unui moralist, se ascunde de fapt un scriitor din stirpea lui Sadoveanu, pentru care orice imagine este motiv de reflecție”. Într-adevăr, dl Ioan Țicalo aduce în cărțile sale lumea aceasta de margine, din Bucovina, din ultima jumătate de secol, cu modul ei specific de viață, cu datini și obiceiuri, cu mentalitatea aceluși homo bucovinensis din cadrul satului, nelipsind propensiunea față de fabulosul

mitologiei populare. Autorul are o anume vocație a povestirii, vieți și destine umane prin viață, atât în evocările directe, rectilinii, cât și prin „evaziunea” într-un timp istoric, de demult, întins pe câteva generații. Însăși maniera de a da generice unor capitole (12 cu toate) amintește de farmecul narativ al scrierilor sadoveniene, chiar de eposul istoric sadovenian: *Un sat a fost rupt în două, Alexie își caută dușmanul, Alexie trece prin alte experiențe inedite, Suferința lui Alexie continuă, Alexie, îmbogățit sufletește, face drumul de întoarcere, Alexie are parte de o nouă surpriză, Alexie își găsește inamicul, Câți oameni și câte întâmplări pe pământul ista!..., „Nu-ți trebuie bărbat? Nu căuta alt bărbat!”, Ți-a plătit Dumnezeu pentru cât bine mi-ai făcut!, Alexie scapă de insistența unor tovarăși, Acum se petrec schimbări importante.*

De o savoare aparte este valorificarea limbajul popular, atât în vorbirea personajelor cât și în discursul narativ ori descrieri. Este o culoare locală de iz bucovinean ce se reține, implicit prin regionalismele utilizate, din care spicuim o parte: *a șupuri, a părțului, cornilache, a lua cu hapca, a horhăi, a duce la buhai, a furgăsi, bozgoane, pucios, gozobeacă, coțușca, hrincă, ciucălău, a lepăda drughinețele, guleai, a se hărăți, a înțepa zâna, zgătiuță, bolohani, a se răcădui, hărăgeală, a se îngurzi, plurdul, a prinde pârca, gobaie, a duce cu mâia, goblizan etc.*

*

Da, putem vorbi de spiritul sadovenian al acestui prozator, cu precizarea că, dincolo de idiomul lingvistic binecunoscut al „Ceahlăului” nostru literar, dl Ion Țicalo scrie o proză de un neo-realism în acord cu timpul său și pliat pe realitățile satului moldovenesc din Țara de Sus, cu întâmplări și oameni trăind aieva, cu specificul și istoria vieții lor concretă, construcția diegetică aglomerându-se cu inserții de povești și istorii menite a defini statutul social și profilul moral al personajelor ce-i populează scrierile. Este vorba de o proză evenimentială, antrenantă, foarte puțin sau deloc sentimental-idilică, plină de personaje din toate categoriile sociale, în măsură să surprindă, în registru artistic, deopotrivă, biografii memorabile și specificitatea unui mod de viață autentic, de la aspectul somatic la cel psihocomportamental, de la elementul topografic identificabil la timpul istoric ușor de dedus, inclusiv pecetea inconfundabilă a graiului

moldovenesc cu bogate resurse de exprimare. Și, totuși, accentul cade și acum pe sufletul oamenilor, autorul dovedindu-se un foarte bun cunoscător de psihologii umane, în definitiv romanul fiind oglinda unui destin (individual, dar și colectiv), precum și radiografia unui suflet, de asemenea individual și colectiv, în vremuri „maștere”, de suferință mereu prelungită, cu ideal de izbăvire *sine die*...

Ca într-un joc de oglinzi, narațiunea este în general cronologică, totuși unele povestiri se nasc unele din altele, cu ineditul, pitorescul și cu acel element senzațional bine dozat încât narațiunea devine captivantă, antrenantă, plină de interes... Este vorba de un patent narativ „Ioan Țicalo”, care ne amintește și de alte scrieri, în general acestea alcătuind o frescă a societății bucovinene din zona transfrontalieră a vechiului ținut, dincoace de veacul al XIX-lea (arealul Fălțiceniilor în romanul „Blestemul”, 2004), precum mai recentul „Vremuri maștere” (2021), dar și de mai vechile romane „Vânătoarea” (2004), „Meandre” (2006), „Scara” (2007), „Ghimpele” (2008), „Altă lume...” (2015), „Huhurezul” (2016), „Istorie...” (2017), „Nebănuitele căi...” (2019) ș.a.

Prozatorul laureat al Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor din România și al premiului „Opera Omnia” al Societății Scriitorilor Bucovineni, dl Ioan Țicalo este deopotrivă, la ora de față, un scriitor pe deplin exprimat și un reper al tradițiilor culturale atât de bogate din această parte de țară, consacrand valori indimenticabile în literatură, artă și științe. ■

ZENOVIE CÂRLUGEA
Tg.-Jiu, 25-26 noiembrie 2023

După două decenii de existență, o revistă știe ce are de făcut. A isprăvit etapa căutărilor, își cunoaște drumul. Nu o înspăimântă răscurile. Dimpotrivă, acestea îi pun la încercare luciditatea, perseverența, aptitudinea de a se însoți cu oameni de valoare, a căror probitate intelectuală garantează un parcurs demn.

În cazul de față, trimestrialul de cultură *Portal-MĂIASTRA* are menirea de a sluji cu deosebire marca „Brâncuși”. Maestrului de la Hobita i se adaugă, ca obiective de substanță în strategia publicației, reprezentanți ai culturii autohtone din celelalte provincii: Mihai Eminescu, Lucian Blaga, Tudor Arghezi. Se poate spune că aceștia patru sunt pilonii în jurul cărora se clădește, din ianuarie 2005, revista – o dovadă a faptului că, deși nu uită de oamenii locului, publicația nu cultivă nici pe departe o abordare provincială, ea deschizându-se firesc și consecvent către întreg spațiul românesc. Chiar și dincolo de marginile țării, după cum mărturisesc semnăturile din paginile ei.

Se mai poate spune că, din moment ce *Portal-MĂIASTRA* rezistă după douăzeci de ani și își menține (din 2007) girul Uniunii Scriitorilor din România, înseamnă că folosește. Că e o publicație serioasă. Gândită și scrisă cu rost.

O citim și aici, în Nord.

Prețuim truda colegilor noștri și dorim revistei dănuire îndelungată.

Delia MUNTEAN
Baia Mare

BUCOLICE

VIAȚA LA ȚARĂ ÎN DAKIA FELIX

colective...ih!... ce bine mi-i
și slobozind un chiot de la Canal

chiotul bardului bahluian izbește
drept în șapca de piele în cinci colțuri
a lui *Frunză Eugen*
comisar nordic peste stânjeni de coceni
care ține să amintească
încheiat reglementar la gât în rubașcă
doar chiaburul poartă-n el
gânduri de mișel

însă pe toloacă
Alecu Ivan Ghilia și *cuscrii* țin de funie
o roșie vacă
iar pe îmaș se antrenează
cu rânghi lanțuri și ghioage
un miner cu lămpaș doinind din rărunchi
(de la *Dan Deșliu* cetire):
chiaburilor pieire

prin lanuri
stoluri de grauri ca lăcustele
pradă cu chiaburii progresist
noapte de noapte și zi de zi
că nici dinastiile de lotuși
nu mai pot înflori
fiindcă *A.E. Baconsky* decretase
că se ascute tot mai abitir
lupta pe la sate dintre clase

umbre cu lozinci

sus
pe o colină ghibace dinspre *GOSTAT*
soarele bolșevic al lui *Andrei Platonov*
s-a aburcat
după ce ca un berbece kolhoznic în călduri
peste activiști și surpate păduri
a fost pus *la arat*

Florea și Floarea s-au amurezat
și se uită lăcrămos
la numărul acrobatic al obiectelor
de prisos
în fond ezoterice
pe balustradele tracice
ale societății recent feerice
din opul istoric al lui *Roller Mihail*
care deși slav și gol de istorie băștinașă
atârnă mai mult de un kil

deodată

pe acoperișul Dakiei Felix ca un zигurat
plonjează un zepelin
decolat dintr-un oppid latin
și cu puști de oțele
ciuruiesc butoaiele cu vin
ale depozitului colectiv de nuiele

la intrarea în căminul cultural
lângă o stingheră pubelă
Ion Istrati șede *revolțonar* sprijinit
în mâini cu o tricoloră gamelă
plină cu *grâu înfrăiț*
și-ntoană între aplauze și ovații
dintr-o pravoslavnică drâmbă
o doină partinică vioaie
și tălâmbă

acum
umbra lozincilor se lățește
peste *liniștită* adunare *predistă*
și inimile de heruvim

un murmur de teamă înmugurește
sub zorii lui Elohim

și-n vreme ce la tribună
Radu Boureanu încearcă să spună
că sub *steaua roșă de la Kremlin*
șade *veghind* candid *Stalin*
apare *Nicolae Tăutu* cu *Scânteia*-ntre dinți
și-o împarte câtorva udarnici

gândind la strămoși și la părinți:
veniți de luați lumină mai zice
după care se-mbată partinic ferice

numai colo pe un dacic tăpșan
unde *domină molidul*
tolănit la umbra unor mărăcini și ulmi
strigă *Baltazar Camil* cu foc: *aud partidul*
în toate frumusețile pe culmi

și deodată în văzduhul cu pleavă de urale
încep a se împrăștia trilurile cobzei lui *Geo Bogza*
dintre milenii
aterizat în cizme direct de pe *meridiane sovietice*
într-un veston cu trese roșietice
cădelnițând *Iubiți-l, iubiți-l pe Lenin!*

la rateșul din obcină

lumina cădea oarecum pieziș
pe tăblia ruginită a rateșului din coastă
doldora de clopuri bortelitate
la o răchie

pe axul stelar al zilei
ciugulește grăunțe colectiviste
o hulubiță
uguind ca *Eugen Jebeleanu* în culmea fericirii
pe umeri cu o pastorală bundiță
plin de colb în satul lui Sahia
unde sunt case *chiaburane*
tulnicând din bojoci că *Stalin e veșnic viul soare*
care și preste Dakia Felix răsare

în timp ce *Țițirigă Niculaie*
paște vitele pe câmp
chinuit de chiaburul tâmp
cu sudălmii și bătaie
cum a notat în pluton
Petre Solomon într-un poem șablon

astfel
pe țarini și pe muscele
în coarnele boilor luciferici
stă agățată o coroană slavistă
roșie totalitară și burebistă
Florea și Floarea pocnesc din bici
și-ngână o melopee kalmăcă
despre trei păcurărei cu sarici tunici
și doine sângerii din măciucă

lângă tejgheaua cu muște stacojii roind
ca-ntr-un funebru colind
sosit tocmai de pe Călmățui
Zaharia Stancu descult
și-a agățat rubașca-ntr-un cui
și povestește sacadat-sacadat
despre *ce a învățat* el
încă de când era prichindel *de la Jdanov*
(Florea și Floarea ascultă cu folos
ciorile cum croncăne duios fără istov
în salcâmi costelivi de la primărie)
și fiindcă *n-a auzit de Pasternak*
mai vestește *Darie* rustica adunare
că în Dakia Felix va planta
un scaiet cu *rădăcini amare*

spre seară
umbrele de pe înguste ulițe
și hudițe
prind ochi de sârmă ghimpată
e o lume nefinisată
de *Steinhardt* trist botezată
numai dobitoacele
își rumegă abătut soroacele
înrucăt *Baconsky E. Anatol*
a dat buzna ca un komisar în ocol
agitând un harapnic mongol
roata morii bate apa-n stiv
toate vitele se strâng la colectiv

"Tityre, tu patulae recubans sub tegmine fagi
silvestrem tenui Musam meditaris avena"

VERGILIUS: Ecloga I, 1, Meliboeus, Tytirus

"S-adun vise grămadă volumele vestite,
Și să le văd nuiele de flăcări mistuite,
Și numai cu *Virgilii Georgicon* subsuoară
Să plec apoi la țară."

G.CĂLINESCU: Georgicon

"M-o trimăs tata la plug,
Ftu-l în c.r meșteșug"

folclor ancestral din Făgăraș

"Muncitorii din uzină
Și țărani de la coastă
Ei cu toți un steag înalță
Și urmează o povață"

folclor proletcultist

"Nainte n-aveam un pol
Ș-acu' am colesterol"

folclor actual din Ferentari

"Pușca și cureaua lată,
Ce flăcău eram odată
Când eram la mama fată"

folclor contemporan bruxellez

stampă de sezon

în Dakia Felix într-un sat minor
pasă prin noroaie un car tricolar
la care-njuțați-s plăvanii udarnici
ai lui *Mitrea Cocor*

pe podișca șanțului
praful abraziv al istoriei
straturi-straturi

Florea și Floarea țărani stângiști
din zăvoaiele colectiviste
cu băști proletare și gumari pe cartelă
intră-n logica profundă a ultimei seducții:
cântă la balalaikă și ukulele
lieduri călugăre *de oțel și pâine* și jele
(țară nouă piept de munte
că *partidu' merge-n frunte*)
convinși de *Florin Mugur* iacobin
că *tavarișci Stalin* se uită galeș la noi
din *Kremlin*

duhul satului s-a stins
în țăriile pașoptiste din veac
odată cu *activiștii Florenței Albu*
care s-au apropiat de pământ
și de sufletul omului
până l-au încuibat în colectiv:
un meleag unde *cuvântul partidului*
a fost semănat de *Anghel Dumbrăveanu*
în holdele-nfrățite

ochiul de imbrohor aspiră
năluca lozincilor brave:
strângerea leninistă a recoltelor
cu *mitraliera* a fost un succes
anunță comisarul *Pantelei Bulearcă* de la raion
pipându-și bumbii stacojii de la veston
cu aer de martir
silabisind molău din *Nicolae Țațomir*:
peste-o mie de gospodării

DAN ANGHELESCU

Constantin Amărieuței - Drumul de la poezie la metafizică

Constantin Amărieuței, personalitate de amvergură a exilului românesc, prof. univ. de filosofie la Sorbona (doctorat în metafizică), apreciat de Albert Camus (care i-a girat apariția primului roman, scris în limba franceză, *Le Paresseux* (1955, Prix Rivarol). Prezență literară și publicistică în spațiul cultural francez (romanele *La Fiancee du silence* 1957, Prix de la Fondation del Duca, *Le Pauvre d'esprit*, 1958, demersuri eseistice: *L'Eglise au service de la liberté* (1960), *Verité chretienne et erreur spirituelle* (1961), *Les Sept peches capitaux* (1964), *L'Oeuf* (1970), studiul monografic consacrat lui Nostradamus (1989), intensă activitate jurnalistică și literară în presa românească din exil, coeditor al revistei *Caete de dor-Metafizică și poezie* alături de Virgil Ierunca, colaborator la publicații ca „Anotimpuri”, „Înșir-te mărgărite”, „Ființa românească”, „România” și „Revista scriitorilor români”. În 1973, alături de N. Neculce, Mihai Cismărescu, M. Korne, G. Filiti, D. Damian și D.C. Amzăr, Amărieuței a participat cu un studiu substanțial, *Starea d'întii* (introducere la o schiță de tipologie metafizică a poporului român), în cadrul unui volum colectiv intitulat *Rânduiala*. În *Perspective românești*, publicat de editura lui Ioan Cușa la Paris, prin scrisului său se configura una dintre cele mai importante contribuții în materie de gândire românească, dat fiind că *Prolegomenele* din *Perspective...* aveau să se complinescă prin *Metafizica creației lumii*, *Metafizica „Stării pe loc”*, *Lucian Blaga metafizician al sacrului românesc*, *Starea de urât*. Toate aceste eseuri care vor fi publicate în *Revista scriitorilor români* reprezintă, în fond, capitole ale amintitului proiect de *Letopiseț metafizic*. Se poate distinge aici un demers filosofic menit să trezească și să activeze conștiința de sine a nației.

Eseul *Eminescu sau lumea ca substanță poetică* a apărut în anul 2000 la editura „Jurnalul Literar” a regretatului cercetător și editor, Nicolae Florescu. Discipol al lui Martin Heidegger, Constantin Amărieuței operează o deschidere abruptă a perspectivei din care intenționează să ilumineze noi orizonturi în exegeza creației eminesciene. Evident polemic, eseul *consideră că percepția, ca poet romantic influențat de filosofia schopenhaueriană și de ecourile gândirii budiste (Nirvana) este falacioasă și nu ar justifica prin nimic definiția de poet național, și nici pe aceea de poet universal, Universalul decurgând dintr-o excelență în specificul național.* (Amărieuței, 2000: 5)

Astfel este pusă tranșant problema că, prin receptarea poetului în funcție de fondul cultural, desigur temeinic, acumulat în Occident, se plasează, totuși, un accent depreciativ și asupra discursului exegetic, mizându-se nu pe „originalitatea românească a poeziei”, cât pe împrumuturile dintr-o gândire străină, ceea ce deșazăcește „inspirația venită dintr-un străfund ce este propriu spiritualității românești”. Reinventariind influențele arhi-cunoscute și prea ades comentate, adică pesimismul schopenhauerian, iradiațiile perspectivei hegeliene (*Spiritul absolut* invocat drept *Veșnicul Demiurg*), resemnarea stoică (*Nu spera și nu ai teamă*), nirvana budistă (*Eu nu cred nici în Iehova, nici în Buddha-Sakya-Muni*), eseistul apreciază că amestecul acesta heteroclit de gândire occidentală și spiritualitate indiană *nu ilustrează, nu sporește și – în fond – nu susține prin nimic originalitatea creației eminesciene*, astfel că exegeza nu oferă conturul unei filosofii care să fie proprie gândirii poetului. Printr-o amplă demonstrație eseistului aduce în lumină un subtil eșafodaj metafizic prin care arată că *Eminescu a spus ceva nescris în cărțile de filosofie occidentală, nemaîspus de nimeni până la el în poezia românească*. Și – subliniază Constantin Amărieuței – ceea ce îl singularizează pe Eminescu (*poet-metafizic*) este gândirea lui poetică ce se situează „...în perspectiva românească a Stării d'întii”, aceea care „reprezintă ethosul național”; „Adevărata filosofie a lui Eminescu, este *Starea pe loc*.” Valoarea filosofică a scrisului eminescian „nu mai poate fi pusă în relație cu tema unui a fi de tip occidental. *Starea d'întii* iese dintr-o intuiție mult mai adâncă decât manifestarea gândirii onto-nologice moștenite de la Greci.../Fiind vorba de o poetică a stării, izvorul de inspirație răsare direct din *starea d'întii*, și nu din Schopenhauer sau din Lenau, căci mijloacele de expresie sunt în primul rând stări: de dor și de urât.../Această gândire poetică este structural ecstastică. Ea realizează *starea pe loc a Lumii*, fie în farmecul ființării ei absolute.../fie în melancolia desființării totale a lumii sortită morții.”

Evident, poetul, „...n-a versificat idei filosofice pentru că i s-au părut *adânci* sau pline de înțelepciune. Ci inspirația lui ne-a relevat ceva tainic și absolut, fără de care nu-i posibilă, nici intuiția filosofică, nici iluminarea mistică, nici inspirația poetică. Și nu este nici un act de fabricare a unei

mitologii personale, cum crede G. Călinescu. (Ibid. 24-26)

Întru deslușirea susținerilor sale, Constantin Amărieuței redescoperă în desfășurările gândirii românești (de la Cantemir, Neagoe Basarab și până la Blaga și Vulcănescu) o mare vocație metafizică ce s-a manifestat fie în termeni materialişti (la Conta – *ondulația universală*) fie într-o viziune mistică (a ritmurilor – la Vasile Pârvan), fie într-o simbolistică a unduirii cum se întâmplă la Blaga și Dan Botta, toate la un loc fiind întemeiate pe o profundă intuiție a ceea ce, la el, se află cuprins în strania sintagmă de *Starea d'întii*. Sensul termenului se circumscrie aceluia de „*stare absolută, pre-ontologică în spiritualitatea românească (nici Ființă, nici Neființă) /.../ înțeleasă ca stare pe loc. Spre ea tinde poetul: setea liniștii eterne, cântecul vechi ce obsedează și pe Hyperion (mi-e sete de repaos)*. (Ibid. 16) Aceasta – se mai spune – se vedește ca rezultat fie al unui „*cântec ce a încifrat realitatea.../ prin metaforă.../fie a unui cântec ce des-cifrează Starea d'întii ca Enigmă prin alegorie*.” (Ibid. 17)

Fenomenologia creației poetice pe care Eminescu o instaurează în discurs („*deja prezentă în spiritualitatea românească sub forma de folclor*”) privește, potrivit autorului, o estetică a „stărilor de dor și de urât.” Pentru *Poet, dorul* este infinit, ceea ce deschide orizonturi către imaginea *Firei ilimitate*. *Urâtul* este legat de *starea de finitudine a lumii*. Dialectica gândirii poetice este deosebit de subtilă și permite stranii, tulburătoare treceri dintr-o ontologie în alta ca în *Mortua est*, sau *O rămâi*. Frumosul estetic devine, din perspectiva amintită, *starea d'întii* a poeziei în creația eminesciană și „este chiar o stare ontologică: imagine absolută, transcendentală. Dar nu ca Ființă exprimată în idei (ca în filosofia occidentală) și nici ca Mister (redat de Icoana divinului, ca în fenomenul religiosului în general) ci ca *Enigmă*.” (Ibid. 17) Devine astfel sesizabilă, dimensiunea specifică filosofiei și Poieticii eminesciene: iluminarea *stării originare din lucruri*. Ilustrative, pentru aceasta, în viziunea eseistului sunt, înainte de toate, versurile din *Scrisoarea I*: „*La-nceput, pe când ființă nu era, nici neființă, / Pe când totul era lipsă de viață și voință, / Când nu s-ascundea nimica, deși tot era ascuns.../ Când pătruns de sine însuși odihnea cel nepătruns...*”

Ceea ce (ni se mai sugerează) transpare dincolo de ele este tocmai „*substratul (o sub-stare) metafizic*” al unui discurs ontologic de o „*admirabilă și precisă precuvântare a lumii, o spunere a ei înainte de cuvinte*.” (Ibid. 30)

Nu fără o tentă de malițiozitate, Amărieuței îl taxează pe Călinescu, cel care n-a rezistat ispitei de-a explica cultural „ideile” cuprinse în versurile amintite, identificându-le sursa în altă gândire decât cea românească (*Rigveda*). Nici lui Constantin Noica (considerat mai pătrunzător în ale metafizicii!) nu i se trece cu vederea faptul că *ideea de neființă* e pusă pe seama influențelor cunoscute din *gândirea indiană*, opinând că, la fel de bine, episodul cosmogonic din *Scrisoarea I* putea foarte bine să trimită și către

alte teritorii culturale precum *Teogonia* lui Hesiod sau *Metamorfozele* lui Ovidiu. Dar, nu numai atât. Reproșurile față de Noica se amplifică, pornind și de la faptul că acesta asimilează *neființa* din versurile lui Eminescu cu *Haosul*, trecând „*de la neființa ontologică (negativă), la mitologie*.” Or – subliniază eseistul – ceea ce Eminescu exprimă prin *Nepătruns*, *haos omogen, nediferențiat, sau matrice cosmogonică (haos-mamă pentru punctul Tată)*” apare din temeuriile unei intuiții cu totul diferite de aceea a *Haosului (ca Neființă)*. Ceea ce devine evident atunci când scrie: *Umbra celor nefăcute nu-începuse a se desface, / Și în sine împăcată stăpâna eterna pace*. La Constantin Noica, se spune în continuare, identitatea dintre *Ființă* și *Haos* pare deja stabilită, astfel că, practic, el „*modifică versul eminescian într-un sens ce amintește creația continuată de tip cartezian: Umbra celor nefăcute nu-nceta a se desface / Și în sine neîmpăcată stăpâna eterna pace*.” Și Amărieuței își amplifică argumentația: „Că *eterna pace*, adevărat leit-motiv de căutare a poetului (ca și *setea de repaos*) era *neîmpăcată*, iată ceea ce apare nu numai curios, dar și imposibil. Adevărul este că *Ființa* și *Neființa*, teme de ontologie (adică de fundament noologic), privesc Lumea în totalitatea ei *ființată* sau *des-ființată*. *Nepătrunsul* lui Eminescu nu are nimic comun cu ontologia (el este *pre-ontologic*), și nici cu mitologia cosmică. În *starea* lui de *eternă pace*, *Nepătrunsul* de la Început este intuiția *Stării d'întii*.” (Ibid. 32) Concluzia analistului se formulează în sensul că versurile care deschid *Scrisoarea I* reprezintă o *Precuvântare la discursul cosmogonic*, iar în *jocul lor literar*, realizat cu concepte din arsenalul filosofiei „...apare clar efortul de depășire a limbajului, a de-construcției semantice”. Tot de aici, întorcându-se la ideea sursei de inspirație din *Rigveda*, se afirmă, tranșant, că orice comparație – în ceea ce privește esența – „se oprește aici (dat fiind că) *gândirea liturgică a brahmanilor nu este gândirea ecstastică a poetului român. Din prima va ieși mitul cosmogonic, din a doua starea pe loc*.”

Privitor la aceasta din urmă (*starea pe loc*), Constantin Amărieuței consideră că gândirea filosofică a profitat, într-un anume fel, de pluralitatea semnificațiilor cuprinse într-un cuvânt, fapt care „a permis înțelegerea nu numai a obiectului vizat și spus de cuvânt (ca un concept noologic), dar și a ceea ce este *ne-spus, sub-spus sau pre-spus* de el. Aceste multiple și tacite cuvântări, pe care limbajul de toate zilele le-a uitat, cu toate că ele se află înscrise în miezul cuvântului, participă la bogata invenție poetică.../ aceste *înțelesuri* anexe conceptului obiectiv sunt în realitate *stări*.” (Ibid. 34)

Referitor la *arta de a scrie*, ni se mai spune că ea are capacitatea de a *trezi din somnul dogmatic secretul unei noțiuni simple* dat fiind că poeziile lui Eminescu aduc în percepție *ființările lumii văzute ca stare pe loc*, stare intimă a lucrurilor pe care poetul o presimte printr-o *gândire ecstastică*. Ceea ce aspiră să facă, prin poezie, se mai afirmă aici, este să aducă în lumină un *miez de stăruință universală*

care este *starea pe loc* în forma ei originară de sine, de stare principală (Ibid. 36). Aspectul, într-o ultimă instanță echivalează cu o ieșire din timp, în *starea pe loc* a lucrurilor unde: **Nu era azi, nici mâine, nici ieri, nici totdeauna.** (Rugăciunea unui Dac). Și comentatorul precizează în continuare: „**Totdeauna** are sensul de veșnicie cantitativă a lucrurilor nu de permanență a lor. **Starea** lucrurilor (sinea) este preontologică, ea nu poate fi gândită speculativ sub pecetea categoriei cantității (ca la presocraticii Parmenide, Heraclit, Empedocle, Melisos etc) /.../ (ci) este starea stăruitoare de sine a tuturor lucrurilor, ca în versurile următoare: **Pe când pământul, ceriul, văzduhul, lumea toată/ Erau din rânduială celor ce n-au fost niciodată.**” (Rugăciunea unui Dac). Aici este vorba despre o anume specială cunoaștere: „gândul ecstetic cunoaște *starea pe loc* a Lumii în Neființa ei”. Și Amăriuței, preocupat de o descriere fenomenologică a acestei stări consideră că merită să fie subliniată *frecvența clipei ca trăire a destinului* și identificarea ei cu *starea pe loc, ca formă de depășire în permanența stăruinței, a Lumii*: „La ce simțirea crudă a stinsului noroc/ Să nu se sting-asemeni, **ci-n veci să stea pe loc**.” (Despărțire). Opinând că într-o serie întreagă de rostiri poetice, Eminescu aspiră la o oprire a *desfășurării istorice a Lumii (panoramă a deșertăciunilor)*, pentru a evita Răul și a opri Clipa (!) pentru o *stare pe loc* fericită, analistul enumeră *Memento mori și Povestea magului călător în stele*. Aceasta, consideră eseistul, este în fond filosofia lui Eminescu, cel care aude mereu chemarea *stării pe loc* întrezărită „ca o ființare sau ca o desființare absolută, cu tot farmecul și cu toată melancolia vieții și a morții.” În opinia lui *sensul și finalitatea dorului la Eminescu sunt în trăirea unei stări absolute de iubire, acolo unde frumusețea (lumii) este pură, fără corp; ființare ideală a stării pe loc. De aici funcția ecstetică a gândirii în mersul ei transcendental spre un dincolo de hotarele clipei, reținută totuși în ea ca stare de dor.* În sprijinul acestor aserțiuni sunt citate versurile: „În ochii mei acuma nimic nu are preț,/ Ca taina ce ascunde a tale frumuseți.”

Vorbind mai departe despre *Ființa lumii realizată în stările de dor*, comentatorul consideră că poetul preferă imaginile împietririi, ale încremenirii, ale înghețării lumii în clipa stării de dor pătrunsă de *starea d'înfi*, iar dorul eminescian face din iubire *modul ultim de ființare ideală*. Pentru demonstrație, autorul eseului extrage din texte un număr semnificativ de exemple: *fulger încremenit din nori (Mitologice)*, *...și cu stânci încremenite printre nouri de purpur (Memento mori)*, *mare înghețată (Odin și Poetul)*, *de gheață-nalta-i domă/... că orice-i viu în lume acum încremenește/ (Strigoii)* etc. Așadar, consideră el, *Erotica* lui Eminescu este o *regăsire a lumii în ideal, adică în starea pe loc*, dat fiind că *poetul „iubește nu femeia ca atare, ci ființarea ei dincolo de lume în frumusețea ei ideală”*.

Vorbind despre *Lucașfărul* în care deslușește un *centru de perfecțiune și genialitate/.../ (fără de care) creația noastră literară ar părea nedesăvârșită*, Amăriuței consideră că „o estetică pretențioasă și pedantă/.../ s-a grăbit să caute, în genialitatea poetului și a poemului, izvoare de inspirație și reminiscențe din cultura universală. Rând pe rând, poeți ca Ovidiu și Lucrețiu, filosofi ca Schopenhauer și Kant, moralisti greci și innuri indiene au servit de substrat (filosofic și etic) poetului român. Ca și cum /.../ Eminescu /.../ nu putea găsi în ființa neamului său metafizica pe care voia să o exprime.” În consecință, eseistul denunță inacceptabila situație la care s-a ajuns prin faptul că „*substanța acestei capodopere lirice/.../ cea mai românească operă literară*” să fie pusă pe seama unor *iradiații străine*. Și argumentația lui începe prin a spune că ceea ce poetul „*a pus în temă și în formă lirică*” în *Lucașfărul* este o „*metafizică preexistentă, născută odată cu ființa și limbajul românesc*”. Pentru român, insistă Amăriuței, „*lumea este un cerc de lumină*” și, în acest sens, îl citează pe Mircea Vulcănescu, cel care observase că „*Lumea vine de la latinescul lumen, adică lumină*”, ceea ce duce, în cele din urmă la ideea de *loc privilegiat* „unde firescurile acestei orânduiri (divine) intră ca ursită (Omul) sau ca menire (tot ceea ce nu este Om) pentru a constitui casa acestei lumi./.../ Metafizica populară românească ne oferă multiple exemple de *ursire și de menire*. Ceea ce vom reține aici, pentru a înțelege

aspectul românesc al *Lucașfărului*, este deocamdată caracterul incantatoriu al acestei intrări în lume, adică în orânduirea gospodăriei (și a categoriilor ei).” (Ibid. 118). Amăriuței subliniază aici repetarea (de trei ori !) a chemării adresate de fata de împărat către *Lucașfăr*, către cel „*ne-lumesc*”, cel dintr-un „*dincolo*” să coboare, să intre *în casa lumii*. Ceea ce, se spune mai departe, constituie o *ursire ca om*, intrarea în vremelnicia omului, părăsirea *ne-omenescului* de *Lucașfăr* „*străin la vorbă și la port*”. Încercând să lumineze sensul și tâlcul lui *a fi ursit ca om* în metafizica românească, analistul aduce în discuție ideea de *noimă* a lumii acesteia. „*Dorul de lucașferi precum și primirea în bădătura casei a lui Dumnezeu, sau a unui sfânt sunt și ele orânduite de aceeași lumină a lumii românești.*” Însă restricțiile, se face observația, încep de la depășirea „*cerului* (nostru) *strâmt unde norocul (ne) petrece pe toți*”. Iată de ce apare concluzia că o legendă inversă a *Lucașfărului* „*este o imposibilitate*”. Ca o considerație esențială asupra poemului, eseistul avansează ideea că Eminescu se apropie aici „de două aspecte esențiale metafizice românești: 1) *Chemarea (incantație) a firescului transcendent lumii în cercul luminos al ei*; 2) *Tema norocului sau a soartei de om, în noima lumii.*” Concluzia se impune inevitabil: „*Lucașfărul eminescian nu avea nevoie de învățătura lui Schopenhauer pentru a vorbi de dragoste, sau de Rig-Veda pentru a descrie originea intențională a lumii, tot așa noi nu avem nevoie de Husserl sau de Heidegger pentru a ne înțelege rostul sau norocul nostru în lume.*” (Ibid. 117-118-119)

Din perspectiva prin care privește valorile literaturii române, Constantin Amăriuței consideră că „*desvăluirea a ceea ce stăruie, ca frumos poetic, se datorește fie stării de dor, fie stării de urât*”, poeticul, într-o astfel de situație, ținând loc de *gnoseologie*, dar nu a unui *fond ontologic*, ci adresându-se exclusiv unei *stări absolute a lumii*. Astfel că *Geneza Frumosului Românesc* îi apare ca o *bivalență a stărilor revelatoare de absolut* în cadrul celor două stări enumerate mai sus: de *dor* și de *urât* care sunt în același timp *stări reductive și de extaz*, funcția lor reductivă, mai precizează el, fiind înțeleasă cu sens de *metodă ascetică și de metamorfozare poetică a lumii*, caracterul lor ecstetic permițând „*contemplarea stării absolute trăite ca frumos*”. Dintr-o asemenea abordare, prin „*...limbajul în mod inevitabil ermetic*”, se exprimă „*Ființa (dacă starea este a dorului) sau Neființa, (în cazul că absolutul este relevant prin urât)*. Natura bivalență a stărilor revelatoare de absolut de care se amintea mai sus îi pare deosebit de revelatoare în momentul când este aplicată la analiza a două dintre cele mai importante poeme (capodopere) din literatura română: *Lucașfărul și Domnișoara Hus* (v. „*Zborul*” liric din „*Lucașfărul*” și „*Domnișoara Hus*” (Ibid. 130) Atât în ceea ce-l privește pe Eminescu, cât și pe Ion Barbu, ambii, consideră comentatorul, abordează o aceeași temă a *iubirii absolute* dar, observă el, „*...Frumosul acestei stări, redare prin demersul exilului din lume și a extazului contemplativ, apare însă ca Rugăciune la Eminescu și ca Descântec la Barbu.*” Acestea, în considerațiile lui Amăriuței devin „*forme diferite de ermetizare prin limbaj a supremei stări poetice, fruct diurn al dorului la Hyperion, rod sterp al urâtului în Domnișoara Hus*”, (Ibid. 132 ș.u.), primul aflându-se în starea de dor, cealaltă în starea de urât, ambii condamnați la exil de lume. Pentru *Hyperion*, se înțelege, *setea ce-l soarbe e setea de Ființă și zborul lui e gând purtat de dor*, în vreme ce la *Domnișoara Hus* ceea ce domină e starea de urât, adică o *plenitudine opresivă a lumii, ceasul rău ce a acoperit lumea (cheag alb și chip de coabe)*. Zborul (în care eseistul vede o „*asceză de lume*”) fiecăruia este esențial diferit: pentru *Lucașfăr* este „*înțoarcere spre Ființa absolută, cădere în Ziua fără început*”. Pentru *Domnișoara Hus* zborul este de *liliac, de șoarece sur, „cădere în Noapte, cădere spre Neființă*”. *Hyperion* ajunge la *Părintele celor ce sunt în timp, Domnișoara Hus* îl întâlnește pe „*amăgitorul celor ce se cern prin sita nopții, Țiganul Aurar*” („*expresie populară pentru Neființa, așa cum Țiganul este lucrarea Ne-Fărtatului din Povestea lumii de demult*), într-un („*loc transcendent*” pe care poetul îl ilustrează în versurile: *Hai în zbor de șoarec sur/ La alt ciur /Des și rar; Clătinat la râul nopții/ De Țiganul aurar/ Ciuruțul prapur sur/ Ce-n azur*

străvechi întinge/ Îngălătatul de Azur:/Rupta lumilor meninge.

Apropierea celor două poeme, *Lucașfărul* și *Domnișoara Hus*, pune față în față *starea de dor* la Eminescu și *starea de urât* la Ion Barbu, ilustrând astfel modul în care *frumosul* românesc, destăinuit printr-o aceeași temă (dragostea), apare diferit, după cum limbajul ermetizează respectiva „*stare stăruitoare*”. El consideră că „*numai înțelegerea rolului pe care îl joacă dorul și urâtul poate da socoteală, cu folos, de geneza frumosului românesc.*”

Dorul, ca și *urâtul* constituie, în înțelegerea eseistului, „*starea afectivă pur românească, revelatoare de Stare metafizică/.../Dorul este...dorință și drum, nostalgie și asceză spre Absolut/.../ Sentiment al distanței și înstrăinării*” și, ca atare, el revelă „*valoarea absolută a obiectului dorit în starea de absență*”. Opusul, *Exilul*, prin *starea de urât*, „*provine din prezența apăsătoare a lumii ca silnicie istorică*”.

În decursul uneia și aceleiași poezii, *Scrisoarea I*, Eminescu (subliniază Amăriuței) ar fi exemplificat „*frumosul Ființei, prin starea de dor, și frumosul Neființei, prin starea de urât*”. Acolo, „*absența de lume (haos originar) nu înseamnă Neființă, deoarece există un punct (un atom primitiv/.../) ce devine Tatăl. Or, prin actul lui – dorință pură de lume – începe existența: De atunci negura eternă se desface în fășii./ De atunci răsare lumea, lună soare și stihii... De atunci și până astăzi colonii de lumi pierdute/ Vin din sure căi de chaos pe cărări necunoscută/ Și în roiuri luminoase isvorând din infinit./ Sunt atrase în viață de un dor nemărginit.*” (Ibid. 140)

Pentru a ilustra opusul, *starea de urât*, Amăriuței citează din cuprinsul aceluiași poem sintagmele ce sugerează moartea, dezagregarea „*ca viață și ca noimă*” a universului, când „*...planeții toți îngheață și s-asvârl rebeli în spaț/ Ei, din frânele luminii și ai soarelui scăpați*”. Aici, în *starea de urât eminesciană*, se „*descoperă ontologia inversă a Neființei*” și imaginile pline de forță ale poemului sunt elocvente: „*...Timpul mort și-ntinde trupul și devine veșnicie./ Căci nimic nu se întâmplă în întinderea pustie./ Și în noaptea neființei totul cade, totul tace./ Căci în sine împacă reîncep- eterna pace.*”

Un aspect asupra căruia Constantin Amăriuței revine – de mai multe ori în tentativa sa exegetică – este acela al *influenței/ non-influenței* culturii occidentale și nu numai: „*S-a spus, de altfel, că refuzul lumii la Eminescu este de factură schopenhaueriană; iar Neființa dorită este propria Neființă budistă.* În pofida influențelor străine, trăirea exilului prin actul somnului este la Eminescu un mod aparte de existență. Totdeauna limbajul poetic hermetizează o experiență de exil fundată, nu pe doctrina învățată la curți apusene sau răsăritene, ci pe *starea de urât* specific românească. Nu plictisul sau *spleenul* baudelairian îl cuprind pe poetul Țării de la *Nistru pân-la Tisa*, ci *urâtul* aprig al lumii în ceea ce are ea mai adânc, mai *biologic*. Somnul *vameș al morții* este acel ce permite fuga dincolo de lume, în adâncul ei arhaic. Somnul duce la starea în care, de la origine, pietrele dorm cuprinse de vis și extaz.” (v. capitolul *Neființa lirică*, 141 ș.u.)

Referitor la semnificațiile și sensurile somnului eminescian, Amăriuței distinge în ele un „*instrument existențial*” călăuzitor către (în) „*impărăția gândirii neînființate*”, considerând totodată că „*actul de exil în starea de urât a somnului este, prin excelență act de asceză, în sensul filosofic de reducere a lumii la o anumită față esențială a ei*” și pune un accent aparte asupra „*procesului eminescian al Neființei*”, care (prin somn sau moarte) „*duce de la urâtul lumii la starea de extaz a lumii arhaice, lumea în absență de viață: Tu stingere! Tu, chaos- tu lipsă de viață! Tu, care c-o suflare stingi jocul cel feeric.*” Și iată o subliniere esențială, asupra căreia se revine cu insistență: niciun poet „*...în afară de Eminescu, nu s-a încumetat să fundeze lumea poetică pe extazul Neființei*”. Dar, se mai accentuează și faptul că „*Neființa eminesciană nu-i Neantul dogmatic*” ci „*un Neant al cunoașterii, nu al existenței*. El poate fi *chaosul* originar nevizitat de Spirit, materia neinformată de Gând, starea absolută ne-relevantă în extazul dorului sau urâtului românesc.” Dincolo de toate, definitive, se impune concluzia: „*Eminescu/.../ rămâne mai ales creatorul stărilor de dor, al Absolutului ca Ființă.*”

Dacă – preluând una dintre seducătoarele gândiri ale lui Mikel Dufrenne – am fi înclinați să vorbim despre acel *Ceva ce se pretează a fi nelimitat într-o lume a poeziei* (Dufrenne 1971. 108) evident, vom spune că acesta devine identificabil în literatura română abia începând cu Eminescu. Opera lui se vădește în deschiderile vaste către mari orizonturi – inclusiv cele din sfera cunoașterii – configurându-se din acea energie atât de singulară prin care poezia a devenit capabilă să se cuprindă, să se gândească și să se reflecte în sine pe sine. În *călătoria* sa, fascinantă, **de la poezie la metafizică**, Constantin Amărieuței operează o situație a *Poeticului* într-un statut ontologic original, capabil să-și analizeze configurațiile, să-și (re)pună în discuție condiția și determinațiile propriului mod de ființare. Prin urmare, numai începând cu Eminescu a devenit posibilă apariția celui *joc secund* al energiilor spirituale ce se cuprind în evanescența sintagmă de *conștiință poetică*. Aceasta și pentru că autorul eselui concluzionează într-un mod care îi este propriu: „**Recea nemișcare analizată de critica literară, reprezintă la Eminescu conștiința unei stări în care viața și moartea, ființa și neființa, dorul și urâtul, Ziua și Noaptea lirică, sunt unul și același lucru./.../ Descrierea Stării d'întii solicită din partea gândului ecstasice efortul nemaiîntâlnit în literatura mondială de-a trece dincolo de hotarele limbajului poetic. Versurile devin Discurs metafizic, fără să cadă în retorism, sau în didacticism filosofic. Luceafărul reușește să dea în mod lapidar (cuvintele sunt „pietre”) adâncul unei stări fără timp și loc. Versurile cu care se încheie Discursul Stării d'întii a Luceafărului național sunt tocmai afirmarea acestei „stări” absolute (în-locuitoare de lumea relativă): Ci eu în Starea mea mă simt/ Nemuritor și rece”** (Amărieuței 2000./ *Eminescu* /66-67)

În *Cuvântul înainte* la volumul ce aduna la un loc textele pe care, de-a lungul vremii, le scrisese despre Mihai Eminescu, Constantin Noica lansa (din amănunțire adâncimi de gând) tulburătoarea afirmație: „...cu un singur volum de versuri – e drept răscolitoare la culme – și cu unul sau două volume de proză neîmplinită, cititorul român crede a ști ce este fenomenul Eminescu și ce ne este el.” (Noica 2014. 7) În actualitatea noastră fals culturală, pretins post-modernă, pretins... nu se mai știe nici ce, nici cum, ecoul dubitativ al aserțiunii lui Noica ne urmărește și e cazul să întrebăm din nou, la rândul nostru dacă astăzi, noi, românii, mai suntem în stare să înțelegem **ce ne-a fost, ce ne mai este și, cu atât mai mult, ce ar putea să ne mai fie El?** ■

Bibliografie

AMĂRIUȚEI, Constantin, 2000, *Eminescu sau lumea ca substanță poetică*, Editura Jurnalul literar, București.

GUILLERMOU, Alain 1964 *La genese interieure des poesies d'Eminesco*. Paris, La nation Roumaine nr. 221.

(AMĂRIUȚEI, Constantin, 1951, *Frumosul neființei*. Paris, *Caete de dor. Metafizică și poezie*.)

1964 *M. Eminescu, ou l'Absolu*. Paris, La nation Roumaine nr. 224, juillet.

1970 *Sborul liric din „Luceafărul” și „Domnișoara Hus”*. New York, România, nr. 111, iunie-iulie-august.

1973 *Perspective Românești*. Paris, Editura Ioan Cușă.

1989 *Metafizica „stării pe loc”*. München, Revista scriitorilor români nr. 26.

2000 *Discursul metafizic al poeziei românești*. București, Jurnalul literar nr. 1-2.

2000 *Simple amintiri despre începuturile Caetelor de dor*. București, Jurnalul literar/ 15-18.

DUFRENNE, Mikel, 1971 *Poeticul*. București, Editura Univers.

FLORESCU, Nicolae, 1998 *Întoarcerea proscrișilor*. București, Editura „Jurnalul Literar”.

Lucia Bibart, Ză(â)natică

Zgomotele se estompau mult,
ca în zori un cucurigu șifonat.
Colbul și lutul înverzeau.
Verdele creștea în mine,
ca puiul de iarbă,
firav și neștiutor lângă piatra
grea de statornicie.
Simțeam înțepătura scurt ascuțită a fiecărui fir,
din fiecare organ interior,
cum îmi înverzește crud sângele
și pulsează-n smocuri pe sub piele.
Cum verdele se revărsă în ochi,
prin pori,
cum crește, crește, până devine relief,
întindere, dealuri, păduri,
cu cântecul păsărilor cu tot.
Puterea zilei,
a lumii,
pe deplin în stăpânirea mea.
Devenisem iar ză(â)natică.
Ca într-o Noapte de Sânziene sau de Ovedanie,
Când cerurile se deschid,
noaptea e-n lumină,
animalele grăiesc,
iar comorile se descoperă celor cu ochi.
Eram ochiul ce vede, inima ce simte.
Cu rațiunea și teama îngenuncheate.
Momentul de concesie cosmică
când nu ți se pare mult să mori
ca să îndepărtezi răul din lume.
Ca lucrurile să se așeze
în rostul lor.
În matca lor cea desăvârșită creată în Ziua dintâi.
Tu însuși grăunte din lucrurile-lucrurilor!

Dar dacă

Amorțit, a îngenuncheat.
Pornise de la și înspre ceva.
Nu găsea nicio cărare.
Niciun semn.
Desculț și subțire-mbrăcat
Se temea de spini, de albine și de vânt.
Dar dacă cineva a furat cărarea?
Deși nu vedea cine ar fi-ndrăznit!
Dacă...dobitoacele, sub copitele cărora s-a făcut
S-au săturat de rutină?
Dacă le-a cășunat, pur și simplu, să-o părăsească
și să încerce neprevăzutul?
Și-atunci drumul cel bun, năpădit de singurătate,
S-a ascuns în propriile-i temeri...
Ori poate chiar el sătul de sine,
A pornit să se-nâlnească
Într-o deviație?

Nesupus

Fără orgoliu, sufletul
îmbrățișează pe cel ce-l rănește.
Nerăz bunător, nici măcar
nu-și pune problema să ierte sau să uite.
Nu cunoaște legea Talionului,
trăiește doar în Noul Testament.
Cum nu-și atinge marginile,
e mereu în căutarea limitelor.
Fără sensul reclusiunii,
se-nchide în trupul tău.
Suferința e pentru el
fericirea de-ndoaselea.
Gonit, va aștepta răbdător la colț de zi
până va citi în ochii tăi împlânzirea.
Liber, sufletul e complet supus

Măștile

Au căzut măștile!
Planeta și-a demascat,
fără răgaz pentru pînă decentă,
golicionile,
angoasele și temerile și depresiile.

Au căzut măștile,
paravanul
și oficial suntem igienizați, dar
machiajul sanitar s-a lăștit
de pe piele în carne, pe suflete,
mai ascuns, mai subtil,
pe cele văzute și nevăzute.
Fire de bumbac s-au înnădit în carne.
fir de bumbac cu fir de carne.
fir cu fir, fir peste fir.
Lăuntru s-a transformat în
patinoar pentru antrenat temerile,
anxietățile, blocajele.
Alunecări artistice.
La exercițiile impuse măștile s-au
mărit asemeni câinilor prin gard.
Zgâriindu-se
ne-au trecut totuși puntea împreună.
Au căzut măștile oficiale și-au
rămas doar cele personale,
bine camuflate până acum.
durerile șiroiesc încă.

Domnul Iubirii

A hotărît să bea Paharul până la fund.
Neîncoronatul Domn al Iubirii
și-a înnoit cămașa, dar inima aceeași i-a rămas.
Apoi a luat un pui de asin
niciodată-ncălecat și S-a așezat
pe spatele lui însemnat din vremea când Maica
se pregătea să-L aducă din Ceruri în carne.
Pe crucea aceea de pe spatele asinului
S-a așezat.
A tresărit.
Semnul acesta-I va fi curând așternut.
Somn și Înălțare.
Mai avea o săptămână.
O singură săptămână.
Săptămâna Supliciuului.
Săptămâna Neagră.
Cea care-L va Mântui.
Cea care-i va Mântui.
După ea,
cei care n-au văzut, vor vedea,
cei care n-au crezut, vor crede, iar
cei ce încă nu L-au vândut, îl vor vinde.
O săptămână și-o moarte.
În urma căreia tot necredinciosul va căuta
în Coasta Sa, în locul cuielor.
Paharul, paharul Acela va pieri omul.
Pregătindu-I prohodul,
Maria L-a primenit cu mir.
Învățătorule!-striga Duminica Florilor,
Osana, Osana!-strigau pruncii iudeilor.
Ce spun ăștia?-se încruntau arhierii.
Și Domnul trecea
printre ramuri de finic și măslini
cuminecând cu bunătate și Iubire
Ierusalimul.
Osana, Osana!
Veșmântul s-a așternut covor smereniei,
glasurile au aclamat și recunoscut,
ochii și-au deschis zăbrelele,
iar sufletele s-au eliberat înflorind.
Înfloreau prima dată în fața Domnului,
Prima și singura dată pentru EL.
Atunci Învățătura Lui s-a împlinit.
Pentru o zi.

Lumi în vârtoarea vremurilor: pogromul evreiesc, războiul, stalinizarea României:

VERONICA BĂLAJ:

„ROTIREA NEAMURILOR”

(Editura „Victor Babeș”, Timișoara, 2023, 300 p.)

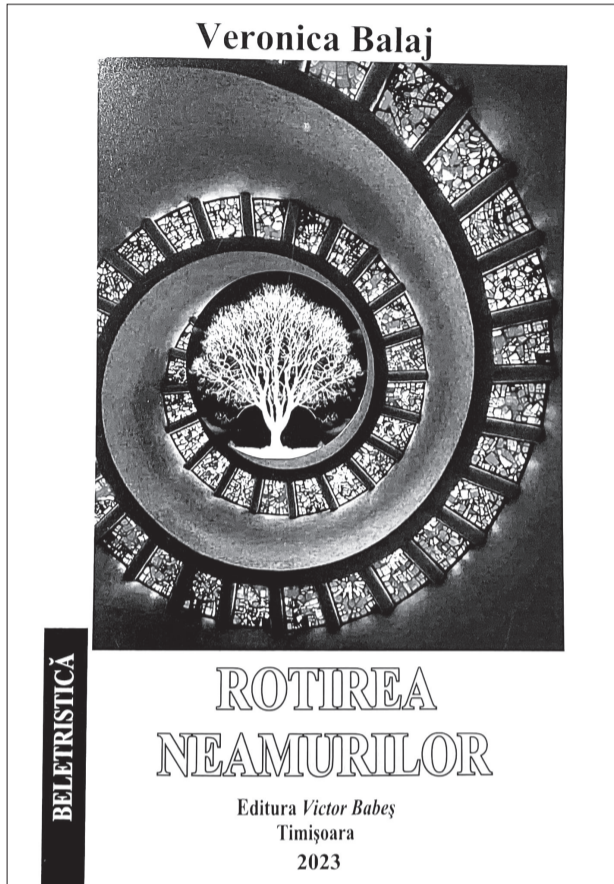
Cunoscută poetă și jurnalistă, dna Veronica Bălaj excelează și în domeniul prozei, publicând de vreo trei decenii încoace, inclusiv în ediții bilingve (unele tradu-

o relație dinamică exterior-interior a fondului sufletesc. Avem, totodată, în plan secund, referința la altă lume cu valori adevărat democratice față de „infernul” aceleia comunizate, din România postbelică, în care își plasează acțiunea romanului.

ROTIREA NEAMURILOR este un roman social și de moravuri, cu acțiune plasată undeva într-un târg din apropiere de orașul Bistrița-Năsăud, în care se stabilise, în vremea prigonirii lor, o familie de evrei „ca și mulți alții din lumea largă, au îndurat destule”. În acest „târg natal” descinde, - cu dorul „rădăcinilor” și al revederii locurilor de veci în care își dorm somnul părinții, bunicii din partea mamei și alte rude (unchiul Lazăr și un verișor), - tânăra Cătălina, venită din Franța, al cărei discurs narativ la persoana întâi constituie însăși substanța scrierii. Desigur, nu este o scriere lirică, ci doar un roman al regăsirii unui trecut pierdut de mult, odată cu plecarea dincolo, în lumea liberă, în care reușise să evadeze un unchi, Jorj, medic cu studii la București, fratele bunicului fost primar G. Filimon, căruia fratele i se adresează cu o scrisoare, înainte de anchetarea lui politică.

Romanul este construit pe istoria celor trei familii din localitate, una fiind aceea a familiei Cătălinei, alta a unei familii vecine de evrei (cu Berta, „prietena cea mai aleasă” din copilăria Cătălinei) și cealaltă a tinerei Nadia (o altă „prietină din copilărie”), al cărei tată fusese prieten cu bunicul protagonistei, fostul primar Filimon. Și, astfel, între cele trei familii, fiecare cu neamul său în devălmășia vremurilor, lucrurile se leagă. Sunt familii care dovedesc spirit de solidaritate în cazul unei Istoriei agresive, indiferent că este vorba de evenimente petrecute înainte de al Doilea Război Mondial sau după instaurarea regimului stalinist, în care au de suferit toți cei ce nu se lasă mutilați de o ideologie de import, de inimaginabile cruzimi și mistificări.

În prim-plan avem familia Cătălinei, care vine incognito să revadă „locurile de care mă leagă rădăcinile” (207), - „un fragment de eden afectiv” (p.47) - inclusiv mormintele familiei din cimitir. Însoțită de cea mai bună prietenă a sa din copilărie, evreica Berta Solomon, protagonista Cătălina (vocea narativă, care are sub observație atât realitatea prezentă cât și evenimentele din trecut, aflate în mare parte de la familiile respective) ajunge la bisericuța satului în momentul oficerii unei slujbe de înmormântare. Autoarea insistă, în primele două capitole, pe starea sufletească apăsătoare a Cătălinei, care simte împrejurul ei atât prezența unui „înger păzitor” (mângâierea de a fi aproape, acolo, în atmosfera bisericuței de lemn, de mormintele celor dragi) cât și a unei „fantasme”, o siluetă având contur de aburi reprezentând, desigur, partea rea a destinului de care tânăra avusese parte după moartea mamei, când nu împlinise nici șapte ani. „Îngerul bun”, păzitor, și „fantasma” rea, „sfrijita din aburi”, străjuindu-i tristețea și neliniștile (amintind de „îngerul” trezviei crude al lui Rilke din „Elegiile duineze”), constituie „tandemul imaginărilor” ce pun stăpânire pe sufletul Cătălinei, pentru care drumul acesta la matcă, la locurile de veci ale celor care „și-au lăsat ADN-ul și în ființa mea”, nu este decât unul „inițiativ”, „cu rol purificator”, după cum este consemnată, cu italice, vocea interioară a tinerei femei. Venită în reculegere, din „periculosul capitalism”, „din zona considerată rău influențabilă comunismului”, tânăra Cătălina este, alături de lumea de față, de față la apariția unui șarpe deasupra ușilor de la altar, pe rama icoanei, scenă care ar putea sugera, în deschiderea narațiunii, o tentă de fabulos și fantastic, dar care se dovedește *ad hoc* de un realism terifiant, potrivit cu împrejurările. Dimpotrivă, romanul înaintează, episod cu episod, către o acumulare de evocări și informații aflate, succesiv, de la familiile amintite (inclusiv de la bătrâna gazdă, incognito/ conspirativă, a tinerei, care ar fi trebuit să-și declare prezența la postul de Miliție!), către evenimente curente din familia Bertei (învățătoare disponibilizată de vreme ce familia introdusese actele de plecare în Israel), sau din aceea a prietenei Nadia, mamă a unui copil „din flori” cu actorul de circ

se în Canada, Israel, Franța etc.), proză scurtă și, mai apoi, romane (*Baltazara* – 2001, *Carnavalul damelor* – 2008, *Cina lupilor* – 2013, *Amiază nevindecată* – 2018, *Tatuaj interior* – 2021). Avem a face cu o scriitoare plurivalentă, de proteică inventivitate, desfășurându-se, cu prezență în spații culturale euro-atlantice, pe o plajă largă de creație, de la jurnalism și promovare culturală (a lucrat la Radio France International și profesază în continuare în presa radio-tv de la Timișoara), la poezie și proză de elevate registre artistice. Criticul literar Cornel Ungureanu o reține, alături de alți valoroși confrăți bănățeni, în lucrarea „LITERATURA BANATULUI – istorie, personalități, contexte” (2015) la capitolul „Moderni și postmoderni”, un amplu proiect în șase volume de „Geografie literară românească” adusă la zi și urmărind „o cartografiere firească a spațiilor culturale românești” cu „deschiderea” către o perspectivă mai largă angajând conceptul de Mitteleuropa („o Mitteleuropa a periferiilor”), menită a pune în evidență valorile potențiale și estetice ale „marginalității”, „uimitoare jocuri ale vecinătăților și întâlnirilor literare”... A se vedea, în cadrul proiectului în desfășurare, după volumul dedicat „Munteniei” (2003), cel consacrat „Banatului” (2005), - un Banat „definit altfel decât sub semnul Bucureștilor sau al Ardealului” -, și, de asemenea, altele vizând contribuția cultural-literară a Moldovei Transilvaniei, Basarabiei și Bucovinei.

Comentând, în anii din urmă, în afară de unele cărți de poezie și interviuri, „Amiază nevindecată” (un roman de dragoste jurnalist-confesiv) și „Tatuaj interior” (o scriere-jurnal de spăimos disconfort, din primul an de pandemie), observam, la rândul nostru, un anumit simț al construcțiilor inteligente și originale, dezvoltarea unitară a unor planuri diegetice stăpânite cu dexteritate, ceea ce face lectura antrenantă sub semnul unei regii a evenimentialului și a unui conținut pe mai mute „voci” marcate în roman cu italice și congruente atât cu substanța cât și cu sensul evocărilor epice.

Și de data aceasta, prozatoarea nu se dezmente de la strategiile acestei tot mai articulate poetice prozastice, prin consemnarea aproape reportericească a faptelor de viață întrețesute cu semnificative pagini de rememorare a trecutului, pe latura observației social-etice cu evidente conturări de caractere umane și psihologii, cu amănunte comportamentale și detalii de decor, chiar o poezie a *reveriilor* dezvăluind ipostaze ale „eului” la unele personaje de prim-plan, reliefând

Axi, „Marele Blond”, figură de tânăr nonconformist care, încercând să treacă Dunărea în Serbia, este prins și întemnițat la Orșova. Tânăra mamă, ilustrând un sentiment de iubire ieșit din comun, pleacă însoțită de fratele Nelu în căutarea tatălui micuțului Rafael/ Ruffi, „floare de dragoste”. Odată cu ei, își încheie deplasarea și Cătălina – este scena care încheie romanul, cu această frazare mărturisitoare: „Port cu mine spirala întâmplărilor neamului meu, iar în bagaj cadourile primite și partea mea de eden, rescrisă.” (p.300).

Revenind la problematica de fond a romanului, vom constata că, din mărturiile celor cu care vine în contact (în special cu bătrânii din cele trei familii, fiecare dintre acestea cu câte trei generații, precum: bunicul Filimon – fiica Adela – nepoata Cătălinei; bătrânul evreu Solomon, „blănarul târgului” – fiica Estera – nepoata Berta; Tatăl cu experiența războiului – fiica Nadia și fiul Nelu – micuțul Rafi, nepotul, având ca „nașă” pe Berta), tânăra Cătălina află fapte abominabile din lumea românească, implicând și familiile amintite. Bunăoară, evreul Solomon, „blănarul târgului”, prevenit de prietenul său, fostul primar Filimon, scapă de pogromul de dinainte de război, fugind din localitate, noaptea, cu soția și copilul după ce a trebuit să dea foc casei. Toți evreii, stigmatizați – obligați să poarte pe piept „steaua galbenă” pe o bucată de postav - au fost aduși la locul numit Câmpul Morii și apoi îmbarcați în vagoane de marfă, cu ferestrele bătute în scânduri și deportați. Mai târziu, bunicii se vor întoarce, vor ridica o nouă casă, pe care acum o vor părăsi fiica Estera și nepoata Berta, depunând actele de plecare în Israel. Impresionantă este viața de familie a acestor evrei trăind cu adevărat în spiritul religiei mozaice, cu ritualuri specifice de sărbătorile calendarului evreiesc, de *Hanuka* (întâmpinarea Anului Nou/ *Rosh Hasana* cu sunet de corn și *menorahul* cu opt brațe și lumânări aprinse), cu specificul respectiv reflectat în comportament, în mentalitate, până și în bucătăria tradițională. Nu întâmplător Berta este „cea mai bună prietenă” din copilăria Cătălinei, care, la moartea bunicii dinspre mamă, avea doar trei anișori...

Un accent aparte este pus pe „regăsirea” locurilor natale, cu proprietățile bunicului și familiei, deopotrivă avere mobilă și imobilă, loturi și case, confiscate de regimul comunist, în anii colectivizării forțate – prilej pentru tânăra venită *incognito* în vatra natală să revadă locurile copilăriei, părăsite imediat după moartea mamei, la o vârstă fragedă. Nepoata lui Filimon, fostul primar independent (căruia noul regim îi căuta pricină de arestare și întemnițare), află de toate aceste abuzuri și de grozăviile din timpul prigonirii evreilor. Călcând pe vatra copilăriei („fosta casă a familiei și trecutul meu”, rechiziționată), revelează salcâmul din poarta casei, fântâna cu scripete din care bea apă, dar vede cu ochii minții și nucul din grădină, de care era atârnat leagănul în care se dădea împreună cu prietena Berta. Retrăirea copilăriei, în sânul familiei și colectivității de altădată,

este pentru protagonistă „partea mea de Eden”, sintagmă regăsită atât în capitolul inițial, dar și în ultimul, al treisprezecelea. Este aici o vibrație anume, desigur autobiografică (după cum ne-a mărturisit autoarea, într-o recentă convorbire telefonică), după cum simțisem deja și noi la o primă lectură a textului, care înaintează pe două voci: una propriu-zis narativă, strict epică, alta punând în evidență o voce lăuntrică, ținând de o reflexivitate oarecum lirică, ambele voci fiind congruente în realizarea unei efective și credibile transfigurări, ficționalizări.

„Rotirea neamurilor” – al cărui titlu provizoriu fusese „Partea mea de Eden” – este un roman trăit, o scriere care pune degetul nu numai pe rănile familiei, dar și pe durerile altor „neamuri”, dezvăluind fața inumană, animalică, sălbatică a terorii, indiferent de ideologie (fascistă ori comunistă). Istoria era aceeași „peste tot” ca în „târgul natal și în alte localități bis-trițene: Ilva, Salvia, Rodna, Prundul Bârgăului, pretutindeni în țară, indiferent de provincie, „stalinismul” infestase întreaga țară, cum persecutarea etnică înainte de război (pogromul, deportarea țiganilor, lichidarea chiaburimii...).

Pachetul cu hârtii lăsat de fostul primar Filimon (*id est*: bunicul matern al autoarei din județul Mureș), pe care tatăl Nadiei îl restituie nepoatei, conține, între altele, și o scrisoare lămuritoare prin care fostul primar, teorizat de regimul stalinist, o adresează fratelui său, medicul Jorj emigrat în Franța, în caz că vreodată acesta va trebui să afla drama vieții sale... Este personajul cel mai reliefat din „panoplia familiei”, „falnic ostaș”, om „de vază”, „tare înțelept și bun la suflet” (Esteră), apreciat de locuitori pentru spiritul lui de gospodăruș și de corectitudine. Impresionantă este scena rememorării înmormântării mamei, pe o vreme înghețată de iarnă, când fetița, de frig și durere, se aruncă leșinată peste mormântul acoperit, trezindu-se abia acasă, la pomana din care nu a putut mânca deloc... Apoi, luarea în creștere a copilei, care trebuie să plece din casa natală... Poate ar fi fost bine ca autoarea să facă loc și unor date din viața nepoatei Cătălina, despre care nu aflăm decât că vine „dintr-o țară din Vest”, „la chemarea înaintașilor”, cu „misiunea” unor lămuriri și liniștiri lăuntrice („o misiune care impune lămuriri lăuntrice”, p. 51).

Sunt, desigur, și alte aspecte, demne de menționat, în legătură cu imperioasa nevoie de „revedere” a locurilor natale (pe care, bunăoară, franțuzoaica Nicolle nu poate s-o înțeleagă, ea aparținând altei lumi, scutită de grozăviile abătute asupra societății românești vreme de mai bine de o jumătate de secol). Autoarea are un minuțios simț al văzului, realizând adevărate tablouri, indiferent că este vorba de locuri ca Valea Morii ori târgul din apropiere cu tot felul de vânzări și distracții populare de bălci (tiribombe, dulapuri, arenă de circ, tarabe cu mici și bere...). Valorificând, în vorbirea personajelor, și aspecte lexicale regionale (*nimurice, ogoit, a se crământului, a abțigui, a grâjbi, a gâjbi* etc), romanul menține o linie literară îngrijită, cu resurse imagistice chiar, simțindu-se o „manus poetică” de linii sigure...

„Axa lumii se rotește în mine”, mărturisește vocea lăuntrică, evidențiind o conștiință atât a neamurilor „rotitoare”, dar și a propriului destin atât de încercat, din fragedă copilărie, totul fiind comunicat cu tremur sufletesc aparte, cu un sentiment copleșitor de trăire lăuntrică, cu o vibrație adeseori de un lirism cam nerețit, devălmaș, de unde impresia că romanul este și expresia unui talent poetic de reale confirmări valorice...

În totul „Rotirea neamurilor” este, atât în registrul social-istoric cât și în acela al unor transfigurări biografice, unul din cele mai bune romane al Veronicăi Bălaj, adunând, ca într-o matcă de rodire, mijloace și procedee de construcție literar-artistică, cu indimenticabile contururi estetice. ■

Zenovie CÂRLUGEA
Tg.-Jiu, 5-6 februarie 2024

Nb: Aflăm cu bucurie că romanul a beneficiat până acum de cronici literare pertinente, la obiect, pe măsura valorii sale, semnate de *Marian Odangiu* („Orizont”), *Pompiliu Crăciunescu* („Vatra Veche”), *drd. Emilia Stajilă* - Chișinău („Actualitatea”), *Aurora Rotariu-Planjamine* („Libertatea, Serbia).

ALEXANDRU CAZACU

O dimineață abajur

Un fel de a regla socotelile
această dimineață abajur
când trecem pe străzi
ca și cum am străbate culoarele
unui muzeu ce expune distanța
dintre neant și inimă
când amintiri levitează pretutindeni
aici în Bizanțul înflorit a nu știu câta oară
la capătul liniei de tramvai
lângă vechiul cimitir de mașini
și fosta întreprindere industrială
printre razele unui soare străin
unde porumbei sălbatici se ridică-n stoluri
către norii translucizi coborâți aproape
și parafrazând titlul unui roman de aventuri
am putea exclama „Vino iluzie, vino!”

Firul de iederă

Gestul aproape eroic de-a trage perdelele groase
la trecerea mărfarului ca o tulburare
pe calea ferată vis à vis de hotelul
ce poartă numele unui compozitor
care nu a trecut niciodată pe aici
la orele serii albastre ca niște pene de pasăre măiastră
alungate de o ploaie puhavă ce a făcut o înțelegere
cu această singurătate
devenită pod de netrecut între tine și tine
plin de trape secrete
când simți iarna în nările ce testează
parfumul unei femei ce nu te-a iubit
și știi că undeva pe zidul cu scara de serviciu
firul de iederă își infixe degetele în var
cu un calm disperat ca și cum ar fredona
odată cu televizorul deschis în camera 321
„Wie viele Stunden hat die Nacht?”

Jumătate amintire

Miezul acestei zilei
un nod de lumină ce micșorează copacii
și apasă săgeata cablului dintre stâlpi
când este târziu, îngrozitor de târziu
la ore 14:21 și plouă încet
pe străzilele dintre clădiri familiare
iar conturul nopții trecute stă ascuns
în dreptul ferestrelor jumătate amintire
în pereții deveniți niște pleoape închise
Un fel de regrete sau mai mult de atât
defilează pe acoperișuri
ca niște manechine pe un cat walk
și niciun cuvânt
nu poate recupera trecutul
Frunzele de pe marginea rigolei îți par
 imaginea vizibilă a unor răni știute
iar picăturile de ploaie peste lucruri
sunt solzii lucitori ai peștilor amfibie

Si l'amour existe encore

La parterul blocurilor în L
Octombrie este plin până la refuz
de zgomotul lipsă al telefonului ironic
și vag inteligent
de imaginea unui debit de tutun
devenit o cutie de tablă ruginită
de ușa întredeschisă
ce nimeni nu o deschide
de călătorii întrerupe către mare
în această lună a frigului suportabil
de spațiu atât de strâmt al camerei
reduc la dimensiunea trupului
când te întorci acasă
printre dărâmurile
unui cartier neconstruit încă
și chipuri comparabile cu viața de zi
a iubirilor de-o noapte
îți devin oglindă
odată cu descreșterea zilelor
în devălmășie
și muzica franceză a secolului douăzeci
ce își țese legenda într-o absență

până la iertare că nu mai sunt

dacă este sâmbătă sau joi
când pretinzi totuși ceva
și nu mai contează
dacă ai dreptul să faci asta
aici, acum sau vreodată

It takes two to tango

Rotițele ceasornicului mai fac un efort
și se face Decembrie
iar fulgii ninsorii
cad asemeni unor liliaci albi într-o grotă
prin clipa împuținată de ea însăși
când o sanie trage întreg orașul
peste lacul înghețat de la marginea zilei
unde noapte de noapte
va băntui de acum dragostea noastră ca o prințesă bur-
gundă
ce ne-a învățat să atacăm cu tot ce avem mai puțin
ofensiv
și o muzica pentru dansatorii de tango
venită prin ușile de vizitare ale centralelor termice
devine o amintire neterminată
lăsată în zăpadă
precum un tatuaj pe trupul înțelepților
unui trib amazonian

Aducerea și neaducerea aminte

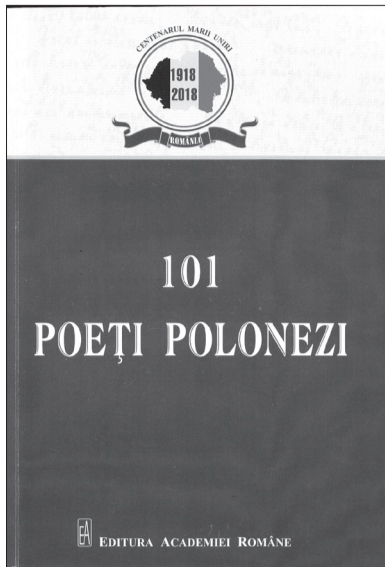
Am putea învinovăți
mersul pe catalige al veacului
pentru toate cele petrecute
prin urbea aflată în mijlocul câmpiei
lângă blocurile cvartalului
unde camere suprapuse
adăpostesc și acum speranțe
ca într-un experiment social
ce a uitat să se termine
iar dincolo de pereții transpirați
ai unui birt din apropiere
voci răgușite țin treze
îngrijorările lunii Noiembrie

Aducerea și neaducerea aminte
ascute cuțitele timpului în carnea noastră
și-n vechiul teren de fotbal cu porți ruginite
peste care umbrele devin verticale
când în ochii iubitei strălucesc
stelele nopții de poimăine

Un perimetru variabil

Amănunte vagi
și lătratul unui câine vagabond
ce mai vine din când în când
în fața fostei cârciumi din cartierul lumpen
astăzi o clădire decrepită
cu geamurile sparte
când visele nu sunt niciodată vise
ci fluturi de noapte
ce zboară dintr-o zi în alta
Jerfirea de sine a unei probabilități
odată cu pelicula de rouă
ce se așază peste lucruri
și istoria antică a norilor înaintând
deasupra malului unui râu
dintr-o urbe uitată
unde camioanele înșirate
peste un perimetru variabil

NICOLAE MAREȘ:

Cunoscutul polonolog NICOLAE MAREȘ, fost diplomat la Varșovia, mare prieten al Poloniei de azi și autor al unui număr însemnat de lucrări în care a evocat relațiile româno-polone de-a lungul vremurilor, promovând cultura și spiritualitatea țării central-europene (amintim monografia de excepție „Lucian Blaga – diplomat la Varșovia” și cărțile dedicate Suveranului Pontif Ioan Paul al II-lea și pereii sale), ne trimite masivul op: „101 POETI POLONEZI” (o „selecție, traducere, prefață și note” realizată de d-sa, îmbogățită cu spectaculoase ilustrații aparținând artistului și poetului polonez **Czesław Dźwigaj**, Doctor Honoris Causa al Universității „1 Decembrie 1918” din Alba-Iulia”).

Relațiile Țărilor Române cu Polonia, evocate de autor în lucrări de sine stătătoare (studii, traduceri, antologii, monografii, dicționare etc.), au pus în evidență contacte culturale importante. Bunăoară, marii cronicari moldoveni Grigore Ureche și Miron Costin au studiat în colegiile umaniste fie la Lwow sau Bar și Camenița, boierii Costinești deținând chiar moșii în Polonia, iar Miron, diplomat și mare dregător, a scris cărți în limba poloneză (o „cronică” și o „istorie în versuri” despre Moldova și Țara Românească, 1684). Pe vremea aceea, mitropolitul Dosoftei citise în original și apreciaseră opera poetică a bardului din Czarnolas, Jan Kochanowski.

În cuvântul înainte, „România și Polonia sub semnul Centenarului, 1918-2018”, dl Nicolae Mareș, încredințându-ne că „matricea stilistică a limbii poloneze s-a plămădit din aluatul perenității trainice: *pro patria*; de aici a făcut apoi poezia poloneză pasul în universal”, mărturisește că „mi-a fost dat să cunosc nemijlocit, în Polonia, trei generații de poeți, cu unii dintre ei m-am împrietenit”: „Pentru că admiram la ei curajul, forța expresiei din verbul lor, dragostea lor față de Polonia și, nu în ultimul rând, bogata cultură reflectată în scrierile lor. Am fost și încă mai sunt sub imperiul talentului, sensibilității și dragostei față de cultura națională și universală, aceste virtuți prevalând în fiecare vers al lor și, mai ales, în fapta multora dintre ei.” (pp. 6-7).

În antologia de față, în care figurează, evident, cei doi laureați ai Premiului Nobel, Miłosz și Szymborska, la loc de cinste se ală Papa Wojtyła, Cardinal al Cracoviei până în 1978, când poetul „mare și curajos”, filosoful și teologul sacerdot a fost ales în scaunul Sfântului Petru în Cetatea Eternă, ca Papa Ioan Paul al II-lea (+2015), cel care a chemat omenirea „Să nu se teamă!”

Antologia cuprinde 101 poeți contemporani din secolul al XX-lea, florilegiu închinat Centenarului Renașterii Poloniei, la 11 noiembrie 1918. O fațetă mult vizibilă a acestor poeți polonezi mărturisește „ancorarea în realități”, fapt ce le-a dat „credibilitate, acasă și în lume”. Indiferent că este vorba de „deceniile totalitariste”, de istoria, tradițiile, cultura și spiritualitatea Poloniei, de sentimente etern și general umane (meditația asupra existenței, vieții și morții, temele privind arta în general, iubirea, prietenia, ființa în context existențial, eul cu năzuințele sale etc.), poezia poloneză a înscris pagini se seamă în patrimoniul umanității, bucurându-se de recunoaștere nu numai europeană...

Cei 101 poeți, prezentați fiecare în parte cu o scurtă notiță biobibliografică, sunt prezenți cu câte un grupaj semnificativ de poeme. Poet el însuși (Vol: „Clarobscur în amurg”, „Raze în apus de soare”, „Meditații”), dl N. Mareș nu este la prima antologie, unică fiind însă aceea din poezia „primitivă” a lumii (unde sunt de găsit sursele/ originile lirismului), „Cântece vorbite”, reținând texte de la popoarele din Africa, din cele două Americi, Asia Centrală, Indochina, Malaezia, Groenlanda, Melanezia, Micronezia, Noua Guinee și

„101 POETI POLONEZI”

(Editura Academiei Române, 2018, 553 p.)

Polinezia. Tot în acest context sunt de amintit consistentele antologii: „Mihai Eminescu” și „Lucian Blaga” în poloneză...

De menționat că pentru lucrarea „Sfântul Ioan Paul cel Mare” (prima monografie scrisă în lumea ortodoxă), actualul Pontif Francisc i-a decernat, în august 2015, la Vatican, una din cele mai importante distincții conferite de Sfântul Scaun, „Pro Ecclesia et Pontifice” – ordin instituit de Leon al XIII-lea în 1888.

Suntem onorați că scriitorul și diplomatul de carieră Nicolae Mareș (contributor de seamă în blagologia de azi) face parte din Colegiul de redacție al trimestriului de cultură „Portal-MĂIASTRA” de la Tg.-Jiu, așa cum figurează și în bordul publicațiilor „Economistul” și „Diplomat Club”.

*

Având în vedere doar poeți din secolul al XX-lea, antologatorul își începe lucrarea cu **Leopold Staff** (1878-1957), laureat al universităților din Varșovia și Cracovia, chiar al Premiului de Stat pentru volumul „Răchita” (1955), autorul unor poezii condensate, de mare impact (antologat cu 15 texte), din care cităm pe aceasta ca o morigerare în arta lui poetică: „Poetule! Aplauzele maelor să le disprețuiești./ De glorie să nu-ți pese niciodată! În goană timpul vei să-l depășești, / Ești un atlet pe-o pistă neublă!” (*Poetule*). Urmează Emil Zegadłowicz (1888-1941), poet, prozator, dramaturg, pe care îl prețuiau N. Iorga și Academia Română, prezent cu două poezii, „Cel mai frumos stih” și „Odaia noastră”. Maria Pawlikowska-Jasnorzewska (1891-1945), încununată în 1935 cu laurii de aur al Academiei Poloneze de Literatură, autoare (antologată cu 6 texte) de memorabile de poeme de dragoste: „Tu ca Nike din Samotraki ești, / având numai dragoste în ochii-ți flămânzi:/ moartea nu te răpune și la fel de tare alergi,/ iar brațele-ți retezate mereu mi le întinzi...” Urmează Kazimiera Iłhakowiczówna (1892-1983), singura poetă poloneză care a tradus și publicat „Ruga” lui Eminescu (1947), interesată și de „Doina” eminesciană, pregătind o „Antologie de poezie românească”. Antologată cu șapte poeme, în care cultivă motive livrești întoarse către o reflecție de sine. Urmează Jerzy Wittlin (1896-1976), Jarosław Iwaszkiewicz (1894-1980), 18 poeme, Kazimierz Wierzyński (1894-1969), 9 poeme, Julian Tuwim (1894-1953), 4 poeme, Antoni Słonimski (1895-1976), 6 poeme, Władysław Broniewski (1897-1962), 9 poeme, Janina Brzostowska (1897-1986), 1 text, Włodzimierz Słobodnik (1900-1991), cu 4 texte.

Începând cu Słobodnik, sunt antologați poeți născuți după 1900, până în anii 1961, din generațiile postbelice făcând parte poeți care însă sunt în viață: *Michał Sprusinski, Al. Nawarocki, Jarosław Markiewicz, Ryszard Kynicki, Rafał Wojaczek, Ewa Lipska, Adam Zagajewski, Leszek Szaruga, Julian Kornhauser, Stanisław Barańczak, Jacek Bierezin* (1947-1993), *Piotr Sommer, Tomasz Jastrun, Barbara Jurkowska, Czesław Dźwigaj* (n. 1950, promotor al creației brăncușiene, căruia îi închină poeme), *Antoni Pawlak, Grzegorz Musiał, Jan Polkowski, Bronisław Maj, Maciej Niemieć, Urszula Malgorzata Benka, Anna Janko (Aneta Majer), Zbieg-*

niew Machej, Jakub Ekier (1961, realizator al culegerii de lirică populară românească „Meșterul Manole”).

Oprită la poeți născuți la început de deceniu 7, ar fi de dorit o culegere cu poezie de azi din Polonia, noile generații adaptându-se, desigur, postmodernismului.

Să revenim, însă, la cei doi laureați ai Premiului Nobel din Interbelic: **CZESŁAW MIŁOSZ** (1911-2004), lituanian cu licență în drept la Vilnius, devenit cetățean polonez și american, militant pentru înnoirea societății poloneze din anii '80 prin apropierea sa de mișcarea „Solidaritatea” a muncitorilor de la Gdansk, Premiul Nobel decernându-i-se chiar în acel an al declanșării evenimentelor. Fost diplomat și dizident polonez, profesor de literaturi slave la Harvard și la Berkley, în California, autor de lirică „cerebrală”, „poet hoinar pe meridianele lumii”, dar luptând „pe baricadele din Varșovia”, diplomat polonez în SUA (1946), traducător al „Psalmilor lui David”, se va întoarce la Cracovia „unde creația lui va găsi recunoașterea meritată”. La 10 decembrie 1980 i se decernează Premiul Nobel, laureatul declarând că „liniile poemului polonez au trecut prin clandestinitate, versurile au fost scrise în barăcile lagărelor de concentrare și în corturile militarilor, prin Asia, Africa și Europa.” Figurează în antologie cu poemul „Pruncul Europei” (în 8 episoade), „Ars poetica”, din care cităm: „Mereu am tânjit după o formă mai încăpătoare./ care să nu fie nici poezie și nici proză -/ formă care să ne permită înțelegerea fără a supăra pe cineva./ nici pe autor nici pe cititor. Formă care să nu chinuie pe nimenea...” Este prezent cu 14 poezii, din care tresar mesaje umanitariste, o nouă înțelegere a artei poetice, cu deschideri mai largi către preocupările lumii și obsesiile omului modern.

Celălalt nobelard este **WISŁWA SZYMBORSKA** (1923-2012, prezentă cu 27 de poeme), filoloagă jagielloniană care, trecând prin proletcultism cu minime concesii, a optat apoi pentru arta adevărată. I s-a tipărit, cu două decenii înainte de a fi premiată cu Nobelul suedez, la editura „Dacia” din Cluj volumul „Bucuria scrierii”, tradus de dl Nicolae Mareș, apoi în 2006, la „Colosseum” și „Prut Internațional” din Chșinău, i s-a tradus un florilegiu reprezentativ de poeme alese. La rândul său, Wisłwa Szymborska a tradus în poloneză o culegere de poeme „Alfa – Omega” de Vasile Voiculescu și „Aș dori” de Ileana Mălăncioiu. I s-a acordat de Statul Polon cea mai înaltă distincție „Vulturul Alb”. Lirica poetei poloneze surprinde neliniștile și întrebările contemporaneității, în poeme desfășurate după o retorică a gândului rotitor peste largi suprafețe, reținând semnificații istorice, mitologice, culturale, sociologice (domeniu de studiu universitar), cultivând un lirism direct, oral, cu ironii fine, patetic engramat de biografeme mărturisitoare, oferind convingerea unei poezii trăite, congruente cu viața de fiecare zi, în texte precum: „Mică publicitate”, „Atlantida”, „Seară literară”, „In turnul Babel”, „Convorbire cu piatra”, „Scrise în hotel”, „Relatare din spital”, „Fotografia gloatei”, „Laudă somnului”, „Pisica în casa pustie”, „Unora le place poezia”...

Deși nu-i putem menționa pe toți poeții interbelici, vom constata că poezia poloneză din această etapă nu este una închisă între granițe, ci o lirică de suflu mai larg, european, așa cum se scria în țările vecine din Vest, cultivând nu numai realități concrete din spațiul intern, dar mai ales fixându-și privirile pe marile teme privind existența, viața, destinul omului, viața și rostul poetului, menirea artei, reflecția asupra raporturilor individului cu condiția lui existențială, cu Istoria, cu Lumea, Łprecum la Krzysztof Kamil Baczyński, Tadeusz Rozewicz, Zbigniew Herbert, Tadeusz Słowiak, Urszula Kozioł ș.a.

În totul, selecția celor 101 de poeți polonezi, cu traduceri respective, constituie o lucrare substanțială, pe care polonologul Nicolae Mareș (n. 1938) a realizat-o cu pasiune, talent pe măsură și mare drag față de țara în care a activat ca diplomat (în Centrala MAE, 1966-1989) și din arhivele căreia ne-a adus multe documente, precum cele din monografia „Lucian Blaga – diplomat la Varșovia” (2011). ■

Domania

Are dreptate Adrian Alui Gheorghe: Dumitru Augustin Doman e „spirit cehovian”, însă mai mult decât atât, de vreme ce i-a adus laolaltă pe Cehov și pe Ionesco, pe Caragiale și pe Urmuz, plus toată spuma nopților sale de lectură. Omul cu drujba roșie și alte povestiri (Limes, 2023) este un cocktail de oniric și pamflet tragic, navetând între realul absurd și absurdul real, lumea reală a zilelor noastre, de cele mai multe ori neinteligibilă, fiind mai absurdă decât literatura absurdului.

Suntem după 3 ani de virus creat artificial, cauzând miliarde pe euro pierdute pe vaccinare. Ce zici, moș Onel? E personajul cel mai credibil al lui DAD, ieșit din lumea satului veche și curată. Poate că nu viețuiește în Curtea de Argeș, aproape de strada Vlad Țepeș nr.3, dar e mai viu decât oamenii vii.

Doman trece lesne din realitate în realul construit de el. De ce nu? Autorul face ce vrea cu personajele, e genitorul lor, are voie s-o facă. Nu-i e teamă de neverosimil. Minte frumos și-l crezi. Îți par aievea plâsmuirile imaginației lui, minciuni adevărate, cum ar veni. Nu știu dacă s-a întâmplat povestea cu drujba roșie, product URSS, dar îl cred. Tot ce ține de URSS rău e posibil să se fi întâmplat. Mie mi l-a adus în minte pe Drulă (USR) cu drula lui. Era să zic drujba lui roșie.

În Domania lui Doman, multe par neîntâmplute, imposibil de întâmplat. Ca judecătorul cu șapcă Mao și citind Kafka, singurul (dintre 3557 de judecători) care nu ia șpagă, nici măcar un caltaboș. Mai e și realitatea confundată cu imaginarul, reușitele imaginare ale guvernanților „zbateri facile, strădanii futele”, în cuvintele lui DAD.

Lui Doman îi iese personajul „din două vorbe și un gest”. Și ce nume poartă! La Caragiale, Agamemnon devine Agamiță; la DAD, Menumorut e Ionescu sadea. Schițele de portret sunt una și una. Avocatul Romică Croitorescu, ține un alcoolmetru-n gât, să afle dacă i-a fost botezată, cu două picături de apă, vodka rusească neapărat multiplă, băută la metru. Vodka e și ea personaj. Dar nu vodka Tito, hand-made, ci vodka poloneză, despre care groparii spun că-i mai bună de băut la firul ierbii.

Puși Dinulescu spunea despre conflict că e „o felie de salam într-un borcan cu gem”. Și ar mai fi pisica îndrăgostită de borcanul cu bulion sau legătura bolnăvicioasă dintre chiuveți și dulapul de bucătărie. Dar poți inventa ceva mai ceva decât un mariner delator, îmbătat clește de cartea unui sublocotenent de Securitate, intitulată Levant?

Lui Adrian Alui Gheorghe îi dau dreptate încă o dată: Doman concurează cu schița-cristal a lui Cehov („Gusti” își cumpără, subtil –autoironic, volumul 10 din seria Cehov, volumul Teatru), dar și cu „monumentele” lui I.L.Caragiale.

Așez „povestirile scurte”, ca niște fiole de tărnie, alături de „măslinile aproape gratis” ale lui Alexandru Vlad, de „tîmbrele” lui Vasile Gogea, de proza scurtă și gravă a lui Cornel Nistea.

În spațiul larg al romanului, intră multe jocuri de cuvinte, dar și în proza scurtă a lui DAD jocul cu/de cuvinte ocupă mult loc. La fel la Virgil Rațiu, la Radu Părpăuță, la Cătălin Mihuleac. Doman aleargă după cuvântul neașteptat ca și Gabriel Mardare ori Remus-Valeriu Giorgionii. Toți cei citați au bucuria cuvântului bine găsit. Și cu toții mai trag perdeaua deoparte de pe vorba verde.

Doman, lucid și ironic, n-o ia razna ca mine spre verbozitate și alte nevoițe, cum ar fi dilatăriile inutile de flux narativ. Cui prodest, la Jeffrey Eugenides, în Intrigă matrimonială, paginile interminabile despre cercetarea drojdiei în laborator?

DAD merge pe ludic atât cât trebuie, căci spațiul e mic. Și îl organizează perfect; e cerința prozei scurte asta. Lecția lui Stendhal despre importanța amănuntului a învățat-o bine. Aici, cel mai bun cred că a fost Radu Mareș. Așa prinde carne personajul, când se dozează milimetric amănuntele. Bătrânele lui DAD, din azilul aflat în mijlocul pădurii de brad (și-s multe, așezământul având 10-15 etaje) sunt portretizate c-un click. N-ar putea spune naratorul „Je suis click”? Ba da.

Nabokov îndeamnă să urmărim- când citim- „detaliile cu tandrețe”. L-am urmat. O face și Doman. Stilul lui subtil-persiflant, subtil-ironic, o permite.

Limita dintre real și absurd o trece DAD ușor. Doar știm –hă-hăt- de la Boileau cetire că adevărul poate să nu pară real, dar este. Proza „minimă” nu-i deloc minimalistă. Și nu-i deloc micorealism proza scurtă, ci macorealism, așa cum momentele lui Caragiale sunt - afirmație acceptată- monumente, pentru că percepe realitatea monstruos și simte enorm, deși s-ar putea spune invers, că are vază enorm și răs monstruos. DAD e succint, are privilegiul de a vedea ce-i de văzut din capul locului, ajunge din capul locului la esență (tare).

Umorul său e rafinat și caustic. Cu Urmuz e concetățean (v. 35-37 de metri sau Șapte clopote de argint), cu Caragiale și l-ar putea împărți pe Bogdan Rareș, omul cu „șparanghelul”, care îl concurează pe Cațavencu, ba îl și întrece.

Cine nu știe cine-i președintele care vorbește „pe silabe” și care l-a creditat pe micu Cițu, care deține un munte. Lavaliera dezordonat studiată e a lui Pleșu. Hotelierul Mr. Boris, cum scrie pe ecuson, purtând vestă cadrilată și papion cu picouri, aduce cu un poet iașot, Buimac, Buiac sau așa ceva. Cât despre concursul de urinat, chiar s-a întâmplat la Iași, la Râpa Galbenă, când Cezar Ivănescu a ordonat colegilor poeți să-i țintească pe toviile de la „Iașul nou”, stalinisti pur sânge, Ignea și ai săi.

Exemplificarea situațiilor de pomină ar fi epuizantă. Mă opresc la una: Doman îl omoară pe generalul pandemiei. Comandantul cade din picioare (What's Up, Doc?), dar SMURD e în grevă, nu mai vine. Na, uite cum Smurd devine Smurt, apoi Smort. Vestea bună: n-a fost grevă la SMURD. Deci e ficțiune? Vestea adevărată e că nu se mai înjură de Dumnezeu, ci de Arafat. Vedeta Dănuța Budeanu, fără grijă că ura urăște, plescăie când urlă, în dâmbovițeană ei „cu spume”: „Marși, neterminatule!” Ficțiune? Ba realitate televizuală.

Alt personaj al lui Doman, domnul de la asigurări, îi promite păgubașului cu oglinda ciobită de la mașină: „Mi-reasă și-o fac!”. Zis și făcut. Grație afacerii lucrative cu patronul de la Service, rabla de mașină capătă 4 portiere noi, 4 roți, cutie de viteze nouă, parbriz nou și culoare de mireasă.

Cum să nu scrii proză scurtă când ridicolul e la el acasă peste tot? De sus, din Parlament (ba și mai sus), până jos. Subiecte fără număr, mereu halucinante: sfîntirea de mașini, „întrecerea capitalistă în parastase”, „fundul bombat și zglobiu al cofetăresei”...

Numai cofetăreasa? Știrile scandalizează cu despicături de sâni. Zappezi și dai de sfârcurile la vedere ale moderatoarelor excitate la culme. Umor involuntar pe varii canale? Destul. Numai proștii din Las Fierbinți nu-l au, știut fiindcă umorul e un lucru foarte mare, nu-i de glumit cu el.

Mult mi-a plăcut un textuc miezos al lui DAD despre realitate și ficție, narativă și adevăr, intitulat Fata fierarului. Hermenăuci de ocazie dezbat și dezbat în pereche problema ficțiunii. Că ce-i aceea? Păi nu există. Atunci de ce vorbim despre ea? Pentru că cerul e siniliu și sticla de vin nu-i încă goală. „Atunci ce e ficțiunea?” „Păi ce să zic, dacă tot ce gândim noi începe să existe, atunci ficțiunea nu există.” „Ei, ficțiunea ar fi fata fierarului din comună dacă noi n-am avea fierar în comună.” Dar ei au și încă trei fierari cu două fete.

Așadar: dacă pandemia nu l-a omorât pe Gari Moșmondeanu, înseamnă că nu există; nici ea, nici sacii negri de plastic pentru morți. Dacă președintele n-a rămas în țară de 1 Decembrie, atunci nu există, nu avem președinte, e doar ficțiune. Dar conferința din Dubai, contra emisiilor de CO2, nu-i ficțiune, chiar s-a întâmplat. Un pet slobozit acolo și nu de o vacă, s-a auzit până-n Carpați. Ce pagină ar fi scris Luca Pițu pornind de la întâmplarea cu contrapunct! Sunt sigură că și DAD. Chiar îi propun tema asta. Dar câte teme nu află transmetapostmodernistul (mulțumesc, Zeno Cărlugea!) la tot pasul, într-o țară mai mult absurdă decât voioasă, unde președintele e doar întâmplător prin ea, unde nu se îmbogățesc guvernanții, doar socrii și soacrele, unde ministra muncii Simona totodată Bucura promite pensii majorate cu 80%, unde o prințesă, Margareta, vrea să candideze la președinția republicii. După câte-mi amintesc, ar fi vrut-o și princess Brianna Caradja, descendant of Dracula.

Omul cu drujba roșie e sau nu e ficțiune? Este, pentru că nu există, ar răspunde hermenăucul prim din Fata fierarului. Ba da, există, aș intra eu în vorbă. Sunt și multe clone după el. Ne-au invadat oamenii cu drujbe și ne lăsăm invadați până n-or mai rămâne pom de pom, lemn de lemn. Geaba generalul Ciucă ne dă busola să nu ne lăsăm „precarizați” de Austria. Iar Sfântul Terapont nu ne poate ajuta dacă medalionul de pe peretele de la Răsărit al bisericii, dedicat lui, a rămas nepictat, deci e închipuire. ■

Magda URSAÇHE

N.B. Despre Moartea cea de toate zilele a lui Doman –domani.

MIHAI BARBU

Despre natura umană și natura înconjurătoare la Dumitru Augustin Doman*

O regulă nescrisă a literaturii, dar verificată temeinic de-a lungul anilor, ne avertizează că ar exista o legătură de nezdruccinat între starea de spirit a eroului literar și natura în care e pus să evolueze. Este eroul nostru o fire veselă, natura îi ține isonul și totul e un cântec, o floare și o rază de soare. Dacă poetul e un om căruia, vorbim la figurat, îi plouă mereu, natura e, neaparat, bacoviană. Sigur că d. Doman, un scriitor tobă de carte și un cronicar literar redutabil, știe cum stau lucrurile cu aceste naturi biunivoce dar, la fel ca și eroul său, *Omul cu drujba roșie*, autorul e hotărât să spargă canonul. Eroii săi sunt adunați de peste tot și vin, la localul Căprioara, cu povești ce conțin mesaje cu dus – întors. E o lume pestriță care acționează după cum o duce capul, atunci când situația se dovedește a fi albastră.

Doman face concurență stării civile din Orașul Regal (sau al lui Urmuz, alegerea vă aparține...) cu o întregă onomastică bizară ce amestecă nume neaoșe cu prenume teribile. Și invers: d. Ioan Ionescu, proprietarul unei drujbe roșii, părintele Vasile Gheorghioiu, Vasile Albu și Vasile Negru - proprietari

de cai ce au culori complementare, comandantul Parfene, Gari Moșmondeanu, Marin Basarab, Romică Croitorescu, Vasile Oprescu, Genu Optimovici, Norocel Bison, Gigel Becaud, Cecilia Bombea - zisă și Santa Cecilia, părintele paroh Manase Simion, pictorii Ptolomeu Ionescu și Eliazar Georgescu, sculptorul Leon Pietraru, Glad Ghițescu și Menumorut Ionescu, Nelu Turcu - general de brigadă, profesorii Valeria și Florin Buimac, jandarmii Avram Motan și Lotar Ferezeu și fermierul Jan Jac Metric. Lor li se alătură câteva perechi de hoți, un domn sensibil (de fapt, e vorba de dr. Moamad Abdul, un criminal în serie...), Mister Unu la sută și, *en passant par la Biche*, fundul bombat și zglobiu al cofetăresei. (A nu se confunda, cumva, cu cel al Fetei fierarului...) Ce lume, domnule, ce lume! La fel ca maestrul său, Caragiale, d. Doman își culege subiectele și eroii din lumea cafenelei, stând la taclale și, implicit, la o bere, cu tradiționalul său partener de dialog social, moș Onel. De la *tras palme cafeine central* până la taclalele fără de număr și, aparent, fără o miză specială, totul se petrece la *Căprioara* din Curtea de Argeș sau chiar la cea din Petrila.

← Dar ce mi-e Căprioara, ce mi-e Gambrius-ul din Capitală sau din gara Ploiești, când e vorba să vezi enorm și să simți monstruos.

Studiind, pe îndelete, modul în care acționează și scrie maestrul Doman, am aflat următoarele: omul se trezește cu noaptea în cap, imediat după crucea nopții, și la ora 3 și 30 de minute îl găsim așezat la masa de lucru. Înainte de a se apuca de scris, citește două-trei pagini din Biblie iar, apoi, se îndeletnicește cu studierea atentă presei on line. E o deformare profesională ce i se trage din entuziasmul primilor ani de după revoluție, când DAD ținea prima pagină în principalele publicații ale vremii... De acolo, din lumea presei ce viețuiește o zi, își extrage scriitorul niscaiva idei fierbinți pe care le pune, imediat, în operă: ele apar, instantaneu, pe pagina sa de facebook. Postarea e incitantă pentru a-i putea provoca, la o gâlceavă matinală, pe toți amicii săi virtuali. Gâlceava mestruului cu lumea se întretine mocnit, precum focul de la cazanele sale de țuică, vinars sau coniac, pe tot parcursul zilei sale de muncă fizică. După ce își face, astfel, încălzirea intelectuală (în ton, desigur, cu încălzirea globală) cu cele două lecturi, una sacră și una laică, maestrul scrie una-două ba, uneori, chiar și trei proze scurte dar cu bătaie lungă. Când, cum se nimereste...

Legătura eroilor săi cu natura patriei e una întâmplătoare și nesemnificativă. Cel puțin așa pare la prima vedere... Autorul invocă, pentru finalurile lui deschise, Soarele și Luna (Mare pișicher și Doman asta...) ca să ne ridicăm privirea spre înaltul cerului și să ne prefacem că nu observăm cum ne trece timpul și viața. Când erau tineri, cei trei amici din *bucata literară Trei domni*, reușeau să-și arunce, cu puțele în mână, jetul de urină până la fagul cel bătrân din răpă (asta o reușea cel mai vânjos dintre ei...) sau, acum e vorba de ceilalți doi, până la aproape doi metri de țință. Asta se întâmpla pe vremea comunismului, când cei trei amici erau prin clasa a cincea sau a șasea. După o jumătate de secol, cei trei repetă concursul în toaleta Căprioarei. S-au așezat la maximum 20 de cm de pisoare și rezultatul îl puteți bănuși: liderul sindical din Valea Jiului și-a dirijat jetul până deasupra terenului de țință, polițistul abia a nimerit marginea pisoarului iar profesorul de engleză a reușit, vorba vine, să-și ude puțin bombeul pantofului său negru, elegant și de firmă. Dar să nu facem o impresie greșită. Nu toți eroii domanie-ni sunt niște nostalgici sau niște învinși apriori. Când nu sunt niște învingători, ținând cont canoanele vremii, ei au alura unor romantici incurabili. Finalurile unora din prozele scurte ale lui DAD sunt surprinzătoare prin apelarea, în mod constant, la elemente ale naturii celeste.

Soarele e invocat în cele mai multe cazuri: *Uite ce frumos strălucește soarele, cerul e albastru, că nu punem norișorul ăla flendurat de deasupra fabricii de sîrme și cuie iar sticla de vin încă nu s-a golit./ Astea toate s-au petrecut joi dimineață și poate că au fost mai multe de acest fel, că soarele încă nu răsărise./ Un nor de muște, vrăbii, porumbei și ciori se ridică speriat spre soarele ajuns deja în crucea cerului senin./ Ce soare frumos e afară!/ Soarele sunt eu!/ Soarele arde necruțător din crucea cerului./ Joia de septembrie era însoțită ca o niagară de aur topit peste pădurea și peste cernita adunare.*

Luna este, la Doman, cenușareasa bolții cerești: *s-a făcut acum deja târziu. În geamul de deasupra ieșirii apare luna: mare, rotundă, sângerie.* Așa sunt, oameni buni, și eroii din **Omul cu drujba roșie**: mari, rotunzi și sângerii pe interior. Niște lunatici! ■

* Dumitru Augustin Doman, *Omul cu drujba roșie și alte povestiri*, Ed. Limes, Colecția Lakonia, Florești, 2023

MARIN IANCU

DRUMUL SPRE LUMEA DIN VALEA CĂRBUNELUI

În succesiunea alertă a cărților lui Mihai Barbu, recentul volum de poezie confesivă *Cartierul Evidențiatilor (Contemporanii Marelui Scriitor Transilvan)*, Editura Neuma, 2023, se impune de la început prin stilul ca scriitură și arhitectura atent calculată. Concepută pe același tipar literar cu *Lambretta* (2015), păstrând de aici stăruința evocatoare și tonalitatea lirico-poematică, cartea de acum primește o materie care, deși impusă formal de aceeași relativitate spațială și temporală a unei lumi magice, capătă mai multă greutate sub aspectul implicării spirituale și al modalității de tratare și de viziune. Realităților precis localizate în cele două cartiere eterogene din Carbon City, Cartierul și Colonia, li se adaugă un teritoriu mai larg, alcătuit din legende și fapte istorice cu soluții și rezolvări ce aparțin, de obicei, prin latura lor pitorească, așa numitelor „istorii locale”, unde relațiile obiective alternează subtil cu lungi amintiri, episoade și detalii de viață cuprinzând chipuri de oameni impunători, din categoria unora ca Haralambie Aglică, poștașul, sau a lui Valerică Arnică, dornic să le povestească copiilor „de Regele Mangaia, de Grota diavolului roșu sau de Corabia piratilor, de Nepal, țara miracolelor, de Piticii periculoși, de Mumia misterioasă, de Lupii din Tarai, de Diavoli Pacificului, de „Prințul nepalez” și despre multe altele, de la Vânătorii de balene și Domnița junglei până la Bandiții din Tibet, istorioare tragice cu iz exotic, povești fabuloase despre sărăcie și ură, cu inși umili până la ridicol, ca Bidiga Constantin, „ex Împăratul măririi”, cu răzbușari și atitudini ambigue, cu întâmplări trăite de ortaci prin cartierele Orașului, dinainte și după Revoluție, dar și aventuri în lumea mare, ca în poveștile aventurierelor Rachel Belladonna și Rodica Balsamina, „zisă și Madame OUZO”, măritată prin Africa și „în Sudul magnetic din Hexagon”. Nimic nu-i scapă autorului în elanul său evocator reconstrucțiv. După fiecare poveste își face loc o alta, semn al creației, al perpetuării și al desfășurării, menit să exprime spiritul autorului, inventiv și plin de vervă. Greu de stabilit unde realitatea încetează să mai domine, pentru a-i face loc ficțiunii. Semănând cu cel jurnalistic, stilul lui Mihai Barbu este lipsit de artificii. Experiența sa ziaristică i-a influențat opera, unele poeme având forma unor reportaje, neprelucrate artistic. Stilul este adecvat preocupării pentru obiectivitate maximă, analiza și comentariile lipsind cu desăvârșire: exprimarea este precisă și concisă, voit neutră din punct de vedere afectiv. Decorul, atmosfera, gesturile sunt conturate cu accent ieșit din comun pe dimensiunea simbolică și parabolică, tumultul și dramatismul existenței reale, trăite fiind aduse de autor din marea carte a vieții, cu „oameni evidențiați sau oameni obișnuiți”, din categoria preoților Fanu, Vâlcu, Zoican și Ciocan, sau a celor doi tineri fonfăiți, Fonfi, „o fată roșcată și pistruiată”, și Tonfi Bianchi, „urmașul unor falnici bărbați care au venit din Belluno și s-au stabilit în Valle Nera pentru că acasă la ei era o sărăcie lucie.

De la o poveste la alta, cu întâmplări și chipuri parcă din alte vremuri, despre Alexandra, „muză, poetă și prozatoare”, și cele de-o seamă cu ea, alde Pepita Diavolo, „actriță amatoare și telefonistă cu carte de muncă”, sau despre Ica Ficaria, „preafrumoasa Cartierului”, povești despre oameni de toate felurile, oameni de sacrificiu, veniți de pretutindeni în cele două locuri magice ale „Orașului Cărbunelui”, istorisiri desprinse sub raportul consistenței pitorescului fabulos-poematic din spiritul întâmplărilor și personajelor din *La liliaci* de Marin Sorescu, nu neapărat prin pitorescul lor, deloc de neglijat, de altfel, cât mai ales prin reprezentările la nivel expresiv a unei existențe saturate de concret, de un umor involuntar, ca în Teologos, scriitor la publicațiile sfinte. Dincolo de insolitul unor fenomene ce alcătuiesc umanitatea orașului supranumit Carbon City sau Carbon Valley, evenimentele se multiplică și se distorsionează continuu, într-un fel de nesfârșite suprapuneri adeseori de esență livrescă, ale unor situații prin mozaicare, cu tot mai bogate detalii auzite din propriile amintiri sau de la oameni și de prin cărți, episoade alăturate după un plan cât se poate de precis. Peste tot ne întâmpină aceeași materie prozaică, în care sublimul și grotescul, puritatea și degradarea se amestecă pentru a da naștere la reprezentări dintre cele mai stranii ale universului îngust al orașelului miner.

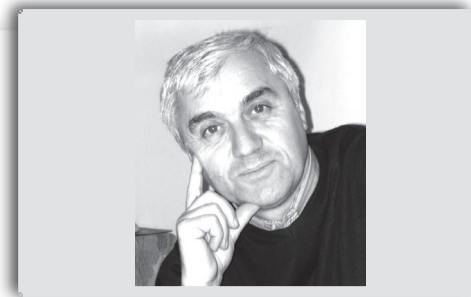
În paginile ei cele mai consistente, cronică Car-

tierului Evidențiatilor este expresia unei atmosfere de început de lume, cu personaje proiectate pe un fundal de legendă, devorate de o tensiune interioară, cu deosebire în latura lor aventurieră, cu oamenii care își puteau trăi până la capăt pasiunile, unde nimic nu poate înfrâna bucuria și durerea, plăcerea și suferința, cu „povești sentimentale” și cu momente de dragoste neîmplinite, afectate de un anume iz de picaresc, destine asemănătoare cu cel al lui Adrian Burchel, „crescător de iepuri românești și iepuroi de prăsilă”, a lui Rudi Crug, „singurul om care mai stingea varul în toată Valea Cărbunelui” sau al lui Bobar Laczi, „cărușul cu o mârtoagă oarbă, zisă și Oarba de Mureș”. Prin ridicarea la dimensiuni grandioase în acest chip a pitorescului, prin povești venite și din vremurile mai recente, despre tot felul de „manevre” politice, cu întâmplări cu iz politic, cu inși împinși de rătăcirii amoroase sau alte tipuri de personaje, la sorginte figuri reale, în cazul cărora satira alunecă ușor într-o evidentă mizantropie. Tipologia dobândește și aici o cuprindere iconografică de grup, secvențele încep să se aglomereze în chip provocator, cu prezențe stranii, asemenea doamnelor Cucuruz, Cazacu, Condurache și a „dudului de pe strada Rândunicii”, prezențe descrise rapid, în tușe groase, cu sugestive detalii fizionomice de esență tragi-comică, toate excelând prin plasticitate.

Spiritul de observație al autorului devine tot mai ascuțit, iar comentariile, căpătând adeseori tensiuni interogative, trec de la o evidentă tentă ironică la elemente de grotesc și absurd. În toate aceste istorioare, Cartierul Evidențiatilor ne apare ca un ultim colț de lume, o copie a unui spațiu ce face eforturi să își păstreze oarecum produsul uman simbolic, în ființa căreia cosmocentrismul oriental și antropocentrismul european se întrepătrund în forme dintre cele mai unitare. Descoperim, de asemenea, multe pagini cu povești încrâncenate, evocări poetice cu episoade duioase și amintiri despre o lume în care viața se consumă trepidant și în culori vii, ajungându-se la finaluri tragice, ca în povestea amorezilor din categoria lui Eugenie Bricolescu, „învățătoarea cu ochi albaștri și răi”, sau a lui Dante Cocor, „bărbatul dintr-o iubire cum n-a mai fost alta, la noi, în Cartier”, îndrăgostit nebunește de o fată”, „o fostă elevă”, „o nemțoică tânără și frumoasă...”, o ipostază a unei feminități malefice în devenire, după cum în alte pagini întâlnim portrete cu valoare de simbol ale unui individualism sumbru, caricatural, cu obsesii despre vremuri chinuitoare, în fața cărora reacțiile lăuntrice căpătă dimensiuni cu adevărat traumatizante. Lăsând deoparte „istoria contemporană” a Văii Cărbunelui, autorul se reîntoarce frecvent, „într-un fel cu totul special”, spre „istoria veche”, ajungând să inducă sentimentul că „toată istoria lumii” s-ar desfășura aici.

Bun cunoscător al istoriei acestei „patrii mici și triste”, Mihai Barbu vine cu o imagine esențializată a unor oameni aflați în pericolul de a-și pierde identitatea, lăsând impresia unei scrieri volubile, cu multe noutăți narative și, cu deosebire, de factură descriptiv-poematică menite să ofere prin ritmul dens al confesiunii alte dimensiuni proiecțiilor îndreptate spre un ținut aproape mitologic, cu aprige povești de dragoste, dimpreună cu alte legende cu parfum exotic, o adevărată saga a unor familii dintr-un colț de țară, tot atât de celebră prin bogata complexitate a evenimentelor ca un Macondo, de exemplu, imaginarul sat din Caraibe, orașul fictiv descris în romanul lui Gabriel Garcia Márquez *O sută de ani de singurătate*. Este vizibil cum, printr-o tehnică aparent eliberată de orice constrângeri, Mihai Barbu își construiește cartea printr-o acumulare de fapte ce contrazic permanent cronologia, într-un fel de revărsare deliberată de întâmplări neobișnuite, de senzațional și fabulos, a cărei abundență creează aspectul unei realități miraculoase, deschizând imaginea unei lumi în care tragicul își asociază grotescul, o adevărată apocalipsă, cu unele răutăți excesiv manifestate, unele în măsură să creeze o stare de năuceală prin senzația de insecuritate. Se vede că, acumulând elemente în timp și spațiu, de la aspectele unui timp eroic la cele ce țin, mai degrabă, de un spectacol derizoriu al contemporaneității, Mihai Barbu amestecă într-o mișcare browniană lirismul și tragismul, patologia politică și pitorescul, ajungând să obțină prin detalii fresca unei societăți în uimitoarea mișcare a vieții în toate variațiile ei.

GHEORGHE FLORESCU

alunecă omenirea
de pe planetă

alunecă omenirea de pe planetă
zăpada de pe acoperiș
am picioare de cretă
și trup de frunziș

nu va fi răsărit de soare
nici asfințit nu va fi
deși din valuri soare răsare
și se duce seara-n pustii

planetă arsă, pârjolită
iarnă cumplită în veci
Pământul nostru nu mai există
e doar una dintre
stelele reci

alunecă omenirea de pe planetă
zăpada de pe acoperiș

eu sunt martorul

eu sunt martorul care a văzut
nașterea lumii
într-o noapte de iarnă
atunci când în miezul întinericului
a răsărit soarele
eram în "direct" cu mama lumii
și nu văzusem niciodată
cum se naște o lume

eu sunt martorul care a văzut
și sfârșitul lumii
a fost ziua în care
între mine și soare
a apărut umbra îndoielii
și a lipsei de credință
nimic mai trist decât
clipa când s-a despris lumea
de mine

lumea aceea pe care am văzut-o
cum se naștea

un sunet cosmic de iubire

să poți în șoaptă scoate
un sunet cosmic de iubire
apoi să-ți acoperi pleoapa cu lumina
s-ascunzi în umbra zilei soarele
să-ți amintești durerea păsării ce moare

vino cu mine unde umbra
pădurii ne salvează
vino în carul victorios al vieții
vino acolo unde țipătul păunului
e jertfa mântuirii noastre

pe-un zbor de pădădie
să jucăm norocul
pe-o rază de lumină să-nfruntăm primej-
dii
pe-un gând pribeag să ne- așezăm uita-
rea

vino dar tu om al minciunii
și-al adevărului deopotrivă
să încercăm
să ne salvăm planeta

apele mari ale verii

colbuit de sunete seci în cumpăna zilei
porneam să cutreier mai mult lunecând
prin apele mari ale verii
unduiam arinii peste ape
și sub ape umbra lor galbenă cu ochii
deschiși
năvală vine astăzi pe trup nisipul acela
imens
arde în boabe sticloase
și miros de soare pierdut în vrejurile
văzduhului

ca un aur nesfârșit care amenință
haidem spre bornele curgătoare
pe care cine le mai ajunge
decât întoarcerea în apele mari ale verii
dar ploile înalte dar ploile-
coloane nestatornice
întru iluzia acestui imens palat
cum se conturează mersul meu printre
ele
și cum se înalță iar lumea
mereu spălată de apele mari ale verii

arșița apelor

de-a lungul drumului bulboane de ploi
și animale ude mirosind a văzduh
înfloresc salcâmi aspru
ca niște iceberguri minuscule
coborând de la polul nord și mai de sus
popoare de apă migrează
din vremuri uitare spre noi
și valea se umple de fum

hai cu mine dincolo de coline
în flăcări albastre
fantastic cutreierând bolta

acolo ochiul meu arde în locul soarelui

cafeaua de dimineață

cafeaua
piele fină
de bivoliță
abia ivită pe lume
cafeaua
care-mi învește
sufletul
dimineața

vino tu
cu mâinile tale
învăluind ceașca
vino tu
cu ochii tăi
oglinziți
în lichidul
cafeniu uneori
negru alteori

vino tu
și adu-mi cafeaua
să-ți beau chipul

sau numai vino

răstignit

Doamne
cât de strânse frânghii
ai prins de trupul meu
cum m-ai răstignit
într-o ispititoare chemare
cu frânghii de sare
legate de rânile
pe care
Tu mi le-ai făcut
uită Doamne
chemarea
care mă îmbie
ori mai bine
slăbește-mi frânghiile

De aici încep să curgă întâmplările din viața cotidiană, agresive și violente, cu scenele de groază, terifiante, de pe vremea regimului lui Dej și a României lui Ceaușescu, o țară tot mai sufocată de sărăcie. de urmările unor sacrificii nebune, de mediocritatea unor slugi ale politicii timpului, cu oameni rudimentar-instinctuali, „activiști de prima linie”, implicați cu duritate în procesul de industrializare, cu revolverul la brâu, amenințatori, meschini și dornici de înavuțire, cu evenimente de un incredibil barbarism, selectați pentru prostia și gromomania lor, o monografie neagră a unei lumi atingând cu adevărat paroxismul unor situații, o adevărată apocalipsă, scăpată de sub controlul unei judecăți normale, scene cu turnători, „tovarăși” abuzivi, din unica tipologie a activiștilor, cu oameni ticăloși, în genul maiorului Bill Ghițură și al celui cu „urechile pâlnie”, Maiorul Bill, „ce semăna leit c-un bandit de prin Gun Hill”, personaje definite printr-o atitudine fără niciun interes față de identificarea unor căi de comunicare, indivizi care acționează adeseori sub impulsuri obscure, urmărindu-și ascensiunea socială cu un amestec de ambiție și duritate, în aceeași notă instinctuală și violent primitivă în reacții. Deplasând accentul spre psihologia și comportamentul lor specific, Mihai Barbu ilustrează structuri și ipostaze specifice de acțiune și mentalitate ale activismului împins la extreme. Simpatizându-le, ironizându-le sau ridiculizându-le, autorul se relevă în conturarea acestor tipuri ca un portretist cu un excepțional simț al observației.

Faptele sunt percepute în semnificația lor simbolică, spectacolul ingenu și tonul umoristic, adeseori persiflant, evocările blânde, pline de candoare și atât de simbolice în sugestia stând alături de pagini în care confesiunea este tulburată de reprezentări sardonice ale afectivității, premeditat histrionice, cu încărcătură densă, vibrând de un teatralism sarcastic și ironic și cu inflexiuni lirice, ca în versurile din duioasa *Celestina Opalina, a lady in blue jeans* („Când/ ne-ntâlneam, ni se încrușeau, ca două săbii gata/ de luptă, drumurile. Ne priveam în ochi și tăceam./ fiecare, preț de o clipă. Nu mai mult. Cam cât/ să zboare printre noi un înger. Acel înger albastru...”), gata să dea culoare unei lumi descrise în tensiunea ei dramatică. Alcătuite prin „contururi aluzive”, după legile onomasticii proprii locurilor evocate, numele personajelor, ale celor masculine și feminine, în egală măsură, alcătuiesc o stranie galerie de slugi și de stăpâni, de săraci și de

îmbuibați, de isteți și hâtri, de slugarnici și proști, de „fete bătrâne și acre”, de naivi îndrăgostiți, oameni mediocri și parveniți, căpătuți și neadaptati, conformiști sau derutați și învinși, nătângii târgului, după cum noile realități ale Văii Jiului le scosese deja în aceste timpuri tot mai evident la suprafață. Reținem de aici nume precum Micșunica Ambrosie, Bidiga Constantin, Virginia Salvia Bryona, Brândușa Floarea, Onisifoe Candin, Csenter Alfons, Fotescu Costică Mariangela Leita, soții de muncitori, angajate în administrația locală sau în sănătate, profesoare și poeți, casnice și soții traduse în amor, funcționari, muzicieni, inventatori utopici și vizionari, cu povești de dragoste, încheiate nefericite, ca a profesoarei de geografie, „cea mai frumoasă profesoară din lume” („Era tânără și purta niște fuste scurte de i se vedeau picioarele ei lungi, cât Valea noastră de la un cap la altul, de se bucurau de ele toată clasa...”) sau cu scene de iubire consumată fulgerător, în povești vesele și triste. Formele feminității unor personaje feminine sunt sugerate într-un registru de o varietate spectaculoasă, un amestec de amărăciune severă, sarcasm și note tragice și stupefiant-groțesti, combinație de slugărnicie și fanatism, abuzive și ahtiate după putere. Amestec de erotism și senzualitate, femeie cu o anumită dinamică sufletească, Ofelia Lunaria, „muza poetului singur”, din poemul cu același nume, este un personaj literar de o rară frumusețe prin manifestarea sa dezinvoltă, naturală și adeseori inocentă, în ciuda mediului în care trăiește, o lume perversă politic, fățarnică, o lume a duplicității, în care informatorii securiști și observatorii habotnici ai vieții tuturor țineau condica secretă a infidelităților reale și închipuite față de partidul muncitoresc/comunist și față de sistemul stalinist. Accentele de sarcasm sunt emise în acest caz pe un ton aparent neutru, imprimând portretului nuanțe de grotesc, după cum adeseori, caracterizărilor depreciative venite dinspre unele personaje din Cartierul Evidențiatilor, li se opune portretul realizat cu contururi și tușe afective în esență. Personajele realizate în jurul unor asemenea trăsături dominante devine categorie umană fină de tipic, personaje romantice sau de un realism aspru, de un comic mai degrabă burlesc, dominate de impulsuri oculte, cu înclinații spre delatțiuni și înscenări care, în cele din urmă, compromit și îi iau omului orice șansă de împlinire social-profesională.

Dialectica dezvoltării sociale este surprinsă de autor și în procesul de trecere la o evoluție complexă în

gândire și comportament, inclusiv la o trecere spre un nou limbaj, despre planificare și dictatura proletariatului, despre originea sănătoasă și atitudini principiale, despre note informative, explicative, critice și autocritice. Alteori, fizionomia și psihologia muncitorilor este surprinsă în circumstanțele eforturilor unei culturalizări comuniste prin film, cu toate dificultățile presupuse de apropierea față de o ideologie nouă, de tip comunist, de tip sovietic. Prezențe pline de haz și cu plăcerea ironiilor, aduse în scenă cu dezinvoltură de Mihai Barbu, personajele din Orașul Cărbunelui își păstrează în structura lor secretul unor mari pasiuni și stări de încrâncenare în relațiile cu cei ajunși la putere. Marin Ciulin, „proprietar de garaj cu vedere la Munte”, este o figură simptomatică pentru tragismul vieții locuitorilor din târgul „cunoscut drept orașul garajelor locuite”, perioada calvarului industrializării, în frunte cu Gheorghe Gheorghiu-Dej, „un uitat fiu al poplului”. Biografia acestor oameni devine atipică pentru marxizii postbelici aflați la puterea țării, care, știindu-i săraci, îi integraseră deja în categoria celor cu origine sănătoasă. Multe dintre personajele din Valea Cărbunelui rămân în memoria cititorului și prin replicile savuroase, cu țintă politică.

Prolix, capabil de trăiri și reverberații transfigurative în chip superior și, pe deasupra, vegheate și de o lucidă reflecție, Mihai Barbu se arată dornic de a se menține firesc, fără niciun fel de ostentație, în spiritul experienței ce se încarcă de veritabile tensiuni, de natură magică și esoterică. De o sinceritate absolută, autorul construiește alert o lume în marginea unui tipar propriu acestor timpuri, cu inși frustrați și lipsiți de personalitate, persoane manevrabile sau simple marionete în mâna comunistilor, prezențe privite cu maliție sau cu îngăduință. Dăm, de asemenea, peste o mulțime de evenimente cu „oameni de rând”, legende cu oameni veniți „din zarea țării”, risipiți cândva prin lume cu oile. Produsele imaginației, dar și ale realității înseși se unesc dând individualitate textului. Sunt reținute aici candoarea gesturilor unora dintre eroii cărții descinși parcă din altă lume, ca ultime reflexe picturale ale unui timp odinioară epoeic și în dosul căruia ghicim drama unui neam. Peste tot, legenda este confruntată cu o realitate fabuloasă, compusă dintr-un amestec uluitor de evenimente și întâmplări, multe adevărate, dar tot atâtea născocite, în măsură să ofere o notă în plus de solemnitate unui spațiu mai mult trist în esența sa, desenat pe un tipar picarelesc, cu personaje cu existență aventuroasă. ■

RODICA LĂZĂRESCU

NICULAE GHERAN ÎN OGLINDA CORESPONDENȚEI

Un ratat „proiect de lume veche”

„Adevărul despre un autor e de căutat mai degrabă în corespondență decât în opera sa. Cel mai adesea opera este o mască.”

Emil Cioran

Într-un mesaj electronic ce-mi era destinat, datat January 9, 2015 6:32 PM (pe care îl voi reda în întregime într-un alt capitol), aripa amintirii a fluturat pentru o clipă deasupra numelui profesorului Mircea Zăciu, cu care NG a purtat o bogată corespondență. *Ce bine ar fi dacă aș putea recupera epistolele ce i le-am adresat, ca și altor destinatari cu care am corespondat asiduu.* Nu era pentru prima dată când dădea glas acestei dorințe. Și nici pentru ultima oară! În speranța recuperării epistolelor trimise regretatului universitar clujean, se va adresa lui Radu Zăciu, fiul profesorului, de la care a primit următorul răspuns:

[1]

From: Radu Zăciu **To:** Niculae Gheran
Sent: Wednesday, December 5, 2018, 10:22:17 PM GMT+2

Dragă domnule Gheran,
cum v-am promis am luat legătura cu mama mea în Germania și din păcate nu am vești bune ref. la corespondența lui tata. Mama nu mai are nici o scrisoare din cele primite de tata în Germania. Își amintește că tata a strâns unele scrisori, dar multe nu le-a păstrat. Din păcate nici pe cele strânse nu le mai găsește. Tata le ținea în niște cutii, dar mama a trebuit să se mute într-o locuință mai mică și poate la acea mutare, acele cutii cu corespondență au fost „rătăcite”.

Regret că nu v-am putut ajuta.

Cu stimă,
Radu Zăciu

O vreme, a sperat că-și va putea recupera scrisorile de la un alt prieten, Octavian Șchiau, iar după moartea acestuia și-a pus nădejdea în ajutorul soției. N-a fost să fie.

Cred că ultima tentativă de a aduna jumătățile unei corespondențe bogate l-a vizat pe Aurel Sasu, la acea vreme cel din urmă supraviețuitor din troica *Dictionarului*. Încercarea venea ca răspuns la dorința, pe aceeași lungime de undă, exprimată în 2014 de Aurel Sasu într-o epistolă așternută pe hârtie:

[2]

Cluj, 8 februarie 2014

Scump prieten,

Se crapă de ziua. Și cum nu pot dormi, mi-am zis să-ți scriu până nu-mi bate lumina în ferești, alunghându-mi visul cel frumos. Pe care l-am mai visat de câteva ori, dar, ca niciodată, l-ai trecut sub tăcere cu zâmbetul tău de om bun, îmblânzitor de cuvinte cu miros de salcie plângătoare. Sau de cărciumi obosite, sau de cărți fugărite în pustiu, sau de bucurii încurajate să trăiască în pământul sterp al depărtării dintre oameni. Este vorba de acel, de câteva ori gata să apară, volum de corespondență despre noi și despre alții. Cândva mi-ai și promis, parcă, o xerox copie după scrisori oprite, probabil, într-o lungă haltă a sufletului de la Breaza ta iubită. E vremea, tinere domn, să ne gândim serios

la acest proiect de lume veche. Lumea de spini și de poezie a paradisului pierdut. Epistolele mele cu Mircea Zăciu s-au tipărit în urmă cu câțiva ani. Recent, au fost trimise în lume și ale lui Marian Papahagi, tot cu profesorul. Au rămas doar ale noastre pitite prin cine știe ce sertare, de rușinea comunicării digitale a veacului din urmă. Hotărăște-te, fiindcă nu vor ști alții mai mult decât noi fericirea de a fi fost împreună și de a fi păstrat inima curată prin toate noroaiile bătăliei multilaterale. Fă copia promisă și trimite-o, cât mai curând la Cluj. Mă voi ocupa aici de toate (transcriere, cules, corectură etc.) și-ți voi expedia versiunea pregătită să întâmpine verdictul tău de dragoste și de exigență filologică. Ne vom întâlni și ne vom consulta, firește, pe toată durata operațiunilor. Există toate condițiile ca volumul să fie tipărit la Cluj (Eikon), în condiții de raft american. Fă din documentele zilei de ieri, motivul de admirație al zilei de mâine.

Calde îmbrățișări,

Așa se face că, fără voia mea, m-am trezit antrenată în acest demers, în 2018, solicitările venind dinspre ambele părți:

[3]

On Tuesday, January 30, 2018, 5:46:59 PM GMT+2, Rodica Lazarescu wrote **To:** Niculae Gheran
Azi după prânz primii un telefon de la dl Sasu! Și o propunere pe care să v-o transmit domniei voastre! V-o transmit, deși nu înțeleg de ce nu vi s-a adresat direct!!

Zice dl Sasu că dumnealui are 79 de scrisori de la dl Gheran, pe care vrea să le publice. Dar ar fi mai interesant dacă le-ar publica în pereche cu cele pe care le aveți dvs. de la el. Că ar veni la București (n-am înțeles pen' ce ar face drumul), că hâr, că mâr!

Așadar și prin urmare v-am transmis propunerea, mingea e în terenul dvs.!!

Indiferent în ce teren se afla respectiva minge, mai degrabă cartof fierbinte, returul trecea, musai, prin ograda mea.

[4]

On Tuesday, January 30, 2018, 9:07:06 PM GMT+2, niculae gheran wrote:

Sigur e că pe el îl interesează proza lui, cu valoare de jurnal. Bașca faptul că după moartea lui Papahagi și Zăciu s-a dat mare mai ceva decât sasu de Iohannis (uitând că mai trăiesc și eu). Între timp, îi va fi ajuns la ureche ceva de la stareța de la Dobric (hotărâtă să-i cedeze). Admițând faptul că nu minte – precum că are 79 scrisori de la mine – mă întreb de ce când, mioros, îmi propunea să publicăm acest duplex, afirma că are 24? Le triase sau, între timp, le-a găsit rătăcite prin sertare sau prin pod? Spunând că eu am vreo 69, i-am zis că țin la valoarea lor și, cum practica jocului a fost tur-retur, nu-l pot deprecia. Metaforic vorbind, nu accept să înstrăinez 69 pânze Rubens contra 24 Grigorești. I-am propus un schimb onest, sportiv, respectând cronologia documentelor.

Pentru că vi s-a adresat, informați-l că, într-adevăr, dețineți peste 3000 de scrisori, multe cu destinații editoriale precise. Între ele, trioul Zăciu-Papahagi-Sasu, care și singure pot alcătui un volum, care, citit de domnia ta, va fi însoțit de un interviu personal.

Dacă tot v-a ales ca intermediar, să-ți trimită partide epistolare de 3-5 scrisori xeroxate, plus plicuri (extrem de importante pentru fixarea datelor calendaristice și locul expedierii), cu angajamentul că veți respecta ritmul ales de domnia lui.

Nu muta responsabilitatea, întrucât vârsta și angajamente editoriale mă obligă să le acord prioritatea. Nu face imprudența să te tragă pe sfoară. Vorbim într-un moment mai degajat pentru amândoi.

N-am computer. Mă descurc cu un laptop și o lanternă. Deocamdată, 5-10 minute.

Am intrat în horă, trebuie să joc! Evident, după cum îmi cântă NG:

[5]

On Sunday, February 4, 2018 9:50 PM GMT+2, Rodica Lazarescu wrote:

Stimate domnule profesor Aurel Sasu,

După cum știți, am de la dl Gheran aproximativ 3000 de scrisori, majoritatea cu destinații editoriale bine stabilite de domnia sa. Trebuie să vă precizez de la început că eu nu sunt decât **păstrătorul** acestor epistole, dl Gheran este cel care decide ce face cu ele. Cele ce vă au pe dumneavoastră expeditor – 64 la număr, dacă am socotit bine – sunt destinate să apară într-un volum alături de cele primite de la regretații profesori Zăciu și Papahagi, toate având ca numitor comun *Dicționarul*.

În urma discuțiilor de azi cu dl Gheran, am înțeles că e de acord să vă pună la dispoziție epistolele, în condiții de reciprocitate – domnia voastră să îmi trimiteți xeroxate dacă nu toate odată, măcar în partide de 3-5 scrisori (plus plicurile), respectând cronologia documentelor, spre a le putea confrunța cu textul cules, evitând astfel nedorite omisiuni. Desigur, și noi vom respecta aceleași condiții – cam ca la schimbul de prizonieri!!

Dl Gheran fiind acum în febra unui proiect (deci greu abordabil!) – atât am putut obține de la dumnealui!

Cu prețuire,
Rodica Lăzărescu

[6]

On Sunday, February 4, 2018, 8:27:09 PM GMT+2, aurel sasu

Stimată dnă Lăzărescu,

este suficient cât ați obținut de la dnul Gheran. În regimul de reciprocitate (cinci scrisori eu, cinci dvoastră), plus lectura tot schimbul durează câteva luni bune. Poate le xeroxiez pe ale mele, toate, și cu un drum la București le verificăm, făcând schimbul în aceeași zi. N-am înțeles, totuși, ce să confrunțați cu textul cules. La dvoastră sunt doar epistolele mele, ale lui N.G. nu se află încă în custodia dvoastră. Le voi aduce, numai să găsim împreună o modalitate de schimb rapid și eficient.

Eu însumi vă voi solicita să fac o lectură paralelă a manuscriselor cu textul cules. Nu e un colț de țară, sunt doar câteva zeci de pagini.

Cu mulțumiri, Aurel Sasu

[7]

On Monday, February 5, 2018 10:24 PM, Rodica Lazarescu wrote:

Stimate domnule profesor Aurel Sasu,

Cu părere de rău, dar și cu umor, vă spun că din dorința de a simplifica schimbul de documente, încurcați lucrurile mai rău decât s-ar cuveni. Ca să ne vedem în aceeași zi, să citim împreună ambele epistolare și să facem transferul dorit ar presupune ca în prealabil să execut xeroxuri după cele 64 de scrisori (texte și plicuri) emise de dvs. și transmise dlui N.Gh. Ceea ce nu intenționez s-o fac, atâta timp cât nu cunosc partida epistolară pe care afirmați că o dețineți. De renunțat la originalele nici vorbă, câtă vreme actele nu-mi aparțin, ci doar se află, deocamdată, în custodia mea. De lecturi comune, nici vorbă, cel puțin în această fază. Nu se poate ignora că un asemenea travaliu ar necesita timp îndelungat și citiri încruciate. Vă informez că volumul textelor în dezbatere este mare. La un loc, cele trei partide (Zăciu, Papahagi, Sasu) pot alcătui materia unui tom de sine stătător, mai ales că

adnotarea lor presupune, în mod ideal, coroborarea și corectarea multor date cu „Jurnal”-ul semnat de M. Zaciuc, cu interviurile celor patru împričinați etc. Invitat să-o facă, dl Gheran a refuzat oferta, preocupat cu lucrările apărute de curând și cu un volum aflat în faza finală. Proiectul mi l-a încredințat mie (interesant ca valoare istorică, dar și literară, dacă m-aș referi strict la lirismul multor pagini ce vă aparțin, din memorialul american).

Venind în întâmpinarea ofertei dvs., vă propun să simplificăm operațiile, alegând una din două posibilități, fără deplasări (lung îi drumu' Clujului!), întâlniri prealabile, lecturi și schimburi de documente.

Trimiteti pe adresa mea xeroxul întregului lot de scrisori de care dispuneți (cronologizat), pe care, în cel mult 2 zile, îl cercetez formal, pentru a xeroxa, la rândul meu, lotul de care dispun. Condiția este ca numeric și nedegradat schimbul să corespundă ofertei dvs.

În cazul când, din varii motive, persoana mea nu vă inspiră suficientă încredere (nicio supărare!), încredințați lotul epistolar serviciului de manuscrise al Bibliotecii Academiei (dnei dr. Lorența Popescu), condiționând verificarea textelor, **la fața locului, exclusiv** de către R.L. (dl N.G. nu dorește să citească, asumându-și afirmațiile, bune sau rele.)

Dacă, într-adevăr, ceea ce încredințați corespunde schimbului propus, mă angajez să depun în același loc epistolarul solicitat de dvs. „viu și nevătămat”, plus banii necesari expedierii coletului pe adresa domniei voastre.

La fel, ca promo, putem conveni publicarea unor duplexuri în „Pro Saeculum” (trebuie să am și eu un ce profit, vorba lui Nenea Iancu!)

Personal nu văd o soluție mai corectă și mai constructivă.

Cu cele mai bune sentimente și urări de succes, R.L.

[8]

From: aurel sasu **To:** Rodica Lazarescu **Sent:** Thursday, February 8, 2018, 4:01:24 PM GMT+2

Dragă dnă Lăzărescu,

sigur nu sugerasesm să ne întâlnim și să numărăm boabele din sacul cu grâu. Credeam că o scrisoare xerocopiată poate fi confruntată, pentru autenticitate, cu originalul într-un mod foarte simplu: lectura primelor cuvinte, garanția începutului corect, și a ultimelor, pentru garanția textului complet. De la mijloc de pagină ce să se piardă? La șaizeci de scrisori, operația n-ar fi durat mai mult de o oră. Am greșit? E omenește. Dar să ne facem un program de luni de zile cu expediții în serii de trei-cinci epistole, cu lectura lor integrală de o parte și de alta, cred că e o soluție devoratoare de timp. Pe care posibil să nu-l aveți nici dvoastră, nici eu. Ce ne împiedică, având încredere unul în altul, pur și simplu să facem schimbul cores-

pondenței integrale în copie, într-un pachetel pe care singurul sigiliu să fie onestitatea fiecăruia dintre noi.

O zi plăcută, Aurel Sasu

[9]

On Friday, February 9, 2018, 12:20:18 PM GMT+2, niculae gheran wrote:

Rodica, „cine seamănă vânt culege furtună”.

Am răspuns din respectul sincer pe care îl am față de tine. [...]

[10]

On Monday, February 12, 2018 2:02 PM, Rodica Lazarescu wrote:

Stimate domnule Aurel Sasu,

Fără a avea vreo umbră de îndoială asupra bunelor intenții ale dvs., ceea ce vă invit să-o faceți și dvs. – cu atât mai mult cu cât personal nu sunt implicată în conținutul acestei corespondențe –, constat că reveniți la vechile propuneri, inacceptabile de ambele părți, prin risipa de timp implicată în diverse operații (deplasare la București, întâlniri de lucru, controale superficiale prin sondaj etc.).

Presupunând că ați xeroxat cele aprox. 70 de scrisori, pe care inițial afirmați că le dețineți de la dl N.Gh., vă propun din nou să le trimiteți prin poștă, fie pe adresa mea, fie (mai bine) a serviciului de manuscrise a Bibliotecii Academiei Române (dnei Lorența Popescu), urmând să respect legile reciprocității.

Nefiind vorba de un fond arhivistic personal, nu-mi îngădui să înstrăinez documente din cele cca 3000 încredințate de dl N.Gh., fără a verifica în prealabil numărul și starea actelor propuse ca schimb. Și-așa ar trebui să dezmembrăm un volum epistolar (Gheran, Zaciuc, Papahagi, Sasu), în pregătire, ce va fi întregit cu un nou interviu luat dlui Niculae Gheran (eventual și dvs.), separat de reproducerea unor declarații făcute în presă de colegii dvs., M. Zaciuc și M. Papahagi). Primind pachetul cu documente xeroxate de la dvs., vă promit că în maximum două zile voi efectua controlul ce se impune și, dacă îndeplinesc condițiile schimbului convenit, în 24 de ore xeroxez epistolele dvs. (cam 80 la număr) și vi le trimit prin curier.

În cazul când numărul pieselor de care dispuneți nu este echivalent cu volumul documentelor solicitate, nu sunt autorizată decât să vă trimit returnul respectivelor scrisori. Ceea ce, evident, va necesita un răgaz mai mare, pe care-l putem conveni ulterior.

Cu aceleași bune intenții,

Rodica Lăzărescu

[11]

From: aurel sasu **To:** Rodica Lazarescu **Sent:** Monday, February 12, 2018 at 07:14:22 PM GMT+2

Dragă dnă Lăzărescu,

vă înțeleg. Cu siguranță am greșit gândind al-

tfel. Vă mulțumesc pentru bunăvoința de a fi răspuns celor câteva mesaje, scrise cu dragostea și nostalgia unor vechi și uitate sihăstii de îngeri.

Cu prețuire, Aurel Sasu

* Despre pomenitul „patrulater”, pe larg în alt capitol. Acum, o avanpremieră:

[12]

Cluj, 22 martie 1995

Dragă Niculae,

A apărut „Dicționarul” și, paradoxal, mi-e atât de străin. N-aș putea explica acest sentiment de indiferență, mai degrabă decât de bucurie în fața cărții, dar el vine cu siguranță și din faptul că lumea ei a rămas o amintire, se stinge, dispăre. A existat, e adevărat, însă atât de orgolioasă, dezlănțuită și confuză încât nu poate fi închisă în cripta unei litere. Simt că statuia pângărește mitul: mitul irepetabilei prietenii, al bătăliilor pierdute, al utopiei și al înfrângerilor. Uneori e nevoie să te mândrești cu înfrângerile, pentru a condamna o lașitate generală. Victoria de-acum seamănă cu intrarea triumfală într-un oraș abandonat. Intrarea unei armii zdrențuite. Fiindcă chiar publicând toate volumele vom rămâne niște învinși: împreună cu morții plecați dintre noi și împreună cu viii plecați dintre noi. Probabil ar fi trebuit să îngropăm manuscrisul într-o bibliotecă publică pentru o sută de ani. Pentru că povestea lui a fost un fel de „țiganiadă” a literaturii române. În urmă cu un deceniu nu l-a vrut nimene, acum e purtat în cărucior de lux, cu clopoștii tranziției la gât. Aceasta am dorit? Evident că nu! Dicționarul era deasupra oamenilor și a vremurilor; n-a fost și nu este contemporan cu contemporanii, nici măcar cu fluturii, ci cu extraordinarul lor curaj de-a se naște doar pentru celebrarea unui anotimp. Dicționarul de astăzi aparține altei vârste, altui anotimp și prea romantic spre a-l regreta, și prea umilitor spre a-l iubi. Legenda lui vie era o dulce război. Prezența cărții e o probă de uitare. Viața ca o notă de subsol pe care n-o observi decât la întoarcerea paginii. De ce lipsești de la o întâlnire de taină? Am urcat o parte din Golgota împreună, plecați sub povara aceluiași dispreț. Ți s-a părut prea îndepărtat sfârșitul calvarului sau ai fost împiedicat să te împărtășești cu plăcuta suferință a aceluiași vis? Absența numelui tău dintr-o carte aflată la egală distanță de inima fiecăruia rămâne, pentru mine, o enigmă. Iar viitoarele etape ale drumului fără proverbiala ta artă de a umaniza dramele îmi pare de pe acum o nedorită aventură.

Te îmbrățișez, cu dragoste,

Aurel

(Din volumul în pregătire *Niculae Gheran în oglinda corespondenței*) ■

Jubileu

PORTAL-MĂIASTRA

- două decenii de apariție neîntreruptă

LAUDATIO. Față de nobila revistă „Portal Măiastra” – unică în lumea publicisticii literare a vremii noastre – nutresc o seamă de simțăminte luminoase, stenice, pe care îmi propun a le mărturisi, drept omagiu, la acest moment aniversar. Mai întâi, admirația pentru înfățișarea ei salubă, viguroasă, solară, pentru prestanța ei grafico-tipografică și pentru consistența volumului său, în raport nimicitor cu aspectul sărăcăcios, maladiv, cvasi-agonic, nevrotic, păgubos și precar al unora măcar dintre suratele sale. Apoi, desfășurarea intelectuală, spirituală, estetică pe care o generează lectura multelor sale pagini, fiindcă substanța revistei este în acord desăvârșit cu forma ei. Temele, textele (poezie, proză, eseu etc.) sunt alese și rânduite, cu generoasă exigență, cu înțelepciune și cu pricepere editorială, după criterii etice și axiologice clare, asociate talentului literar și hermeneutic, superioarei științe de carte ale mentorului, directorul de proiect. Pornind de aici, s-a ivit și stăruie,

în sine-mi, plâpând, dar încrezător, gândul că, poate, nu e pierdut chiar totul, că este îngăduit să nădăjduim, cât de cât, în resurecția Valorii. În fine, fac public simțământul meu de adâncă recunoștință față de „Portal-Măiastra” și, evident, față de puternica personalitate a celui ce îi veghează existența. De sub inspirația și docta pană a d-sale au trecut pe filele „Măiastreii” ample și atente comentarii dedicate scrierilor mele (atât cât sunt ele și așa cum sunt ele). Domnul Zenovie Cârlegea mi-a confirmat, cu frățietate scriitoricească (nu ne-am întâlnit, în fapt, niciodată), că da, sunt, prin fire și scris, solitar, dar nu sunt singur.

La mulți, rodnici și fericiți ani Revistei și Mentorului ei!

Mil gracias, Caballero!

EUGEN DORCESCU
Timișoara, 6 februarie 2024.

O certă speranță
literară:

ANASTASIA CELIA GUȚAN*

În universul nostru lăuntric, există un timp mirabil, păstrat într-o tainică firidă în care vocea mamei se răsfiră în șoapta primelor povești, iar unduirile imaginației evadează dincolo de granițele realității. Într-un anume fel, basmele și poveștile ne vorbesc neconștient despre copilărie, dezvăluind relația dintre omul de acum și cel de atunci, dar și existența unui pact naratorial între cititorii și autorii întâmplărilor fabuloase, ei înșiși nostalgici ai vârstei de aur. Ce se întâmplă însă atunci când o asemenea narațiune nu mai este doar un simplu tip de relație, când totul se plămăiește din candoarea vârstei, dintr-o fantezie nestăvilită și, mai ales, dintr-o sensibilitate artistică aparte, ce transpune arta vizuală în cuvânt? În paginile cărții sale, recent apărute la Editura Agnos din Sibiu, *Secretul tablourilor și alte povești*, Anastasia Celia Guțan ne oferă câteva fire călăuzitoare pentru a descoperi răspunsurile la aceste întrebări. Și le vom descoperi cu uimire – trebuie să adăugăm de îndată –, prin ochii plini de prospețime ai unui copil, și nu prin privirea experimentată a unui scriitor adult.

Modelul Klimt. Povestirea în ramă

Din fișa biografică ce precedă volumul, aflăm că Anastasia Celia Guțan, născută în toamna anului 2008, scrie povești de la vârsta de 7 ani. Pasionată de lectură și de scris, dar și de echitație și pictură, ea și-a adunat în această carte, ce constituie debutul său editorial, textele scrise de-a lungul timpului. Nu întâmplător, pe coperta întâi ne întâmpină profilul unui copac, pictat la îngemănarea anotimpurilor, când frunzele se îngână din toate nuanțele arămiului – culori calde și primitoare – ori din verdele copt al sfârșitului de vară, poposind asemenea unui covor pe iarba ce ascunde tainele vârstei. Sub penelul unui copil, arborele vieții capătă reverberații insolite, invitându-ne într-un univers în care, pe canavaua arhetipală, simbolurile se țeș astfel: frust, în ritmul trăirii, cu o direcție care ne conduce chiar în inima labirintului ficțional.

La vârsta copilăriei, Anastasia Celia Guțan se contopește cu această lume miraculoasă și, în clipele de contemplare artistică, se dedică scrisului. Ea aduce poveștile în matca propriei vieți, transformându-le în scriitură diaristică. De altfel, în *Prefața* volumului, Bianca Selejan-Guțan ne destăinuie: „Anastasia scrie povești. Încă de când abia învăța să formeze litere pe hârtie, fetița de 6-7 ani își crea singură «cărți de povești», pe care tot ea le ilustra. Ceva mai târziu, a început să își noteze gândurile într-un jurnal, în care intercala și povești crescute din imaginație” (p. 11). Mai mult, textele Anastasiei izvorăsc din operele de artă admirate în albume de pictură, adevărate „pinacotece” editoriale care invită la călătorii în spațiu și timp, adaptate, în mod firesc, unui anumit tip de percepere a lumii, specific copilăriei. Dacă privim atent artele plastice, ne dăm seama că acestea sunt presărate de creații ce redau – în eternitatea clipei încremenite pe pânză – situații arhetipale ori teme și motive de largă circulație, inspirate din literatura universală. Drumul Anastasiei ne poartă însă în direcția opusă: pornind dinspre pictură, ea se întoarce spre sine și își creează propria literatură. „În luna vară a lui 2020 – ne mărturisește Bianca Selejan-Guțan –, petrecută mai mult în curtea casei, pe leagănul agățat sub un păr bătrân și înțelept, i-am dat, mai mult în joacă, un album gros de pictură, superb alcătuit, dedicat peisajelor lui Gustav Klimt. L-a răsfoit plină de curiozitate și a căzut pe gânduri. L-a dus cu ea în cameră. În zilele și săptămânile ce au urmat, am observat că paginile noului caiet cu povești, pe care îl începuse în acea primăvară, începuseră să se umple. Erau texte desprinse din tablourile din carte: fiecare tablou spunea o poveste, așa cum își imagina fetița de 11 ani” (ib.).

Așa s-au ivit istorisirile din volumul de față, grupate în trei secțiuni cu titluri incitante: *Secretul tablourilor*, *Alte povești cu copaci și Lumea din mintea mea*. În final, *Darul mamei*, Bianca Selejan-Guțan, încheie rotund întregul periplu imaginar, cu *Povestea lebedei înghețate*, sămânța harului dăruit micii povestitoare, fiindcă, așa cum s-a observat mereu, copiii cărora li se spun povești de la vârste fragede vor deveni ei înșiși, mai târziu, buni povestitori și vor stăpâni subtilitățile artei scrisului, tot așa cum lebdă fermecată trece prin metamorfoze succesive până când (re)devine frumoasa fată plină de grație și eleganță. Din fiecare poveste răzbate puternica senzație că tânăra autoare este o cititoare pasionată, care a asimilat intuitiv, în modul cel mai natural cu putință, structuri narrative, situații tipice, modele de personaje. Ceea ce creează însă, pornind de la câteva scânteie ale mării literaturii, este o lume de o copleșitoare originalitate, dovedindu-ne că, atunci când vine vorba despre povești, încă nu s-a scris totul. Întodeauna rămâne loc pentru ceva nou, menit să ne fumece, să ne seducă, să ne redea bucuria descinderii într-un alt spectacol al imaginației.

Preferința pentru contururi clare se întrevăde și în căutarea unei compoziții narrative armonioase, circulare, menite să ofere spații de trecere între cele două lumi – cea de aici și cea de dincolo –, dar și puncte de reper, de recunoaștere, de regăsire a drumului. Secțiunea-nucleu, *Secretul tablourilor* (cea mai recentă, fiind scrisă între anii 2021-2022), este construită după modelul povestirii în povestire. *Librăria și Înapoi în librărie* constituie rama celorlalte povești. Prezența unui cadru narativ ne duce de îndată cu gândul la forma unui tablou și la transfigurarea imaginii în cuvânt, invitându-ne să descoperim secretul din adânc, ascuns sub calmul neclintit al suprafețelor pictate.

Să zăbovim puțin asupra primei povești, *Librăria*, întrucât aici se află pre-textul celorlalte narațiuni. Ce lucruri stranii se pot întâmpla într-o librărie, loc predilect pentru refugiu și regăsire interioară? Și, mai ales, într-o zi rece de iarnă, când viscolul spulberă zăpada căzută peste noapte din abundență? Poveștile Anastasiei încep atipic, ocolesc bine-cunoscutele convenții ale speciei. Drumul spre inima ficțiunii are rosturile lui, fiind plin de provocări pentru cititor. Tradiționalul *a fost odată ca niciodată* nici nu s-ar potrivi acestui nou orizont de așteptare, din viața unei fetițe a zilelor noastre (cu toate că și acest timp are doza lui de incertitudine), care străbate zilnic aceeași stradă din oraș, între casă și școală. De la bun început, înaintând cu greu prin zăpadă, Angela, protagonistă acestor întâmplări, exclamă: „– Urăsc anotimpul ăsta!”. Zăpada se prefigurează, astfel, ca un prim obstacol, ca un factor disturbator al ordinii, al ritualului cotidian, îndreptând atenția spre spații protectoare și compensatoare: „Ninsese toată noaptea puternic și multe străzi fuseseră acoperite de un strat gros de zăpadă... Viscolul era destul de mare...” (pp. 16-17). Cel de-al doilea factor disturbator se resimte mult mai acut: fetița alunecă pe gheață și își luxază piciorul drept. De durere, se refugiază în singurul magazin de pe stradă pe care nu-l mai văzuse până atunci, un soi de anticariat, cu cărți și obiecte vechi. Este primul spațiu de trecere și, probabil, cel mai important, deoarece reprezintă singura cale spre lumea

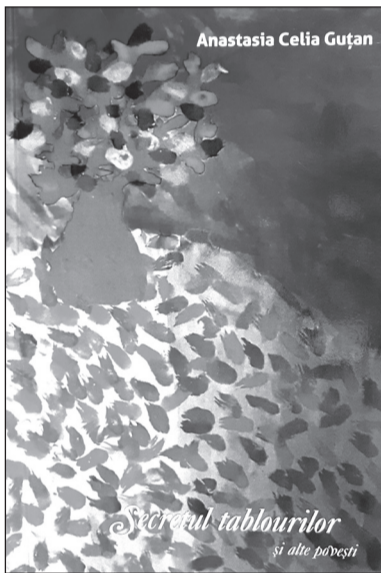
fantastică. Într-o lucrare fundamentală asupra conceptului de „fantastic” (*Introducere în literatura fantastică*), Tzvetan Todorov observa că, prins în miezul unui eveniment neobișnuit, care eludează legile lumii noastre cunoscute, protagonistul trece printr-o stare de ezitare, de incertitudine cu privire la veridicitatea sau, dimpotrivă, la caracterul iluzoriu al celor întâmplate. În povestea Anastasiei, fenomenele meteorologice extreme îngreunează cursul firesc al vieții și încețoșează vederea, asemenea unui vâl care estompează contururile lucrurilor. Granița dintre lumea reală și cea fantastică pare să se fi dizolvat în această ceață rece, albă. Eroina cu nume angelic pătrunde imperceptibil, nu fără întrebări și incertitudini, în „anticamera” celeilalte lumi, unde îl cunoaște pe bătrânul librar Gus, personaj bun și blând, așa cum trebuie să fie un paznic al comorilor și al lucrurilor nevăzute de ochiul omenesc. Atrasă de o carte groasă aflată pe birou, se străduiește, în ciuda durerii, să ajungă la aceasta. Paginile goale ale cărții o intrigă. Trecându-și mâna peste prima pagină, observă cum totul se umple de culori și de forme, până când devine o imagine coerentă: „Era o pictură care reprezenta o pajiște plină cu flori și pomi, iar undeva în depărtare se vedeau încă doi copaci care parcă își vorbeau. Angela era uluită de ce tocmai văzuse. Ce fel de scamatorie mai era și asta? Atinse desenul cu un deget pentru a vedea dacă e real. Însă la atingerea ei, din nou se întâmplă ceva magic. Din pictură apărură o lumină care se făcea tot mai mare, tot mai mare, tot mai mare” (p. 23). Infuzia de lumină, dar și etimologia numelui protagonistei (din lat. *angelus* = „înger”) anunță prezența discretă, nevăzută, a sacralului. Dacă îngerii sunt mesagerii Domnului, Angela este, fără să știe, predestinată să treacă printr-o serie de experiențe formatoare, în drumul ei spre lumină, spre iluminare spirituală. Traseul pe care-l urma va fi parte dintr-un *Bildungsroman* personal, oferindu-i o serie de revelații asupra lumii, pe care nu le-ar fi putut afla de pe băncile școlii, ci numai printr-o imersiune, fie și imaginară, în miezul complicatelor relații dintre lucrurile și ființele care ne înconjoară.

Odată cu cea de-a doua poveste, *Pomul trădător*, pătrundem în interiorul acestei lumi minunate. Ne aflăm încă în teritoriul fantasticului, cel al ezitării între două alegeri posibile. Totuși, alegerea este încă dificilă, întrucât persistă semnele și obiectele cotidiene: ghiozdanul și telefonul mobil cu care Angela încearcă zadarnic să-și contacteze mama. Obișnuitele canale de comunicare, atât de performante din punct de vedere tehnologic, nu funcționează în interstițiul dintre cele două lumi. În plus, în interior este o atmosferă caldă, plină de intimitate, în contrast puternic cu urgia de afară. O seamă de lucruri vin, parcă, dintr-un trecut îndepărtat, dizolvând conștiința timpului trecător: „Nu știa ce oră e, dar sigur stătea acolo de ceva vreme. (...) Măsuța dintre fotolii era plină de ceară și de lumânări, dintre care unele erau topite de tot, iar altele încă mai ardeau” (p. 26). Căderea bruscă de pe birou a „CĂRȚII ULUITOARE” (sintagmă scrisă cu majuscule) îi amintește de recenta experiență stranie. Se îndreaptă spre birou asemenea copiilor mici, mergând în patru labe din pricina luxației, pentru a pătrunde în noua etapă a vieții ca o ființă, nouă, purificată, pregătită să asimileze creator întâmplările deopotrivă magice și revelatoare ce vor urma. Bătrânul Gus nu-i formulase explicit interdicția de a deschide cartea, lăsându-i libertatea de a decide singură, de a acționa în virtutea propriei intuiții și – de ce nu? –, a unei curiozități benefice, în absența căreia multe taine ar rămâne nedesluite.

În termenii lui T. Todorov, din momentul alegerii, eroul unei întâmplări fantastice pătrunde fie într-o lume stranie, datătoare de fiori prin incognoscibilul care îl învăluie cu aura sa nedefinită, fie într-una miraculoasă, străbătută de zâne și dragoni, de obiecte insuflețite, de arbori înțelepți și animale glăsuitoare. Se pare că, pentru renumitul teoretician, granițele acestor universuri posibile sunt atât de bine conturate, încât nu permit nicio fisură, nicio întrepătrundere a lor. În povestea Anastasiei, aceasta este chiar secvența în care cele două categorii se îmbină: „Cartea era magică!” (p. 28). Angela acceptă deci, cu spontaneitatea specifică vârstei, faptul că miracolele există și că o întreagă pictură se poate ivi dintr-o simplă pată de culoare, transformată apoi, printr-o atingere delicată, într-o lumină necreată de duh omenesc: „Chiar dacă toată magia asta o speria un pic, tot atinse desenul cu un deget. Ca și prima dată, o lumină apărură pe pagină și începu să crească tot mai tare...” (ib.). Lumina este o cale și o călăuză, dar și un mijloc de transcendere, cu efect hipnotic, spre tărâmul de dincolo. Fetița adoarme, iar la trezire își dă seama că a ajuns în mijlocul peisajului din pictură, într-un ținut paradiziac, „pe un câmp plin de flori și de copaci” (p. 29), străjuit de doi arbori vorbitori. Durerea de gleznă dispăre ca prin vis, iar bucuria libertății depline o cuprinde pe deplin. Devine un atent observator și reflector al acestei lumi. Dincolo de cursul poveștii, se ascunde, de fapt, o parabolă despre libertatea de opțiune, despre liberul-arbitru, despre limite și interdicții nedrepte impuse de cei mai puternici, despre capacitatea de asumare a propriilor alegeri etc. Când pomul cel mare îl obligă pe cel mic să rodească doar mere, „Angela se încrunță din nou. Era nedrept ce făcuse pomul cel mare” (p. 31). Sistemul ei de valori morale, deși aflat în formare, funcționează fără greș.

Jocul perspectivelor narrative ne dezvăluie gândurile pomului celui mic, frământările cu privire la posibilitatea de a schimba ceva în ritmul vieții sale și de a da *alte* roade, din proprie voință. Transformarea este încă posibilă, iar crengile i se umplu de cireșe: „Era ca un vis împlinit pentru el!” (p. 36). În fața acuzațiilor de trădare, aduse de pomul cel mare, acesta se apără: „M-am plictisit atât de tare, încât am decis să-ți reamintesc că nu avem aceeași opinie!” (ib.). Replica aceasta este cu totul extraordinară, reiterând, într-un mod cât se poate de ferm și de politic, una dintre normele esențiale ale conviețuirii sociale, și anume aceea de a respecta opiniile diferite ale celorlalți – adevărată sursă a diversității și armoniei dintre oameni. Desigur că, inconștient, cireșele rămân atracția copiilor, prin roșul lor intens și dulceața parfumată a miezului. Ceea ce se și întâmplă mai departe în poveste, când cireșul *ad-hoc* este înconjurat de copii fericiți și pofticioși. Totul se încheie cu o lecție demnă de marile texte ale literaturii: copacul cel mare se salvează de păcatul trufiei și al vanității prin gestul de a-i reda Angelei cireșa oferită. Și, poate nu întâmplător, fructul se transformă în lumină călăuzitoare.

Urmtoarea poveste din acest prim cadru al cărții se intitulează, oximoronic, *Monstrul care nu era rău*. Totul începe ca un coșmar infuzat de întuneric și de teamă: „Fără să-și dea seama, începu să plângă tot mai tare. În mintea ei era doar un gând. Gândul de a fi oriunde, dar nu acolo, în întuneric” (p. 39). Dimensiunea întunecat-onirică se spulberă odată cu trezirea în fața unui nou personaj, un monstru adevărat, descins din basme, dar fără întregul alai de trăsături negative atribuite de convențiile speciei. Întâlnirea prilejuiește unul dintre cele mai savuroase și insolite dialoguri ale cărții, consternant tocmai prin inversarea rolului asumat de o asemenea arătare monstruoasă în narațiunile tradiționale: „Parcă

* Anastasia Celia Guțan, *Secretul tablourilor și alte povești*, Editura Agnos, Sibiu, 2022, 161 p.

monstrul nu mai era așa înfricoșător pentru ea. Chiar dacă arăta ca un hipopotam gigant cu ochi galbeni și cu coadă de șopărlă, pe Angela nu o mai speria” (p. 42). Noul peisaj, de data aceasta acvatic, adăpostește ciudata creatură care suferă din pricina singurătății. „– Dacă tot ești aici, vrei să fim prieteni pentru totdeauna?” (p. 43) o întreabă monstrul după câteva clipe de tăcere. Tema prieteniei și dorința de socializare sunt esențiale la vârsta copilăriei, când comunicarea devine un exercițiu necesar în raportarea la lumea înconjurătoare. Desigur, alegerea prietenilor trece prin filtre personale și subiective. În povestea de față, înfățișarea respingătoare a monstrului pare să fie un obstacol în găsirea unor prieteni statornici printre micile viețuitoare din grădina alăturată: „Cred că este din cauză că sunt un monstru urât și înfricoșător. Voi fi mereu singur din cauza asta” (p. 44). Se relevă, aici, sensul opoziției din titlul narațiunii. Dacă „monstrul” se referă la aspectul exterior, la suprafață sau aparență, sintagma „care nu voia să fie rău” țintește spre lumea sa interioară. Angela înțelege pe dată care dintre cele două contează cu adevărat, iar gestul ei altruist, de a-l ajuta pe bietul monstru să devină mai puțin încrâncenat, dovedește că ea însăși evoluează în procesul propriei maturizări. Metamorfoza monstrului într-un „om foarte politicos și gata să-și ajute prietenii” (p. 46) se produce grabnic, în timpul comprimat al poveștii. Deși își găsește, într-adevăr, un amic, un hamster alături de care explorează frumusețile grădinii, credem că adevărata sa prietenă rămâne Angela, care l-a înțeles în pofida platoșei lui fioroase. La despărțire, mărturisirea fetei deschide o surprinzătoare *mise en abyme*: „Îmi voi aminti mereu de aventura asta și mai ales de tine. Vei rămâne mereu în capul meu și, poate, vei ajunge într-o carte. (...) Tu ești ca un fel de lucru unic și incredibil care mi s-a întâmplat mie, iar acest tip de lucruri nu le uiți niciodată!” (p. 53). Lucrurile unice și incredibile sunt tocmai aceste experiențe revelatoare, atât de consistente în trăire, încât umplu sufletul de lumină.

Vârtejul care o poartă pe Angela spre cea de-a treia poveste, *Prințesa din copac*, se aseamănă cu un vortex cosmic care o duce, prin cădere, într-o altă dimensiune. De data aceasta, fetei îi revine, cu o intensitate sporită, durerea de gleznă, pe fondul dorului după cei de acasă. Ajunge într-un spațiu închis, precum cel al librăriei lui Gus. Apariția unei bătrânițe de dincolo de o ușă îi readuce în memorie chipul bunului librar. Trăirile Angelei sunt atent observate: „Știa că ar fi trebuit să bată la ușă, dar ceva o oprea. Inima îi bătea tot mai tare pe măsură ce sunetul pașilor se apropia” (p. 59). Dacă, la început, bătrânița o consideră o „intrusă”, un *outsider*, ulterior renunță la o asemenea etichetă: Angela este recunoscută drept una de-a lor, ca parte a unei povești repetitive. Palatul reprezintă spațiul magic în care experiența ei se poate desăvârși, dar și locul din care întoarcerea în lumea reală devine posibilă. Spre surprinderea sa, bătrâna Alberta, servitoarea prințesei, îi destăinuie: „Mă gândeam eu, am mai avut un astfel de magie” (p. 65), pentru ca ulterior să-i explice totul: „Magia asta în care ești tu este una foarte specială, are legătură de obicei cu cărțile. (...) Se pare că acel domn Gus, de care mi-ai povestit, este autorul cărții. Pictorul imaginilor din carte. (...) Aceste cărți, când prind viață, te pot duce în conținutul lor. Sunt, de fapt, niște portaluri” (p. 65-66). Așadar, nu e vorba despre un *illo tempore* specific basmelor, ci de un *continuum* spațio-temporal care oferă doar celor inițiați în tainele cărților șansa unor călătorii fabuloase. Zăpada, viscolul, glezna luxată, toate acestea erau elemente perturbatoare ce permisese, cumva, contactul cu lumea lui Gus. Dar, înainte de a reveni în realitatea timpului său, Angela ajută un ultim personaj să-și regăsească echilibrul și dragostea de viață: pe prințesa însăși, care trăiește în obscuritate și într-o claustrare deliberată, din pricina temerii sale față de copaci. Portretul prințesei, rememorarea întâmplărilor care o aduseseră în starea de izolare de-a dreptul maladivă, abandonarea ei de către supuși, dar și de către cei din familie sunt pasaje creionate cu multă finețe și cu o uimitoare răbdare a detaliilor. Când tână redescoperă lumina, albastrul cerului și contururile pline de viață ale copacilor, reacțiile și mișcărilor sale sunt consemnate cu o precizie cinematografică: „Văzu un cer albastru, la fel ca ochii ei, văzu o bilă mare și strălucitoare care lumina totul. Iar acolo, mai jos, erau copacii. Acele ființe pe care le considerase îngrozitoare toată viața ei” (p. 76-77). Natura vie o îmbrățișează, îi readuce zâmbetul pe buze odată cu regăsirea iubitei pisicuțe pierdută, alcătuite acum dintr-o mulțime de frunze verzi. Amestecul regnurilor, invazia de clorofilă și de vitalitate îi deschid prințesei calea spre fericire, după o lungă perioadă de inerție: „Ce proastă am fost, trebuia să mă ascult pe mine! Cumva știam că e adevărat, dar nu am făcut nimic (p. 82, s.m.).

Descoperirea sinelui, a propriilor energii latente care o ajută să depășească obstacolele și durerea persistentă de gleznă, reprezintă o importantă etapă în formarea unei conștiințe armonioase. Alberta, asemenea unui magician, o ajută să găsească nu doar calea, ci și călăuzitorul potrivit spre lumea sa: un dragon, camuflat inițial sub conturul unui copac. Foșnetul discret al arborilor din poveștile Anastasiei ascunde adesea un sincretism al regnurilor, ca într-o suită de imagini suprapuse, ce ne invită să cercetăm atent straturile din profunzime. Ființă legendară, dragonul preia rolul calului năzdrăvan din basme, un *alter ego* al eroului, care o poartă pe Angela prin văzduh, alunecând între timpuri precum un zburător abil, nu înainte însă de a emite un strigăt straniu: „Cerule, venim!” (p. 92). *Aer, văzduh și cer* sunt cele trei substantive ce prefigurează transcendentul, ascensiunea spirituală, dar și spațiul nedefinit al unei experiențe transfiguratoare. *Înapoi la librărie*, povestea care închide, simetric, rama acestui tablou narativ, este, de fapt, o continuare a episodului precedent. Totuși, în pofida structurii aparent închise, finalul rămâne deschis interpretărilor. Dacă cititorul își va pune legitime întrebări cu privire la veridicitatea întâmplărilor neobișnuite ale Angelei, fata nu are ezități. Ea a ales deja calea cea bună și știe că în librăria – acum părăsită – se aflase cândva, nu demult, domnul Gus. Încrederea îi este răsplătită prin cea mai frumoasă confirmare cu putință, semn că a devenit ea însăși parte a poveștii: „Mai dădu o pagină, iar de data asta fu surprinsă. Tabloul înfățișa o fetiță care intra pe ușa unei librării” (p. 101).

Lumile miraculoase ale Anastasiei

Nu întâmplător am explorat în detaliu prima parte a acestui volum. În ea se regăsesc nucleele narrative, simbolurile și personajele emblematic pentru lumea de poveste a Anastasiei. În cea de-a doua parte, *Alte povești cu copaci*, în jurul arborilor inspirați de picturile aceluiași Gustav Klimt, se țes adevărate aventuri din care se desprind prețioase lecții de viață. Ecourile vechilor basme se întrepătrund cu fantezia autoarei, a cărei originalitate se hrănește din propria experiență de viață, conferind personajelor un anumit fel de a fi și de a vorbi, specific tuturor copiilor din zilele noastre. Dacă dragonul din prima poveste – *Dragonul care păzea merele* – se aseamănă cu Prâslea cel Voinic, el are, totuși, și reflexele unui explorator: „Așa că, dragonul își lua această vacanță în care se ducea să exploreze lumea” (p. 107). Fiind o creatură invizibilă pentru ochii omenești, personajul ne sugerează că misterul nu poate fi pătruns decât de cei cu suflet pur, așa cum este fata a cărei bunătate îl determină să-și moduleze puțin părerea – nu foarte favorabilă – pe care o avusese până atunci despre oameni.

Din următoarea istorisire, *Păpușa foarte mică dintr-un copac foarte mare*, răzbate o notă de tristețe, deoarece observația atentă a vieții aduce cu sine, uneori, și aluviuni, nu

numai trăiri plăcute. Titlul reflectă o antiteză și o aparentă incompatibilitate între cei doi protagoniști ai întâmplării. În ce măsură pot fi depășite marile diferențe care ne separă de cei din jur? Și cât de nocivă poate deveni, mai ales la vârsta copilăriei, tendința unora de a ne eticheta într-un anume fel? Sunt întrebări firești, la care răspunsurile vin spontan, cu o candoare dezarmantă: „– Eu cred că nu e bine să ne judecăm corpul, spuse păpușica. – Exact, nu suntem cărți să fim judecați, ce-ar fi să fim prieteni? zise copacul” (p. 110). Tăierea arborilor din jur, așteptarea apăsătoare, felul în care aceștia rezonază înaintea sacrificiului atestă o realitate dramatică a zilelor noastre, iar tabloul iese din cadrul unei povești, devenind un text de atitudine, un strigăt de alarmă, căci viața trebuie protejată, indiferent de forma sub care se înfățișează: „În acea noapte se auziră pași prin pădure. Erau oameni. Oameni care veniseră cu topoare pentru a tăia copacii” (p. 111).

Ultimul text din această secțiune arboricolă, intitulat *Copacul îmbrățișărilor*, emană o puternică empatie pentru copiii orfani și nefericiți. Un copac fermecat, cu frunze în formă de inimă, ivit din lacrimile unei copile orfane de mamă, suplinește dureroasa absență a celei care i-a dat viață. Îi oferă echilibrul sufletesc de care fetița are atâta nevoie pentru a-și îndepărta reziduurile de suferință și a crește armonios: „Și-a amintit de îmbrățișarea mamei, de când era foarte mică. O frunză a căzut din copac la picioarele ei. Fetița a ridicat-o și a văzut în ea, ca într-o fotografie veche, chipul mamei” (p. 114). O delicată ambiguitate face ca frunza-fotografie să-și găsească un corolar în simbolul unei inimi-oglină, în măsura în care fetița va crește și va deveni aidoma mamei pierdute și regăsite datorită miracolului naturii.

Lumea din mintea mea este o splendidă desfășurare de imagini în cuvinte, scrise de Anastasia Celia Guțan între anii 2017 și 2020, la o vârstă când alți copii nu se despart încă de jucării. Dar poate că tocmai jucăriile preferate prind viață în poveștile cu zâne din această ultimă secțiune a volumului. Descoperim, iată, în *Leni*, un personaj atipic: o lamă, un animal îndrăgit de copii, fiindcă amintește de ținuturile îndepărtate și exotice. Leni pornește, la rândul ei, într-o călătorie inițiată: „Ea își dorea să fie ca un om, adică să fie liberă să meargă unde își dorește” (p. 119). Apariția zânei Rouă, semn auroral al unui nou început străjuit de lumină, ne oferă un fermecător dialog dintre cele două personaje, ce relevă, dincolo de harul de povestitoare al autoarei, abilitatea ei de a construi succesiuni de replici și de a le conferi autenticitate și dinamism. La fel ca celelalte narațiuni, și aceasta închide în sine o lecție de viață, despre bună-cuviință, politețe și cumpătare în relația cu cei din jur. Sub asemenea auspicii, transformarea interioară nu va întârzia să se producă: precum lama Leni, metamorfozată într-o fetiță adevărată, fiecare copil va trece prin schimbări treptate, devenind adultul de mai târziu. Același motiv revine, contrapunctiv, într-o altă narațiune, intitulată *Lola*, după numele fluturelui care dorește, mai mult decât orice, să devină om. Dorința i se împlinește, iar fetița-fluture descoperă gustul prieteniei și al tovarășiei animalelor de companie (observăm că, în ambele povești, mesagerii prieteniei sunt cățelușii zburdalnici și jucăuși).

Fata și tuberoza readuce motivul suferinței provocate de moartea unui părinte. O lege nescrisă a compensației universale îi va oferi Lici, în schimb, o viață de fericire, alături de prințul Eric. Tuberoza, floare mlădioasă de grădină, îndeplinește funcția unui obiect magic dăruit de zâna protectoare. Poate tocmai de aceea este păstrată tocmai la... muzeu, precum o comoară prețioasă. În *Cărticica pierdută*, un alt spațiu ocrotit este cel al bibliotecii, însă rolul său ni se divulgă abia în momentul când Ana, abia intrată în posesia unei cărți frumos ilustrate, o pierde, ca din întâmplare, într-un parc. Întreaga încercătură de situații este savuroasă, uimindu-ne, totodată, prin talentul imaginativ al autoarei, deloc străin de exercițiul – nemărturisit, dar dedus din felul în care-și construiește ficțiunea – al observării lumii înconjurătoare. *Povestea lui Flafl*, căluțul de pluș „cusut fără un picior”, ne poartă în inimia autoficțiunii, deoarece salvatoarea micii jucării însuflețite se numește chiar Anastasia: „De acum urma să fie iubit și îngrijit de Anastasia, fetița care l-a salvat” (p. 137). Cuvintele autoarei sunt și ele salvatoare, după cum se observă în *A doua șansă*, o istorisire ingenios construită în jurul a două incipituri. Antagonismul lumilor este de o claritate diamantină, anticipând cele două principii fundamentale ale basmului, Binele și Răul. Însă băiatul este Rău doar cu numele, căci adevărata forță negativă pe care trebuie să o înfrunte nu se află în interiorul lui, ci în exterior, în lumea sa tristă și cenușie. În încercarea de evadare, este obstrucționat de propria-i mamă, care-l rănește fizic și sufletește prin durerile pe care i le provoacă, transformându-l într-o ființă invizibilă, lipsită de identitate. Altfel spus, mediul este cel care ne împiedică să evoluăm, să progresăm, ținându-ne în lanțurile unor cutume și prejudecăți distorsionante. Acțiunea recuperatoare este săvârșită de o fetiță cu numele de Una, simbol al arhetipului feminin predestinat să readucă ordinea și armonia în lume. Mamei cuprinse de remușcări i se acordă „a doua șansă”, un gest de altruism merit să reechilibreze lucrurile, aducându-le pe făgașul Binelui.

Ultimele două texte din această secțiune au o tonalitate aparte, modulând estetic evoluția vocii auctoriale. Vocea Anastasiei devine gravă, îngrijorată de soarta animalelor din arena circului, dar și de cea a umanității surprinse de ravagiile Coronavirusului. Există o legătură între cele două microeseuri construite pe ideea de izolare, de rupere din ritmul firesc al vieții și, implicit, de alienare. *Cercul, un loc nu prea fericit* devine o pledoarie pentru libertate și pentru respectarea tuturor viețuitoarelor de pe pământ. Antropomorfizate, acestea au aceleași emoții și sentimente precum noi, oamenii: „Ești luat departe de familie, de casă, de tot ce aveai mai drag. Ce se întâmplă apoi? Ești aruncat într-o cușcă. Ești aruncat de parcă sentimentele și tristețea ta nu contează” (p. 145). Finalul se constituie dintr-o cugetare tulburătoare, dovedind o luciditate și o conștiință rar întâlnite la vârsta copilăriei: „Viața e cel mai important drum, pe care nu poți face cale întoarsă” (*ib.*). Ceea ce nu trăim la timpul său rămâne doar o probabilitate și, poate, o șansă pierdută. *S-a întâmplat în 2020...* este un mic eseu publicat în 15 martie 2020, la o săptămână de la declararea, la nivel mondial, a pandemiei de Coronavirus și, implicit, a carantinei. Povestea despre „mingiuța foarte contagioasă” are, în comparație cu celelalte, un iz cât se poate de real. Relatarea ei este însă seducătoare prin ritmul alert și vioi, prin analogiile și inserțiile auctoriale care sporesc interesul cititorului, atrăgându-i atenția asupra unui florilegiu de idei distilate dintr-un unghi de vedere cu totul nou: „Ne-am ascuns ca niște troli lași, fiecare în peștera lui rece și plină de tristețe și frică. (...) Ideea mea este să fim optimiști și să ne gândim la ce ne place, măcar până oamenii de știință găsesc un leac pentru asta” (pp. 148-149). Speranța și credința sunt mai intense în timpurile de criză, iar Binele poate învinge Răul și în lumea reală, nu numai în ficțiune.

Iubirea încununează armonios acest triptic, fiindcă, mai presus de toate, Anastasia Celia Guțan iubeste viața sub toate formele în care ni se arată aceasta: oameni, animale, natură. Privirea tinerei autoare se îndreaptă neconținut spre cer, fie spre bolta senină și azurie, contemplată printre coroanele copacilor, fie spre adevăratul Cer, acolo unde își deschid aripile lumile miraculoase din poveștile ei. Preluând inspirata formulă a Părintelui Constantin Necula, din cuvântul-înainte al cărții, putem adăuga că, atunci *când copiii ne scriu poveștile lor*, e bine să ne oprim din ritmul trepidant al existenței noastre și să le citim cu atenție. Printre rândurile scrise, vom vedea că tărâmurile miraculoase ale Anastasiei, plămădite sub nobila efigie a Binelui și Adevărului, ne arată, ca într-o oglindă, o posibilă reflexie a lumii de mâine. ■

CRONICI LITERARE

Maria Cernătescu în „tânguiri flamande”

Citesc a doua oară ultimul volum, de „poezie și pictură”, al treilea, al Mariei Cernătescu, *Tânguiri flamande* (Otopeni, Ed. „Letras”, 2023) și nu pot să dau peste bord imaginea plastică pe care mi-am format-o la lectură, aceea a unui râu de munte, cu debit bogat, nevoindu-se între maluri dalate, pe care, în cursul

lui vijelios, le lovește în stânga, în dreapta, uneori mai surpând o dală și năvălind cu dor de „maluri crude”, continuându-și, totuși, necurmat, drumul la vale, același, cu același dramatism ce-și strigă puțințe și neputințe... Este, cumva, și impresia ce mi s-a inculcat din lectura celorlalte două volume –, *Eu sunt apa cu tumulturi și Stau în timp și în furtună* –, chiar dacă, în tumultul versurilor, adeseori, râul poate ajunge fluviu, năvălind în mare și stârnindu-i mai înalte valuri către țărături „crude” ale sensibilității cititorilor. O tensiune existențială, monocordă și curent oximonorică, a puținței (de a dori și visa, a spera) și a neputinței (de a-și împlini doruri, vise, speranțe), se vâzolește în aceste versuri, echivalente metaforic de autoare cu traiul într-o cușcă și care, acum, strunește coardele unor „tânguiri flamande”.

Ca și cum, în periplusul său existențial, Maria Cernătescu ar fi ajuns în ținutul nordic al Flandrei și, de acolo, din vecinătatea iernii îndelungi, ni s-ar destăinui tânguios, cu neputința de a se mai rupe de „magnetismul” ineluctabil ce-i va îngheța năzuințele. Sau, și mai mult, contaminându-se de sufletul nordic, cu „strălucirea adâncă și blândă a luminii Nordului, lumina cerurilor acoperite, a brazdelor lucitoare, a pădurilor umede, lumina pe care nu o poate stinge un soare prea palid” (Elie Faure), sufletul nordic împletind, într-o alcătuire vibrantă, componente ale vieții naturii și vieții omului, pe care le resimte, în acute detalii, corespondente cu frământul sufletului ei. Spune aceasta și în proză, în „Cuvântul autoarei”, în care, evocându-și traseul vârștelor – anotimpuri, năzărește „norii plumburii”, grei ai sfârșitului: „Am trecut prin primăveri cu neștiința humii abia înmuată de ploaia cerească, împingându-mă în vara îmbietoare cu pângul ei, apoi, în fugă, în toamna capricioasă și istovitoare. Nori plumburii, încărcăți cu farmecul ninsorii, stau la pândă în coada toamnei, gata-gata să stăpânească timpul care a mai rămas”. Cu toate acestea, ultimele energii ale ființei și le comută în trecerea din gama minoră a tristeții crepusculare în aceea majoră, a luminii și liniștii cerești pentru a se încorpora în veșnicia lor: „Mă desfac în lumină și mă îndrept cu rugă spre Cel nevăzut, mă contopesc cu vibrația cosmică și mă înalț, slobozindu-mă din cușca existenței și miruind lutul cu veșnicia păcii. Zarurile aruncate le adun din ninsoare, jocul cu destinelul devenind un vis pierdut în iarna vieții!”

Cu această confesiune ce frizează un program al creației, ipostazele lirice ale poetei apasă pe o claviatură extrem de nuanțată a sentimentelor, a anabazei dorințelor și speranțelor și a catabazei frustrării și disperării, adesea regășibile în cupluri de două versuri și chiar într-un singur vers cu marcă oximonorică, precum în exemplele:

„Într-o noapte miruită cu-nfloriri de levănțică
Stă suspinul care scrie o poveste otrăvită!”

x

Am mai pierdut un vis, o plăsmuire aruncată
Într-un deșert captiv și trist în humă nezvântată!

x

Tot universul nu va ști că-mi port ursirile în chin
Când anotimpurile toate vor fi pocale cu venin!
Sau:

Eu sunt pământul din apă și foc

Eu sunt o umbră din humă și vis

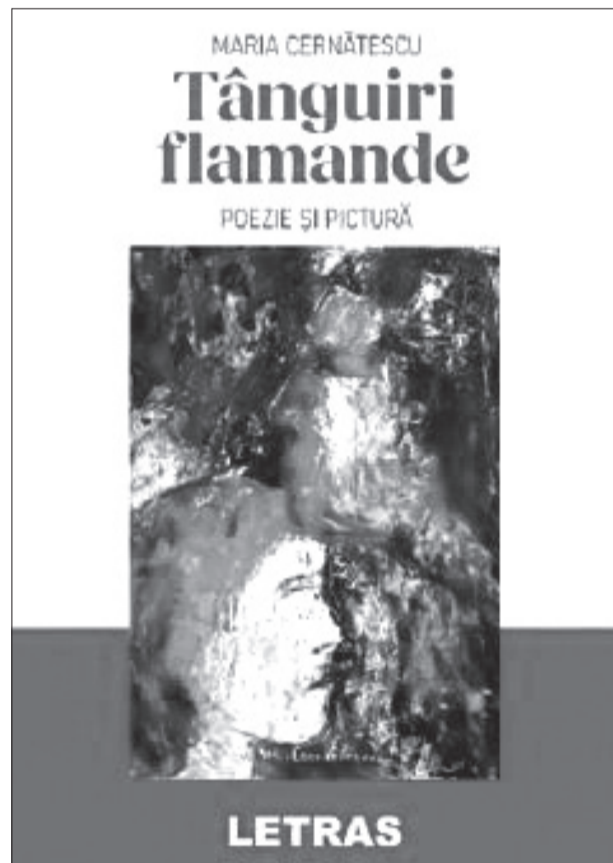
x

x

Viața intră-n clepsidra ca un leu în cușcă.

Am citat cu deosebire din poeziile realizate în prozodie clasică, în care câteodată dramatismul este paroxistic, într-un tumult de imagini ca și sur-realiste, menite să releve din subconștient în cât mai sugestive detalii trăirile poetei – mod metaforic ce-l poate trimite pe cititor spre picturile flamande ale fraților Van Eyck, cu horbota de amănunte (ale texturilor, mobilierului, ale chipurilor) sugerând realismul unei vieți împlinite în confortul mic-burghez câștigat cu demnitatea muncii.

...De observat, însă, că nici o rază palidă nu străbate dinspre această Flandră în picturile ce însoțesc poeziile Mariei Cernătescu, ele având, cum scriam și în cronica la primul său volum, rostul de a fi, prin culori preponderent luminoase și prin subiec-

te (predilect, flori, naturi statice), față de versuri, o contrapondere de armonie cromatică și de contemplație întru frumosul natural – lucrările având adesea licărirea de smalt a tonurilor, puritatea și transparența infuzate din însăși natura culorilor (aici putând fi un reflex flamand, dacă nu mă înșel, cumva...). Astfel, se poate spune că Maria Cernătescu ni se comunică prin două „voci”, complementare, sau poate chiar prin trei, întrucât, mai mult decât în celelalte volume, dă extensie și versului liber, de o spontaneitate adesea crispată („Sunt prinsă în corzi, / sucită în lanț. / Iar funia strânge cu zor... Vreau largă strănsora, / să pot respira, / s-alerg cum mi-e vrerea, / să pot auzi / Chemarea de ducă...”), spontaneitate adeseori dezlanțuită, plină de năzuinți mai mult sau mai puțin „năuce” ori deslușite, strunită din când în când cu o priză lucidă, dându-le forme, atunci construcția oferind idei poetice memorabile ca în poezia „Floarea carnivoră” („Viața este ca o floare carnivoră, / Frumoasă, mare, intens colorată, / Cu o corolă care ascunde o trapă ucigașă... // ... // Te înalță pe vârful cel mai înalt al muntelui vieții, / Trăiești bucuria imensă a fericirilor, / Amețindu-te cu cel mai puternic drog, / Cel al plăcerilor... / Apoi trece euforia și te prăbușești / Din măreția muntelui... prin trapa crudă a vieții. / Te aruncă în hăul ei // ... // Floarea carnivoră a vieții, / Nemiloasă, nu te iartă! / Te înghite și te devorează! / Tot!”)

Universul poetic al acestui volum este cel al anotimpurilor amintite, cu precădere autumnal și hibernal, imaginile dobândind valențe de metafore

simbolice, trăite acut, senzitiv, în ambele planuri, natural și uman, autoarea dovedind o sensibilitate aparte, discretă în registrul trupesc, cu smerenie în cel spiritual. Un exemplu: „... Posacă e ziua cu ploaia de toamnă, / Ce-anunță din vreme, intra-vom în iarnă, / Și griul din ceruri sporește voința / Degeaba, în humă, n-ajunge căința! // ... // Și taine viclene se-ascund prin nămeți, / Și-aprinsele gânduri zidite-n tristeți, / Și torc în legendă în veacuri cu zei, / O foame desprinsă din colții de lei”.

În acest univers ce reînvie cromatici și accente bacoviene, și patosul iubirii se frânge finalmente, derutant:

Te-aș iubi cu sete iute ca un fluture ce moare,
Te-aș iubi ca o năvală peste sulife din soare,
Te-aș iubi cu disperarea-n colțul lumii, nepierdută,
Te-aș iubi ca zeei-n ceruri cu ofrandă fără sultă...

Te-aș iubi ca marea albă ce mujește încolțită
Și tot strânge vâlătucuri peste valuri, semețită,
Te-aș iubi ca pe o moarte care izbăvește-uitarea
Și-aș semna și pact cu soarta, să-mi renege și salvarea...

Te-aș iubi ca pe-o-nviere nesfințită în țărături
Și-aș bea cupa cu altoiuri risipite-n foc, pe drumuri
Te-aș iubi cu rugăciunea spusă-n praguri temătoare
Și-aș zăgăzui pe creste vise ninse pe altare.
Dar nu pot iubi-n zăbrele ținută cu murire,
Când de veghe stau cu surzii și cu orbii-n mântuire!

„La rece” vorbind, ceea ce sugerase în nuce Rabindranath Tagore, cândva, cu pilda în care pasărea din colivie, îmbiată de pasărea din pădure ca să iasă și să fie liberă, nu-și resimte în libertate siguranța vieții și rămâne să trăiască în colivie, oricât de grea i-ar fi strănsora între zăbrele, se petrece la proporții ample în poezia Mariei Cernătescu, în care iubirea – sinonimă cu libertatea –, deși debordează spațiul și timpul curent, rămâne totuși neîntâmpată, doar patetică năzuință, zăgăzuită în aceeași „cușcă” care nu mai este, și în acest volum, a cuplului familial, ci legitate a existenței în univers. Difuzia patetică a acestei iubiri năzuite, antrenând multiple ipostaze analoge într-un summum de trăiri ce îi conferă generalitate, precum și proporțiile ei înalte ca o vâlvorire vulcanică, umplând universul și timpul, cel dinainte și cel de după, îmi aduc aminte – fie-mi îngăduit – de o celenră pânză flamandă, în care pini foarte înalți ajung cu coroanele în cerul gri, parcă acoperindu-i imaginea, iar la poalele lor, oameni mărunți și animalele de corvoadă se întorc molcom dinspre câmp către casă, doar câțiva părând că se odihnesc pe un tăpșan, în fond așezați acolo de pictor pentru a contempla diferența între Marele și micul ca o legitate a existenței în univers, care denotă măsura omului și îl smerește. Echivalată cu o formulă matematică ineluctabilă, această legitate, izotopă și cu raportul între Eternitate și Efemeritate – cu nenumărate referințe în resortul cultural-spiritual din antichitate până și dincolo de azi – devine, pe cât de sfredelitoare, pe atât de recesivă și evanescentă în poezia Mariei Cernătescu. Aceasta, deoarece omul generic din vremurile sale, neîmpăcat cu înfrângerea/murirea și având exemplul naturii, în care, după iarnă vine o nouă primăvară, aspiră, prin actul artistic, să dobândească nemurire, pe care o năzuiește și mistic (o gotică undă mistică străbate și în pictura flamandă): „Doamne, / Iar îți cer, dar Tu m-auzi? / Sunt în iarnă și mi-e greu / Ca-n apusul unui leu... // ... // Doamne, / Să Te uiți cu bunătate, / Și-n sfârșitul iernii mele / Să-mi dai locul printre stele!” ■

O FAMILIE DE ARTIȘTI DIN RÂMNICU-VÂLCEA:

MARIA CERNĂTESCU – PICTORITĂ ȘI POETĂ

(un discurs de „picto-poezie” sui generis)

Prin părintele cărturar Nicolae State-Burluși, supranumit „Badea Cârțan de la Râmnic” (la acțiunile cultural-spirituale organizate de d-sa, la Arhiepiscopia Râmnicului, particip de peste două decenii), mi s-a recomandat o familie de profesori-artiști: *Maria și Miron CERNĂTESCU*, părinții celebrei soliste instrumentiste la nai și muzicolog universitar, *Dalila Cernătescu* (absolventă, pe urmele părintelui, iar azi conf. univ. dr. la același Conservator din București), care cu naiurile meșteșugite de tatăl ei a făcut înregistrările albumelor de la Viena, Paris, München. A concertat în Iugoslavia, Austria, Elveția, Germania, Franța ș.a.m.d.

Profesorul **MIRON CERNĂTESCU** (n. 29 iulie 1947, la Lăunele-Argeș), absolvent al Seminarului Teologic din Craiova, inițial înscris la Teologie, apoi atras și de Educație Fizică, a optat până la urmă pentru Conservatorul de Muzică „Ciprian Porumbescu”, devenind profesor la Liceul din Bălcești-Vâlcea, unde a înființat o orchestră de muzică populară pentru copii. S-a transferat apoi, în 1986, la Liceul „Nicolae Bălcescu” (viitorul „Lahovary”) din Râmnicu-Vâlcea, înființând și aici o orchestră și continuând să construiască naiuri. „Pentru a fi un bun constructor de naiuri, trebuie să știi muzică dar și tâmplărie, să știi să lucrezi pe strung. Construcția unui nai poate dura cam trei săptămâni. Cel mai mare nai pe care l-am făcut are tubul de un metru”, declara profesorul Cernătescu, cu mulți ani în urmă, într-un interviu („Adevărul”, 19.06.2009). În ceea ce privește materialul din care se pot construi naiuri, acesta poate fi: trestia de bambus, lemnul de prun, salcâm, fag, stejar, tuia, molid, larice, mahon, zingavă, corn de căprior, în funcție de natura materialului timbrele, culoarea sunetului sunând ideal. Personal am văzut această minixpoziție cu vânzare, în anii din urmă, în sejururile estivale de la Băile Olănești, pe Aleea Izvoarelor, unde profesorul Miron Cernătescu, în ambianța muzicii de nai înregistrată a Dalilei, era înconjurat de tablouri, naiuri de diferite mărimi, Cd-uri de promovare etc. Încântați de idealitatea muzicii de nai, am cumpărat și noi CD-uri ale **DALILEI CERNĂTESCU** (n. 4 dec. 1973), tatăl făcându-ne cunoscute, cu ani în urmă, succesele fiicei sale pe scene naționale și internaționale (la vârsta de 10 ani, avea primul mini-disc cu muzică populară românească, înregistrat la Electrecord, dirijor fiind maestrul George Vancu; la 12 ani trecea la muzica clasică, apoi la alte genuri, din 1993 având propria-i orchestră; în 1996 a reprezentat Germania la Eurovision, alături de Angela Wiedl; „Cetățean de onoare” al Municipiului Rm. Vâlcea, din 1997. Deține o discografie impresionantă).

Di Miron Cernătescu a devenit celebru construind instrumente muzicale (și cântând la vioară, mandolină, ocarină, fluier, acordeon, țambal etc.), mai ales *naiuri* de diferite dimensiuni, aducând perfecționări înregistrate la OSIM, Oficiul de Invenții de la Paris (înlocuirea cearei de acordaj, alterabilă/dezacordabilă, în unele condiții de temperatură, cu un cilindru, oferind naiului un ambitus mai mare). Cultivând cu virtuozitate naiul, fiica sa va deveni o profesionistă recunoscută, cucerind lumea în plan național (spectacole, emisiuni de radio și tv, imprimări la case de profil) și dincolo de hotare, având până azi înregistrări de mare valoare pe șase CD-uri. „Cu fiica mea, profesor la Conservatorul unde și eu am învățat, am colindat lumea. Naiul este un instrument prezent pe toate meridianele lumii, fără ca vreun popor să-l revendice”, a precizat în amintitul interviu profesorul Cernătescu din Râmnicu-Vâlcea.

La cantina Conservatorului, studentul muzician a cunoscut-o pe viitoarea sa soție, Maria, hotărâți

să formeze o familie – desigur, o familie de artiști, *muzica, pictura și poezia* venind să încununeze mirabile pasiuni, extinzând dictonul horatian „Ut pictura poesis” la un sincretism mai larg și cuprinzător al artelor, mai exact la triada congruentă în planul creației: *pictură-muzică-poezie*.

*

Artist plastic profesionist și profesoară de arte vizuale la Liceul „Al. Lahovary” din Râmnicu-Vâlcea, **MARIA CERNĂTESCU** este, la ora de față, autoare a câtorva volume de poezie, cu lansări re-

marcabile și cronici literare pe măsură în publicații din Vâlcea și din țară.

Pictor de reală vocație, deprinzând arta culorii la Facultatea de Arte Plastice a Conservatorului din București (clasa renumitului artist Corneliu Baba, a cărui influență se vede în tablourile d-sale), d-na Maria Cernătescu, - născută la Pădureni Jariștea în județul Vrancea și absolventă a Liceului Teoretic din Vidra, - a semnat în anii din urmă volumele: „*EU SUNT APA CU TUMULTURI. Creații în culoare și versuri*” (Editura „LETRAS”, Snagov, 2021, 363 p.), „*STAU ÎN TIMP ȘI ÎN FURTUNĂ. Creații în versuri și culoare*” (Ed. „Agata”, Botoșani, 2022, 249 p.) și „*TÂNGUIRI FLAMANDE. Poezie și pictură*” („Letras”, 2023, 172 p.).

Toate aceste cărți sunt ilustrate cu picturi proprii, recomandând un anume stil plastic coerent și de reale virtuți vizionar-tehnice, evocând flori, peisaje, portrete, clădiri, animăluțe, dar și unele vizuini alegorice, în tușe mișcate, neomoderniste, mai greu descifrabile, deși mai peste tot mesajele sunt de o tranșivitate asumată, într-o notă de privire acută, gravă, cu accent pe esențializarea unor *arhiteme* (evidențierea ideii de frumos, îndeosebi floral, care se sustrage Timpului ce macină existențele, lumea cu zbaterele și neliniștile ei, contrastul lumină-întuneric, vară cu rod – toamnă cu înfiorări hibernale, dor omenesc – vibrație cosmică, condiție umană – intuiție salvatoare a transcendentului („Cel de sus”) etc.

Nu este o simplă dispunere în pagină a tablourilor, ci este vorba de o corespondență de simțire și cuget, de un sincretism „poezie”/ muzicalitate – „pictură”, profesoara de arte plastice concepând poezia într-o ținută clasică, având un elevat simț prozodic. Totul este expresia unei sensibilități pe care atât culoarea cât și metafora poetică o pun în evidență, cu un anume curaj, „principala caracteristică a lucrărilor din ultima perioadă” ducând la „adevărate simfonii cromatice pline de armonie și muzicalitate”, de „spontaneitate și lumină”, de compoziții „cu caracter ludic ce par a se desfășura într-un cadru idilic în care poeta-pictor transmite cu fiecare gest, cu fiecare cuvânt, propriile emoții, trăiri, sentimente.” (Gheorghe Dican, artist plastic, vicepreședinte UAPR, pre-

ședinte UAP – Vâlcea, „Cuvântul unui artist plastic”, în vol. „Tânguiri flamande”, 2023, pp. 13-14).

Însăși autoarea, care își însoțește fiecare volum cu un „avant-propos”, limpid mărturisitor în planul profesiei de credință, ne încredințează că volumul din urmă „*Tânguiri flamande*” se desfășoară „ca un tablou din cuvinte și culoare ilustrând sensibil și fără ascunzișuri ființa mea, un om pătimăș, care arde între zăbrelele unei cuști existențiale.” Ar fi vorba de o „introspecție” a sufletului, de o trăire intensă, acut interogativă - „un brainstorming al nemulțumirilor și întrebărilor care se deschid ca un evantai în tumultul vieții”. În esență, poezia exprimă o melancolie a ființei care „nu se predă” în toamna din pragul iernii, „ca o apă cu tumulturi și ca un foc pârjolind sau mocnind pe vatra unui asfințit la început de iarnă”: „Prin apă și foc, prin trăire și purificare, întregul meu univers se contorsionează în jurul dorurilor, himere care înfrâng sufletul ținut în cușca lutului nesupus.”

Foarte clarificatoare în materie de artă poetică, aceste mărturisiri vin să pună un sens exact discursului lirico-plastic din *trilogia poetică* la care ne referim.

Poezia, mai mult decât pictura (care „sintetizează” deferind culorilor trăirea și emoția), reușește să detalieze mai bine evantaiul de gânduri/ zbucium sufletesc, „ca o eliberare a unui vulcan mocnit”, „un iureș de luptă”, printr-un „duet între cuvinte și culori, o țesătură fină de sentimente”. Poeta mărturisește a crea „ca sub hipnoză”, plutind „prin spații transcendente”, tinzând la revelarea unei „renașteri” inițiatice, în lumina „conștiinței universale, redându-mi o fărâma de libertate din infinitul Libertății Absolute!” (v. „*Eu sunt apa cu tumulturi*”, 2021, pp. 14-16).

Este evident că pentru Maria Cernătescu acesta este sensul ideatic al *excursului picto-poetic*, năzuința spre transcendent intuită într-un freamăt hipnotic al ființei ce vizează propriu-i Sine în călătoria sa inițiativ-revelatorie prin lume. Astfel, poezia este un exercițiu de „descătușare” a unei sensibilități tumultuoase, o eliberare din acest *maelstrom* existențial (*maelstrom images*), de unde sensul terapeutic al confesiunii lirice (și plastice), al unui catharsis în sens aristotelic, al purificării / curățirii de toată „strânsura” din anii vieții – „necesitatea de a mă descotorosi de ce-am adunat în mine!” Altfel zis, poeta are intuiția limitelor existențiale, mereu năzuind la depășirea lor, la eliberarea din „cușca existențială”, „cușca lutului”, din „groapa cu lei”... Este impresionant tot acest „tumult” de simțiri, gânduri, trăiri și idei, transpuse într-o armonioasă prozodie clasicistă, de solemnă și gravă eminescianitate (versuri de șaisprezece silabe în ritm trohaic), cum nu se mai scrie azi, dar care mod o exprimă pe de-a-ntregul pe Maria Cernătescu:

„*Eu sunt apa cu tumulturi ce brăzdează huma stinsă./ Într-o iarnă care curge de limanuri neatinsă./ Alb copac în dans frenetic cu-nclăștare-n agonie./ Nici lumina din străfunduri n-o străbate prin pustie./ Tot alerg pe-un vârf de munte, pe un prag cioplit în stâncă./ Să-mi mășor și îndrăzneala, ceruită-n vale-adâncă./ Dans de viață mă prăvale dinspre toamnă, înspre iarnă./ Ca un ochi ce se zidește, într-un ciob dintr-o lucarnă./ (.../ Sunt o floare dintr-o „țarnă”, sunt lumină în străfunduri./ Sunt un cântec dintr-o iarnă, sunt o apă cu tumulturi!” (Eu sunt apa cu tumulturi)*

Sau această definire de jertfă ziditoare și totodată exponențială ca în poezia „Zidiri”: „*Pe altare clocotinde, eu sunt Ana cea zidită./ Renăscând în vremi trecute, voi fi iarăși nemurită./ În sărutul cu pecete prins în lava de femeie./ Tu suspini în drum spre noapte, eu, alint, dar și scânteie!”*

← „Închisă în cușca” cu „zăbrele de stele”, poeta trăiește acut „văltoarea din huma aprinsă” și tânjește după „hotare de lumină”: „Tumultul din viață mă ninge frenetic./ În cercul de gheață, cu-n aer de sceptic./ Nici crez în cuvinte pe drumul de foc./ Născută-n în lume, un bon de noroc./ M-ascund în văltoarea din huma aprinsă./ Străbat cu răgazuri poteca încinsă/ de cumpene aspre-n pustiul din zare./ Sunt om în deșertul, zălog oarecare!” (Zălog).

O temă destul de bine pusă în evidență este aceea a „lutului”/ „cușca de lut”, peste care timpul trece nemilos („și în iarnă lutul este tot mai mic/ și se strânge-n uscăciune, devenind ca un pitic”), de unde tot acest mare freământ de neliniști autumnale, de anotimp cu cădere de brume târzii și cu iarna cea grea „în prag” (*Lut în iarnă*). Dar, cum spuneam, poeta nu se „predă” și, deși trăiește din plin și conștient acest disconfort psihologic ca un creator posedat de demonul sinergismului, are conștiința că trebuie să-și ducă mai departe lucrarea, dincolo de orice bănuială de monergism calvin. Trăiește hipnotic ideea unui *excelsior* absorbant, fixată pe ideea de transcendent, de depășire a mundeii condiții existențiale: „Mă uit cu lehamite în sus./ Poate văd ultima treaptă./ Să scap de-amețitorul urcuș./ Îmbietor ca o șoaptă!/(...)/ Hai, viață, nu sta, ai mult de urcat./ Chiar dacă-n apus ești ramul uscat!” (*Mai am de urcat*). Este, cu alte cuvinte, vizată salvarea din „groapa cu lei”, o metaforă fericită cu bătaie onto-existențială: „Eu caut lucirea din huma spășită./ În timpul ce-o leagă de groapa cu lei/ Și băntuie crudă în miriști, cosită./ De fulger atinsă, albind ca un stei./ O groapă cu lei este toată trăirea/ Și-un negru de smoală în toată zidirea!” (*O groapă cu lei...*).

Excursul poetic continuă în volumul „STAU ÎN TIMP ȘI ÎN FURTUNĂ” (2022) – dedicat „celor mai importanți oameni din viața mea, fiicelor mele Dalila și Octavia, și soțului meu Miron” – o carte „de reflecții lirice cu inserții plastice” care continuă „filonul clasic-romantic” (Vasile Lefter). Volumul reia tematica celui anterior, accentuând / multiplicând / detaliind teme, motive, idei, precum acest poem, „Ca o cușcă, viața!”: „Viața toată este-o cușcă strâmbă, neagră și pitică./ Ce ne strânge-n neputințe, vreri stâlcite, năbușite./ Fără aer, fără spațiu, ne împotrivim cu frică/ Și cătăm cărări virgine, doar că nu ne sunt sortite!.../ Viața toată într-o cușcă, este strigăt de durere./ Când ne strânge-n chingi destinul, fără să avem putere!”

Poemul titular evocă aceeași divulgare a condiției existențiale în relația „viață” – „trecere” („mă doare strânsoarea”, „furtuna din suflet”, „vecerniile de doruri”, „zboruri dalbe peste-a lumii otrăvire” etc.), relevând trăirea asumată „în timp și în furtună” din care se vor distila esențele ideatice, încă o dată amintind de extazele macedonskiene din „Noapte de mai”, „Perihelie”, „Stepa” sau „Rondelurile rozelor”: „Cu un zâmbet de culoare voi spăla sfințitul munte./ Și-oi tivi cu p privire, scrisul cu pecete-n frunte./ Inima o voi scălda în murmur de vioară spartă./ Să ascult rebelă-n șoapte, drumul pietruit de soartă./ Și-nsetată-n zboruri stinse, stau în timp și în furtună./ Ca să trec prin pragul vieții, alte praguri mă adună!” (*Stau în timp și în furtună*)

Și în aceste poezii întâlnim lexeme și sintagme specifice acestui „univers liric”/ alodiu poetic, în care autoarea se „văltoarește încă, în neștiința lutului adamic, cu toate întrebările minții reci și dure ca oțelul unei săbii fără teacă, neostoindu-mi neliniștile din dorurile fără sfârșit, izvor veșnic pe-o creastă de munte bătrân” (are, cum zic francezii, „le goût du vertige”, depășindu-l printr-o luciditate repliatoare, unele tablouri tinzând spre abstracționism cu elemente de „pictural vortex”). Aceeași „învolverare nestăpănită, ca o flacăra, care mă arde încet”, ace-

eași „împletitură de trăiri tumultuoase este scriitura mea”, în fond „o călătorie, ca un refugiu magic al unui suflet în veșnică și dinamică emoție reverberantă, închis într-o *cușcă existențială*, în legile materiale ale unui lut adamic” Poeta crede a fi prin tot ceea ce face „un licăr din Veșnicia Timpului, prin cuvânt și culoare!” (*Cuvântul autoarei*, pp. 12-13). Volumul înmănușează „versuri de o plasticitate mișcătoare, cu scripturalitate dintr-o nebănuită proprietate a termenilor”, cu o „superbie a versului ca o efigie a esenței...”, poeta având „vocația prieteniei cu inefabilul” (Ion Predescu).

Desigur, toate mărturisirile *pro domo*, din *avant-propos*-uri, de o confesivitate acută, urgentă, își găsesc corespondent atât în versurile tânjitoare

după idealitate/ absolut/ transcendent ale unui suflet aflat într-un impas antroponologic („cușca existențială”). Este aici o pleneră meditație existențială, care trimite desigur la filosofia respectivă cu toate ideile și metaforele-simbol, trăită cu profund dolorism fiind Golgota asumată a unui dor sacrificial-salvator: „Dorul mi-e în suflet temniță în lanțuri surde./ Când m-aleargă în zenituri, gânduri amăgite/ Și-n văltoiri astrale, zace-n ceasuri sărăcite, / Încându-mă în verdele ce îmi surâde. / (...)/ Doru-i fără nume pe-o Golgotă a tăcerii./ O Gorgonă ruptă pe altarele durerii!” (*Doru-i o Golgotă*). Deși prozodia este mai puțin supravegheată aici, versurile evocă aceeași dorință de sublimare în esențe, ca într-o exorcizantă stare de spirit macedonskiană, antrenând un lexic din același regim ideatic, sugerând totodată o mereu prezentă dinamică de antinomii imaginare scontând dintru început pe impactul expresiv: „zare necuprinsă”, „flacăra nestinsă”, „zidul ostrogot” al norilor învolburăți, „astrală poartă nedeschisă humei”, „portalul sorții”, „văltoiri astrale”, „străfunduri sumbre”, „nemurite umbre” etc. Iată titluri de poeme definind această stare de antinomie a ființei, *disconfort „existentțial” vs. idealitate: Sarabanda pământului, Visuri nesfârșite, Cernerii de ursită, Tropot de cercetaș, Lava de argint, Ningeri I, II, Perla neagră, Neprimitor și laș, pustiul!, Vremea socotelii, Sărut de Iudă, Strânsoarea, Pocalul Evei, Mulțumesc, doamne!, Strig rugă spre ceruri, Brumărel perfid și rece, Soare, soare!* ș.a. Cum se observă, multe poeme valorifică mituri biblice, reverberând un prelung fior creștin. Poeta se exprimă prin astfel de referințe vetero- și neo-testamentare într-o firească trăire creștină, versurile amintind de litaniiile eliberatoare: „Strig rugă spre ceruri să-mi știe dorința din zboruri.../ (...)/ Strig rugă spre ceruri prin trupul de humă nestinsă/ Cu verdele suflet zidit într-o inimă-atinsă!” (*Strig rugă spre ceruri*). Sau acest „*Mulțumesc, Doamne!*”, poem cu finalul unei regăsiri sapiențiale: „Mulțumescu-ți ție, Doamne, că sunt slab, și surd, și mut./ Altfel, mă lup-tam cu zeii, poate lumea s-o strămut!”

Dacă s-ar discuta și latura „feminină” a acestei lirici, ar fi de observat că Maria Cernătescu se dovedește, dincolo de „tumulturi” și „văltoiri”, o ființă de discrete efuziuni lirice, de tentații erotice transfigurare, tema-cadru a poeziei sale fiind depășirea condi-

ției existențiale („cușca” de lut) și năzuința spre un transcendent pacificator, după cum mărturiseste însăși în „Cuvântul” lămuritor la cel din urmă volum: *TÂNGUIRI FLAMANDE* (2023), un titlu evocând „un tablou din cuvinte și culoare” exprimându-i zbuciumul încătușat: „Mă desfac în lumină și mă îndrept cu rugă spre Cel nevăzut, mă contopesc cu vibrația cosmică și mă înalț, slobozindu-mă din cușca existenței și miruind lutul cu veșnicia păcii”.

Asemenea versurilor din poemul „În loc de motto”, care deschide volumul: „*Doamne,*

Iar te supăr, cum să fac?/ Totuși, sunt captivă-n lut./ Cum să tac, să nu m-asmut? // Doamne./ Să te uiți cu bunătațe./ Și-n sfârșitul iernii mele/ Să-mi dai locul printre stele!”

„Tânguirile pe pânzele flamande” sunt, de fapt, ecouri ale unor stări de spirit, sugerând o atingere de sfere semantice (ambiguitatea „flamand” / „flământ”, consemnată și în DEX), dar autoarea a intenționat, desigur, să cuprindă într-o sintagmă cele două vocații, *poezia și pictura*. Ca profesionist, autoarea știe multe despre pictura/ arta flamandă (Flandra fiind vestită în arte vizuale de secole întregi), dar gândul autoarei merge, desigur, inevitabil, pe un *sincretism* ce-i exprimă sufletul introspectiv și aspirant-purificator, cu o tristețe mai apăsată, cu o resemnare dez-nădăjduită: „Zarurile aruncate le adun din ninsoare, jocul cu destinul devenind un vis pierdut în iarna vieții!”

Condiția de femeie nu este un impas, dimpotrivă, crede autoarea, este consubstanțială cu eminențe crești, olimpiene: „*De ești femeie zămisliță-n huma începutului de Timp./ N-ai teamă-n lume, căci tu ești zee, coborâtoare din Olimp./ Ești mugur tainic ce străpunge neroditorul lut din lume./ Și fără tine, nu-i culoare și nici iubire în cutume./.../ De ești femeie, ai curajul, să îți răstorni și-n nepuțință./ Tot universu-’n lutul rece. Căci ești Olimpul în ființă!*”

O fi ea, femeia, „zee”, coborâtoare din Olimp, idee foarte frumoasă, desigur, dar versurile amazoanei noastre sunt mai puțin șlefuite. La o asemenea idee nobilă se cuveneau versuri mai bine strunite prozodic, în sfârșit: nu declarațiile/ definițiile interesează, ci felul în care ideea respectivă este modelată sensibil, poetic, transfigurator... Tocmai pentru a ridica ființa poetei „exilată într-o lume de lut”...

Poezia, deși nu este lipsită de mai vechile „dorințe pe metereze” și „veșnicii în lut”, „captivă în humă”, se umple acum, oarecum manieristic, de trăiri autumnale, se întunecă vizibil, „cu garda jos”, parcă, prim-planul lirismului fiind ocupat, dincolo de melancolii ușoare, de „tânguiri” fie ele și flamande, în regim de articitate: „Când dor clepsidrele” („*clepsidra*” fiind și o metaforă plastică, reiterată în câteva tablouri, precum „*ochiul*”), „Drum prăfuit și învechit”, „Iubire în zăbrele”, „Lutul prins în doruri”, „Învălmășeli de toamnă”, „Zadarnice temeri”, „Ninsori în cușcă albă”, „Îngeri în iarnă”, „Renunțare”, „O amăgire viața” etc.

Așadar, melancoliile devin „tânguiri”, ceva ce aduce a „jale” (nu cea cu reverberații istorice din poezia lui Goga), a „ninsoare în timpul violet”, a „smerenie în iarnă”, a plâns de ploaie „cu himere”, a destin „cu himere”, a „timp rănit”. Adieri bacoviene se simt (ca în „Aproape-i departe”, „Plânsul ploii cu himere”, „Vârtej de trăire” etc.), o toamnă cu toate imaginile care amintesc de autorul „Plumbului” (1916) se varsă din câteva poeme, capcană ce trebuie evitată, măcar stilistic dacă sufletește este mai greu: „un gri de tristețe tot cerul îneacă”, „curg râuri de gheață”, „posacă e ziua cu ploaia de toamnă”, „tristeți”, „nămeți”, „cețuri”, „lume flământă”, „trăiesc ca să mor”, „mi-e toamnă, mi-e frig/ degeaba tot strig”, „mi-e toamnă demult/ și-n noapte mă toarnă/ Un frig de tumult!”, „Și plouă, și plouă cu nopți ne-

„...cad frunzele stinse în toamna cu ceață/ și păsări de pradă se-nalță pe boltă”, „aș striga, aș fugi” etc.). Sau unele versuri ca de album: „Eu sunt ce-am fost și voi fi într-o lume./ Un pumn de țărână legat de un nume!” O mai reușită poemă este „Magie de toamnă”, în care recuzita „simbolistă” este prelucrată stilistic într-o sprintenă prozodie, consunând perfect cu spiritul autentic al acestei poezii: „În acorduri de vioară./ Într-un timp ce vrea să doară./ Gânduri rătăcite-n taină./ Vor fărâme dintr-o toamnă./ Doarme-n frunze risipite./ Doru-n griji neargăsite./ Și, alene, ostoită./ Toamna urcă pustiită./ (...) / Cu poveștile de-aramă/ Timpul trece... prins în toamnă!”

Unele poezii, ca și tablourile, sunt în culori tari, cu contraste galben-roșiatic, crude, cam ceva ce ne amintește de estetica fauvistă a picturii de acum un secol.

Dincolo de tonul clasic și elanul romantic al viziunilor cantabile prozodice, poeziile Mariei Cernătescu sunt (implică de la sine) și latura „reflexivă, uneori cu accente critice”, fiind în general „roade ale unui lung travaliu de transpunere în expresie verbal-ritmică și plastică a unei sensibilități tumultuoase, mult încercate într-o neostoită zbatere existențială, radiografiată cathartic «în versuri și culoare»”. (Prof. dr. Ioan St. Lazăr)

Întreaga poezie, decantând un „tumult” de trăiri, sentimente și idei, este marcată de un anume dramatism, chiar la modul expozitiv: „Sunt lavă de gânduri./ Prăpăd sufletesc./ Mă pierd printre valuri/ De dor omenesc!// Sunt lavă fierbinte/ De iad sau de rai/ M-agăț de cuvinte.../ Necatul, de pai!”

Totuși, nu este chiar o poezie a elementelor, în sens bachelardian, cum ar putea să ne sugereze folosirea frecventă a lexemului „lut”, „pământ”, „trup”, chiar celelalte metafore-simbol, cu mare frecvență, precum „foc”, „cer” (aer), „apă”, dezvoltând în general viziuni, structuri imaginare încadrabile în anumite teme și motive (dl prof. I. St. Lazăr sugerează că poezia Mariei Cernătescu se pretează foarte bine la un comentariu în spiritul „structurilor antropologice ale imaginarului” descrise de Gilbert Durand în poezia europeană, ceea ce este perfect credibil, poate mai evident decât o interpretare „bachelardiană” privind poetica elementelor).

Retorica acestei poezii este, în fond, romantică, de un neo-romantism, să zicem, al trăirilor în zona „existențialismului”, ca percepție gravă, ca trăire implacabilă, ca destin transfigurată, de eliberări din tot felul de constrângeri.

*

Interesante, pline de un inedit aparte, ni s-au părut și *POEMELE TANKA ȘI HAIKU* din partea a doua a volumului din 2022, „*Stau în timp și în furtună*”, unde se vede gustul plastic al autoarei, îndreptat spre formele minimaliste ale poeziei. Această secțiune de poezie *tanka* și *haiku*, de câteva pagini (170-241), ilustrată cu lucrări picturale foarte frumoase, intră, de fapt, în contrast cu prima parte de poezie în formă clasică (pp. 14-168), de aceea sugerăm autoarei ca aceste poezii să fie editate în volume aparte, de sine stătătoare (noi am comentat cărți reușite de haiku, semnate de Radu Șerban, fost ambasador la Tokio, Clelia Ifrim, Șerban Codrin, Raul Constantinescu ș.a.). Haikul are „hajijini” lui destoinici în România și nu sunt puțini, rezultatele fiind, multe din ele, de vârf... Iată câteva eșantioane din creația „hajijinei” Maria Cernătescu: „*Poiană cu flori/ natură sălbatică/ raiul găzelor*”; „*Cireș în floare/ podoaba livezilor/ parfumându-le*”; „*Lumini și umbre/ prin codrii de aramă/ soare alergând*” („codri de aramă” sunt ai lui Eminescu!); „*Pe pământul cald/ buburuze și furnici/ multă mișcare*”; „*Stelele pe cer/ făcliile nopților/ însingurate*” (aici „pe cer” putea lipsi, înțelegându-se din context despre ce stele este vorba”, n.n.); „*Curcubeiele/ poduri de leagătură/ culori lumină*”; „*Crâng de mesteceni/ în bătaia soarelui/ pădure de argint*” (și „pădurea de argint” este a lui Eminescu!); „*Frunze ruginii/ împodobesc pădurea/ covor de toamnă*” (adjectivul „ruginii” trebuia înlocuit, fiind susceptibil de pleonasm în relație cu „covorul de toamnă”); „*Ning fulgi mari de nea/ acoperind pământul/ mantia iernii*” („de nea”, iarăși, intră cu sintagma „mantia iernii” în reluare gratuită/

pleonastică); „*Azurul mării/ frumusețe marină/ sunet de valuri*” (și aici aceeași „suprapunere” de semantism!); „*Scriind pe ceruri/ cu nori(i) de furtună/ ziua ploioasă*”; „*Pasăre mică/ prinsă în colivie/ prizonieră*” (de refăcut!); „*Gâze pierdute/ printre fire de iarbă/ tumult de găze*”; „*Ploaie de frunze/ în toamnă de aramă/ plecând cocorii*” (de refăcut); „*Frunze arămii/ meșteșugind covor/ toamnă târzie*” (de refăcut); „*Fanfara cântând/ în chioșcul din Cișmigiu/ duminicile*” (și grădiile publice din Râmnic ori Tg.-Jiu au pavilioane de concerte în aer liber!) etc.

Nu facem aceste observații stilistice, în lipsa unor discuții concrete pe versuri (poate va fi!), din plăcerea de a le face, ci din convingerea că, fiind pe calea cea bună, autoarea trebuie să ajungă la șlefuirea perfectă a „diamantului”, căci „haiku” cere o astfel de lucrătură/ migală de ordin artistic. *Non multa sed multum*, așadar, cu credința că dna Cernătescu va persevera în această dăruire de bijutier, mult mai atentă nu numai la cantitatea de silabe a „treimei” verslibriste, ci mai ales la corespondența semantică a lexemelor, evitând pericolul reluării pleonastice, și la strunirea cât mai expresivă a „monadei” în 17 silabe care se numește *haiku*. De aceea zicem că, puse față în față cu poemele cantabile, de ritmuri prozodice clasice, cultivate în cele trei volume de până acum, *haiku*-urile d-sale, de sensibile empatii, intră într-un contrast puternic de formă și fond, de unde necesitatea de a asigura acestora din urmă dreptul la volume independente, desigur ilustrate după obicei, în pagini, dacă s-ar putea, aerisite și rezonant sincretice...

Suntem siguri că, reflectând cu lucidă detașare, poeta ne va surprinde cu noi volume, nu numai cu unele în care își va relua temele (pericol, însă, de manierism!) în cantabilități deja cunoscute, dar și cu altele care vor constitui veritabile surprize.

„Târziu” din creațiile sale poetice, mai evident aici decât în lucrările plastice, este, de fapt, o vârstă de regăsiri și împliniri, mai temeinică și bogată în carate decât itineranta tinerețe, mereu schimbătoare, de aceea d-sa trebuie să depășească acest „*complex autumnal*” și să-și exprime maturitatea trăirilor și sentimentelor cu demnitatea reliefulor alpine, nu accesibile oricui, ci doar „alpiniștilor” inițiați în vocația „*excelsiorului*” ca năzuință spre transcendent și idealitate. Aici se joacă valoarea acestei poezii și drama ei existențială, fără jelanii și cădere în sentimentalism, fără efuziuni consolatoare, ci într-o hotărâtă, asumată și decisivă luptă cu sublimul, cu cuvântul strunjit pentru a-i exprima loial sufletul, aspirațiile, epopeea detaliată a trăirilor la acest meridian al vieții (niciodată nu este *târziu* pentru Poezie: „*Niciodată nu este prea târziu să fii ceea ce ai fi putut deveni*” - George Eliot; „*Niciodată nu e prea târziu, prea târziu să începi din nou, prea târziu să fii fericit*” - Jane Fonda...).

Deocamdată, dna Maria Cernătescu face dovada unei *voci lirice originale*, exprimând un „topos” poetic coerent, articulat și de matură/ năvalnică/ tumultuoasă trăire a temelor și ideilor deloc minore. Punându-le într-o relație de corespondențe evidente, *poezia* d-sale are o „pastă” distinctă, plină de culoare și sunet (până la „strigăt” existențial!), iar *arta plastică* degajă un lirism cald, învăluitor, nostalgic, deopotrivă o vibrație congruentă cu fondul poetic al sensibilității sale. ■

Z. CÂRLUGEA

„Portal Măiastra”, ca și „Facebook”-ul,
Aniversează douăzeci de ani
Noi îi dorim a-i fi, la fel, belșugul
De cititori, de difuzori, de fani ...

Jean GORJEAN
(Ian. 2024)

*

Suntem onorați de gestul domnului director de proiect: ne-a făcut prezenți în minunata revistă „Portal-MĂIASTRA” care apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România și care ni se înfățișează ca „Pasărea măiastră” a lui Constantin Brâncuși. Inima noastră caldă!...

Ioan BABA, Serbia

Capul Bunei Speranțe

Viața ne poartă uneori prin locuri niciodată visate.

Mă aflu, iată, în emisfera australă, la 20 de ani, de la apariția revistei „Portal-MĂIASTRA”!

La mulți ani revistei și felicitări celui care a trudit neîntrerupt la redactarea ei!

Cât despre Capul Bunei Speranțe, un loc spectaculos, unde se întâlnesc apele Oceanului Atlantic cu cele ale Oceanului Indian, s-a numit la început Capul Furtunilor. Aici se zdrobeau de stânci multe corăbii și tot aici s-a născut legenda Olandezului Zburător. Se spune că, încercând să acosteze, un căpitan renumit prin cutezanța lui, a refuzat să arunce ancora, așa cum îl ruga echipajul, și a sfidat cerul jurând că va ajunge în port. N-a ajuns, dar uneori, pe timp de furtună, marinarii văd în zare, corabia olandezului. Și ca marinarii care transportau mirodenii din Indii să nu se sperie, Compania Indiilor Orientale a schimbat numele acestui loc primejdios, în *Capul Bunei Speranțe*!

La multe și bune ediții
MAIASTREI noastre!

Elena BRĂDIȘTEANU

La jubileu - XX

Să susții apariția unei reviste precum *Portal-MĂIASTRA* de la Târgu Jiu este onorabil atât pentru Consiliul Județean Gorj, cât și pentru Centrul Județean al Conservării și Promovării Culturii Tradiționale de acolo cu atât mai mult cu cât acest „proiect cultural” este încredințat unui om în măsură să adune în paginile revistei spirite remarcabile ale vieții culturale de azi din țară și nu numai. Poetul, istoricul și criticul literar Zenovie Cărlugea a fost dintru început soluția: Domnia sa, fără îndoială, nu a precupețit niciun efort fiindcă are în ființa sa pasiunea faptelor de cultură și temelii profunde pentru a edifica, număr de număr, o identitate publicistică de referință în peisajul heterogen al presei noastre culturale de azi. În timp, am fost onorat să pot publica în paginile Revistei eseuri și cronici literare alături de semnături redutabile ale literaturii noastre actuale, iar cărțile mele au fost receptate aici cu acuitate critică, în judecăți competente, obiective. Și nu numai prin pasiunea parcă ineputabilă, ci și prin receptivitatea elevată a mentorului său spiritual, publicația gorjeană este, iată, de doua decenii o revistă de interes cultural național.

Întru Mulți Ani, *Portal-Măiastra*!

Iulian CHIVU, Roșiorii de Vede

MIRELA-IOANA DORCESCU

SECȚIUNEA DE AUR ÎN POEZIA LUI LUCIAN BLAGA

Poet al misterului, modern prin viziune și stil, Lucian Blaga tentează celebra *sectio aurea*, considerată a fi, în istoria artelor, mai cu seamă, o proporție geometrică divină, un indiciu al inspirației providențiale, de care au avut privilegiul foarte puțini dintre artiștii lumii. Pusă în discuție încă de Pitagoara, această proporție a fost calculată de Euclid și exprimată matematic prin *numărul de aur*, Φ (de la Phidias, renumitul arhitect grec), care a rămas în istorie drept cel mai prestigios dintre numerele iraționale: 1, 61803... Urmărind modul cum se calculează acesta în artele plastice și în muzică, Eugen Dorcescu (în 1978!) a propus o formulă de verificare a ocurenței *secțiunii de aur* în poezie, artă sonoră, de structură fonică asemănătoare cu muzica. Constatând că numărul silabelor neaccentuate constituie segmentul cel lung al unui text poetic, iar cel al silabelor accentuate, segmentul cel scurt, a dedus că, împărțindu-l pe primul la al doilea poate obține un rezultat raportabil la numărul de aur. Eugen Dorcescu restrânge demonstrația la aspectul sonor al poemului. Noi am mers mai departe (v. *Hermeneia*, 2019). Nu ne-am rezumat la calculul aritmetic, considerând că, pentru a trezi „simțământul de capodoperă”, este insuficient ca o poezie să fie construită formal pe *secțiunea de aur*. Deși exact din punct de vedere matematic, simpla calculare a acesteia ar putea duce la rezultate aleatorii. Într-o analiză axiologică, sunt necesare mai multe criterii. În mod ideal, perfecțiunea unui poem ar trebui să se verifice la toate nivelurile sale constitutive (semantic, stilistic, semiotic, prozodic, estetic etc.). Aplicând analize de tip hermeneutic, am încercat să dovedim cum,

într-o anumită poezie, se armonizează, progresiv (și constant), ideea cu sunetul ce-i conferă materialitatea necesară comunicării lirice. Această materialitate rămâne însă singura componentă măsurabilă care ne poate conduce la stabilirea gradului de apropiere față de *secțiunea de aur*. Spun *apropiere*, fiindcă, în cercetarea poeziei românești, nu am ajuns nicăieri la un număr identic cu Φ (niciodată, deci, la 1,61803...), fapt care, inițial, ne-a descumpănit. Apoi, înaintând în parcurgerea unei bibliografii a temei, am observat că niciun creator, exceptând arhitecții care aplicau secțiunea în planurile lor de construcție, sau făcând abstracție de Dali, care, prieten fiind cu Matila Ghika (autorul unei lucrări despre *Secțiunea de aur*), stabilea dintru început dimensiunile pânzei, astfel încât să obțină râvnitul raport de aur, nimeni, așadar, nu a produs o operă a cărei proporție creatoare să aibă chiar valoarea lui Φ , ci una învecinată acesteia. Perfecțiunea îi rămâne exclusiv Creatorului absolut.

În cercetarea poeziei românești, am decis să lucrăm cu o marjă de eroare de 0,5 sutimi. În opera lui Lucian Blaga, se află cel mai aproape de *secțiunea de aur* poemul *În lan* ($66/41=1,60975...$). Se situează în preajmă *Vreau să joc!* ($75/46=1,63043...$), *Mi-aștept amurgul* ($69/42=1,64285...$), *Izvorul nopții* ($53/32=1,65625...$), *Izvorul* ($60/46=1,66666...$), *Lumina raiului* ($75/45=1,66666...$) și *Greierușa* ($50/30=1,66666...$) etc. Ultimele trei poeme nu doar că ne confirmă o structură („multilevel”) realizată pe baza proporției ideale, ci prezintă un raport de 1, (6), identic și cu cel aflat de noi în bacovienele *Plumb* și *Amurg violet*. Nu credem că asemenea rezultate sunt întâmplătoare.

Spectaculos este faptul că Lucian Blaga reușește să-și încadreze creațiile lirice în chingile proporției divine, promovând tehnici moderne de versificație, precum versul liber, îngambamentul sau ruperile de ritm, și aderând la programul expresionist, cu o stilistică eterogenă, a tuturor libertăților de expresie. O poezie tipic expresionistă este deschisă emoțiilor foarte intense, trăirilor expansive ale unui eu dispus la confesiuni dintre cele mai îndrăznețe. Scriind-o, gândul poetic blagian rămâne însă profund, sobru, este enunțat elevat, într-o manieră adecvată unei subsidiare culturi filosofice de orientare idealistă.

Vom ilustra, în cele ce urmează, modul în care ideea și expresia se îngemănează într-o capodoperă a liricii blagiene axată pe secțiunea de aur. De exemplu, în spirit platonician, socratic, poemul *Lumina raiului* formulează o întrebare, ce ar părea deplasată, dacă nu și-ar afla imediat o argumentație poetică: „De unde-și are raiul – Lumina?” Departe de a fi o întrebare retorică, o asemenea interogație se justifică prin modul particular în care abordează Lucian Blaga valențele simbolice ale luminii. Căci Poetul din Lăncrăm este, poate nu singurul, dar printre pușinii, care fac din lumină un simbol ambivalent. În toate culturile și religiile lumii, lumina este conotată pozitiv. În opoziție cu focul, bun sau rău, lumina este întotdeauna benefică, instaurează ordinea spirituală, este marea promisiune a creștinătății: cea de a face din oameni „fi ai luminii”, precum Iisus Hristos, care se autodefineste drept „Lumina Lumii”. În chiar arta sa poetică, intitulată *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*, Lucian Blaga opune „lumina sa”, oblăduitoare a tainelor întâlnite în cale, „luminii altora”, ce ucide misterul. O judecată morală stă la baza acestei departajări în *lumină bună* și *lumină rea*.

Într-un avânt de natură expresionistă, experimentând starea de dinafara oricărei limitări – „beat de lume și păgân” –, eul liric filosofează în *Lumina raiului* asupra delimitării de ordin moral în bine și rău, pornind de la propria experiență a râsului „spre soare” și continuând cu seducătoarea sinteză a indicilor morali contradictorii din profilul iubitei: „Și-ar înflori pe buza ta atâtă vrajă,/de n-ai fi frământată,/Sfânto,/de voluptatea-ascunsă a păcatului?”

Apoi, subiectul liric pare să intenționeze a proba unitatea diadei *sfințenie-păcat*, prin interme-

diarul *lumină bună-lumină rea*, fiind consecvent cu propria viziune asupra luminii, dezvoltată în parametri oximoronici. Dar, surpriză! Aparentul paradox din răspunsul blagian la întrebarea „De unde-și are raiul – Lumina?”: „Știu: Îl luminează iadul/cu flăcările lui!”, exprimat cu siguranța rostirii unui adevăr indubitabil, devine logic tocmai prin anihilarea opoziției *lumină bună-lumină rea*. Pentru reușita anulării acestei diferențe, Poetul mizează pe puritatea oricăror flăcări, inclusiv a celor din iad (conotate, îndeobște, negativ), ce sunt, în optica proprie, sursa luminii raiului (conotată, fără excepție, pozitiv). În loc de discriminarea *flăcării a pedepsei – lumină a recompensei*, Blaga preferă unitatea contrariilor, întemeiată pe forța purității focului. Astfel, se suspendă, într-o logică a poeziei, un șir de implicite contradicții, în ultimă instanță, chiar și opoziția rai-iad.

La fel de surprinzătoare și de creativă precum semantica textului se dovedește a fi realizarea prozodică. Fără constrângeri de măsură sau de rimă, Poetul juxtapune enunțuri exclamative, constatative și interrogative, într-un discurs liric coerent, în care palpită accentele limbii române. Acestea le adaugă însă două accente, motivate diferit. Primul, plasat asupra vocabulei *Eu*, corespunde exacerbarii eului din poezia expresionistă. Al doilea, subliniind adversativul *dar*, devenit adverb discursiv, are rolul de a marca locul introducerii problematizării de tip filosofic în materia lirică. Iată textul poemului și schema ritmică, modelată în conformitate cu rostirea românească:

Lumina raiului

Spre soare răd!

Eu nu-mi am inima în cap,

nici creieri n-am în inimă.

Sunt beat de lume și-s păgân!

Dar oare ar rodi-n ogorul meu

atâta răs făr' de căldura râului?

Și-ar înflori pe buza ta atâtă vrajă,

de n-ai fi frământată,

Sfânto,

de voluptatea-ascunsă a păcatului?

Ca un eretic stau pe gânduri și mă-ntreb:

De unde-și are raiul –

Lumina? – Știu: Îl luminează iadul

cu flăcările lui!

/ / /
 // / / / / /
 / / / / / / /
 / / / / / / / / /
 / / / / / / / / / / /
 / / / / / / / / / / / / /
 / / / / / / / / / / / / / / /
 / / / / / / / / / / / / / / / / / /
 /

Pentru efectuarea calculului matematic aferent identificării *secțiunii de aur*, forma exterioră a poemului, esențializată în această „electrocardiogramă” a lirismului blagian, este edificatoare. Putem trage, așadar, următoarea concluzie: *Lumina raiului* are 120 de silabe, dintre care 75 sunt neaccentuate și 45, accentuate. După împărțirea numărului celor neaccentuate la numărul celor accentuate, se obține raportul de 1,6666... Adică, un număr irațional, apropiat de Φ . Proba matematică nu infirmă această apropiere, căci numărul total de silabe (120), împărțit la numărul silabelor neaccentuate (75) are ca rezultat 1,6. Oricum am lua-o, pe oricare dintre cele două căi, ne-am afla în preajma secțiunii de aur. Cu marja de eroare asumată. Calea urmată de noi, cea sugerată de Eugen Dorcescu, ne conduce spre un număr irrational, care presupune împărțirea... la infinit. Cât mister în acest număr! Q.E.D. ■

Doouă decenii, un prag pentru o ctitorie

Distinsul critic și istoric literar, poetul și omul de cultură Zenovie Cărlugea, Directorul, editorul, inițiatorul, răspunzătorul cu gând și suflet, număr de număr, al revistei „Portal-Măiastra”, ne anunță că se apropie o aniversare. Două decenii de la prezența referențială a acesteia în spațiul revuistic actual.

Cunoscută în toată țara, publicația atrage atenția, la prima vedere, firește, prin condiția grafică. Eleganță și sugestivă. Deindată, intră în jocul imaginativ, titlatura și, mental, se declanșează relaționarea cu zona spirituală a lui Constantin Brâncuși.

Subiectele din sumar sunt publicate pe un spațiu lejer, cu pagini de format mare, academic, lucru care susține nota de particularitate, adică respect pentru ideile prezentate, pentru autori și pentru cititori. Fiecare număr din „Portal-Măiastra”, este un dar cultural.

Diversitatea informațională din domeniu contribuie număr de număr la constituirea unei cronici culturale a prezentului. În care intră și veriga culturală emblematică, a tradiției.

Publicație cotată ca fiind una de vârf, editată sub egida înaltului for, Uniunea Scriitorilor din România, „Portal-Măiastra” aduce un plus important la ctitoria culturală națională. Despre onoarea de-a fi publicat în paginile sale, nu există îndoieli.

Redactorul șef, Zenovie Cărlugea, foarte implicat în derularea literaturii contemporane, știe să lege accentele noi din domeniu, cu reperele scriitoricești clasice (să nu uităm emblematicile sale Dicționare despre oamenii din viețile marilor scriitori Eminescu, Arghezi, Blaga, și... nu se putea omite Brâncuși), așa încât fiecare număr al revistei sărbătorite, la cele două decenii pe care le împlinește, se constituie într-o adăugire necesară istoriei care definește o cultură, o epocă, un mixaj de idei creatoare, susținătoare ale spiritualității noastre.

O strădanie responsabilă pentru o cale spre interculturalitatea atât de necesară azi.

Din perspectiva acestor scurte motivații, revista „Portal Măiastra” se conturează a fi un element cultural necesar. Asta înseamnă că trebuie să-și continue drumul. Cu succese noi! La mulți ani!!

Doouă decenii nu reprezintă doar o cifră care însumează muncă, dăruire pentru o cauză perenă, ci și o ctitorie culturală. Pe frontispiciul căreia scrie: Vivat, Crescat, Floreat!

Veronica BĂLAJ

Un mister elucidat

BASIL MUNTEANU – „RAPORTOR” AL LUI LUCIAN BLAGA LA PREMIUL NOBEL...

MUNTEANU, Basil/ Vasile (9 noiembrie 1897, Brăila – 1 iulie 1972, Paris) – critic, istoric literar și comparatist - a fost un strălucit profesor de literatură franceză și comparată la Universitatea din București (1940-1946), succesorul celebrului Charles Drouhet. A fost membru corespondent al Academiei Române, din 1939, raportor fiind Lucian Blaga. Făcând parte dintr-o delegație la Conferința de Pace de la Paris, consideră, după schimbarea de regim din România, să rămâni în Franța (1946), semnând cu noua identitate *Basil Munteanu*.

Istoric și critic literar de vocație, este autorul celebrei *Panorama de la littérature roumaine contemporaine* (1938), tradusă în mai multe limbi europene, constituind la vremea aceea cea mai cunoscută istorie a literaturii române în Occident: *Modern Rumanian literature* (1939), *Storia della letteratura romana moderna* (1947), *Geschichte der neueren rumänischen Literatur* (1943).

În concepția cercetătorului, cultura română era «parte» integrantă a culturii europene. „Prin îndelungată, activă și fructuoasă ședere în Franța (1923-1940, apoi 1946-1972), ocrotit de Charles Drouhet (1879-1940) și introdus de Hélène Vacaresco (1864-1947) în lumea intelectuală pariziană, B. Munteanu era - prin formația sa culturală - fie-ne îngăduit a o spune! - mai mult francez decât român! Amprenta Franței îi modelase spiritualitatea.” Apariția acestei lucrări de mare valoare a fost salutată de academicieni precum Lucian Blaga, Sextil Pușcariu, C.C. Giurescu, Grigore Nandriș, C. Rădulescu-Motru, pentru alții ea rămânând doar o carte „bonne pour l'Occident” (G.Călinescu, Vianu, Streinu, Cioculescu). „Cu spirit calm, occidental, el vorbește Europei despre Români ca despre o «sinteză unică în istorie, de latinătate, slavism pe fond autohton trac», ceea ce le-a conferit calitatea de a rezista, nu de a ataca”, B. Munteanu este istoric literar care nu atribuie Școalei Ardelene rolul cel mai important în modernizarea occidentalizantă a culturii românești. Urmând ideile măștrilor săi din București (N. Cartoian, C. Rădulescu-Motru, Demostene Russo), el relevă prezența Occidentului chiar în influența (neo-) grecească din vremea Fanarioților („c'est dans les écoles grecques que les Roumains feront connaissance avec un Racine, un Fénelon, un Condillac, un Metastase”, p. 23). Iar „solidaritatea” culturii noastre cu Occidentul ar începe - după B. Munteanu - abia în 1866 („La renaissance de l'État s'accompagne d'une renaissance de la littérature”), când V. Alecsandri și Titu Maiorescu nu-i apar decât ca valori literare „de tranziție”. (Virgil Ierunca, *România literară*, nr.29/2002).

În exilul din deceniul al cincilea al secolului trecut, „profesorul de literatură franceză de la Universitatea din București, expatriat la Paris, și-a fixat perspectiva: a continuat să se ocupe mai îndeaproape de literatura românească. Studiile sale, alocuțiunile rostite la radio *Europa liberă*, conferințele de literatură comparată au avut - toate! - în vedere „omul și pământul românesc” (cum le-a numit el însuși în prefața la antologia alcătuită de Mihai Niculescu - alt prețuit om de litere, colaborator „pe vremuri” la Universul literar - ignorat în România). Sub pana lui B. Munteanu, francezistul, apar acum analize pertinente despre Brâncuși („vestitor al genului românesc”), Eminescu („l'autochtonie universaliste”), despre „muzica minulesciană”, despre poezia lui Lucian Blaga și despre personalitatea („vizionară a latinității”) lui O. Densusianu (...) Activitatea în exil a lui B. Munteanu a fost prea puțin urmărită și mediatizată, de compatrioți dar cunoscută mai mult de către Francezi. De bună seamă, fiind apreciat în Franța, publică o serie de studii de literatură comparată (despre J.J. Rousseau, mai ales, în Elveția și în Franța) dar și de literatură română în perspectivă franceză (*Introduction au lyrisme roumain, La poésie de Lu-*

cian Blaga, L'Art roumain à la recherche de l'absolu etc.) - colaborează și devine secretarul general al cunoscutei *Revue de littérature comparée* și publică volumul *Constantes dialectiques en littérature et en histoire* (Paris, Didier 1967).” (V. Ierunca, *Ib.*)

În Raportul privind alegerea lui Basil Muntranu ca membru corespondent al Academiei Române, Lucian Blaga, amintind prestigioasa prezență a profesorului și cercetătorului în presa de specialitate apuseană ca „propagandist al culturii românești”(revistele „RÉvue de littérature comparée”, „Europe Centrale”), precizează: „Literatura română de la Alecsandri până în zilele noastre, nu a fost niciodată mai demn și fermecător prezentată străinătății ca în acest studiu de-o remarcabilă densitate a gândului și de-o singulară eleganță stilistică. În străinătate am avut de multe ori prilejul să stau de vorbă cu oameni de litere cari au citit această carte și care mi-au mărturisit că literatura românească, așa cum este înfățișată în cartea d-lui Munteanu, echivalează cu o revelație. Am convingerea că studiul d-lui Munteanu este pârgă decisivă pentru punerea în circulație europeană a literaturii noastre (...) Cu o recunoaștere a meritelor și în năzuința de a da activității d-lui Basil Munteanu un nou îmbold și un spor de prestigiu, Secțiunea literară are onoarea de a-l propune membru corespondent.”

Bun prieten cu Vasile Băncilă, Lucian Blaga, Ion Chinezu, în 1956, alături de Rosetta del Conte, Basil Munteanu (supranumit de Blaga într-o scrisoare: «Baiazid!») întocmește referatul către Academia Suedeză prin care îl propunea pe Lucian Blaga la Premiul Nobel (fapt evocat ca „o inițiativă a străinătății” în romanul postum „Luntrea lui Caron”). Faptul, circulând pe cale auriculară, a avut menirea de a atrage atenția oficialităților române asupra scriitorului „interzis” Lucian Blaga, vizitat în zilele următoare răspândirii acestui zvon la posturi de radio europene, de o delegație centrală a Partidului Comunist condusă de Constant Minorescu (alias Miron Constantinescu), ce-i dă poetului un anumit sentiment de speranță în «reabilitarea» sa... Faptul se va produce doar în postumitate, Blaga murind ca „un scriitor interzis” (după cum se exprima Rosetta del Conte, sintagmă preluată de Dorli Blaga în documentarele sale memorialistice despre Tatăl său).

Când, în 1958, Rosetta Del Conte îi făcea cunoscută, într-o scrisoare, lui Basil Munteanu, intenția lui Blaga de a-și definitiva amplul roman la care lucra de câțiva ani buni (desigur era vorba de „Luntrea lui Caron”, editat abia în 1990), nimeni n-ar fi bănuț că, dincolo de un eventual subiectivism memorialistic, lucrarea va pune în evidență o conștiință scriitoricească în alarmă, ba chiar o luciditate minuțioasă de analist. Căci drama personală se conjugă aici cu o dramă mai generală, social-istorică, de arie națională, generată de o doctrină de import, alienantă și pustiitoare în acțiunea ei galopantă. Este epoca unor răsturnări spectaculoase de valori, a unor confuzii teribile, când istoria devenise „forță” și „dogmă”, punând în primejdie, după istorica „întorsătură” de la 23 August 1944, însăși ființa națională.

Poetul și filosoful Blaga, care avea experiența unui deceniu și mai bine (exact 13 ani) de diplomație europeană și asupra căruia plana acum o publică recunoaștere binemeritată, figurând, la un moment dat, zice-se, printre „candidații” la Premiul Nobel, se trezește, în noul climat politic, *persona non grata*, cu dosar voluminos la partid, privit, așa-dar, ca om politic de orientare „reacționară”.

Propunerea lui Blaga, în 1956, la Premiul Nobel („chestiune controversată” – O. Drimba; „legendă creată” – Șerban Cioculescu) este reluată cu aplomb de cercetătorul I. Oprișan, care spune *expressis verbis*: „Eu am scris Academiei Suedeze și am rugat să

mi se trimită în copii eventualele documente aflate la dosarul Blaga pentru premiul Nobel. Mi s-a răspuns că nu există nici un dosar Blaga în arhiva Premiilor Nobel”. (Cf. vol. „Lucian Blaga printre contemporani”, Ed. Saeculum-Vestala, 1987, ed. II – 1995). Dar știm de la Basil Gruia și de la Blaga însuși (v. romanul postum) că Referatul fusese întocmit de prof. dr. Basil Munteanu, de la Paris, și trimis comisiei respective de la Stockholm. În lucrarea „Lucian Blaga inedit. Efigii documentare, II” (1981, p.33), Basil Gruia afirmă că Blaga însuși avusese în mâini referatul întocmit de prietenul său Basil Munteanu: „Citește-l cu atenție – mi-a spus. Nici eu n-aș fi putut face o prezentare atât de clară asupra operei mele. E o sinteză extraordinară. Mi-l restituți în câteva zile. Nu mai am alt exemplar.” În ciuda prudentei recomandări, d-na Cornelia Blaga avea să-i relateze peste o săptămână: „Basil a plecat cu referatul la Stockholm, având certitudinea că toți cei din comisie vor vota pentru acordarea premiului lui Lucian.” Tot de la Cornelia, Basil ar fi aflat că juriul de la Stockholm ar fi „preferat” un poet spaniol, care era bătrân și foarte bolnav.

Așadar, Lucian Blaga avea cunoștință de faptul că fusese propus pentru Premiul Nobel, el însuși citind Referatul ce va fi înaintat înaltei comisii. Faptul este confirmat și de Dorli Blaga în lucrarea „Lucian Blaga. Corespondență de familie”, unde se reproduce chiar o scrisoare a „tatălui” către fiica sa, studentă, aflată la București, din toamna lui 1956. „În toamna 1956 Blaga a fost propus pentru Premiul Nobel. Statul român nu și-a dat însă asentimentul”, scrie Dorli Blaga, reproducând apoi scrisoarea tatălui aflat la Cluj (preocupat cu traducerea lui Faust), care-o roagă să intervină pe lângă Beniuc (ca „o ultimă încercare ce-o mai fac”) pentru reglementarea remunerației (pentru traducerea lui „Faust”) ce-i fusese stopată. Mai întâi, poetul pune problema pensiei sale, pe care „Fondul Literar” a transpus-o la „Prevederile sociale”, unde „se pare că s-a împotmolit”: „În cele din urmă eu doream să mi se dea pensia de la Fondul Literar, la care am dreptul. Dreptul și l-au obținut alți scriitori, în acest timp de când mie mi se tot răspunde că nu sunt bani.” Pierderea ar fi, calculată de poet, de vreo 17.000 lei - „pensie la care aș fi avut drept din mai 1955”: „Adușă la acea sumă, de care am fost frustrat într-un fel, pierderea de vreo 25.000 pe care am avut-o la Editură din pricină că traducerea mea (Nathan de Lessing) a fost calculată la categoria III. A pierde într-un an și jumătate la vreo 40.000 – din drepturi, înseamnă ceva. Eu ca membru al Uniunii Scriitorilor aș avea un drept să cer ca rodul muncii mele să fie apărât. Dar vezi, asta este situația mea în țara mea. În timp ce străinii mă propun pentru Premiul Nobel – fără ca măcar să știu despre asta, Editura îmi dă certificatul de traducător categoria III. Atrage, te rog, atenția lui Beniuc asupra acestor neajunsuri, pe care nu sunt dispus să le mai suport (...). Tata.” („Corespondență de familie”, Editura Universal Dalsi, București, 2000, p. 32).

Profund indignat că este plătit ca traducător clasa a III-a și că pensia (care se va rezolva cu 1 ianuarie 1957, pe baza Decretului MAN nr. 117 din 23 martie 1956, comunicat printr-o adresă a Ministerului Prevederilor Sociale nr. 50/823) rămâne în continuare o problemă stringent-vitală, Blaga cerându-i fiicei sale să meargă la Miron Constantinescu. Prin insistențele și audiența lui Dorli Blaga (căsătorită, în primăvara lui 1957, cu Tudor Bugnariu, cumnatul lui C. Daicovicu), la Miron Constantinescu, se rezolvă și „problema încadrării piesei «Nathan» de Lessing, tradusă de Tata”. În cursul anului 1956 avusese loc întâlnirea dintre Lucian Blaga și Miron Constantinescu, episod relatat în a doua variantă a romanului.

Vestea că poetul figurează pe lista li-

teraților propuși la Premiul Nobel i-o aduce – conform episodului narativ din romanul *Luntrea lui Caron* – lui Axente Creangă (alias Lucian Blaga) doamna Ana Rareș, soția unui ilustru profesor naturalist epurat de la Universitatea din Iași: „N-ai auzit nimic? Se poate? Aseară am ascultat întâmplător postul de Radio Zürich. Se citeau comentariile corespondentului de la Stockholm. Corespondentul vorbea despre candidații la Premiul Nobel de literatură pe anul acesta. Și la un moment dat se spunea că în cercurile Academiei de la Stockholm se vorbește foarte serios de șansele unui poet român: Axente Creangă! (...) Corespondentul mai da informația că ar fi sprijinit îndeosebi din partea țarilor latine. Mai amintea printre candidații vreo patru nume. Nu le-am reținut. Un spaniol. Doi francezi (...). Bănuiesc că este vorba despre o inițiativă a străinătății, iar nu de la noi. Căci, după cum ești tratat de ai noștri, nu cred că ai fost propus pentru această cea mai înaltă distincție internațională chiar de la București!” Prietena sa, Ana Rareș, îi explică lui Axente că „ești întâiul scriitor român propus, și încă din inițiativă de peste hotare, la cea mai înaltă distincție! Cu aceasta se atrage luarea aminte a lumii asupra Ta și asupra noastră!”

Rămas singur, Axente face legătura între vestea adusă de Ana și vizita recentă, pe care i-o făcuseră poetului la Alba Iulia - unde se afla director la Biblioteca Bathyanicum - „oamenii partidului”: „Guvernul țării, așa-mi spuneam, a putut afla, pe cale diplomatică, despre cele ce se petreceau la Academia de la Stockholm. Îmi părea dintr-o dată foarte probabil că conducerea partidului, aflând despre ce se discuta la academia care de zeci de ani decerna premiile, considerate drept cea mai mare distincție ce poate fi acordată unui om al spiritului, s-a grăbit să ia contact cu mine pentru ca eventuala mea încoronare cu laurii de la Miază-Noapte să nu mă găsească cufundat cu desăvârșire în anonimul artificial, în care eram ținut de-atâția ani din și prin bunăvoința noului regim. Pentru conducerea partidului întâlnirea a fost poate și un prilej de tatonare în vederea unei tranzații. Nu mi s-a făcut oare o aluzie în acest sens? – Într-o atmosferă de teroare generală fusesem scos, în cursul anilor, din literatură, din teatru, de la Academia Română, de la Universitate, ca să fiu trimis la o muncă intelectuală de jos (...). Ajuns în oraș, pe strada principală, mă întâlnesc cu prietenul Basil Gruia, avocatul. El se repede spre mine: Am auzit! Am auzit! Te felicit cu toată căldura!”

În varianta romanului, poate din modestie, poate din considerentul antrenului și motivației epice, poetul se face a nu ști nimic. Știm, totuși, din documentarul lui Basil Gruia, că Blaga era la curent cu propunerea făcută de prof. dr. la Sorbona Basil Munteanu, - pe care Blaga îl propusese ca membru corespondent, în sesiunea generală a Academiei Române, din 15-31 mai 1939, fiind votat în plen la 26 mai, - aflat la Paris, în serviciul diplomației culturale, ba mai mult, poetul însuși avusese sub ochi Referatul cu propunerea ce va fi înaintat comisiei deliberative de la Stockholm. Nu peste mult timp, Axente Creangă (alias poetul) află, de la Radio Paris, că Nobelul pentru Literatură fusese „acordat unui poet spaniol în surghiun prin America de Sud”:

„Eram al doilea (ca voturi primite, n.n.), imediat după spaniolul care a cules la urii. Personal eram nespuse de mulțumit de succesul moral pe care izbuteam să-l obțin, cu totul pierdut, cum eram, într-un buzunar de provincie transilvăneană.”

„În momentul de față, când scriitorii români au capitulat în chipul cel mai lamentabil în fața liniei, - îi spune Leonte Pătrașcu, venind special să-l felicite la Alba-Iulia, în urma «scrutinului de la Stockholm», - tu ai salvat demnitatea tagmei. Atitudinea ta corespunde întocmai substanței spirituale, ce-ți vine din veacuri, din Câmpul Frumoasei. Este în ea, într-un fel, satul nostru. Să nu-ți închipui că tu ești altceva decât satul nostru. Un sat ești. Un sat ridicat la nivelul azurului...”

Premiul fusese atribuit poetului spaniol Juan Ramón Jiménez, decedat doi ani mai târziu, în 1958, în Puerto Rico. Autorul Pastoralului și Grădinilor îndepărtate, celebru prin comportamentul transuman și exersarea ideatică a stărilor de grație, scria o pezie a purității și inefabilului, îndeosebi recunoscută, el însuși mărturisind a fi trăit în și prin poezie, ca unul din marii inițiați ai spiritului, din stirpea perfecționistilor. Motivația juriului se făcea „pentru poezia lui, care, în limba spaniolă, constituie un exemplu de înaltă spiritualitate și de puritate artistică”. („Laureații Premiului Nobel pentru Literatură”, Almanah Contemporanul, de Laurențiu Ulici, București, 1983, p. 626).

Documentarul lui Basil Gruia, ca și „Correspondența de familie” publicată de Dorli Blaga – în care poetul se exprima tranșant, *expressis verbis*: „În timp ce străinii mă propun pentru Premiul Nobel...” - dovedesc că Blaga avea cunoștință de evenimentul de la Stockholm. Oarecum romanțat în paginile romanului, episodul rămâne un fapt real de istorie literară, confirmat și de alți contemporani care l-au cunoscut pe poet, bunăoară ca Pan M. Vizirescu, care își aduce aminte de faptul că, mult mai târziu, un grup de tineri protestau pe lângă Zaharia Stancu „pentru că nu s-au făcut demersurile necesare ca să i se acorde lui Blaga Premiul Nobel”, discuție publicată în „România literară”: „Ei știau că fusese propus de cineva și că propunerea nu a fost susținută de cine trebuia. Zaharia Stancu nu a putut să dea un răspuns mulțumitor pentru studenți, dar s-a spus că ar fi fost preferat de către comisia Premiului Nobel un poet mai în vârstă decât Blaga, amânându-l pe el pentru mai târziu. Pe urmă s-a întâmplat invers, că tocmai Blaga a murit și poate călălalt a supraviețuit” (apreciere inexactă!).

Dorind să verifice informația la sursă, I. Oprișan mărturisește că s-a adresat Academiei de la Stockholm, răspunzându-i-se că nu există nici un „dosar Blaga”: „Eu am scris Academiei Suedeze – precizează istoricul literar în interviul luat lui Dorli Blaga, la 15 februarie 1987 – și am întrebat dacă există un asemenea dosar, și mi s-a spus că nu-i nici un dosar. Pe urmă m-am gândit, și am să scriu din nou: nu o fi existând un dosar, dar poate că poetul va fi fost, totuși, inclus pe listă...” Aceași precizare o face Ion Oprișan în interviul cu Șerban Cioculescu, luat la data de 25 martie 1986: „Vreau să vă fac o mărturisire asupra unui lucru, pe care nu l-am mai comunicat nimănui. Eu am scris Academiei Suedeze și am rugat să mi se transmită în copii eventualele documente aflate la dosarul Blaga pentru Premiul Nobel. Mi s-a răspuns că nu există nici un dosar Blaga în arhiva Premiilor Nobel”. (I. Oprișan, „Lucian Blaga printre contemporani. Dialoguri adnotate”, op. cit., pp. 581, 158).

Dorli Blaga afirmase, în lucrarea mai sus citată, că poetul „a fost propus de câteva țări și de Basil Munteanu, din Franța, și de Rosa del Conte, din Italia. Și poate e-au existat și alte propuneri, nu știu! Asta a fost în 1956. Și s-a ajuns cu voturile până în ultimul scrutin, când i s-a acordat premiul unui scriitor spaniol în emigrație, mai în vârstă decât tata, cu o diferență de două voturi (...). S-a anunțat oficial la niște posturi de radio străine, de pildă, din Londra...”

Așadar, să reluăm, pentru o mai clară înțelegere, printr-o confruntare a datelor: Ana Rareș îl anunțase pe Axente Creangă, alias Lucian Blaga, că un post de radio de la Zürich a difuzat știrea cu propunerea poetului pentru Premiul Nobel, alături de un spaniol, doi francezi și rusul Șolohov. După o săptămână, Axente află, de la „postul de Radio Paris”, că premiul a fost decernat „unui poet spaniol

ol aflat în surghiun prin America de Sud”. În interviul acordat lui I. Oprișan, Dorli Blaga numește drept „referenți” pe Basil Munteanu și Rosa del Conte, precizând că „s-a anunțat oficial la niște posturi de radio străine, de pildă, din Londra.” Care să fie, totuși, explicația acestui eveniment? Să fie doar o „legendă creată”, cum scrie I. Oprișan: „Am impresia că e o legendă creată. S-a zis că ar fi fost propus de prietenii lui de peste hotare...” (Ib., 181).

În legătură cu Premiul Nobel, Blaga apreciează că era doar „o inițiativă a țărilor latine”, așadar „o inițiativă a străinătății”, - într-un moment foarte delicat al existenței sale, când dosarul de la securitate, publicat relativ recent, era pe punctul de a-l deferi unei inevitabile experiențe carcerale... Însuși poetul era conștient de pericolul iminent al canalului, dovadă fiind mărturisirea făcută fiicei sale, într-o scrisoare din octombrie 1951: „Eu încerc să mă adaptez la noua viață cu ore fixe și foarte nepoetice. Câte odată stau cu capul pe fișele, ce sunt nevoit să le fac despre produsele literare ardelene de la 1842. Acest canal e totuși preferabil altuia.” Poetul realiza, așadar, pericolul iminent al „canalului”, în cazul unui comportament ostentativ, zgomotos („Lucian Blaga. Correspondență de familie”, ed. cit., p. 10). Să amintim că poetul, rămas fără catedră la 1 aprilie 1949, îndepărtat de la Academie și trecut pe linie moartă, va deveni cercetător la Institutul de Istorie și Filosofie din Cluj al Academiei (1949–1951), apoi bibliotecar-șef (1951–1954) și director-adjunct (1954–1959) la filiala clujeană a Bibliotecii Academiei. Blaga va deveni „poet interzis”, publicând doar traduceri, multe din cărțile lui fiind trecute în incriminantul „Index librōrum prohibitorum” stabilit de Cenzura comunistă. El nu fusese suspendat din învățământ datorită „unor ambiții și invidii personale” (ce i-ar fi angajat pe unii comilitoni de teapa lui Pavel Apostol, N. I. Ignat sau I. Vitner), ci conform articolului 40, din „Directivele de bază ale NKVD pentru țările din orbita sovietică”, document „strict secret” elaborat de Moscova la 2 iunie 1947 și trimis partidelor comuniste din Europa Centrală și Răsăriteană, acea „scriptură stalinistă” a comunizării României, la care însuși Blaga face referiri în *Luntrea lui Caron*. („Lucian Blaga. Correspondență de familie”, ed. cit., p. 10).

Supus urmăririi informative de către Securitatea clujeană, prin dosarul operativ deschis la 20 decembrie 1955 și închis abia la 22 mai 1961, după moarte!, Blaga, incriminat ca „exponent al regalității și burgheziei”, va trăi, în perioada stalinismului și dejismului, cei mai nenorociți ani ai vieții sale, impactul cu totalitarismul relevând o conștiință exemplară a omului și artistului, care, asistând la „crucificarea României”, trăia el însuși propria-i crucificare... („Lucian Blaga urmărit de Securitate”, Cluj-Napoca, Ed. Apostrof, 1999, republicat de Ion Bălu, în „Viața lui Lucian Blaga”, IV, ed. cit.).

Planând asupra sa iminenta arestare (Achim Miha afirmă chiar că poetul a fost încarcerat câteva zile în sediul Securității clujene, fiind eliberat la insistențele Corneliiei pe lângă dr. Petru Groza, prin Veturia Goga, care-l avea pe înaltul oficial drept fin, în anii negri ai valorilor de arestări și epurări politice din 1953–58), poetul ne-a lăsat în scris mărturia zguduitoare a acestei stări de neliniște și insecuritate, când, știind că este supus unui permanent filaj (urmărit inclusiv cu microfon pus în telefonul de acasă), i se părea că aude „bătăi în ușă”: „Nu mă scol să deschid. Sunt încredințat că ființa care a bătut va intra cu deschizătoare de uși și porți (...). Odată trezit nu mai dorm. Mă zvârcolesc până se crapă de zi, căci la această oră mai e posibilă, din clipă în clipă, vizita nocturnă. Mă văd mereu cuprins în conul de lumină al unei lămpi electrice, și aud un glas cu modulații moscovite: Sunteți arestat!”

În martie 1952, într-o scrisoare către Elena Daniello, poetul îi mărturisea acesteia, cu gândul la uciderea lui Arhimede de ignobilul soldat roman, că „pe la amiezi mai aveam vreo trei pagini de transpus [din *Faust*, I, secvența „Zi înceșoșată”]. Și-atunci, cineva neașteptat sună la ușă. Mi-am zis: dacă sunt ei, am să le spun: Noli tangere circulos meos. Dar n-au fost ei”, adică ofițerii de securitate. (Pavel Țugui, „Amurgul demiurgilor. Argezi, Blaga, Călinescu”, Editura Floarea Darurilor, București, 1998, pp. 31–187 și I. Bălu, „Viața...”, IV, ed. cit., p. 146).

Dorli strecoară în „Tatăl meu, Lucian

Blaga” informația că profesorul universitar Vasile Nicolau (la care trăgea Blaga în venirile sale la București, în anii '50), căsătorit cu Lia (fiica lui Lionel Blaga de la Sibiu), provenea dintr-o familie ce-i ajutase pe ilegaliști, dintre ei făcând parte și viitorul ministru de Interne, Teohari Georgescu (acesta, crezând că Lucian Blaga este socrul lui Vasile Nicolau, l-ar fi tăiat de pe lista cu cei ce urmau a fi areștați).

În perioada valorilor de arestări, care aveau loc noaptea, când istoria „înceta să mai lucreze cu idei, ea lucra numai cu dube” (țara se afla 90% sub influență sovietică conform înțelegerii din 1944 dintre Stalin și Churchill, iar Americanii nu mai veneau, deși-i așteptau atât de mult luptătorii anticomuniști din munți, „partizanii” ...), Lucian Blaga a trăit sub spectrul spaimei și anxietății: „O teamă similară îl paraliza pe Lucian Blaga. În ultimii doi sprezece ani de viață, în care a avut nenorocul să trăiască sub «dictatura proletariatuului» și să perceapă consecințele agresiunii comuniste exercitate asupra sa, Lucian Blaga s-a aflat statornic sub incidența unei constante stări de neliniște, determinate de așteptarea producerii iminente a unei amenințări înfricoșătoare: arestarea, internarea administrativă, fără judecată, impunerea unui domiciliu obligatoriu, includerea în «unități de muncă», judecarea, condamnarea, întemnițarea, moartea. «Blaga pe care-l întâlneam zilnic abia surâdea, era apăsător, torturat de anxietate» comenta Nicolae Balotă; nu încape îndoială că fusese înfricoșat, amenințat, că se vedea uneori arestat, sau, cel puțin, izgonit din locuință, din oraș...” (Ion Bălu, *Ib.*, vol. IV, p. 143).

Dovadă că Blaga simțea că „arestarea” sa devenise iminentă e și faptul că poetul își ia măsuri de salvare a operei, depunând la diferiți prieteni și cunoșcuți de încredere manuscrisele operelor sale (la nepotul său Liciniu Blaga din Beiuș, la verișoara Vichi Bena-Medean, asistentă universitară la Cluj, la fosta studentă Livia Popa din Dumbrăveni, la prietena sa Elena, soția prof. acad. Leon Daniello din Cluj) – fapt consemnat, de altfel, dar fără toate aceste date, în dosarul de la Securitate al poetului.

„În 1952, Gh. Gheorghiu-Dej, sub pretextul «devierii de dreapta», i-a eliminat din partid pe Ana Pauker, Vasile Luca, Teohari Georgescu. Noul șef al Ministerului Afacerilor Interne a fost numit Alexandru Drăghici, iar întreg aparatul represiv a fost subordonat lui Gheorghiu-Dej personal. În consecință, securitatea a obținut autonomie deplină.” (I. Bălu).

În martie 1953, imediat după moartea lui Stalin, Blaga semnază contractul cu ESPLA, faptul aducându-i „o fărâma de liniște”: „Era convins că atât timp cât are un contract cu o editură, existența sa nu poate fi amenințată de toate câte ne amenințau în lumea aceea vrăjmașă.” (N. Balotă, „Caietul albastru, I,II”, Editura Fundației Culturale Române, București, 1998, p. 32).

În interviul acordat lui I. Oprișan, la 3 mai 1982, Vasile Netea evocă mărturisirea pe care Blaga i-o făcuse, în 1956, la București, în prezența lui Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, Vladimir Donescu, Barbu Theodorescu, Cornel Regman, Gabriel Tepelea și Paul Teodorescu, toți veniți să facă sexagenarului poet „urările de cuviință”. Fiind, ca și Liviu Rebreanu, preocupat de Premiul Nobel, Blaga – „foarte conștient de personalitatea lui, de importanța lui, de talentul lui” și „convins că și pentru poporul român ar fi sosit momentul ca măcar unul din fiii săi să primească un asemenea premiu” – s-ar fi destăinuit celor de față astfel: „Și atunci ne-a explicat că, într-adevăr, este vorba să i se acorde Premiul Nobel, pentru care a fost propus de un grup de scriitori elvețieni, de un grup de scriitori din Germania Federală, de un grup de scriitori italieni și chiar de unii scriitori de peste ocean. Acestea erau atuuri destul de mari, fiindcă avea o mare importanță cine te propune și cum te propune. Deci, el era, în acel moment, în așteptarea hotărârii comisiei respective. Și ne-a vorbit cu oarecare interes despre această chestiune, spunând că «cum rămâne să așteptăm». Nevorbind nimic despre memoriul alcătuit de Basil Munteanu, consideram că „amintirea” lui Vasile Netea este puțin exagerată (Cioculescu, în memoriile sale, nu confirmă episodul), când afirmă că Blaga se găsea oarecum într-o situație delicată, funcționând ca „documentarist” la Biblioteca Universității din Cluj, fiind totodată

convins de naivitatea poetului:

„Unui om, care în țara lui este – hai să zic un cuvânt grav – o ostracizat, era greu să i se acorde acest mare premiu.” (I. Oprișan, *op. cit.*, pp. 330–331).

Se gândise oare cineva, din afară, ca, prin orchestrarea acestei acțiuni propagandistice în favoarea poetului - pe cale radiofonică, așadar, din Elveția, de la Paris și Londra -, să tempereze elanul factorilor de presiune, tocmai într-un moment când începuseră epurările politice ale unui nou val de presiune intelectuală, punându-l, în acest fel, la adăpost pe scriitorul român de eventuale abuzuri?!...

Credem că regizorul din umbră, de fapt, autorul *Referatului*, confirmat de mai mulți martori, nu fusese altul decât un foarte bun cunoscător al Operei bliagene, desigur Basil Munteanu, spirit iluminist și desăvârșit prieten, gratulat de Blaga cu sintagma nominalivă „Baiazid de la Sorbona”! Să amintim că, la un moment dat, Blaga spera în triada de aur; ce-ar fi alcătuit-o, la Cluj, împreună cu Vasile Băncilă și Basil Munteanu.

Blaga îi aprecia foarte mult pe Basil Munteanu (vezi și visul premonitoriu relatat de Basil Gruia, *op. cit.*), și pe Vasile Băncilă, cel ce scrisese în 1937 un pătrunzător serial reluat *in extenso* în lucrarea „Lucian Blaga, energie românească”, la propunerea lui Ion Chinez, neștiind, de fapt, că „regizorul” din umbră era însuși Lucian Blaga, cel care va suporta și cheltuielile de editare... Împreună cu aceștia, Blaga dorea să alcătuiască *tripleta de aur*, gând exprimat în scrisoarea din 14 aug. 1938 adresată lui Basil Munteanu: „Sex-til mă reclamă cu multă energie la Cluj. De altă parte și eu am planuri mari, și țara mă cheamă. S-ar putea întâmpla... Nu știu cum, dar am impresia că e momentul nostru! Și că prea trăiesc în vis, de când sunt în străinătate. Caută să-ți treci tezele cât mai curând! Vreau să facem un miracol la Cluj. Cu Băncilă împreună (...) Ascultă Baiazid: trebuie să facem din acel cuib clujean – centrul spiritului românesc, cum n-a mai fost altul!” (Basil Munteanu, *Correspondență...*, cf. I. Oprișan, *op. cit.*, p. 167).

Oricât de plauzibil ar părea, faptul de a fi propus, din afară, la Premiul Nobel, avea această miză, care s-a dovedit justificată și de bun augur, căci imediat Blaga e vizitat de „oamenii partidului”, ba mai mult, i se acordă pensia ce întârziase nepermis de mult și i se reglementează drepturile de traducător.

„Marele nenoroc al lui Blaga, afirma Edgar Papu, a fost că a scris într-o limbă care nu era de circulație internațională. Dacă limba ar fi fost o limbă cunoscută, Blaga ar fi fost recunoscut chiar în plan universal, tot atât de mare ca Brâncuși.” (Edgar Papu, „Galaxia Blaga-Brâncuși”, în „Din clasicii noștri. Contribuții la ideea unui protocronism românesc”, Ed. „Eminescu”, Buc., 1977, pp. 158–166, apud I. Oprișan, *op. cit.*, p. 422).

Pe lângă acest impediment al circulației restrânse a operei, Blaga întâmpinase, desigur, și rezistența regimului totalitar, care „și-a adus contribuția (sa), trimițând un emisar la Stockholm, și anume pe Zaharia Stancu, pentru a persuadea prestigiosul juriu să nu-l premieze pe Lucian Blaga”, emisar care „s-a executat cu răvnă și cu succes”, răvnind el însuși la premiul în cauză. (Gheorghe Griguru, *E bine că nu avem Premiul Nobel?, în „România liberă”, din 21 decembrie 1999, p. 1*).

Dincolo, însă, de toate acestea, nu trebuie să uităm că acordarea prestigiosului premiu de consacrare universală comportă unele „condiționări” și aspecte de natură nu neapărat cultural-axiologică. „Acesta este un premiu care, într-adevăr, - mărturisește într-un interviu Andrés Sorel, președintele Asociației Scriitorilor din Spania - încearcă să recompenseze calitatea scriitorului, dar, uneori, este supus unor condiționări de natură politică, socială, sau, pur și simplu, e vorba de scriitorii traduși și cunoșcuți, care au avut sprijinul Academiei regale suedeze, iar alții nu intră în acest joc de loterie literară.” (Interviu realizat de Alin Genescu, cu Andrés Sorel, președintele Asociației Scriitorilor din Spania, în „România literară”, an XXXVI, nr. 32/13–19 august 2003, pp. 28–29).

Cf. Zenovie Cărlugea, *LUCIAN BLAGA. DICȚIONAR ESENȚIAL. OAMENII DIN VIAȚA lui* (vol. I, II, Tipo Moldova, 2018–2019). ■

Zenovie CĂRLUGEA
Tg.-Jiu, 3-4 februarie 2024

O monografie binevenită, cu aportul unor urmași indirecti:

Gabriela BANU - Magda STAVINSCHI - Aureliu GOCI:

„CONSTANTIN BANU - Omul care a aprins «Flacăra» iubirii de țară”

(Eikon, București, 2023, 173 p.)

După un secol și mai bine de la apariția revistei „Flacăra” (1911) – săptămânal cultural-literar și social, cunoscând mai multe serii: *11 oct. 1911- 13 nov. 1916, dec 1921-15 aprilie 1922 și 19 mai 1922-2 iunie 1923*, - iată și o monografie dedicată fondatorului ei, CONSTANTIN BANU, care i-a avut alături pe co-editorul Petre Locusteanu, dar și pe George Coșbuc, Demostene Botez, Ion Pillat, George Topârceanu, Șt. O. Iosif, Aurel Jiquidi ș.a. În paginile revistei au semnat scriitori cunoscuți ai vremii: Barbu Șt. Delavrancea, Ioan Slavici, I. Al. Brătescu-Voinești, Emil Isac, M. Sadoveanu, O. Goga, Ion Minulescu, G. Bacovia, G. Enescu, Eugen Lovinescu, Al. Vlahuță, Spiru Haret, Șt. O. Iosif, D. Anghel, Cincinat Pavelescu, Al. Macedonski, N. Crainic, T. Al. Vianu, I. Agârbiceanu, I. A. Bassarabescu, Liviu Rebreanu, Gala Galaction, Emil Gîrleanu, V. Eftimiu Al. O. Teodorescu, V. Voiculescu, Camil Petrescu, Perpessicius, Hortensia Papadat-Bengescu, D. Caracostea.

„O astfel de flacăra – scria fondatorul într-un articol programatic – *râvnim să aprindem și năzuim să o putem ține vie, deasupra patimilor oarbe și a intereselor trecătoare, pentru ca ea, luminând de sus, să lumineze departe.*”

Om cu convingeri liberale implicat în viața politică, dar și în presă și literatură, Constantin Banu s-a născut la 20 martie 1873, la București, într-o familie de moșieri cu „ascendență franceză” (N. Iorga). Căsătorit cu Aneta, fiică de moșier de la Hălăucești-Roman, au avut trei copii, doi băieți și o fată, care au trăit până prin zilele noastre, crescând la locuința din strada Parfumului, „Casa Banu”, în stil vag brâncovenesc, cu alee și grădină cu flori (după 1948 a fost naționalizată, iar în vara lui 1987 a căzut pradă demolărilor masive).

Absolvent de Litere și Filosofie al Universității din București (1891), C. Banu a fost profesor la gimnaziul din Giurgiu, apoi la Liceul din Brăila, după care a fost numit definitiv profesor de istorie la liceul „Matei Basarab” din București. A predat și la Seminarul „Nifon”, dar și la Liceul „Gheorghe Lazăr”, devenind inspector pentru învățământul particular, calitate ilustrată cu conferințe, programe, participări la congrese, chiar tipărirea de manuale (foști elevi, precum George Topârceanu, vor avea numai cuvinte de prețuire, unii chiar de „idolatrizare”).

În 1900, C. Banu își va finaliza studiul de Drept, studiind în străinătate (la Paris) și științele politice, economice și finanțe, specializându-se în domeniul juridic cu „Executarea hotărârilor străine”, licență sub conducerea renumitului George G. Tocilescu. Ca om politic, C. Banu a fost membru marcant al Partidului Național Liberal, secretar al Camerei Deputaților (1907-1911), deputat și senator de mai multe ori, ba chiar ministru al Culturii și Cultelor (1922-23). Se cuvine menționat că acest om echilibrat, cu vederi democratice, a făcut parte din Delegația Conferinței de Pace de la Paris din 1919, fiind co-director al ziarului „La Roumanie” apărut la Paris cu acest preț.

Dar Constantin Barbu s-a afirmat ca un publicist „de anvergură națională, monarhist și anticomunist”, cultivând genul aforistic și cronică dramatică. „Capodopera” sa (a treia carte, în ordine, după cele din 1916, cuprinzând texte jurnalistice: „Sub mască” și „Trăiască viața!”) este considerată „Grădina lui Glaucon sau Manualul bunului politician”, alcătuit din aforisme și sentințe morale cu multiple implicații (sociale, politice, culturale, economic-financiare), un fel de „manual de politică” cerând inițiativă „simțul posibilităților și al realităților” în practica politică. Un fel de reflecții adresate atât Omului politic cât și Omului de stat, factori ce susțin „complexitatea organică a societății”... „Manualul” acesta sui-generis exprimă în definitiv formația clasică a autorului și buna cunoaștere a caracterelor contemporanilor săi, convingerile politice ale autorului fiind liberal-conservatoare, în conflict deschis cu „Facla” lui Cocea, care exprima vederile unei grupări socialiste (aici se găsea, printre alții, și Tudor Arghezi, un adversar de temut). *Post-scriptum*-ul cărții, datat „Hălăucești, 25 august 1937”, ne lămurește asupra conținutului, reprezentând texte apărute pe vremuri în „Flacăra”, semnate cu pseudonimul Glaucon” (un peripatetic conversant cu Socrate în „Republica” lui Platon și interlocutorul din „Alegoria Peșterii”). Dar Constantin Banu rămâne în istoria presei românești ca fondator și editor al revistei „Flacăra”, „revistă literară, artistică și socială”, apărută în 1911 și având o „largă răspândire în anii premergători Primului Război Mondial și cu un rol important în mișcarea literară și artistică a vremii” (I. Hangiu, „Dicționarul presei literare românești, 1790-1990”). Alături de directorul C. Banu, redactori au fost Petre Locusteanu (1911-1914), Ion Pillat (1915-1916), apoi din comitetul de redacție făcând parte Adrian Maniu, Horia Furtună, I. Gh. Duca, Sergiu Manolescu... Ultimul director a fost Perpessicius.

Monografia *Constantin Banu. Omul care a aprins „Flacăra” iubirii de țară* (Eikon, 2023, 173 p., cu o anexă: „IX. Tabla ilustrațiilor”, pp. 147-173) este, în realitate, o lucrare compozită, la alcătuirea ei contribuind triada menționată pe copertă: *Gabriela Banu* (prozatoare și traducătoare), *Magda Stavinschi* (cercetător onorific la Institutul Astronomic al Academiei Române, străbunica ei maternă fiind soră cu mama lui Constantin Banu), *Aureliu Goci* (istoric și critic literar, soțul Gabrielei V. Banu) și Tereza Danciu.

Astfel, dnei Gabriela Banu (rudă îndepărtată: bunicul Vasile era frate cu Constantin Banu) îi revine un prim capitol, „România anilor 1900-1945”, precum și „Reperele biografice” de la pp. 14-24, „adnotate de Magda Stavinschi”, căreia îi

aparțin alte două capitole: „C. Banu – profesor” (25-33) și „C. Banu – om politic” (48-102). Tereza Danciu scrie capitolul despre „C. Banciu – jurist”, iar criticul și istoricul Aureliu Goci și-a rezervat ultimele trei capitole: „C. Banu – scriitor” (103-108), „Revista Flacăra” (119-126) și „C. Banu și revista „Flacăra” (127-146).

În capitolele menționate, istoricul și criticul literar Aureliu Goci stabilește rolul jucat de revista „Flacăra” în epocă, fondată de cel ce a făcut parte din prima Societate a Scriitorilor Români (înființată la 28 aprilie 1908), fiind primit la adunarea generală din 2 noiembrie 1911, alături de Arghezi, Galaction, I. Slavici, N. Davidescu, Mihail Dragomirescu, Mihail Sorbul, Alice Călugăru, Constanța Hodoș, Claudia Millian, Sofia Nădejde ș.a....

Constantin Banu este „o personalitate complexă a României moderne”,

scrie dl Aureliu Goci, activitatea sa fiind de ceea ce criticul numește conceptul de „poli-literatură de frontieră”, definit ca o largă arie scripturală „care integrează publicistica, aforismele și cronicile dramatice” (inclusiv cele versificate, n.n.). Este urmărit debutul editorial sub pseudonimul «Mefisto», comentându-se cele două volume de publicistică, activitatea de dramaturg (schife dramatizate în genul lui I. L. Caragiale) și, desigur, insistându-se pe „Revista «Flacăra»” (importanța și momentul apariției, existența publicației „de-a lungul vremii”, inclusiv „«Flacăra» după evenimentele din 1989”, când primul număr în libertate apare la 24 decembrie 1989 purtând titlul „Revistă de opinie cetățenească. Ediție specială”, pentru ca din 5 ianuarie 1990 să fie condusă de George Arion, din 1996 devenind revistă ilustrată color, cu apariție lunară. Din 2001 apare într-un nou format devenind „singura revistă ilustrată de interes general din țară”. Este deținută de trustul de presă „Publicațiile Flacăra”... Trebuie amintită în context și „Flacăra lui Adrian Păunescu”, o altă întreprindere, distinctă, prin care fostul redactor de dinainte de 1989, și-a creat un brand publicistic și literar, dus, iată, mai departe de membrii familiei...

Numele lui Constantin Banu, viitorul deputat și ministru al Culturii și Cultelor, după Marele Război, a strâns în jurul publicației sale scriitori de seamă din epocă, de la B. Ștefănescu-Delavrancea, Coșbuc, Slavici, Brătescu-Voinești, la Sadoveanu, O. Goga, Alexandru (nu Ion) Vlahuță, I. Minulescu, G. Bacovia, G. Enescu, E. Lovinescu, apoi Șt. O. Iosif, D. Anghel, Demostene Botez, Al. Macedonski, Ion Pillat, N. Crainic, T. Al. Vianu, I. Agârbiceanu, Liviu Rebreanu, Gala Galaction, Al. O. Teodorescu, V. Voiculescu, Camil Petrescu, Perpessicius, Hortensia Papadat-Bengescu, D. Caracostea ș.a. Tirajul revistei atingea 40.000 de exemplare la o populație de 10.000.000, difuzându-se și peste hotare. „Era vie. Stârnea polemici. Și pleda convingător pentru unirea, prin cultură, a tuturor românilor, o fază pregătitoare pentru întregirea deplină a neamului. Totul făcut cu deplin profesionalism”, consemnează dl A. Goci.

În regimul comunist, o revistă „Flacăra” a apărut în 1948, „săptămânal de artă și de cultură” al Sindicatelor de artiști, scriitori și ziariști, iar între 1952 și 1953 „Flacăra” apare lunar, apoi bilunar (1953-1957), revenind din 1958 săptămânal. Din 1976 apare pe hârtie de ziar, tot săptămânal. Cu rebrenduirile din 2009, 2011...

La 15 februarie 2023, revista „Flacăra” împlinea 100 de ani de la prima sa apariție, cultivând „un jurnalism de înaltă clasă, în care s-a schimbat reportajul, interviul și comentariul, semnate de către cei mai fini observatori ai societății, gazetari și scriitori”. La 20 martie 2023, s-au aniversat (nu comemorat), la Muzeul Literaturii Române, 150 de ani de la nașterea jurnalistului, scriitorului și omului politic liberal Constantin Banu (1873-1940), fondatorul, editorul și directorul revistei „Flacăra”, magazin istoric și politic, apărută în două serii, prima între 1911 și 1916, cu subtitlul „Flacăra artistică, literară și socială”, și cea de-a doua, din decembrie 1921, purtând denumirea de „Revistă social-literară”, ce și-a continuat parcursul, cu sincope, până în 1940, când și-a încetat apariția, odată cu moartea fondatorului ei.” după cum consemna publicistul Marian Nencescu în revista „Arena literară” (nr. 28) în articolul „Flacăra lui Constantin Banu – o publicație de elită”.

În general, monografia *Constantin Banu. Omul care a aprins «Flacăra» iubirii de țară*, aparținând triadei *Gabriela Banu – Magda Stavinschi – Aureliu Goci*, este o lucrare documentată și binevenită, reliefând portretul unui pasionat jurnalist, al unui dascăl cu vocație (autor de manuale și inițiative), a unui om de cultură și om politic (jurist licențiat), destul de cunoscut în epocă.

Ce i-ar trebui acestei monografii ar fi o privire mai de amănunt asupra publicației fondate de C. Banu, adică prezentate celei două serii ale „Flăcării” (1911-1916; 1921-1923), temele majore ale publicației, publicistica de interes social, politic, cultural și artistic, inclusiv polemicele stârnite și atitudinile luate față de diferite aspecte din societate și din presa vremii. Cu atât mai mult cu cât în „Flacăra” și-au depus semnătura unii din cei mai de seamă scriitori ai vremii și acolo au rămas articole și scrieri care ar putea interesa pe viitorii monografi, ba chiar mișcarea de idei a epocii de dinainte și de după Marele Război de Întregire a Patriei.

Documentându-ne în realizarea dicționarului nostru „TUDOR ARGHEZI – Oameni din viața lui” (2019), am ajuns la o pagină importantă din viața poetului și publicistului, mai exact la campania de presă, soldată cu un proces, purtată de acesta cu „Flacăra” lui C. Banu, încercând să-i deslușim înțelesurile.

← În ajunul Crăciunului 1912, Tudor Arghezi citește un prolog în versuri pe scena noului Teatru „Comoedia”, la deschidere, prilej pentru un gazetar de la „Flacăra” de sub directoratul lui Constantin Banu de a-l ironiza pe scriitor („o insinuare – ah, foarte murdară!”): „Fiindcă în lumea asta sunt două feluri de Pierrot: unul, acela pe care domnul Arghezi l-a pus să debiteze versuri atât de banale (-fie!-); altul care se vopsește cu alb imaculat, ca să i se ascundă petele și culorile adevărate ale feței și care în adunări populare speculează mizeriile sărăciei. Cel dintâi se mulțumește să facă lumea să râdă; al doilea se silește să stoarcă lacrimi, ură și bani și de la cei care-l ascultă. Pe acesta din urmă îl cunoaște mai bine domnul Arghezi.”

Gazetarul făcuse parte din comitetul de lectură al teatrului, ai cărui membri fuseseră de acord în unanimitate cu textul arghezian. Această „încercare de atentat la onoarea mea” este întâmpinată de poet cu articolul *Scrisoare deschisă domnului C. Banu, directorul revistei „Flacăra”*, publicat în ziarul „Facla” (al lui N. D. Cocea) la care lucra Arghezi. (Tudor Arghezi. OPERE FUNDAMENTALE, vol. III, 1493 p., Editura Academiei Române, 2003, pp. 313-315; volumul conține textele de la debutul lui Arghezi în periodice „Liga ortodoxă” - 25 iulie 1896/ și până în anul 1913). Gazetarul solicită ca „în numărul imediat următor al «Flăcării» să vă explicați asupra ei, și anume în sensul scuzelor ce mi se cuvin și pe care le reclam, hotărât ca, în lipsa lor, să fac uz de mijloacele mai puțin indirecte cu care îndeobște se pedepsește lașitatea.” Desigur, directorul C. Banu nu răspunde, ceea ce-l determină pe poet să revină în „Facla” cu tableta *Pentru „Flacăra”*, cerând „satisfacție asupra unei insinuări”.

„Scribul” de la „Flacăra” publică, apoi, în „Viitorul” – tot de orientare liberală – un articol-răspuns în care ridică problema calomniei („calomnie nu poate fi în niciun caz”, scrie Arghezi, arătând că individul „nu cunoaște valoarea cuvintelor și confundă impresiile” – Opere, III, pp. 318-320).

Urmează o serie de articole în care Arghezi reia chestiunea, relevând că „domnul Constantin Banu și ceata domniei sale” practică defăimarea și confundă literatura cu politica. Scurta colaborare pe care poetul o avusese cu acesta, în urmă cu ceva timp, la proiectata revistă „Flacăra”, sfârșise îndată ce Arghezi își văzuse poemul *Psalm de taină*, deși plătit, amânat de la publicare *sine die* („Profanii și furii”, III, pp. 320-324).

La rândul lor, cei de la „Flacăra” reproduc în nr. 15/1912 „niște versuri ale domnului Arghezi, publicate în revista noastră („Viața Românească”, n.n.), numite «năzbătii» și care ar dovedi definitiv că autorul lor este o nulitate.” «*Pentru ce colaboratorul nostru este o nulitate?*» întreabă comentatorul de la „Viața românească, stărnindu-l și mai mult pe poet împotriva celor de la „Flacăra”, care reproșează grupării adverse interese politice: „Mă rog, ce-i domnul Banu? Director de revistă literară, cum s-a improvizat, ori simplu politician de culoare? Și ce-i revista domniei sale dacă nu o gazetă de partid liberal?” Așadar, nu e vorba decât de o „tentativă de politicianism mascat”, de „reaua-credință a domnului Banu, în relief”, lipsit de onestitate, așa cum remarcase deja și „Viața românească” (*Iarăși „Flacăra” și domnul Banu*, III, pp. 369-374).

Socotindu-se „insultat” și provocat de-a dreptul de atitudinea perseverentă a poetului-publicist de a cere satisfacție, C. Banu îi reproșează acestuia lipsa de grație: „în trei rânduri am avut ocazia să mă ocup de amabilul meu insultător”. Rezultă din acestea că pe când Arghezi era călugărul Iosif Theodorescu, cu doisprezece ani în urmă, C. Banu în calitate de inspector al învățământului particular i-a făcut „nu mai țiiu minte ce înlesnire” (să-și dea examenele pentru clasele a IV-a, a V-a și a VI-a de liceu, în 1901-1902, invocând „vârsta înaintată în raport cu ceilalți școlari și haina monahală”, cf. D. Vatamaniuc, „Tudor Arghezi. Biobibliografie”, I, pp. X-XI, n.n.). A doua oară, când, rugat de un amic, „i-am încredințat postul de corector la «Viitorul», spre a-l scăpa dintr-o situație foarte precară”. A treia oară când, îndemnat stăruitor de un profesor de la Teologie, îi solicitase colaborarea la nou înființata „Flacăra”.

„Nimic nu-i mai fals”, răspunde Arghezi, luând pe rând toate aceste reproșuri ale lui C. Banu, „care la nevoie știe să se învâluie într-o modestie de comedie”. Căci de fiecare dată, scrie el, Banu a reacționat nu la solicitarea directă a poetului, ci la intervențiile venite din partea unor oameni influenți, chiar fruntași politici. (*Constantin cel Bun*, III, pp. 383-389).

„Slugă de partid” și „literat de suburbie”, urmărindu-și interesele ca arhierul Sofronie Craioveanul (celebrul „Popa Iapă”, din publicistica lui Arghezi), C. Banu „a fost demascat la timp și cu folos” – scrie Arghezi: „În afară de valoarea lui submediocră, am demonstrat lipsa la dânsul de orice demnitate, care a nutrit în primă linie polemica noastră” (*Sfârșitul unei polemici*, III, pp. 396-400).

Anul viitor, are loc procesul intentat „Faclei”, de directorul „Flăcării” și al ziarului liberal „Viitorul”, Constantin Banu, „profesor secundar și de seminar”, reușind în prima fază ca „girantul” revistei la care lucra Arghezi să fie condamnat. În articolul *Procesul revistei „Facla”* (III, pp. 855-858), poetul explică destul de clar că „desenul artistic” cu portretul lui Banu în poala unei țigănci publicat de revistă nu este „pornografie”, ci *satiră*, revista însăși fiind una „biciuitoare, satirică”. Procesul „Faclei” – pretinde Arghezi – este, așadar, unul „al artelor, al literaturii, al muncii, al modei, e progresul vieții întregi”. Jurații vor face distincția necesară și victoria va fi de partea revistei politice „Facla” (*O palmă magistraturii*, III, pp. 860-862). Poetul revine cu niște «impresii de ședință» de la *Procesul „Faclei”* (III, pp. 863-868), precizând că doar doi (C. Mille și Radu D. Rosetti, girantul gazetei) din cei cinci avocați au vorbit, ceilalți trei fiind Toma Dragu, N.D. Cocea și Titel Petrescu. Se înțelege că „Facla” își organizase o apărare redutabilă, probabil tocmai din cauză că... se simțea cu musca pe căciulă.

*

„Cearta” lui Arghezi cu „Flacăra” lui C. Banu este, desigur, un moment ce nu trebuie eludat din biografia poetului, mai ales că, după doi ani de polemici, are loc și un proces de presă. Teribilului pamfletar nu i s-au imputat cuvintele cu care „*l-a spurcat frumos*” (asta fiind „pamfletul” în concepția lui Arghezi), pe fondatorul și conducătorul revistei „Flacăra”: „păduche cultural”, „gingaș parazit cu psihologie”, „simpatice paracliser al literelor române”, „domnișoara cu barbă”, „pârțotina boșoroagă”, „copitat” cu inteligența la „căpriorii piciorului”, „scriitor închipuit, care își ascunde nulitatea îndărătul citatelor din Goethe”, asemănător „ploșnițelor dintr-o catedrală măreață” ce rod „pe la șezut pe credincioșii unei localități străine, așezați în jețuri ca să se roage”, „rol de căcănar” etc. etc.

Desigur, scrie dl Aureliu Goci, fără a știrbi genialitatea lui Arghezi, trebuie să recunoaștem că atacul la persoană practicat (mai general și în epocă, n.n.) de acesta este nedemn de numele lui”, de vreme ce C. Banu, fondatorul revistei „Flacăra”, a fost „o personalitate cu har jurnalistic.”

C. Banu nu s-a prins în hora spumoasă a pamfletarului Arghezi, ci a răspuns mai cu mijloace literare, chiar poetice, ironic-satirice, imaginând această „Invocație” a „ierodiamonului” Arghezi către Dumnezeu, dorind cu alte cuvinte să spună că are în fața sa un om... fără Dumnezeu, care a murdărit „tot ce-i sacru”:

*„Izvorătorule de viață,
O, Doamne atotstăpânitor,
Întoarce-Ți luminata față
Spre robul tău și-ndurător,
Arată-mi, Doamne atotputernic,
Ce-n lume toate – ai răsădit.
Pe mine, fiul Tău nemernic,
Din ce noroi m-ai plămădit,
Deasupra-mi părinteasca-Ți mână,
Tu niciodată n-ai ținut
Și ochiul Tău ca să rămână
O clipă-asupra-mi, nu ai vrut,
Întregu-mi suflet e-o băltoacă
Spumegătoare de lături,
Miasmele de-asupra-i joacă,
Otrăvitoare de făpturi.
Vedenii excremențiale
Răsar în capu-mi pustiit –
Ascunse-n planurile Tale,
Din ce noroi m-ai păsmuit (...)
În van oftat-am pe canoane
Și pe psaltire-am lăcrămat
Scuiat-am apoi în icoane
Și în potiru-Ți am vărsat;
Jucat-am sârba pe morminte
Și tot ce-i sacru am mânjit,
De m-ai răbdat, o, Doamne sfinte,
Din ce noroi m-ai plămădit?”*

(*Balada ierodiamonului*) ■

Cronică și documentare de
Gabriel GOLUMBA

O revistă cu program

În peisajul revuistic actual *Postal-Măiastra* se distinge mai întâi prin program. Fără a fi arena unui singur moment, observi repede că prin brandul brâncușian pe care și-l asumă ea înțelege, de fapt, literatura română clasică; și iarăși: fără a fi legată strict de un spațiu geografic dat, se dăruiește întregii geografii culturale românești. Astfel, pe axa *Brâncuși-Arghezi* se înfășoară întregul românesc. Alcătuirea suplă a fiecărui număr în parte, varietatea subiectelor tratate, modernitatea manierei de abordare – iată ce atrage colaboratorii revistei și, desigur, pe cititorii ei. Critica și istoria literară și-au găsit la *Portal Măiastra* locul de manifestare potrivit, iar literatura propriu-zisă, mai ales poezia, o scenă elevată de evoluție.

Nu trebuie scăpată, apoi, din vedere exactitatea, ordinea revistei: arhiva ținută la zi, indicii de căutare – fac o adevărată bibliografie curentă comentată a ei. Este ca o bibliotecă ce se deschide oricui, oricărui subiect – ce stă, de fapt, mereu deschisă, ca marile catedrale, așteptând la orice moment al zilei sau nopții să vină enoriașii scri-sului.

Urez sănătate de fier lui Zenovie Câr-lugea și apropiaților lui truditori pentru păstrarea acestei ținute nobile, iar colaboratorilor le doresc dialog continuu, ca și până acum – și, desigur, tuturor păstrarea, întărirea, lărgirea cu măsură a grupului.

Nicolae GEORGESCU

În slujba ideii de zbor literar

Există cuvinte care, prin îndelungă și necritică folosire, își pierd din greutatea de sens. E nevoie de lucrări ale omului, ale creatorului de frumos ca să le redea sensul și expresivitatea. Prin lucrarea redactorilor și colaboratorilor revistei, ideea de zbor literar, în asociere cu „Zborurile Măiestrei” – ca să ne referim la o sintagmă a regretatului Ovidiu Drâmba –, prinde tot mai multă consistență și înălțime, animată de aspirație și direcție literar-culturală. La douăzeci de ani de viață, îi urăm revistei *Portal-Măiastra* să înscrie în continuare multe pagini de istorie culturală, de reușite literare, fără măsură de număr, spre gloria celor care cred în rolul și puterea spirituală a literaturii!

Olimpiu NUȘFELEAN,

Mă mândresc că sunt redactor la această frumoasă și valoroasă revistă, care apare, de câțiva ani și sub egida Uniunii Scriitorilor din România. Număr de număr, timp de 20 de ani... Și îi doresc mulți ani de azi înainte, revista „Portal Măiastra” a publicat, publică și va publica: eseuri, proză, versuri incitante. Doresc colegiului de redacție și directorului de proiect putere de muncă pentru a publica în continuare texte valoroase. La Mulți Ani tuturor!

Lucian GRUIA

Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte! Iată ce-i doresc revistei „Portal Măiastra” la 20 de ani de la prima apariție! Iar părintelui său, dlui Zenovie Câr-lugea, sănătate, putere de muncă și inspirație pentru a duce mai departe această flacăra a culturii românești!

Calde felicitări!

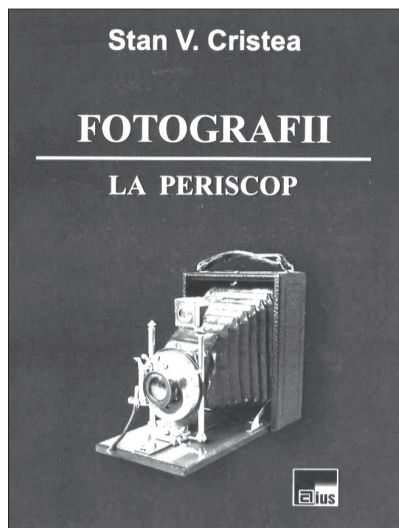
AURELIU GOCI

Un critic și istoric literar „perfecționist”

STAN V. CRISTEA:

„FOTOGRAFII LA PERISCOP Secvențe de istorie literară”

(Editura Aius, Craiova, 2023, 258 p. + I-XL, facsimile și fotografii)

Criticul și istoricul literar Stan V. Cristea este, de departe, ceea ce am putea numi „un perfecționist”, având în vedere reeditările unor cărți din bogata bibliografie a d-sale, cum ar fi cele privitoare la „Eminescu și Teleormanul” (trei ediții), „Marin Preda. Anii formării intelectuale” (trei ediții), „Constantin Noica” și „Marin Preda” - Repere bibliografice” (câte două ediții) ș.a.

Lucrarea însumând „secvențe de istorie literară”, „Fotografii la periscop”, este și ea la a doua ediție, după cea de acum zece ani, desigur „revăzută și adăugită”.

Folosindu-se de sugestia metaforic-simbolică a „periscopului”, instrument din arsenalul

marinăresc („dar utilizat în sensul invers al funcției pe care i-o recunoaștem îndeobște, adică sondând de deasupra liniei orizontului înspre profunzimi...”), autorul ne oferă aceste „fotografii la periscop” ca niște „secvențe” de istorie literară, încercând să lămurească „unele chestiuni rămase până acum neclare” sau să „dezvăluie” unele documente, mărturii și fotografii inedite – toate referitoare la biografia și opera unor scriitori având mai mare sau mai mică legătură cu Teleormanul, de la Radu Grămăticul, Grigore Gellianu, Șt. O. Iosif, Gala Galaction, George Topârceanu, Ion Pena, Mircea Scarlat, la Constantin Noica, Emil Cioran, Marin Preda.

„Legăturile” de care vorbeam sunt, după cum se vede, fie „respirări” itinerante în orașul dunărean Turnu Măgurele (Șt. O. Iosif), fie „reveniri” în Dideștii copilăriei și „atașament” față de unele „chipuri și popasuri” teleormănene (Gala Galaction, „patriarhul prozei de sorginte teleormăneană”, „corifeu” al preamării provinciei natale), fie doar amintirea „obârșiei” (ca la Constantin Noica), precum, desigur, și ridicarea din acest areal de vechi tradiții și autentice viețuire în marea lume a literaturii, a unor „individualități inconfundabile”, în „panteonul spiritualității românești” (cazul celui mai de seamă prozator din epoca postbelică, Marin Preda, căruia îi sunt dedicate acum nu mai puțin de opt studii, cu documentarea de rigoare, aspecte însă cunoscute de noi din lucrările monografice precedente).

Pornind de la ideea că „istoria literară nu trebuie să lase deoparte informații ce pot fi relevante pentru destinul și evoluția unor scriitori”, dl Stan V. Cristea își adună studiile despre acești scriitori în două secțiuni, „Studii și articole”, respectiv „Documente și mărturii”, adăugându-le a addendă ilustrativă, „Facsimile și fotografii”, culeasă din cărți și periodice vechi (Radu Grămăticul), din evocări, presă, arhive oficiale și personale (toate de regăsit punctual, cu mulțumirile de rigoare, în „Lista și sursa ilustrațiilor”, pp. 254-258). Ca să exemplificăm, vom aminti documente din arhiva personală (v. scrisoarea lui Barbu T. Arghezi trimisă din Lausanne, la 5 iunie 2002, precum și dedicația lui Gala Galaction de pe „platinotypia” dăruită lui Tudor Arghezi) sau din alte arhive, fie personale (Dan Gîju, Elena Galaction-Stănculescu, Marian Ciobanu, George Corbu-Junior, Vasile Blendea, Ștefan Baltac, Teodor Săceanu, Ion Ionescu-Bucovu, Marin Diaconu ș.a.), fie oficiale (Muzeul Național al Literaturii Române, Arhivele Naționale ale României - Secțiunile Județene Harghita și Teleorman, Muzeul Municipal „Petre Voivozeanu” și Parohia „Sf. Cuvioasă Paraschiva” din Roșiorii de Vede, Primăria comunei Vitănești – Teleorman etc.).

Moto-ul cărții l-ar constitui citatul din Marin Preda de la p. 4: „În ce mă privește, consider că documentul, și nu televizorul sau cinematograful, și anume documentul autentic, uman și istoric, este cel care poate concura opera.” Pentru cine cunoaște cărțile criticului și istoricului literar Stan V. Cristea (am comentat la timpul respectiv edițiile menționate, îndeosebi cărțile despre Mihai Eminescu și Marin Preda), acest aspect este destul de clar, înseși reeditările succesive ale unor lucrări grăind de la sine despre rigurozitatea și sagacitatea demersului critic, autorul dovedind o bună expertiză istorico-literară și deopotrivă simț filologic, în sensul în care Șerban Cioculescu, zis „cel Rău”, definea „expertiza filologică”.

Indiferent că scrie despre cărturarul Radu Grămăticul, boier divanist al lui Petru Cercel (1583-1585), născut în satul Mănicești de pe Călmățui „nu de pe Vede”, din apropierea Roșiorilor de Vede, laborios caligraf și traducător al „Tetraevangelului” din 1572 (manuscris existent la Sofia) și 1574, mss. existent la Londra, scris din porunca lui Petrașcu-voievod (cercetat de B. P. Hașdeu, apoi de Moses Gaster), despre Anghel Demetrescu (căruia i s-a atribuit greșit de N. Iorga pseudonimul „Gr. Gellianu”, sub care altcineva îl ataca pe Eminescu, eroare preluată de Perpessicius în primele cinci volume din opera lui Eminescu, apoi de G. Călinescu, E. Lovinescu, T. Vianu, D. Murărașu, autorul identificându-l cu un funcționar de la Eforia Spitalelor Civile din București, semnat de articole, redactor-colaborator la „Revista contimporană”, alături de Petre Grădișteanu și Anghel Demetrescu, autor al unui studiu despre Eminescu, nu lipsit de interes) sau despre prezența de câteva luni, în 1891, a elevului Șt. O. Iosif la Turnu-Măgurele (tatăl său, Ștefan Iosif, fusese numit profesor la gimnaziul „Sf. Haralambie”), trimis la București, unde urmează studiile liceale și cursurile Facultății de Litere și Filosofie, fără a-și lua licența, - dl Stan V. Cristea realizează veritabile documentare, bazate pe sute și zeci de unități bibliografice, dovedind o pasiune de istoric literar greu de egalat, îndreptând anumite erori perpetuate în cercetarea literară (v. cazul

lui „Gr. Gellianu”, reluat pe larg și în edițiile privind legăturile lui Eminescu cu Teleormanul și oamenii lui din 2000, 2004, 2014, 2020).

Sau când scrie despre Ion Pena (1911-1944), născut în Troianul Teleormanului, „un scriitor «fantazian» nedreptățit”, intens promovată de dl Marin Scarlat, nepot dinspre mamă al scriitorului (despre a cărui operă epigramatică, inspirat-poetică și anticipativ-prozastică, în sensul utopiei orwelliene din 1946, noi înșine publicăm, la ora de față, un serial critic în revista „Vatra Veche” de la Tg.-Mureș, începând din septembrie 2023, sub genericul „Recuperări literare”...): „În literatura distopică românească, Ion Pena își are, așadar, locul său distinct, care trebuie relevat odată cu receptarea întregii sale opere, abia astăzi redescoperită în adevăratele ei dimensiuni și înțelesuri.”

Desigur, cele mai multe articole și studii sunt dedicate lui Gala Galaction (6) și Marin Preda (8), evocându-se, în cazul primului, anume „Chipuri și popasuri în Teleorman”, „reveniri în Dideștii copilăriei” și alte date istoriografice, iar în cazul celui de-al doilea, aspecte deja cunoscute din lucrările sale dedicate marelui prozator (stabilind debutul literar absolut, cu schița „Nu spuneți adevărul”, publicată la 20 ianuarie 1942 în ziarul „Timpul”; „Ilya Murometz vs. Ilie Moromete”; anii școlarizării la Cristur-Odorhei și Buzău, ca și unele „scrisori către Moromeți” ale prozatorului din anii 1963-1968, puse la dispoziție de Ștefan Baltac, nepot de soră al scriitorului (epistole reproduse cu mare acuratețe), ori aprecieri/recomandări generoase făcute unor confrăți mai tineri precum Alexandru Papilian, nepotul lui Victor Papilian, Dragomir Horomnea, Cazar Ivănescu, Marin Tarangul.

„Fotografii la periscop” (pe copertă figurează, ca la ediția din 2013, un aparat de fotografiat cu burduf, de epocă, nu instrumentul optic marinăresc respectiv!) – în realitate un „Dioptricon”, după inspirata denumire găsită pentru cartea sa, din 2016, de criticul și istoricul literar Ioan St. Lazăr de la Râmnicu-Vâlcea - este un volum solid alcătuit din „secvențe de istorie literară”, reconfirmând spiritul aplicat, riguros și acribios filologic, care merge la surse de primă mână, evidențind importanța unor aspecte din viața și opera scriitorilor abordați. Este o plăcere să urmărești demersul documentar al istoricului literar, de largă plajă informativă, coerent, clar, lipsit de divagații pedante, axat pe o probantă scrupulozitate investigatoare, de pretutindeni difuzând un sentiment de mândrie regională față de valori cu adevărat naționale.

Dl Stan V. Cristea este unul din criticii și istoricii noștri literari dedicat valorilor care au onorat spațiul natalității teleormănene sau au venit în atingere cu locurile și oamenii Teleormanului, „glosând indirect, în marginea acestui spațiu încărcat de o spiritualitate, mirifică și tulburătoare, pe care încă n-am descoperit-o pe deplin...” (Prefață, p. 6). ■

Z. C.

Un soi de teroare a Istoriei se exercită cotidian și în presă. Existența unui ziar sau a unei reviste este cauționată atât de investiția materială, cât și de voința de construcție spirituală à outrance. O publicație, pentru a se impune și a rezista în conștiința publică trebuie să fie galvanizată de

instinct neanesteziat de circumstanțe demagogice ori letargice, rezistent clișeelelor conjuncturale și mediocrității oricât de somptuoase, având vocația inițiativei iacobine, a lucidității netede și, nu mai puțin, a anvergurii sociale și istorice. Încă acum un veac, Arghezi afirma că „revista e un bun delicat, capricios și de lux. Ea trebuie să fie împodobită cu bijuteriile cele mai fine, la întocmirea cărora ajunge o civilizație înstelată și înflorită, și să afirme nivelurile înalte, atinse și străbătute de belșugul intelectual al unui popor”. Apărută (trebuie spus: miraculos!) acum două decenii, într-un context derutant și capricios, când unele publicații abia își mai trăgeau sufletul ori altele chiar își dădeau duhul, din varii motive, Portal-MĂIASTRA a prins contur indeneșabil din mers, cu o dicțiune proprie asumată rezolut, pe trasee strategice culturale onest proiectate și prob înfăptuite. În presa băștinașă de profil, bunăoară, se lăfăie disoluția autorității istoricului literar. Ei, bine!, revista de la Tg. Jiu um-

ple competent și compact acest spațiu, prin cercetări de anvergură, de-ar fi să amintim doar studiile și mențiunile despre nume de referință ale patrimoniului național, de la Eminescu la Arghezi, de la Blaga la Macedonski, de la Voiculescu la Brâncuși et alii. În buna și fecunda tradiție a Manuscriptum-ului de

odinioară al lui Perpessicius, valorizează viguros faptul inedit și revelator în textura convulsivă și pragmatică a creației autorilor respectivi. Portal-MĂIASTRA reprezintă astfel și o semnificativă crescătoare culturală, în situația în care diverse istorii literare sunt expresia unor schelării infirme, fie șablonarde sau „suav anapoda”, fie cu o echilibristică beteagă sau cu aiuritoare goluri, excluderi ori interpretări buimace, deochind algoritmul obiectivității inerent imperioase. Și fiindcă toate acestea trebuiau să poarte un nume, după zisa poetului, acesta este scriitorul Zenovie Cărlugea, fac-totum-ul revistei, directorul ei de proiect. Literatul gorjean și-a luat ferm în serios misiunea ca editor și mentor, activitate „menită – vorba aceluiași Arghezi – să capete accentul individualității”, „întreprinderea aceasta fiind mai serioasă decât o bodegă, un restaurant sau o fabrică de limonadă”. *Excelsior!*

Vladimir UDRESCU

DINCOLO DE „URME ȘI SEMNE” O INCANDESCENTĂ SĂRBĂTOARE

- un eseostudiu de Ion Popescu Brădiceni -

1. Cu o cinstită încredere

Carmen Dora Steinhagen a publicat o carte cu un titlu care trimite la semiotica unor Derrida și Eco. În „Urme și semne” – carte editată de Constantin Marafet la Rafet și premiată tot de el la Festivalul Internațional „Titel Constantinescu”, ediția a XVI-a, Râmnicul Sărat, 2023, cu premiul Octavian Monescu – poeta nu abdică de la modelul postmodernist reciclator. E opțiunea ei, din fericire nerisicantă, întrucât textele – grupate în trei cicluri: Însingurata podoabă, Niciodată doi, Darurile tale – emană lirism și emoție sugrumată, dar și libertatea de a recupera istoria poeziei autohtone.

Ceea ce mă bucură este faptul că n-a renunțat la a se fi inspirat din folclorul românesc, poemul fiind atunci cântec ori doină pe tipar popular care include, original, și „cuvinte meșteșugite” (vezi „Gând fără cuvânt”, „Dorul călător”) dar care descinde din poeticitatea blagiană. Ba, dublate mi-s satisfacția și plăcerea lecturii, când discursul poetic (din când în când apelând la comunicativul dialog – n.m., IPB) ni se propune pur și simplu tradițional (vezi „Maicii mele”, „Măicuța mea cu mâini de zână bună”). Ba, alte „dicteuri”, cu o curată încredere, spre „postata” transmodernistă, atunci când îl invocă pe Dumnezeu – ca și Ștefanachi în „Alegerea Crucii” n.m., IPB); vezi „Mama mea, dulce comoară”.

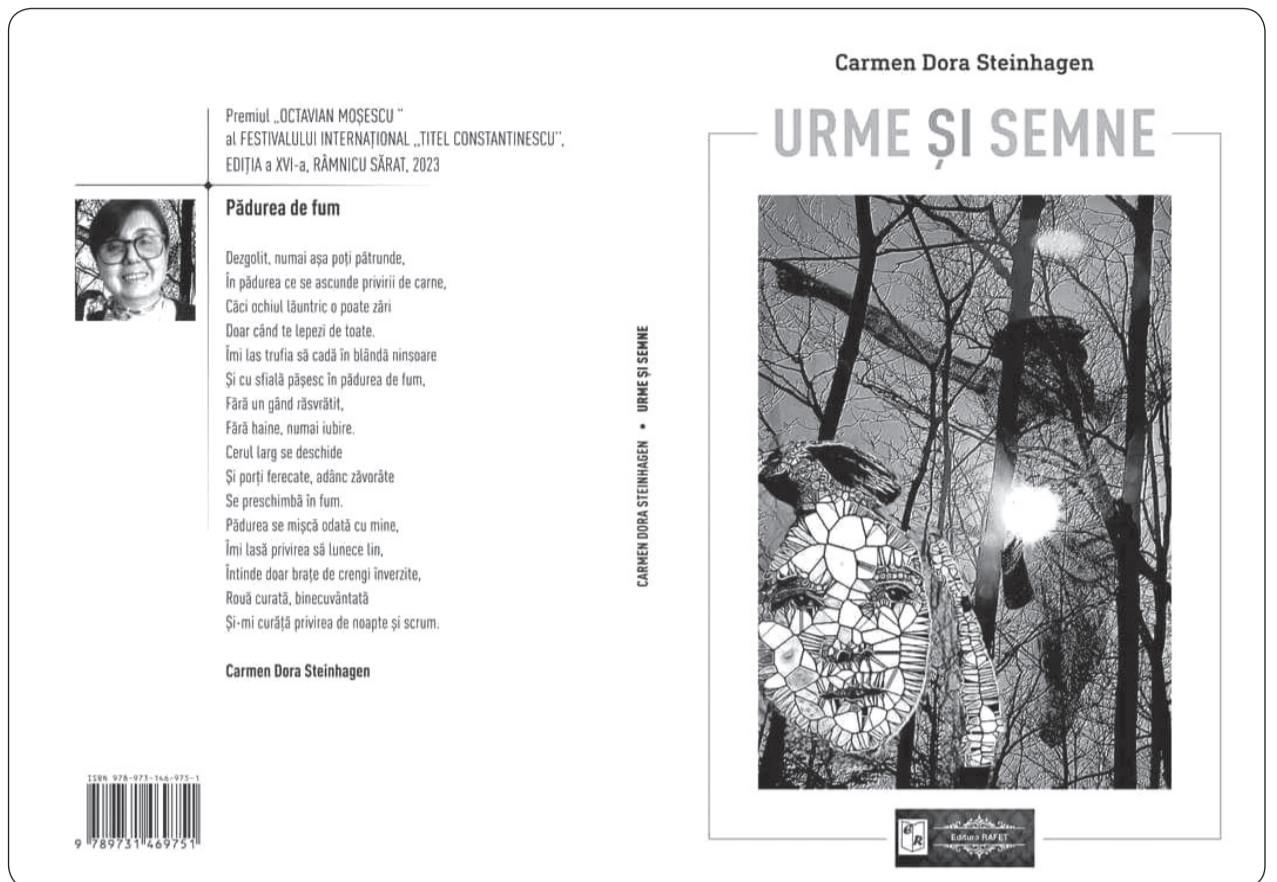
Cu această paletă barocă, poeticitatea lui Carmen Dora Steinhagen pare prea diversă, prea dispersată. Rămâne să se-adune, să cristalizeze, să-și distileze intențiile, să găsească și tonul comun stilistic, într-o viitoare încercare.

Tehnica răscolirii în scrum

Deocamdată mă mulțumesc cu ce mi se oferă. De altfel, sinceră cu ea însăși, poeta ne informează, autocritică: „Nu mi-e ușor să-ți scriu despre mine/ E ca o dezgolare în piatră, ratată”. Aflăte în antiteză, într-un „Vis”, glasul negru și glasul alb își dispută identitatea auctorială, întocmai ca-n „recuzita” lui Nichita Danilov. Dacă glasul negru i-a spus să se oprească și ea s-a oprit, glasul alb „nu a schițat nicio ridicare de pleoape”. Aplecat peste „sine se ruga ca un murmur neîncetat de ape”. Glasul alb este hierofanie onirică, precum la Arghezi, deși gradarea tensiunii poesferice e pillatiană. Ce vreau să subliniez: că gestul escritural al lui Carmen Dora Steinhagen e de resuscitare a limbajului poetic modernist și neomodernist, fiind totodată o reverie a acestora, căci toposuri, teme, motive, idei, recurențe, stilemele, toate se văd restaurate cu o intenție nedisimulată, ci dimpotrivă cu una programatică (fie și involuntară – n.m., IPB).

Oricum lăudabilă rămâne „patima pentru poezie” în „ceasul hărăzit de stele” care „se-nfruptă și așteptat golul din margine frământă tăcerea în mii de cuvinte” care-s „flori de oțel într-o întortocheată croială” (adică labirintică în ultimă instanță, n.m., IPB) ori într-o „grădină neprielnică” de sorginte expresionistă, escatipică. Poeta recurge la o doză de sentimentalism spre a-și seduce publicul, iluzionată de posibilitatea de a empatiza cu el. Eu îs mai sceptic pe acest aliniament, mai prudent. Oricum opoziția (încă una, ceea ce-mi sugerează acea dialectică hegeliană deocamdată (n.m., IPB) jos-sus definește misiunea poetică fie „respirație crudă” fie „sfășietoare povară”.

Carmen Dora Steinhagen stăpânește meca-nismul poetic (și metaforic și metonimic) „ca-ntr-un leagăn de pânze, cu mii de ochi în afară” și înlăuntru „ca un miez fierbinte”. Tehnica cea mai la îndemână, în acest studiu de caz, e de a răscolii în scrum o flacăra pierdută precum, de pildă, Umberto Saba ori Emil Botta.

Poezia domestică

Adie mereu un vânt prielnic dinspre Ion Caraiori ori Elena Ștefoi, cea cu treceri surprinzătoare dintr-un regim într-altul, sau Denisa Comănescu, cea cuibărită în melancolie, scriind poeme încărcate de cutremurări delicate ori vreun grațios menuet liric precum „Gând împietrit” (p.118).

Poeta-și exersează expresionismul lui Munch într-o duminică nepetrecută în care, vai, mie, o întâmplare înaripată nu se mai petrece, iar ea se simte ca și Medusa în mâinile lui Perseu. „Drumurile nu i-s drumuri drepte ci poteci șerpuitoare, clepsidră de nisipuri mișcătoare, valuri de doruri nespuse, pâlăiri de candelă la o fereastră”, „Naufragiată în vis, pe un țarm de răspunsuri”, liriciana are viziunea unui duh suprapus peste alt ancestral, într-o rotire tribală de cuiburi, de ochiuri de apă „în vârtej abisal, peste o mare de resturi uitate la mal”.

Dar poeta din „Urme și semne” năzuie la a-și schița o poetică (inclusiv o transpoetică) proprie în care candorii simulate i se contrapune salutar „un vers proaspăt ieșit din mazăga glodului strivit de mii de tălpi rămase goale”, în care „sentimentele devin translucide și rămân risipite în geometrii separate”.

Ca atare – ne atenționează Carmen Dora Steinhagen – „cuvinte alese nu caut, ci mici cuvinte, asemeni mie, neînsemnate cuvinte domestice”. Deși poeta țintește din start, ca și Emil Brumar, o poezie domestică, din care „cuvintele pompoase” sunt excluse în favoarea altora recuperate dintr-o „rouă curată, binecuvântată”, ori din vreo livadă „cu muguri de viață”. Inteligentă, ea ni se confesează cu o auto-referențială interioritate: „Am început să-nmuguresc pe dinăuntru și-mi crapă pielea de la atâtea mlădițe, într-o inconștientă sfidătoare, fără rușine, numai patimă, ca și cum m-ar alerga cineva să-mi smulgă aripile abia răsărite în primăvara asta, fără tine...”. Alteori, poeta aude cuvintele ca și cum s-ar fi impregnat în pereți și ecoul le poartă încă încetșor, ca o vibrație de libelulă când își ia zborul și face un salt elegant în tăria albastră.” Și-o boare de bine o-ndeamnă să rămână „ca o șoaptă de mamă la cuvântul dintâi”, original, ca să transcrie „povestea nespuse din minte” „în cuvinte jucăușe” cu „aripi străvezii de lumină”.

O asemenea poeticitate are mereu ceva inedit, o ardență senzorială demnă de poezia adevărată, în

atingere oarecum cu aceea a Elenei Zubașcu. Liniile-i de forță rezidă – ca și la Carmen Firan – în memorarea cu euforii regenerescente, cu exultanțe nostalgice, imagerie debordantă, deși aprig autocenzurată, a unor ontofanii din pricina cărora poeta exclamă: „Nu o să pot ieși din poezie/ cum nu pot ieși din propria piele” devenită... papirus cu mesaje care descind, benefic, din metamodele, fie din Emil Botta (vezi „Întunecatul April”) fie din Marin Sorescu (vezi „Cum să faci un om de zăpadă”) fie din Victor Martin (vezi „Ars poetica”).

Un imn cuvintelor estetice

Oricum, poezia e ca iubirea graalică: netulburată, Carmen Dora Steinhagen își numără pocalele în tainița minții, apoi descuie lacătele inspirației, dă jos măștile perverse în favoarea unui „frugal dejun” liric înainte de a sorbi socratica „otravă dulce, mortală.”

„Efigia reversului” e „ca o monedă veche” ori ca „o poezie avută pe clipe... printre rânduri de trăiri neeliberate de trecut”. Oricum „cuvintele nu obosesc niciodată. Ele te caută până clădești ce-ai promis. Nu te lasă cu una, cu două, neprins. Cuvintele au ecou ca o umbră la soare. Sunt miracol și zbor, ființe creatoare”.

Sorescianismul lui Carmen Dora Steinhagen e recalibrat, e despuat de umorul gratuit, până la a-și fi identificat un miez imuabil peren-subcuanctic resituat „în spațiul acela tainic ascuns unde dospește gândul și crește clipa”.

Aș putea conchide, apoftegmatic, că poeta scoate tablouri din uitare, tocmai fiindcă „orice tablou este numai o oglindire, o secundă prinsă în timp, nemișcată și sfidătoare”. „Un tablou este prea sigur de sine în tăcerea lui, în aroganța lui înghețată, în nemișcare. Poate fi, cel mult, o emoție estetică dacă înțelegi arta”.

Avem de ipso et de facto din partea rezistență a cărții „Urme și semne” o transhermeneutică a alegerilor kairotice, a „chipului și numelui”, a „unui mister de tandrețe, fără cuvinte, numai simțire”, a unei „lumi vrăjite ca pe-o ofrandă în dar”. Cu imaginația dezinvoltă așadar, Carmen Dora Steinhagen e stăpână pe mijloacele sale stilistice, fiind, neîndoelnic, o poetă care anunță o voce lirică în devenire, dar cu nobile certitudini întru reînvierea poeziei feminine românești. ■

Un antimolog consecvent din Arhiepiscopia Râmnicului:

IOAN ST. LAZĂR:

„PERSPECTIVE ANTIMIENE”

(Editura PRAXIS, Arhiepiscopia Râmnicului, Rm.-Vâlcea, 2023, 468 p.)

Recent, cu prilejul aniversării octogenariatului, cărturarului și universitarului vâlcean IOAN ST. LAZĂR (n. 1 noiembrie 1943, Giurgiu) i-a apărut, în colecția „Studia Academica, XIV”, lucrarea „PERSPECTIVE ANTIMIENE” (Editura PRAXIS, Arhiepiscopia Râmnicului, 2023, 468 p.), tipărită „cu binecuvântarea + Înaltpreasfințitului Părinte Varsanufie, Arhiepiscopul Râmnicului”.

Dl profesor Ioan St. Lazăr, un mai vechi prieten al Gorjului istoric, cultural și spiritual, s-a dedicat, pe lângă cercetarea teoretic-literară și o lirică de meditație, cultivării tradițiilor cultural-spirituale ale județului Vâlcea, după stabilirea în capitala „Athosului românesc”, la Râmnicul Vâlcea conducând instituții culturale și depunând o impresionantă activitate ce se regăsește într-o bibliografie destul de întregitoare a personalității sale. Despre profesorul Lazăr de la Centrul de Creație Vâlcea mi-a vorbit regretatul poet gorjean Nicolae Diaconu (1947-2006), după Revoluție reușind să ne cunoaștem prin participările mele la acțiuni de rezonanță organizate de părintele-cărturar Nicolae State-Burluși, la Arhiepiscopia Râmnicului. Este vorba de reușitele ediții ale *Memorialului* dedicat preotului cercetător-istoric Dumitru Bălașa, cunoscut și în Gorj prin participările sale la activitățile dedicate lui Eminescu și Brâncuși, dar și prin cărțile în care ne „restituia” o legendară istorie a străvechimei noastre multimedienare, îndeosebi a strămoșilor noștri daci, pornind de la ideea că s-a exagerat nepermis de mult prin „teoria romanizării” – noi înșine i-am prefațat lucrarea „Țara Soarelui sau Istoria Daco-României”, comentându-i, în general, ideile lansate și în cadrul Congreselor de Dacologie de la București, într-un serial publicistic în cotidianul „Gorjeanul” de la Tg.-Jiu, cărți reeditate în prezent de părintele cercetător Al. Stănculescu-Bârda de la Mehedintși și care se pot procura de la Parohia Bârda, județul Mehedintși).

Revenind la profesorul Lazăr, cooptat de noi mai de mult în colegiul de redacție al trimestrialului de cultură „Portal-MĂIASTRA”, care apare la Tg.-Jiu începând din 2005, fără întrerupere și „sub egida Uniunii Scriitorilor din România”, vom preciza că după 1900 acesta s-a dedicat cercetării vieții și operei mitropolitului Antim Ivireanul, din 27 sept 1999 asumat de municipiul de pe Olt drept „ocrotitor spiritual al Râmnicului”. Originar din Iveria (n. circa 1640 - 1650, Iveria / Georgia), acesta a ajuns în timpul lui Brâncoveanu episcop al Râmnicului și, apoi, mitropolit al Țării Românești, asasinat în Rumelia la 1716, de către turci. Acest Sfânt Ierarh Martir Antim Ivireanul, personalitate incontestabilă a literaturii române vechi, a fost tipograf, gravor, teolog, episcop și Mitropolit de București, autor al cunoscutelor „Didahii”, colecție de predici ținute la Marile Sărbători de peste an. Lui i se datorează înființarea primei biblioteci publice la București (sec. XVIII).

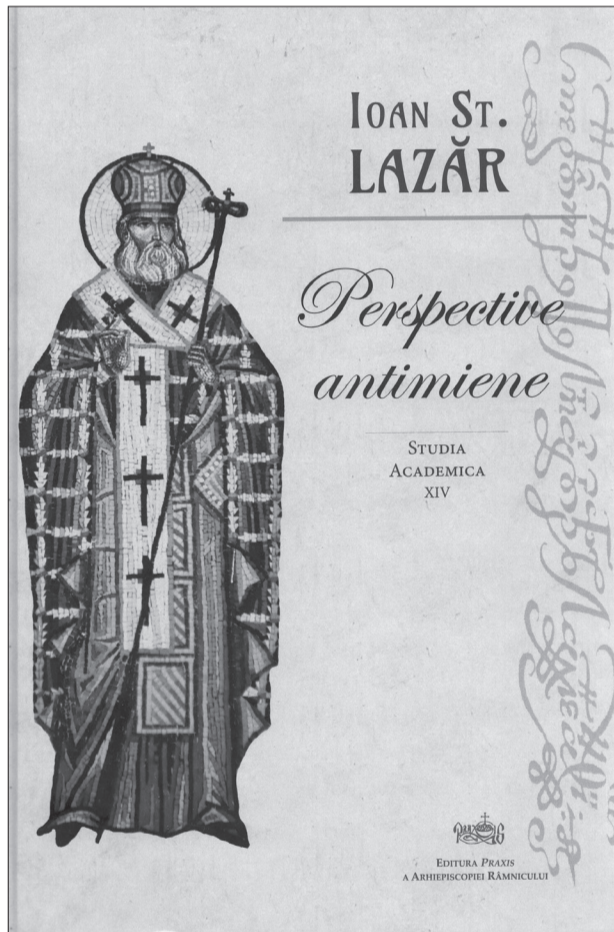
Încă din copilărie a fost luat în robie și dus la Constantinopol, învățând acolo, la Patriarhia ecumenică, caligrafia, arta sculpturii, a picturii, a broderiei. Totodată a învățat limbile greacă, arabă și turcă. Călugărit sub numele Antim și hirotonit ieromonah, a fost adus de Constantin Brâncoveanu în Țara Românească (1689 – 1690), unde, învățând limbile română și slavonă, s-a ocupat cu meșteșugul tiparului (în 1691 i se încredințează conducerea tipografiei domnești din București, unde va tipări cărți în limba greacă și în limba română: „Învățăturile lui Vasile Macedoneanul către fiul său Leon” (1691, în greacă), „Slujba Sf. Paraschiva și a Sf. Grigore Decapolitul” (1692, în română), „Evangheliarul greco-român” (1693) și „Psaltirea” (1694, în lb. română). Devine, după 1696, egumen la Mănăstirea Snagov, continuând să tipărească diferite cărți, pentru nevoile bisericii și de învățătură creștinești, atât în limba română cât și în slavonă, greacă, arabă, precum „Evanghelia” (1697), „Acatistul Născătoarei de Dumnezeu” (1698), „Carte sau lumină” (1699), „Învățătură creștinești” (1700), „Floarea darurilor” (1701), toate în românește, ș.a.

În perioada 1701 – 1705 se află la București, continuându-și activitatea de tipograf, tipărind 15 lucrări, în limba greacă (11 grecești), în română (1), în

slavo-română (1) și în greco-arabă(1), dintre care amintim: „Ceaslovul greco-arab” (1702) și „Noul Testament” (1703), prima ediție apărută în Țara Românească.

Pe 16 martie 1705 a fost ales episcop de Râmnic, continuându-și activitatea tipografică la Mănăstirea Govora, unde editează tipărește alte nouă cărți în română (3), în slavo-română (3) și în greacă (3): „Tomul bucuriei” (1705, grecește), „Liturgierul & Evhologhionul” (1706), „Învățătura pe scurt pentru taina pocăinței” (1705, românește, text original)...

La 28 ianuarie 1708, Antim Ivireanul devine mitropolit al Ungrovlahiei (instalat pe 22 februarie), reluându-și pasionanta activitate tipografică. Instalează la Râmnicul Vâlcea tipografia adusă de la Târgoviște, tipărind nu mai puțin de 18 cărți, în lb. română (11), în greacă (5) și slavo-română (1) și în slavo-româno-greacă (1), dintre care amintim lucrările în limba română: „Învățătură bisericească la cele mai trebuincioase și mai de folos pentru învățătura preoților” (1710), „Ca-

pete de poruncă la toată ceata bisericească, pentru ca să păzească fieștecarele din preoți și din diaconi deplin și cu cinste datorita hotarului său” (1714), ambele originale, apoi „Psaltirea” (1710), „Octoiul” (1712), „Liturgierul” (1713), „Evhologhionul” (1713), „Catavasierul” (1714) ș.a.

Lucrările tipărite de Antim Ivireanul (în total 63 de tipăriri de mare diversitate, lucrute de el, coordonate sau patronate) au circulat în spațiul românesc (ba chiar în Patriarhia Antiohiei, pentru care a tipărit cărți, dăruind în 1706, patriarhului Atanasie Dabas, o tipografie cu caractere arabe pe care a instalat-o la Alep), contribuind nu numai la introducerea completă și definitivă a limbii române în slujbă, ci și la unificarea limbii române literare, la propășirea culturii române, la crearea de limbaj bisericesc în limba română, o limbă liturgică românească limpede, ușor înțeleasă de contemporani și folosită până în zilele noastre. De aceea el este considerat, alături de Diaconul Coresi, drept „cel mai mare tipograf din cultura medievală românească”.

Printre manuscrisele rămase s-a găsit și opera sa omiletică, DIDAHILE (28 predici la diferite sărbători și 7 cuvântări ocazionale), confirmând că avem a face cu unul dintre cei mai de seamă predicatori creștini din toate timpurile, observator necruțător al moravurilor, înzestrat cu o formidabilă cultură teologică și deopotrivă din literatura patristică, din filosofi antici etc.

Ctitor al unor locașuri de cult, printre care amintim mănăstirea cu hramul „Toți Sfinții” din București – numită azi *Mănăstirea Antim* (1713 - 1715), înzes-

trând-o cu toate cele trebuitoare, monument de arhitectură, pictură și sculptură din România, având viziunea unei necesare asistențe sociale prevăzută în testamentul „Învățătură pentru așezământul cinstităi mănăstiri a tuturor sfinților, capete 32”...

După căderea lui Brâncoveanu (decapitat la Țarigrad la 15/26 august 1714), din cauza atitudinii sale antiotomane, fățișă, în toamna anului 1716, la cerea primului domn fanariot, Nicolae Mavrocordat, „a fost înlăturat din scaun, închis, caterisit de patriarhul ecumenic și condamnat la exil pe viață în mănăstirea „Sfânta Ecaterina” din Muntele Sinai. Dar, în drum spre locul exilului, a fost ucis de ostașii turci și trupul aruncat undeva în râul Marița sau în Tungea, dincolo de Adrianopol.”

Abia în 1966, Patriarhia Ecumenică din Constantinopol ridică mitropolitului Antim nedreapta caterisire, reabilitându-l, fiind canonizat de către Sinodul Bisericii Ortodoxe Române în 1992 și prăznuit în fiecare an la 27 septembrie (anul 2016 a fost declarat de Sinod „an omagial al Sfântului Antim Ivireanul, tipograf și om de cultură din secolul al XVIII-lea”). Se comemorau 300 de ani de la martiriul marelui om al bisericii ortodoxe române, Sfântul Antim Ivireanul.

Operle acestuia au fost tipărite în ediție critică cu studiu introductiv de Gabriel Ștrempel (Editura Minerva, 1972), dedicându-i-se studii și cercetări de autori români și străini, chiar monografii de sine stătătoare, încă din sec al XIX-lea (Émile Picot, arhim. Sofian Boghiu, Ștefan Dinulescu, Nicolae Dobrescu, Gabriel Popescu, Fanny Djindjihașvili ș.a.).

Din stîrpea statornicilor cercetători ai vieții și operei lui Antim Ivireanul face parte și profesorul Ioan neamului românesc”. În 1991 dl Lazăr militează, la Arhiepiscopia Râmnicului, pentru înființarea Fundației „Antim Ivireanul”, adăugându-i în 1992 revista „Lumina lumii”, din 1993 până azi fiind fără întrerupere președintele executiv, deci de peste 30 de ani, timp în care a organizat Simpozioane științifice dedicate prelatului martir, atât în cadrul Bibliotecii Județene „Antim Ivireanul” (al cărei director al fost cândva), cât și la Arhiepiscopia Râmnicului, în cadrul Centrului de Studii Medievale și Premoderne „Antim Ivireanul”. De amintit „Memorialul Anania” (în pregătire ediția a 10-a), despre care a scris și câteva cărți evocând viața omului și complexa operă a regretatului mitropolit al Clujului, Vadului și Feleacului, Bartolomeu Valeriu Anania, cărturar vizionar și literat de mare deschidere.

„PERSPECTIVE ANTIMIENE” apare sub egida Arhiepiscopiei Râmnicului în cadrul Colecției „Studia Academica” și ca nr. 6 în cadrul colecției „Sfântul Antim Ivireanul, ocrotitor al Râmnicului” a Fundației Culturale „S. Antim Ivireanul” – Râmnicul Vâlcea”, cu toate drepturile rezervate Editurii Praxis a Arhiepiscopiei Râmnicului.

Structurată în cinci capitole, lucrarea începe cu „Precedențe” (I) în care sunt evocate importante etape în cercetarea vieții și operei Sfântului Antim Ivireanul cu o „scurtă privire în antimologia ultimelor două decenii” (Gabriel Ștrempel, Eugen Negrici, Dan Horia Mazilu, Gianina Picioruș, pr. Mihai Stanciu, Ion Marian Croitoru).

Cu „Secvențe din viață” (II) autorul își strânge studiile despre Antim Ivireanul, urmărind relația dintre „Sf Antim Ivireanul și destinul spiritual și cultural al Episcopiei Râmnicului”, „treapta râmnică”, relația cu boierii Rudeni, „stepena mitropolitană – cadru pentru împlinirea sensului creștin în istorie”, înțelepciunea conducătorului creștin, în sfârșit, imaginea domnitorului Brâncoveanu și a mitropolitului Ivireanul drept „jertfe pentru conștiința europeană creștină”... Foarte interesante reflecțiile privind simbolistica iconică a „pecetei ctitoriale a mitropolitului” *Anthimos*, nume format din șapte litere grecești corespunzând, alegoric, unei „fiziologii” simbolizând: *vulturul* / avântul (**A**), *liliiacul* / trezvia, veghea (**N**), *oaia* / blândeța (**Θ**), *porumbelul* / neprihănirea (**I**), *albina* / hârnicia (**M**), *șarpele* / înțelepciunea (**O**), *melcul* / existența umilă perseverând în credință (**C**)...

← Partea de rezistență, „Valențele operei” (III), îl cercetează pe înaltul ierarh canonizat ca „artist brâncovenesc”, inclusiv în resorturile și valențele „Didahilor”, cu o privire stăruitoare asupra întregii activități tipografice, pentru ca în partea a IV-a, „Sfântul Antim Ivireanul în posteritate”, să se consemneze unele „Reflexe și rezonanțe”, și „Perspective rămnice în orizontul antimian” - foarte interesante referirile lui Ioan Răzeș (alias I.St. Lazăr) privitoare la împlinirea în 2014 a 15 ani de la înființarea Centrului de Studii Medievale și Premoderne „Antim Ivireanul”, pentru care în 2015 a fost elaborat „un program cultural-științific și artistic elevat, dedicat Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanul” (printre participanții cu lucrări la reuniunile Centrului regăsindu-ne și noi, printre invitați de notorietate din țară și „o pleiadă de cercetători vâlceni” de pregătire academică.

Foarte interesant tabloul cu „Referințe personale” din ADDENDA (V), unde se poate parcurge „Bibliografia antimiană personală” (selectiv), dintre cele cinci volume amintind: „Sfântul Antim Ivireanul – orator creștin” (2005) și „Sfântul Antim Ivireanul – «vistierie de daruri»- poem critic în patru părți (Omul, Umanistul, Artistul, Sfântul)”, 1999. Tot la capitolul volume amintim antologiile de studii și evocări îngrijite personal: Antimiana”, I (2004), II (2012), III (2016), „Sfântul Antim Ivireanul – ocrotitor spiritual” (1999), apărute cu binecuvântarea episcopilor + Gherasim, Irineu (azi mitropolit al Olteniei) și arhiepiscopul Varșanufie al Râmnicului. La toate acestea se adaugă, menționate separat, „Texte în volume colective”, „Texte în publicații periodice”, „Texte în dialoguri”, „Texte cu pseudonimul Ioan Răzeș”.

Dintre numeroasele Referințe „în volume” (Doru Bădără, Alexandra Crăciunescu, Gheorghe Deaconu, Lucian Dogan, Ștefan Găitânu, Florin Mihăescu, Eugen Negrici, Jan Nicolae, Dona Pologea-Berceanu, Mihai Stancu, Ion Soare) și în „publicații periodice” (25 de mențiuni), reținem cele scrise de regretatul dr. arhivist vâlcean și scriitor Ion Soare: „Interferarea culturii teologice cu cea laică într-o spiritualitate integrală este încă o idee de profunzime și anvergură a lui Ioan St. Lazăr (...) Ceea ce frapează și impresionează la acest slujitor al creației și creator el însuși este faptul că fiecare dintre cărțile sale reprezintă, de fapt, niște prelungiri ale activității concrete, valabilă fiind și reciproca.” Dincolo de anvergura unor „antimologi” consacrați, „autorul avansează noi ipoteze și idei privind personalitatea și opera lui Antim sau dezvoltă și nuanțează altele, doar amintite ori schițate de exegeți: „europenismul” Ivireanului, paralela cu Bossuet, regăsirea la Eminescu a unor aspecte din limba literară antimiană etc.” („Etnologul și scriitorul Ioan St. Lazăr, ucenic peste veacuri la „Școala” lui Antim”, în vol.: Ion Soare & Aneta Bardașu, „Lumina cărții la Râmnic”, 2001). Același Ion Soare scrie, în legătură cu dragostea profesorului Lazăr pentru Sfântul ierarh martir, despre „scriitura cu valențe arhitecturale, solidă și suplă, cu inedite arcade de idei și sensuri în planul comparatist al demersului său. Autor anagogic, realizează ceea ce se numește eleuterechie, instituind „orizontul mântuirii”, prin creație.” („Erudiție, auroralitate, anagogie, eleuterechie”, în „Renașterea”, serie nouă, Episcopia Râmnicului, anul XII, ian.-martie 2001).

Nu putem încheia fără să amintim că dl Ioan St. Lazăr, recunoscut cercetător antimian, teoretician, istoric și critic literar (v. vol. „Dioptricon – contribuții de teorie, istorie și critică literară”, Published by Lulu, USA, 2009), despre care am scris și noi de mai multe ori, este și un poet de viziune și meditație, debutând editorial, târziu, în 1996, cu placheta „Măiastra” – „poem inspirat din visul Patriarhului Brâncuși”, și revenind în 2021 cu volumul „Timp unic”, „versuri de iubire” dintr-o „vară de noiembrie”, o carte sapiențială trăită, cu autumnale reflecții transpuse cursiv în versuri laconice, în prozodii strunite ori în registrul eclezial al psalmilor. Totul izvorând dintr-o conștiință acută a vieții și existenței, care își caută, într-un plan spiritual mai larg, noi orizonturi de înțelegere și împăcare cu sine, cu ordinea lumii, cu Dumnezeu...

Și, de asemenea, înainte de a încheia, amintim de lucrarea omagială ce i s-a dedicat de confrății vâlceni acum un deceniu, „Ioan St. Lazăr – un faber în cultura română” (2013), iată, redimensionată acum, la împlinirea a 80 de ani de viață, cu noi valențe, urându-i consecventului și empaticului cărturar antimian, precum și scriitorului polivalent, pentru viitorul deceniu în care deja a pășit, împlinirea tuturor celor scripturale și de suflet dorite! Cu siguranță, Ion St. Lazăr este un nume de rezonanță în viața culturală a Râmnicului și autor cu reale contribuții creatoare și științifice în literatură și cultura națională. ■

Nicolae BĂCESCU

DUMITRU HURUBĂ

PLOAIE DE FEBRUARIE

E Februarie și plouă,
Temperatura e cu plus,
Se pare că-i o climă nouă,
Iar anul e cu josu-n sus;

Natura-i udă și mofluză,
Iar norii amenințători,
I-au pus ninsorii o ecluză
Și gerurilor opritori;

Ar trebui să fie iarnă,
Ar trebui să fie frig;
Să doarmă Felix în lucarnă
În formă de motan covrig;

Dar plouă, nu se întrevede
Un orișicât de mic răstimp.
Că nimeni nu mai poate crede
Că iarna asta-i anotimp...
Simeria, 6 Febr. 2024

UN C/V

Sunt un individ din turmă,
Nici deștept, nici nătărău.
Nici în față nici în urmă,
Nici în bine nici în rău;

Sunt un nimeni de duzină,
Cu statut de anonim,
Am salar cât o chenzină
Calculat ca... acronim;

Port o giacă ruptă-n coate
Și un ghiul de căpătat;
Rabla mea, cu două roate
E obiect de-artizanat;

Am figură cam trufașă,
Și, cu legănatu-mi mers,
Seamăn cu un Bulibașă
Rătăcit prin Univers;

Sunt de neam cu gentilomii
Fiu de dac – să fie clar!,
Sunt și servus cu toți romii
Frații mei întru salar!
Simeria, 3 Febr.2024

POEM FATAL

Trec zilele-balast
Iar viața monotonă
Îmi pare o afonă
Cu un prezent nefast;

Trec zile, săptămâni,
Iar lumea e cum este:
Ba câte o poveste,
Ba un lătrat de câini;

Apare câte-un roz
În lumea zâmbitoare –
Dar e doar o eroare
Și-aduce a moloz...

Trec zilele urgent,

SARABANDE

Cu un venit, o lipsă...
Salut, Apocalipsă,
Prezentă... permanent!
Simeria, 27 Ian. 3024

ÎN DERUTĂ

Nu e toamnă, iarnă, vară,
Doar un singur anotimp
Ca un fel de primăvară
Programată de un tâmp;

Deși sună cam sinistru,
Însuși Cronos pare beat,
Fiindcă șterse din registru
Anotimpul de urmat;

Către seară, ploaia toarnă,
Noaptea, Timpul derutat
E de-acord să fie Iarnă
Și-n zori totul înghețat;

Vremea e la nimereală,
Cronos a fugit din post;
Atmosfera, în scrânteală,
Nu mai are nici un rost!
Simeria, 21 Ian.2024

LA O IDILĂ...

La Simeria în Gară
A sosit un „Personal”,
Un tren șuierând banal –
Și azi, ca odinioară...

Din el nimeni nu coboară,
Iar Peronul e pustiu...
Unii, poate, nici nu știu
Că sosește-un tren în Gară;

Garnitura-i solitară,
Cu-n vagon cam scorjît
Scoțând jalnic scârțâit
De un tren sosit în Gară;

Dar, deodată, o fugară?,
Se pitește în vagon...
Un ins urlă pe Peron
Că plecă un tren din Gară.
Simeria, 15 Nov. 2923

PASTEL

A-nceput să cadă bruma,
Atmosfera e de iarnă,
Cronos s-a-ntrecut cu gluma:
Nu mai stă să mai discearnă;

Cârdurile de prigorii
Au plecat spre țări mai calde,
Toamna s-a-ncuscrit cu norii,
Stele mici par de smaralde;

Atmosfera-i gri spre neagră,
Luna, printre nori, discretă,
Pare-atinsă de pelagră,
Ori de-o boală mai secretă;

Amurgește mai degrabă,
Zilele par mai grăbite,,
Lumea pare mai în grabă,
Dar și mai pe... negândite.
Simeria, 13 Nov.2023

CADUCIȚĂȚI

Cade ziua spre amurg
Și se-ngroapă-n înserare,
Dese clipele se scurg
În prelunga-mi așteptare;

Pe Alee, când și când,
Trece câte-o ființă-umbră,
Trece și-un bețiv cântând
Un fel de romanță sumbră;

Poate e un cântec vechi,
De la vreun bețiv-părinte,
Dar îmi sună în urechi
Vreo aducere aminte;

Tot mai noapte-i și aștept
Parcă vrea să iasă Luna
Iar un maidanez inept
Latră de o oră-ntr-una;

O fi semn că nu mai vii,
Că iubirea e pe ducă?
Parcă toate sunt târzii,
Chiar și viața clar caducă...
Simeria, 8 Nov.2023

CÂNTEC POPULAR

Zi de Toamnă, cer albastru,
Nu-i de ploaie, nu-i de-nghet;
Plopul, arbore sihastru,
Se păstrează drept, semet;

Mai devală, spre Ierugă,
Trece-o Mândră pe colnic
Șoptind către cer o rugă
Să-și găsească un voinic;

Fie el cu mustăcioară
Și cu blugii rupți în fund,
Fie negru ca o cioară,
Și chiar agramat profund;

Curgă-i părul lațe, lațe
Către brâu și mai în jos;
Vrea să-i fie lui în brațe
Pentru sărutat focos...

Pe Ierugă-n zi de Toamnă
Trece-o Mândră cu-n voinic;
Ea frumoasă ca o Doamnă,
El netuns, și prost, și mic...
Simeria, 6 Nov.2023

JOC...

Coborâi din Deal în Vale
Către tufa de aluni –
Să dau de lelița-n cale –
Poate n-are gărgăuni!

Să pornim pe potecuță
Către bradul din Pripor
Unde mi-o prinsei drăguță
Și-mpletirăm dor cu dor;

Ori mai jos pe mal de Mureș
Numai noi sub cer senin,
Să dăm gândurilor iureș,
Să le-alegem din pelin;

Și, recuperând restanțe,
Că nu ne-am dorit acut,
Între alte doleanțe
Să-l dăm naibii de trecut...
Simeria, 27 Oct.2023

TE VĂD TRECÂND...

Ne afundăm în Toamnă
Și toate sunt spre gri,
De parcă ne îndeamnă
Să nu mai știm iubi;

Te văd trecând pe stradă
Prin ploaie și prin vânt,
Și toate-mi par șaradă
Și-n cer și pe Pământ;

Greoi, pe cer se-aburcă
Al nopții astru șod,
Natura-i udă – curcă,
Iar Cronos e nerod;

Te văd trecând pe-Alee
Cu pașii mici și rari
Și parcă ești o zee
La noi, în Ferentari...
Simeria, 21 Oct.2023

CÂNTEC DE MAHALA

Eu ți-aș cânta o serenadă,
Ori Bolero-ul lui Ravel,
Dar să te văd ieșită-n stradă
Pe muzica lui Franck Pourcel;

Ți-aș fluiera o sonatină,
Ori Capriccio-ul italian,
De-aș ști că nu mai stai la cină,
Și ieși o țără pe maidan;

Te-aș adora o veșnicie,
Mă rog, cu termen mai redus,
Și, fredonând o melodie,
Să-mi șușotești că te-am sedus;

Iar, ca în adieri de crize,
Să te încânt cu un fragment
Din minunata „Für Elise”
Ca să-mi devii un... monument!
Simeria, 19 Oct.2023

SFAT

Vrei o existență castă,
Vrei să fie toate-n roz,
Când viața-i o năpastă
Încărcată de moloz?

Dă-i privirii să cuprindă
Jurul tău și împrejur...
Mai privește-te-n oglindă
Sincer, realist și dur...

Și, probabil vei pricepe
Cum e rostul cât de cât,
Că e prețul unei cepe
Traiul, fără a fi iubit;

Mai greșești? Așa e datul,
Ai o scuză, nu uita:
Cât ar fi de greu păcatul
Dumnezeu ți-l va ierta;

Iar, în plus, mai ia aminte:
Dumnezeu nu-ți dă cadou,
Ci îți zice: ți-am dat minte,
Folosește-o, nu fii bou!
Simeria, 7 Oct.2023

ÎN AȘTEPTARE

Așteptând să cadă brume
Mai citesc romane noi,
Cu statute de cutume
Bântuite de strigoii;

Dacă nu-i materie primă,
În depozitul mintal,
Amalgamul se comprimă,
Iar romanul e banal;

Și citesc foaie cu foaie
Cu speranța-ntr-un conflict,
Însă-i doar apă de ploaie
Devenită un delict;

Parcă însuși autorul
Plin de ifose deplin,
Este-acum ne-ncrezătorul
În romanul – fost divin...
Simeria, 7 Oct.2023

CÂNTEC ȚIGĂNESC

Hăuleo, mânca-ți-aș gura
Roșie ca de frăguță...
Ție-mi hăl de sus figura
Să te pot avea drăguță;

Că te-aș îmbrăca în țoale,
Numa-n haine cu fireturi
De la frunte pân-la poale,
Să te bag în acareturi;

Am și casă, o căsoaie
Cu vreo șapte turnulețe,
Cu piscină-n loc de baie –
Că am titluri de noblețe;

Măine seară vin cu Gipel,
De îi pun p-ai tăi grămadă;
Hai la gard, arată-ți chipul,
Să ne știe toți pă stradă...
Simeria, 12 Dec.2023

VIS DE SEARĂ

În seara asta deșucheată
Cu norii pregătiți de ploie,
Ce-ar fi să mergem amândoi
Pe unde ți-ai pierdut o gheată?

Cărarea șerpuiind îngustă
Pe sub arinii desfrunziți,
Doi muri cu țepii pregătiți.
Ți-ar sfâșia un tiv de fustă;

Constructorul-ciocănitore
În ora de peste program,
Postând ceva pe instagram,
Ne-ar face-n morse o favoare;

Ce-amurg, ce vreme încâlcită:
Ba ici, ba colo câte-o stea...
E seară de o Toamnă rea,
Dar care la iubire-ncită!

Ți-e rece mâna? Da, e Toamnă
Se-aude foșnetul de ploie
Și-oi fi nebun să dau în gropi,
De nu te-oi săruta, tu, Doamnă!
Simeria, 5 Oct.2023

CIRCUMSTANȚE

Nu e vorba de reclamă,
Nici de vrut ori de nevrut!
Vine somnul să ia vamă
În procent necunoscut;

Și e noapte, ca o transă,
Ca într-un ținut străin,
Șansa poate fi neșansă,
Ori o sevă de pelin...

Totul e nesiguranță,
Crezul poate fi un gol!
Noaptea poate fi vacanță,
Ori moment de protocol;

Circumstanța-i o himeră,
Somnul-vameș efemer!
Luna e de atmosferă,
Iar Destinul fără fler!
Simeria, 24 Sept.2023

**„PORTAL-MĂIASTRA”
la o aniversare importantă**

„Portal-MĂIASTRA”, apare de mai mulți ani „Sub egida Uniunii Scriitorilor din România”, răstimp în care multilateralitatea materialelor abordate și publicate au contribuit la ridicarea revistei la un înalt nivel cultural, numărându-se printre publicațiile culturale de frunte din România.

Îmbinând materiale istorice cu cele actuale de pretutindeni, paginile revistei oferă cititorului interesat o varietate lecturală largă și diferită, astfel încât, prin acestea, revista prezintă interes pentru cititorii de toate vârstele.

Personal, regăsindu-mă din când în când în paginile revistei, mă simt onorat, căutând să contribui - în limita posibilităților - prin aportul meu modest la transportarea unor informații la adresa cititorilor revistei.

Sper ca și pe viitor voi avea ocazia unei colaborări fructuoase.

Succes și pe mai departe revistei, colaboratorilor și cititorilor!

Hans DAMA
Viena

Recurent, te aflu în fața unei întrebări nepuse de nimeni, care se naște din firele din care e țesută, în mod inextricabil, realitatea cotidiană. Întrebarea nu reclamă un răspuns, ci doar vrea să ilumineze, pe jumătate activ, pe jumătate pasiv, o stare de fapt, sau o stare de gând sau de atitudine sau, pur și simplu, un fenomen care și-a depășit condiția – aceste întrebări se constituie în propriile lor răspunsuri, ele sunt fie răspunsuri care au nevoie de o întrebare, fie întrebări care nu au nevoie de un răspuns. Cu o asemenea specie de întrebare te confrunți atunci când întâlnești fenomene culturale cum este cel al publicației Portal-Măiastra (care evocă, prin numele ales, neașteptata și covârșitoarea renaștere de viziune artistică propusă de Brâncuși) – cum este posibilă, în așa-numita post-modernitate, în care pedestalele se năruiesc zilnic, în timp ce se ridică altele, care se vor năruii, și ele, a doua zi, cum este posibilă, zic (aceasta este întrebarea menționată la început) dănuirea, timp de două decenii, a unei publicații de cultură? Cred că secretul unui asemenea fenomen stă (nu poate sta decât) în replicarea cu obstinație, cu încrâncenare, cu credința în valabilitatea intrinsecă a misiunii asumate, așadar, în replicarea, număr de număr, a propriei hrane spirituale. Portal-Măiastra nu a putut (și nu putea) să supraviețuiască decât producându-și, mereu și mereu, număr de număr, propria natură de publicație responsabilă cultural. Conceptul de responsabilitate culturală este conceptul cel mai acoperitor justificativ pentru dănuire și el constă în ceea ce deja am sugerat mai sus: input-uri culturale și output-uri culturale. Într-un domeniu atât de volatil cum este cel al publicațiilor de cultură, în care tentația pentru facil, pentru instrumental, pentru oportunitarism (nota bene: nu la oportunism vreau să mă refer), vine din toate părțile și în mod atât de agresiv, menținerea identității de sine a fost posibilă doar prin respectul față de, așa cum spuneam, responsabilitatea culturală (pandantul, în cazul publicațiilor, al responsabilității artistice a creatorilor de artă literară).

Alegerea lecturii unei publicații literare este o alegere dureroasă – din resursa cea mai rară a omului, care e timpul de viață în Lebenswelt, trebuie ruptă o parte prețioasă pentru a traversa spațiul estetic livrat de acea publicație. Iar omul este inteligent, se poate înșela o dată, dar sunt slabe șanse să se înșele de mai multe ori – dacă Portal-Măiastra are această vârstă „înaintată”, de două decenii, înseamnă că acei căutători de aisthēsia au existat tot timpul și au făcut, în mod repetat, alegerea despre care vorbeam. Iar acum, cercul causal se închide: a trebuit să existe, cu adevărat, și în mod sustenabil, o simbioză sui generis între consumatorii de aisthēsia și producătorul („Portal-Măiastra”) de aisthēsia (economistul din mine nu s-a putut abține să apeleze la o metaforă tranzacțională dar, cum se știe, teoria tranzacțională a receptării este o teorie viabilă și productivă). „Portal-Măiastra” a dobândit reflexul responsabilității culturale și va continua să se mențină pe acest aliniament atitudinal. Cum, însă, artefactele culturale (cum este, desigur, și publicația pe care o aniversăm în această perioadă) sunt produsul animatorilor, „Portal-Măiastra” nu poate fi evocată fără a evoca, în egală măsură, pe cel care întreține jarul său: poetul, criticul, editorul, istoriograful, publicistul și eseistul Zenovie Cărlugea. Domnul Zenovie Cărlugea se comportă în oglindă cu cititorii Măiaștrii: alocă o parte importantă din resursele care ar putea fi folosite pentru propriile proiecte (mai ales, desigur, resursele de timp) pentru menținerea publicației pe traiectoria pe care acum este binecunoscută și apreciată. Dar sunt sigur că, de data aceasta, mă înșel: „Portal-Măiastra” este, de fapt, chiar unul dintre proiectele de suflet, intelectuale și estetice ale Domnului Zenovie Cărlugea. De aceea, acum, la finalul încercării mele de a da (un) răspuns întrebării de început, aș vrea să felicit atât publicația Portal-Măiastra, cât și pe directorul său de proiect, cu prilejul aniversării a două decenii de existență și prezență responsabilă în arena culturală națională. La mulți ani!

Emil DINGA

NICOLAE GEORGESCU

CORNEL PULBERE: *PORTRET ÎN TREI TIMPI*

1. Ispita cu poezia

În acest prim volum de versuri al său¹, dl. Cornel Pulbere pare a însemna câmpul poeticității spontane care-l cutreieră. Limitele ar fi părinții, cărora le dedică poeme emoționante, apoi zona natală (Dobrogea) cu marea și lanurile ei, țara întreagă, cu istoria ei plină de eroi, timpul, cosmosul...și astfel, ceea ce promise a fi un perimetru strict devine o arie cât se poate de largă. Încet, încet tematica se extinde fiind construită încet, migălos chiar, cuprinzând meditații despre timp, vârste, cânt, cer, nisip, toamnă...Poetul învește lumea văzută în cuvinte ritmate vrând să trăiască mai degrabă în oglindă decât în realitate – dar nu e mare diferență între acestea două, în sensul că simpla trecere dintr-o parte într-alta nu trece dincolo de intenția dedublării, nu scoate poezia din starea de poeticitate pe care volumul o înfățișează. Poezia se nimereste în culele acestei stări, ca un grăunte de aur în nisip. Într-un lung poem numit *Declarație*, de pildă, citim o strofă: „Te iubesc cum numai eu știu /a/ iubi pe acest pământ / Te iubesc cum numai marea poate naște val din vânt./ Te iubesc cum doar lumina face umbra să o simt / Te iubesc ca pe-o icoană ce-n săruturi o alintă...” – starea de ridicare a sufletului este dată de retorica amplă, de repetarea (refrenul) „cum numai”, „cum doar” – dar gândul poetic stă doar în versul al doilea: „...cum numai marea poate naște val din vânt”, restul comparațiilor păstrându-se în zona simplității, a banalului chiar (*iar icoane alintate...e o realitate puerilă-fetișizantă*). Te întâlnești mai la tot pasul cu asemenea salturi în poezie care sunt abandonate, însă, repede pentru descrieri terne. Starea de visare înseamnă, pentru poet, tot serie de discursuri: „Când cu gene ostentive mintea mi se soarbe gândurile / Mă cuprinde nostalgia descifrând amurgurile / Nici o taină nu rămâne fără de răspunsuri / Fie bune, fie rele, țin pe rând discursuri.// Slova parcă-i înghețată și să vrea nu poate / În a desluși iubirea toarce zi și noapte / Nici puțină, nici tăgadă să o dai uitării / Și cu lacrimi vrea să stingă arșița visării.// Vreau să cred că peste toate falsă-i neputința / Iar în magicul suspin joacă providența / Când o boală nefirească îmi cuprinde ființa / Las iubirii ca zălog doar convalescența.” (*Vise de noapte*). Aici primul vers, dincolo de aluzia textuală la *Scrisoarea I*, complicată cu altă aluzie, la *Dintre sute de catarge*, face o filosofie sui generis pe dialectica minte/gânduri. Trebuie să fim atenți, însă: *tainele* nu au, de fapt, răspunsuri – ci „discursuri” pro și contra, iar cuvintele, „slova”, nu se supun plenar acestei dialectici, se joacă, fiind preocupate de un singur lucru, altul decât tainele mărunte, în gâlceavă, și anume de iubire, în numele căreia vrea să stingă aceste vise de noapte jurând, ca să zicem așa, că se va vindeca de ele. Puțin șlefuit (și gramatical chiar), scos cu mai mult grijă de sub tirania ritmului modelator, poemul ar putea defini un autor adâncit în gânduri căutând poezia – și găsind-o nu în raționament ci în slovă, în cuvintele care se torc de la sine către sensuri. Un poem scăpat de sub tirania retoricii mi se pare acesta: „Într-o lume ce gândește / Între-„a fi” și „încă este” / Eu mă regăseam firește / „Greuceanul” din poveste.// Și ca să-ntelegeți tâlcul / Eu nu mă dezic de fel, / Am înghesuit pătratul / În triunghiul isoscel.// Cele patru zări terestre / Eu le-am împărțit la trei / Făurind o epopee / Despre Luca și Matei.// Poate timpul ne trezește / Și cu cei doi artizani / Ca voinicul din poveste / Vom redeveni titani.” (Primenirea). Aici sensurile se trag unul din altul după rimă, după povești ori speranțe: poezia, adică, este lăsată în legea ei să „fie”. În altă parte (*Matematica iubirii*) poetul vrea „Ca finalul să uimească demonstrând că doi fac trei”. Această căutare a paradoxurilor fertile nu înseamnă poezie, nici stare poetică, dar cochetând astfel cu realitatea te simți ca într-o oglindă mișcată; în fond, însă, e ca și cum ai coafa o lume nepieptănată, a pune perucă peste o claie de păr. Pentru Cornel Pulbere importantă este căutarea, febra sinapselor, potriveala care dă iluziei statut de ceva care chiar există; că este iluzie, ești sigur imediat ce ridici ochii din carte – dar cât te ține/atrage acolo, în cutia literelor ei, cartea îți devine o tortură plăcută, o ispită cu poezia.

2. Pamflet fără aburi

După fișa biografică pe care și-o atașează la volumul de debut, dl. Cornel Pulbere s-a născut în 1957 la Tulcea și este, desigur, marinar (a absolvit Academia Navală „Mircea cel Bătrân” din Constanța). A debutat, așadar, cu poezie la vârsta de peste 60 de ani (în volum) și

¹ Cornel Pulbere: *Pulbere de stele*, Ed. PIM, 2020

este membru al unei societăți profesionale scriitoricești; nu frecventează vreun cenencl literar, nu se confruntă cu ceea ce se cheamă îndeobște critică literară – scrie, adică așterne cuvinte pe hârtie, ca o preocupare de a prinde gândurile din urmă, este în competiție doar cu sine, ca un alpinist solitar, volumele sale de versuri sunt ca un fel de albume cu fotografii ale acestei aventuri temerare – pe care le oferă prietenilor și cunoscuților ca să le facă parte, ca să zic așa, de bucuriile izbânzilor sale. Comunicarea cu poezia lumii este întâmplătoare, cu lumea poetică din jurul său destul de sumară, încifrată mai degrabă în gesturi. Nu-l „cert”, Doamne ferește, dar vreau să înțeleg, și eu, fenomenul. De ce scrie dl. Cornel Pulbere? De ce scriu sute și mii de bărbați și femei ajunși la senectute descoperind abia acum dulcele farmec al aflării trăirii poetice? Poezia ca efect (fruct) al vârstei înaintate? Ca o înțelepciune dobândită odată cu experiența? Dl. Cornel Pulbere debutează cu un titlu de carte, „Pulbere de stele”, cu care debuta tânărul Martin Eden, personajul impetuos al lui Jack London...În societățile occidentale știu că s-a instituit, mai ales pentru vârsta a treia, o disciplină (universitară) de studiu: Creative Writer, preluată și la noi cu denumirea de Creativitate: aici, cei care se trezesc că au talent scriitoricesc la bătrânețe, învață câte ceva de la profesori și din manuale despre cum trebuie să și-l cultive. Dl. Cornel Pulbere n-are multe de învățat, pentru că această cursivitate a stiloului trage mult talent în pagina albă, dar câteva lucruri de bun simț i-ar fi, cred, de folos. Noul său volum de poezii² este prezentat ca o culegere de pamflete și autorul este comparat cu Păstori Teodoreanu. Nu știu care vor fi fiind pamfletele lui Păstori, poate se referă la epigrame, dar limbajul licențios nu încapă în autorul „Strofelor cu pelin de mai...”, pe când aici, la dl. Cornel Pulbere, debordează flagrant. Cât de bun actor să fii ca să poți recita cu artă un poem ca acesta – și cum să mai faci și acordul gramatical din mers? Iată: „Foaie verde, verde-a puții/ Stau la umbra senectuții / Savurând un borș de pește / Și pupându-se țâțește.//Emanații stau pe centru / Pretinzând că știu ce-i fetru / Stau holbați la fotograf / În acorduri de taraf.// Curge bale de cultură / De pe corp și de prin gură, / Toată lumea-i concentrată / La platoul de salată.// Căci o fi cultura bună / Savurată-n clar de lună.// Dar s-o faci la „colectivă” / Frișca seamănă-a colivă” (Cultură de baltă, Pamflet). În engleza d-nei Camelia Pulbere: „Green leaf of a pecker / The hoaries lay in arbour, / Sitting over a fish bortsch/ Peasanthym kissing eachother...” Nu asta este poezie în volumul de față, aceste idei și imagini scremute sunt bolboroseli poetice. Dl. Cornel Pulbere cere păreri avizate despre poezia sa, căutând adică cititori cu ochi intelectual, dar nu-i spune nimeni dintre cei care-l aplaudă (cei foarte, foarte apropiați) că asemenea bolboroseli băloase ascund, de fapt, poezia adevărată, atâta câtă este. În poemul *Incandescența*, de pildă, unde nu e urmă de pamflet, cuvintele și imaginile se leagă într-o țesătură coerentă de nostalgie. „Am strâns cu sârg atâta dragoste în mine / Iar astăzi am privit, uimit, spre soare. / L-am observat intempestiv, nemulțumit de sine. / Cuprins de gelozie, topind suspine-n mare.// În freamăt lung m-a îngânat talazul / Când fărul l-a îmbrățișat cu nepăsare, / O soartă ce și-a pregătit din timp răgazul / Într-o ofrandă poleită cu visare.// Așa precum poezii ascund iubiri în stihuri / Sau șterg urme de lacrimi cu false ironii. / M-acopăr cu tăcerea privirilor din ceruri. / În joaca de-a iubirea, mereu să fim ... copii.” Transmiterea iubirii sufletești către cosmos, zăbava soarelui („răgazul”) în inutile suspine ce se sparg ca valurile de făr, toate acestea nu sunt un simplu joc, poetul ar trebuie /putea să iasă din teatralitatea pe care și-a construit-o și să se plaseze chiar în mijlocul gândurilor, nu să le privească din afară.

Impresia pe care mi-o lasă acest volum este de nearanjat, inegalitate, lipsă a muncii poetice, a șlefuitorului din artist. Talentul, oricât ar fi, oriunde, la orice vârstă – ești dator să-l cultivi, să nu-l lași în starea lui naturală; altfel nu te recunoaște.

3. Se poate inspirație fără transpirație?

Cel de-al treilea volum de versuri al lui Cornel Pulbere³, mult mai îngrijit ca cele anterioare, te răsplătește la

² Cornel Pulbere: *Regatul viselor / Kingdom of Dreaming, Poezii*, traducere în limba engleză de Camelia Pulbere, Prefață de Bogdan Boeru, Ed. PIM, 2022

³ Cornel Pulbere: *Urme pe cer*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2023

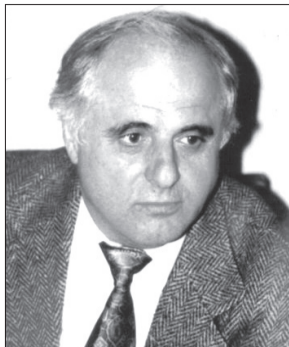
sfârșitul lecturii cu o mulțumire a lucrului bine dus la capăt, adică fără greșeli (flagrante) sau neatenții, inabilități naive etc. Este ca liniștea unei așternerii de cuvinte care te așteaptă să le mângâi ca să vezi / simți ce sensuri țin sub ele. Ca elemente de legătură formală cu volumele anterioare, remarc mai întâi ritmul popular ce fragmentează din loc în loc discursul poetic, cu versuri ca acestea: „Foaie verde, foaie tristă / Plânge inima-n batistă. / Tot citesc pe-o foaie rondă / Nedreptatea mi-a osândă.// Poate că în cartea vieții / M-or fi blestemat poezii. / Căci tot caut prin pustie / Liniștea ce-aș vrea să-mi fie.//Tot trăiesc dezamăgirea / Și nu mă împac cu firea. / Într-o lume nemiloasă / Ce mă vrea închis în casă.//Vor mai trece ani puțini / Peste câmpul cu ciulini. / Nu de spini îmi este frică. / Ci de lumea asta mică.// Peste tot și peste toate / Am răspuns cu bunătate. / Am iubit în felul meu. / Dar iubind constăți să-i greu.// Și atunci ajungi să-ți spui.//„Ia mai pune-ți pofta-n cui!” / Zii c-a fost ceva frumos. / Ceru-i cer. Chiar de-i noros.” (Toamnă mohorâtă) Formal, aici asperitățile se rotunjesc prin recursul la expresie populară, numai două rămân: *foaie rondă* rimă la *osândă* (*rotundă* ar fi mai aproape de asonanță, dar are silabă în plus), și *Zii* acesta din ultimul vers, pe care l-aș face *Zi-i* ca să păstrez accentul prelungit pe *i*. În totul, însă, este o trăire dincolo de liniștea cuvintelor ce se aștern aproape natural, e un sentiment al neantului, al soarberii din viu într-un dincolo ce este material, ca cerul înnorat, ca o anotimp. Absurdul geometriilor se păstrează din primul volum: „Într-o minte cam pătrată / Stă înghesuit triunghiul. / Când prostia îl înțeapă / Simte și ovalul junghiul.// Și se lasă în picioare / Până când se cască romb. / Într-o ritmică mișcare / În obtuz devine unghiul.// Și dansează-n arc de cerc / Zâmbetul ce schimbă planul / Rectiliniul tot încerc / În tangent să prind elanul.// Vectorii sunt poligonul / Și marchează bisectoarea / Ce ne-o mai aduce anul, / Poate-un „3,14”, sfidând mirarea.” (Geometrie). Acest hermetism este unul de aparat, decurgând din curgerea cuvintelor, din așezarea unor expresii închegate unele lângă altele. Nu sunt teoreme poetizate, de pildă – iar „3,14” din final trebuia scris „pi”, eventual cu litera grecească, pentru ritm – dar inapetența pentru filologie a poetului (și a redactorilor, probabil) este la ea acasă într-un climat poetic unde așternerea cuvintelor înseamnă, de fapt, alăturarea expresiilor, a cuvintelor închegate în vorbe, în „se zice că”, se spune”. Urmele pe cer nu sunt semne, „însemnări” ale cerului cu poezie – ci pur și simplu apariții, înnoirări pe care poetul le surprinde și le interpretează/descifrează. Neînțelese, necomentate, aceste semne devin obișnuință – și asta mai ales în universul uman unde răul tinde continuu să se disimuleze în bine: „Trăiesc cu norocul, răsând nenorocului / Și caut visarea, nevisată vreodată. / În liniștea mea, neliniștea timpului / O față secată, de lacrimi udată.// trăiesc în reproșuri, de nereproșat / Și caut lumina amurgului stins. / Să dau foc iubirii, cu gându-nghetă / Mă băntuia frica, de-un pisc neatins.// Trăiesc cu dreptatea, în lumea nedreaptă / În ziua uitării ș-aducerii-aminte / Invoc neputința să-n drept strâmba șoaptă / Când tot ce-i absurd... devine cuminte.” (A fi sau a nu fi).

De aici se vede menirea poetului: când absurdul devine „cuminte”, adică se cuibărește în lume ca ceva normal, el, poetul, reacționează: invocă, stă în dreptate. A fi sau a nu fi nu-l privește pe el, pe om în general, - ci această stare de lucruri, adică lumea poate să fie dreaptă sau nedreaptă, adevărată sau neadevărată, norocoasă sau nenorocoasă: este alternativa ei, a lumii – dar cineva, o ființă, un „trăitor” al ei, poetul să zicem, trebuie să avertizeze.

Ai putea zice: câtă filosofie atâta poezie la Cornel Pulbere, dar textul te trage de mână și ești tentat să măsoari. Ca să fiu în avantajul poetului, aș zice că e mai multă filosofie, și aș zice asta pentru să este o filosofie sănătoasă, responsabilă de existența ființei umane în univers și între cuvinte. Trebuie totuși – iată un imperativ pe care n-aș vrea să-l folosesc – ar fi bine, adică, dacă poezia s-ar regăsi mai ușor pe sine însăși, dacă o transpirație abundentă, continuă ar însoți și șlefui talentul de interpretare a lumii. ■

N. GEORGESCU

TUDOR NEDELCEA:

PRINTRE CĂRȚI ȘI OAMENI, VOL. IX

(Editura SITECH, Craiova, 2023, 346 p.)

Ajungem, iată, după câteva luni și la volumul al IX-lea din seria, în format academic, *PRINTRE CĂRȚI ȘI OAMENI* (I-8, 2014-2022, Tipo Moldova), a criticului și istoricului literar, renumitul om de cultură din Craiova, TUDOR NEDELCEA. Autor a peste 40 de volume, editor, realizator de prefețe și făcând parte din colectivul de realizatori al celor două ediții ale „Dicționarului General al Literaturii Române” apărut sub egida Academiei Române, precum și din colectivul de „Ediții Eminescu” (200 volume), apărute în anii din urmă la Iași, dl Tudor Nedelcea ilustrează tipul tot mai rar al cărturarului-scriitor dedicat culturii și literaturii române, pe care o cunoaște „de-a lungul și de-a latul”, ca să ne exprimăm cu o sintagmă eminesciană. Într-o cronică de acum doi ani chiar îl numeam „un împătimit poliistor, poligraf, eminescolog”, subliniindu-i profilul academic. Prieten apropiat al unor scriitori și cărturari de seamă (de la Marin Sorescu, Eugen Simion, Mihai Cimpoi, la Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Vasile Tărbățeanu și atâția alții despre care a scris și, la rândul lor, relevându-i competențele de cercetător în structurile academice), dl Tudor Nedelcea rămâne până azi „un neobosit și combativ om de cultură, în stilul său dinamic obișnuit” (Mihai Cimpoi), construindu-și „o întreagă operă critică de receptare și iluminare a fondului ideatic al scrierilor lui Mihai Eminescu, impunându-se ca unul dintre ei mai consecvenți apărători ai poetului, în zilele noastre (...). Studiile lui Tudor Nedelcea au deplină probitate profesională și sunt un model de analiză aprofundată creației eminesciene” (Constantin Cubleșan).

Din 2014, a început seria „*PRINTRE CĂRȚI ȘI OAMENI*” (I, Tipo Moldova), ajunsă, iată, la vol. al IX-lea, apărut într-o editură mai de lângă casă, în care autorul își strânge articolele, studiile și eseurile publicate, între timp, pe diferite teme: istorie literară, cultură bisericească și figuri monarhice, valorificarea tradițiilor culturale oltene, comentarii literare aplicat unor autori români de azi dar și unor valori incontestabile din afara fruntariilor, între care mare atenție se acordă „Românilor de lângă noi (din Ucraina și Basarabia)”, neuitându-se acea „Declarație de la Budapesta”, împotriva căreia s-a ridicat Ion Rațiu în ziarul londonez „Românul liber” (nr. 9, sept. 1989) considerându-se că „declarația a făcut un mare deserviciu istoriei și chiar viitorului poporului român”, fiind pentru prima dată „când un grup de români a recunoscut implicit că Transilvania nu e pământ românesc, că ne-am format acolo împreună cu ungurii” (la pp. 230-234 este reprodus articolul-atitudine al lui Ion Pantazi /1920, București – 9 aug. 1996, München/, autorul volumului de memorii postum „Am trecut prin iad” apărut la „Dacia” în 2003).

Am detaliat puțin articolul dedicat „împăciuitoare” și neavenitei „Declarații” din 16 iunie 1989 (considerată „act de trădare” chiar de români din diaspora), compusă de șase români din exil „lipsiți de simț istoric și patriotic” împreună cu reprezentanți ai „Frontului Democratic Maghiar” de la Budapesta, avizată și de fostul Rege Mihai, tocmai pentru a sublinia simțul profund național și de mare atașament față de valorile românești al dlui Tudor Nedelcea, care nu merge în comentariile sale, pur și simplu, precum calul cu clapete, pe liniile unui estetism rigid, dimpotrivă criticul citește foarte bine ambianța din epocă, evidențele sociologice și mai ales ideologice ale contextului cultural, influențele politicului, fără a fi, bineînțeles, tezist.

În articolul „Despre exilul românesc”, cu referire la cel literar și nu numai, autorul constată că „exilul românesc, în special cel umanist, cuprinde personalități românești marcante care n-au încăput într-o Românie postbelică bolșevizată de părinții celor care

azi ne dau lecții de moralitate sau de cei atașați de «valorile» staliniste...” Exilul românesc „trebuie încadrat, critic, istoriei și culturii naționale”, de aceea criticul se oprește asupra cărții Mihaelei Albu („*Din exil... acasă... cu Eminescu de mână*”, 2022) sau a celei cu profiluri contemporane, semnată de sociologul, eseistul și istoricul literar Adrian Dinu Rachieru („*Voci din exil. Alte polemici de tranziție*”, 2022). La un moment dat eminescologul Tudor Nedelcea rezumă foarte bine lucrurile: „Antologia Mihaelei Albu ne îndreptățește să-l privim pe Eminescu prin două oglinzi paralele. Una, cea oficială, din România sa bolșevizată, în care lui Eminescu îi era permis să fie cunoscut cititorilor de tip nou doar prin două poezii, «Vieța» și «Împărat și proletar» (fără final). Ulterior, prin eforturi logistice ale unor intelectuali-editori (Perpessicius, Vatamaniuc etc.), Eminescu a fost redat publicului cititor în dimensiunea sa reală, inclusiv cea publicistică (începând cu apariția vol. IX, *Opere. Publicistică 1870-1877* din 1980, următorul volum, al X-lea, stârnind un scandal internațional, neputând fi difuzat decât după 1990).”

Sinceritatea, spiritul tranșant, atitudinea netă, neocolirea aspectelor „incomode”, analiza „crudă” – sunt atitudini care se văd de peste tot fie că dl T. Nedelcea scrie despre „veșnicul de pomenire” Grigore Vieru, despre „Marin Sorescu sau vocația identității românești”, despre „sufletul românesc și patrimoniul cultural imaterial”, despre „Eugen Simion și incitarea la toleranță”, despre Anna Brâncoveanu, contesă de Noailles ori scriitoarea boieroaică filantroapă din Calafat, Florentza Georgetta Marincu (1925-2018), persecutată de regim (al cărei soț a preluat construcția reactorului nuclear de la Cernavodă), despre Adrian Păunescu (în mai multe articole) și craioveanul „martir” Radu Ciuceanu, despre universitarul cercetător științific în domeniul electrotehnicii Gheorghe Manolea, despre „Emil Manu și Urmuș” sau atâția alții. Remarcăm foarte frumoasele articole, pe teme la zi sau de curente actualizări, remarcabile prin spirit empatic și atașament, prin acea fervoare a ideilor ce urcă din realități concrete către semnificații mai largi: „Viața Cuvioasei Teofana Basarab”, „De Sfintele Paști în Jilava, cu Ovidiu Papadima”, „Singularitatea Doamnei Elis Râpeanu”, „Mihaela Albu, profesor-cărturar”, „Constantin Preda sau dulcea povară a suferinței și Poeziei”, „Un intelectual sui-generis: Ion Filipciuc”, „Maria, regina naționalistă”, „Centenarul revistei Arhivele Olteniei”, „Pe Argeș în sus”, „Ținut regal cu oameni regali”...

O secțiune, EMINESCIANA, cuprinde articole care se adaugă mai vechii sale iubiri față de Eminescu, despre care a scris câteva cărți de mare valoare. În articolul „*Din nou despre actualitatea lui Eminescu*”, cu un motto din gândirea lui C. Noica din care rezultă că, deși îl sărbătorim de două ori pe an, „continuăm să rămânem descoperiți față de el”, trecând în revistă, cu citate, gândirea de mare actualitate a gazetarului de la „Timpul”, în multe privințe (istorice, politice, culturale), autorul conchide cu aceste tușe categorice: „Apariția lui Eminescu pe scena politică a României are caracterul unei necesități istorice. Profund, cu o exprimare precisă, cu idei limpezi, cugetare clară în cel mai neînsemnat articol, Eminescu a gândit pentru toți politicienii, deși n-a avut niciodată o situație politică în ierarhia socială a vremii, rezemându-și ideile pe experiența generațiilor anterioare, îndreptățind, astfel, remarcă lui Petre Țuțea: «Eminescu are meritul de a fi salvat onoarea spirituală a poporului român.» / Gândirea sa politică, judecarea obiectivă și pertinentă a oamenilor și evenimentelor istorice, economice și social-politice constituie resursele unei orientări, validată de istorie, gândire care ne stăpânește încă. / Cu o certă conștiință a forței sale intelectuale, opiniile eminesciene despre misiunea istorică a poporului în care s-a născut, despre modul său de organizare economică, socială și politică, concepția despre lume și viață, altfel spus, titanismul eminescian rămâne dovada

peremptorie a vitalității neamului românesc, iar vasta sa creație restituie măreția unui timp eroic, românesc și universal deopotrivă. (...) / Timpul, deși n-a avut răbdare cu el, i-a oferit întru totul dreptate.” Acestea nu sunt cuvinte de circumstanță pentru cine cunoaște exegezele dlui Tudor Nedelcea despre creația și gândirea eminesciană. Într-un alt comentariu „Basarabia și Eminescu în viziunea lui Adrian Dinu Rachieru”, ca și în cel consacrat comentării antologiei de articole, studii și eseuri realizată de Mihaela Albu, amintită mai sus, nu lipsesc referințele la „«dilematicii», promotori ai «corectitudinii politice» în România”, invitându-i „să-și arunce privirea asupra acestor texte (cele din antologie, n.n.) și apoi în oglindă și poate că se vor rușina de ce au gândit și scris, răsplățiți cu funcții publice și demnități, precum vajnicii stalinșiști. Cine au rămas în literatură și în conștiința publică românească: Sorin Toma și toți stalinșiștii, neostalinșiștii logodiți cu neomarxiștii sau Eminescu, Blaga, Argezi, Bacovia?”

Reține atenția articolul „*Al. Grama și Macedonski, detractorii lui Eminescu?*” (studiu tipărit de noi în trimestrialul „Portal-Măiastra” de la Tg.-Jiu, în nr. 2/2023), cu precizarea că noi înșine i-am dedicat o care lui Al. Macedonski văzându-l sub incidența esteticii baroce și a rococoului (în unele rondeluri, desigur, în care stilizarea merge la extrem, esențializând mesajul). Dacă bietul canonic blăjean Al. Grama a fost un „detractor în sensul propriu al cuvântului” (la apariția cărții, a primit felicitări din partea lui Macedonski!), cu Macedonski lucrurile ar sta mai altfel: „Eminescu și Macedonski sunt două structuri literare diferite, două fațete ale spiritului uman, care se completează și de care literatura română are o acută nevoie de a participa la conclavul marilor literaturi ale lumii cu asemenea personalități literare. Acesta este, de fapt, scopul și obiectivul central al Festivalului Internațional „Al. Macedonski” început la Pometești-Dolj și Craiova, în 2019 și al „Caietelor macedonskiene”, ajunse la volumul 4, inițiate și coordonate de scriitorul Ion Munteanu.” În legătură cu mult discutat epigramă din vara lui 1883 adresată „Lui X”, vizat fiind Eminescu aflat în spital, despre care până azi sunt voci care vor să-l discolpe pe autorul „Imnului la Satan”, avem surpriza de a vedea la p. 167, la sfârșitul articolului „Complexul Minerva - emblema Craiovei”, în facsimil, epigrama cu scrisul și semnătura lui Macedonski *ad acta* (cu semnătura și datarea, inutil *post factum*, „10 august 1989”, est-ce vrai que «celui qui s'excuse s'accuse» ! – nu mai îngăduie nicio răstălmăcire, nu avem decât să acceptăm că poetul „Excelsior”-ului a trăit din plin „obsesia Eminescu”, în fața căreia a venit, cum arătam noi în lucrarea amintită, cu spectacularea „baricadă barocă” a unei poezii de „meraviglia”, care să fascineze, să atragă, să-i legitimeze statutul de „macedonskist” față de acela „emineschist” despre care scria în „Schiză asupra literaturii române” („Literaturul”, 8 ianuarie 1893) sub semnătura închipuită de „Principele Rogala”... Dar, dincolo de acest „argumentum baculum”, au trecut cele patru generații și posteritatea, iată, îl repune pe tronul din „Palatul fermecat”... Păcat că uneori, în comentarii fie ele și de circumstanță, se cam bat câmpii, în loc să-l așeze pe Macedonski în acel fastuos decor baroc pe care și l-a creat precum un alodiu inexpugnabil, fără precedent în literatura română, cu emergența transfigurator estetică a unor stiluri (de la romantism, la neoclasicism, parnasianism, simbolism, realism, fantastic).

*

Să ne fie îngăduit a aminti, în acest context, că, în lucrarea noastră „*Alexandru Macedonski – Palatul fermecat. Eseu asupra barocului macedonskian*” (1997), urmăream spiritul barochizant macedonskian, psihismul său creator plinându-se foarte bine pe o atare încadrare care adună, ca un magnet pe sub o pilitură, liniile de forță ale operei într-o formulă estetică integrală și probatorie artisticește.

← Căci a situa personalitatea lui Macedonski în cadrul literaturii române a devenit pentru critica literară o dificultate deseori infranșabilă și, deopotrivă, o permanentă obsesie. „Dificultatea” vine din ireducibilul *mixtum compositum* al operei, adică dintr-un pluralism de atitudini, tendințe și stiluri, ce marchează profund dinamica operei, fără a o reduce la o formulă anume. Deși coexistă în acest „haos germinativ” (VI. Streinu), toate aceste tendințe au sensuri fie contradictorii, fie centrifuge, o unitate coerentă și distinctă a operei neînchegându-se niciodată definitiv, doar în măsura în care literatura sa capătă drept de efigie. Dacă omului îi rămânea caracteristică „lipsa de tact”, autorului îi va lipsi ceea ce N. Davidescu numea „discernământ estetic” (de aici „prolixitatea cantitativă”). Romantic ca fond spiritual, clasicist în aspirație, parnasian în viziuni, simbolist în experimentări și modernist în intuiții, Macedonski face ca aceste moduri de creație să lucreze unul contra altuia, fiecare pe seama lui, dar nu împotriva unei sinteze baroce pe care toată această vie tectonică a operei o ilustrează.

Adrian Marino aprecia încă din 1973 că „*Stilistica, tipologia și caracterologia specific barocă apar și ele, în mod inevitabil, mai ales la Macedonski, scriitorul român cu afinitățile spirituale, estetice și temperamentale cele mai pronunțat baroce*”. Pentru ca în 1978, după ce dăduse așadar scrierile fundamentale despre autorul „Psalmilor moderni” („Viața lui Alexandru Macedonski”, 1965 și „Opera...”, 1967) să revină asupra ideii într-un mod mai accentuat: „Am scris (cândva) o pagină despre barocul macedonskian. Azi am scrie, fără exagerare, zece, într-atât spiritul baroc definește în esență aspectul dualist, contradictoriu, ambivalent al spiritul poetului. Iluzionarea și dezamăgirea, *el desengaño* sunt tipice barocului și la Macedonski, în opera căruia apar notele cele mai baroce din întreaga literatură română.” (Almanah „Tribuna”, Cluj-Napoca, 1978, p. 124).

Cam în același timp, în amplul eseu asupra barocului din 1977, „*Barocul ca tip de existență*”, cărturarul de mai larg orizont vizionar Edgar Papu aprecia: „Trebuie să recunoaștem că nici unui alt literat român ivit după marea perioadă istorică a stilului nu i s-au ilustrat atât de pertinent trăsăturile baroce. Noi l-am vedea perfect încadrat pe Macedonski în acest baroc *fin de siècle*.”

Ceea ce am făcut noi, cu atență aplecare asupra acestui „caz unic” din literatura română, încercând o clarificare restitativă cât mai potrivită scriitorului-hidalgo de la răscruce de secole, „*în opera căruia apar notele cele mai baroce din întreaga literatură română*.”

Așadar, o interpretare parcellară, anxionistă (romantism, parnasianism, simbolism etc.) este nu numai păgubitoare, dar și falsă, câtă vreme Macedonski s-a dezis, succesiv, de toate stilurile frecventate, rămânând el însuși dincolo de orientări și școli literare, ireductibil și, deci, inclassificabil. El nu poate fi crezut pe cuvânt când se declara urmașul legitim al unui pașoptism militant de stirpe heliadică, deopotrivă mesianic și vizionar, care, chipurile, ar marca evoluția organică a unei culturi, câtă vreme „metafizicismul” eminescian, noua direcție erau considerate fenomene de împrumut ori de „politică literară” menită a-i surclasa valoarea... De asemenea, decizia de simbolism intră în aceeași instinctivă dorință de redefinire și autodepășire. De fapt, Macedonski nu-l consideră nicăieri pe Paul Verlaine drept simbolist, ci „clasic”, nefiind, zice el, „nici realist, nici simbolist, nici decadent, nici instrumentalist” (*clasic* în sensul de categorie estetică viabilă, un mod de a crea durabil și esențial, cum zice G. Călinescu). Iar în ceea ce-l privește pe „genialul” Theophile Gautier, „parnasianistul”, autorul „Ospățului lui Pentaur”, va denunța excesele descriptiviste și plastice ale aceluia, astfel de influențe parnasiene nefiind la el „nici copleșitoare, nici abundente” (A. Marino). Tot așa, atras de *naturalism*, îl va considera repede drept retardat, consumat.

Macedonski artistul se folosește de toate, trece prin toate și se dezice, pe rând, de toate, grație unei impulsivități genialoide de a fi mereu *altul* și de a rămâne, ca pelerin al Himerei, neîngrădit estetic și, deci, el însuși. Dacă Eminescu rămâne egal cu sine în operă și coerent în toate manifestările vieții sale, Macedonski este un *scindat de geniu*, în opera căruia se adună, ca într-o matcă de fermentație alchimică, atâtea stiluri

și experiențe artistice, încât ideea de sinteză (*mixtum compositum*) exprimă atât de bine regimul compozit al operei, haosul ei „germinativ”... Nu este o sinteză de tip clasicist, nici una de exercițiu aleatoriu, ci o sinteză bilanțieră, izvorâtă din recapitularea atât de caracteristică epocilor de tranziție, o sinteză în care fermentul „noului” este activ și sensul implicării moderniste devine evident. E o *sinteză a modurilor poetice consacrate*, care vin în atingere cu formele viguroase ale unei modernități ce se caută pe sine, așadar o sinteză de „vechi” și „nou”, animată de spiritul neliniștit al unui „fin de siècle” revolut, o *sinteză dinamică* al cărei unic sens este acela către *modernitate*.

O astfel de sinteză artistică, de o configurație mozaicat-ilustrativă – vădind acel goethean „neastâmpăr fără margini” –, ne readuce în minte mitul baroc al devenirilor/metamorfozelor succesive pe marea scenă a vieții, care-i sugerau criticului literar elvețian Jean Rousset un eseu de o sugestivitate exemplară, eponimă, înțelegând fenomenul ca o logodnă a legendarei *Circe* ce învolut și plinul de sine *Păun* („*La Littérature de l'âge baroc în Franța: Circé et le paon*”, 1953). Un critic consecvent al esteticii barocului până la ultima lui carte intitulată chiar așa: „*Dernier regard sur le baroque*” (1998).

Eminescu fusese un mare însingurat. Solitudinea devine la el temă fundamentală a operei, temă-cadru a reflexivității sale „metafiziciste”, în definitiv condiție a geniului. Macedonski, dimpotrivă, are nevoie de lume, de spectacol, de piața publică, ceea ce înseamnă „dramă” și „suferință”: „Unde încetează singurătatea, începe piața publică, și unde începe piața publică începe de așijderea zgomotul marilor comediați și bâzâitul muștelor veninoase” (Fr. Nietzsche, „*Așa grăit-a Zarathustra*”, 1885).

În definitiv două structuri umane și artistice total diferite, o incompatibilitate care ține de viziuni artistice diferite, de sensibilități și structuri literare total opuse, de impactul dintre spiritul «histrionic» și abisalitatea celui «tragic»...

În acest punct, creația macedonskiană ia cunoștință nu numai de o dramă interioară (în sensul în care Al. Ciorănescu înțelegea barocul ca pe o descoperire a dramei, „rezultatul cel mai trainic al barocului”), ea încearcă – și acest lucru este esențial pentru morfologia barocă macedonskiană – o urgentă, în regimul clipei, *revalorizare a eșecului* (A. Marino), efectul de *meraviglia* exercitându-se într-un regim spiritual compensator. E, în toate acestea, o ostentație aproape „disperată” ce emană dramatica forță de a institui în fața eminescianismului acea „barcadă” barocă, multifațetată estetic, poliedrică, de un exces stilistic provocator. „Prolixitatea” observată, de altfel, de critică, caracterul „compozit”, pompozitatea, obscuritatea, scientismul, emfaza, manierismul (*mièvrerie*) sunt excesele cele mai frecvente și specifice ale *barocului macedonskian*, ale unei psihologii artistice „de asalt”, care spune și altceva în afară de simpla delectare contemplativă a creației sale. Este o problemă relativ ușoară aceea de a recunoaște barocul macedonskian, în etapele desfășurării lui, întrucât acesta se simte cu ușurință și se intuiește repede prin freamătul de sinteză, prin metamorfozele atitudinii poetice la nivel stilistic, prin *încrușișările de efecte* caracteristice.

Recunoscut în mai toate împrejurările, barocul macedonskian rămâne un *mod de viață și un stil artistic*, având o „incapacitate înăscută pentru căile de mijloc” („dauritul drum de mijloc” horațian) și optând pentru esențializări himerice itinerante, de „excelsior” și „perihelie” redemptivă, ca în poemul *Perihelie*: „Oh, lăsați pe-oricare suflet în a lui perihelie./ Feriți-l când pământul pentru dânsul a murit...”

Acest excelsior ideatic din atâtea poeme (care se dorește „artă pură, fără fraze” – „*Rondelul cupei de Murano*”), îi concentrează întreaga ființă, stărnindu-i spiritul înspre „un farmec de himeră, după ea urmăritor”, ca în poemul „*Stepa*”, destul de lămuritor în sensul vizionar al programului său estetic:

„Din real ieșit afară nu mai ești ca orișicare,
Te-nzestrezii cu măneci roșii la tunică de satin,
Chipeș, nalt, cu stemă-n frunte, pleci pe visul tău călare –

Și se uită, și se uită mizerabilul destin...”

Toate aceste „excese” ale aceluia *mixtum compositum* de formula estetică a barocului macedonskian sunt, în același timp, și semne ale distincției, căci fără

ele nu ar intra în discuție perenitatea acestei formule artistice ce definește estetic barocul macedonskian ca „mod de viață și stil de creație”, după cum titram noi într-un capitol. Sunt atitudini și mărci care asigură operei forța expresivă, vigoarea stilistică, legitimându-i nu numai programul fățiș de „replică”, dar exemplificând în planul creației o mare dramă spirituală și intelectuală. Cu Macedonski, care, zice G. Călinescu, „formulează poezia cu mult mai fin decât Maioreșcu”, creația artistică își descoperă, ca și la Eminescu, conștiința de sine, rezonând cu ideea de autism și introvertire, pregătindu-se spre marea aventură a limbajului ce o va aștepta în secolul următor. Opera lui Macedonski confirmă, în totalitate, ideea că, în contextul reevaluărilor periodice, se verifică încă odată actualitatea și tinerețea clasicilor, într-o posteritate în care, *sine ira et studio*, marile conștiințe coagulează, inevitabil, în modele culturale deschise.

Macedonski este unul din marii scriitori români atins de aripa geniului (în multe din creațiile sale, cum credea G. Călinescu) și sortit a rezista, prin estetismul funciar și fondul profund uman al operei sale, timpului devorator și alienant. Impardonabilă, desigur, atitudinea față de Eminescu îi reliefează, dincolo de varii considerente, un orgoliu al suferinței, clădirea de sine a poetului Macedonski producându-se cu adevărat într-o atitudine de „replică” personală, paralelă și cu realizările care se cunosc (instituiind, prin creația sa, acea „*barcadă barocă*”, de cauză *pro domo*, în fața eminescianismului care-l intimidă și anihila).

Definibilă prin metafora integratoare a „*palatului fermecat*” din proza cu același titlu, topos/ alodiu de excelență barocă în strălucirea-i periferă și bogăția decorativă, Opera macedonskiană bate, cu toate luminile ei, departe, în posteritate, pregătindu-se a înfrunta, în cuirasata formulă barocă de mare freamăt imagistic și ideatic, dincolo de cele „patru generații” invocate întru deplina recunoaștere și consacrarea valorii sale intangibile, acest al treilea mileniu, într-o mai profundă înțelegere a Omului și implicit o mai bună punere în valoare a creației sale.

*

O notă specială (și în acest volum) pentru elogiul făcut Mehedințului din a cărui tradiție se revendică și dl Tudor Nedelcea (n. 23.III.1945, Valea Ursului-Tâmna, MH), cu prilejul comentariului la „*Enciclopedia județului Mehedinți. Dicționar*” (2021), „monument editorial” realizat de „truditorii pe altarul științei și culturii” Tudor Rățoi și Ileana Roman, „cel mai frumos omagiu adus acestui colț de țară, istoriei și oamenilor săi”. Cu precizarea că în curând va apărea tot la Drobeta Turnu-Severin, din inițiativa P. S. Nicodim, episcop al Mehedințului și Strehaei, o altă „lucrare monument: „*Dicționarul localităților din Episcopia Severinului și Strehaei*”, elaborată de Dini-că Ciobotea și Tudor Rățoi, „impunând Mehedințul în rândul marilor și vechilor municipii românești cu lucrări de certă valoare științifică și utilitate politică.”

Cartea are în final o secțiune „*Poezii dedicate*” (semnate de Grigore Vieru, Nicolae Mares, Constantin Preda) la sfârșitul căreia întâlnim o fotografie din 1997 cu vechi prieteni: N. Dabija, Virginia Sorescu (soția poetului), IPS Nestor Vornicescu, Mihai Cimpoi, C. Preda.

Precedând o bogată „Notă bibliografică” (un veritabil CV scriitoricesc), secțiunea de „*Repere critice*” inserează câteva cronici din 2022-2023 semnate de Daniela Șontică, Dorel Vidrașcu (trei articole), Elis Râpeanu, Marian Barbu, Mihai Cimpoi, Nicolae Mares, Ioniță Apostolache, Petre Gigea-Goron, Raluca Hășmășan, Zenovie Cârlegea (2 texte).

Acest al 9-lea volum din lucrarea „*PRINTRE CĂRȚI ȘI OAMENI*” nu va fi, desigur, cel care încheie seria, căci între timp scriitorul Tudor Nedelcea continuă să scrie și să publice articole pe varii teme culturale și literare (evocând „oameni” vrednici de laudă și „cărțile” ce vor rămâne), seria întregă împreună cu celelalte zeci și zeci de volume constituindu-se într-o amplă *panoramă culturală* și veritabilă *arhivă națională*, în care se pot găsi date cu totul și cu totul inedite despre valori din vremea sa, dar și din tradiția cultural-istorică și spirituală românească, multe referiri la românii de pretutindeni, îndeosebi la figuri de excelență din Ucraina și Basarabia de azi, părți ale unei patrii-mamă spre care se îndreaptă cu nestins dor idealul legitimării identitare... ■

Un proiect editorial panoramic

PUIU RĂDUCAN (coordonator):

„COLOCVIILE MIRCEA CEL BĂTRÂN”

(Volumul I)

Neobositul om de cultură și scriitor Puiu / GHEORGHE RĂDUCAN (n. 28 iulie 1951, Teteiu-Țepești, jud. Vâlcea), stabilit la Băile Olănești, autor al mai multor cărți de poezie, proză și publicistică (este membru al UZPR), a înființat nu de mult Editura „Mircea cel Bătrân”. I-am vizitat gospodăria în vara trecută și am rămas frumos impresionat de casa cu terasă de pe malul Olăneștiului și de grădina cu pomi roditori, de diferite soiuri, totodată fiind invitat să-i văd instalația tipografică și noi spații în curs de amenajare.

Inginer de profesie, pensionat din domeniul producerii de energie electrică (hidrocentrala Brădișor de pe Valea Lotrului), dl Puiu Răducan a publicat până acum peste 60 de cărți „despre care au vorbit și scris oameni de mare valoare morală, culturală, chiar academicieni” (conform precizării din propria prezentare, p. 401). Ne place să credem că am face parte dintre aceștia, de vreme ce i-am „cronicărit”, până acum, un roman („Scorpia flămândă”, în „Vatra Vechi”, nr 6/2023) și antologia de fabule prefațată de acad Gh. Păun („De la Esop la Urmuz – Fabule”, 2023, în „Portal-MĂIASTRA”, nr. 3/2023).

Volumul de față, „COLOCVIILE MIRCEA CEL BĂTRÂN”, vol. I (Editura „Mircea cel Bătrân”, Băile Olănești, 2023, 548 p. format A4), se deschide cu o *Prefață* semnată de acad. Ioan-Aurel Pop, Președintele Academiei Române, din care reținem fraza de început destul de cuprinzătoare privind profilul autorului și conținutul opului:

„Cartea aceasta, plănuită și îngrijită de Puiu Răducan, care este – după cum se prezintă singur – inginer, scriitor, editor, tipograf, publicist, ajunge să fie una inedită din mai multe motive: are un titlu care ar trimite la domnia lui Mircea cel Bătrân, marele patron al Țării Românești, dar trimiterea este generică, fiindcă se referă doar la «colocviile» cu acest nume; autorii sunt de toate profesiile intelectuale posibile, de la ziariști, prozatori, poeți, filologi și profesori până la matematicieni, medici și directori de întreprinderi lucrative, unii sunt membri ai Academiei Române, acești autori provin de pe toată rotunjimea pământului românesc, inclusiv din afara statului numit România, adică din Basarabia, nordul Bucovinei, nordul Maramureșului, dar și de mai departe, din Statele Unite ale Americii; temele abordate sunt de toate felurile, din toate domeniile și se referă la toate timpurile cunoscute ale trăirii românilor (istorie, filologie, istorie literară, creație literară, educație, muzică, morală, medicină, arte frumoase, evocări de personalități, genealogie etc.)”

Aceste „Colocvii”, cu izvoare dunărene, vâlcene și chiar naționale „sunt o școală și fac, precum orice școală, educație (care) nu este indiferentă – completează prefațatorul – la susurul apei Dunării și nici la plânsetul Oltului, nici la unduirea Dealurilor Subcarpatice ori la întinderea ca-n palmă a Câmpiei Române.”

Ideea volumului este recentă, mai exact din 2023, când, participând la Festivalul Transfrontalier „Mihai Eminescu” de la Drobeta Turnu-Severin (ediția a XXXIII-a, organizator: scriitorul Florian Copcea, președintele juriului: acad. Mihai Cimpoi), dl Puiu Răducan a întâlnit un „mare număr de oameni de cultură” cărora le-a solicitat „un text din domeniul lor de interes”, cu gândul de a le aduna într-o carte (chiar „într-o serie de cărți, pe care le-am intitulat *Colocviile Mircea cel Bătrân*”). Așa s-a născut, „neașteptat de rapid”, acest întâi volum, iar „un al doilea se va contura curând”.

Cartea cuprinde contribuțiile celor 26 de autori, de la scriitori binecunoscuți din afara patriei,

precum **Vasile Bahnaru** – „Note despre filologia și istoria sovietică din Basarabia, ca diversiune științifică cu suport ideologic și geopolitic” (Chișinău, Basarabia), **Ion Botoș** – „Uniunea Regională a Românilor din Transcarpatia „Dacia” – două decenii de existență” (Ucraina), **Theodor Damian** – „A fi om

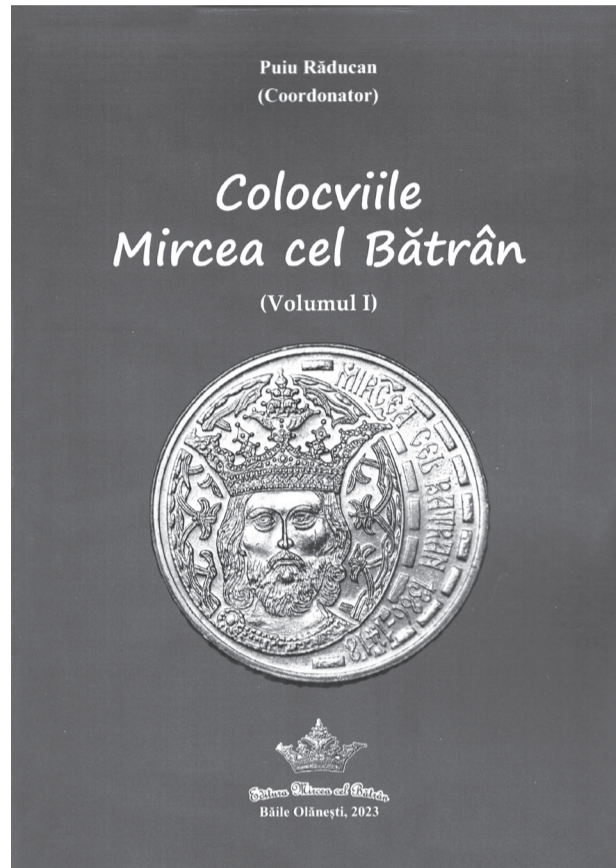
După cum se vede, spectrul tematic este destul de larg, de la cercetări de interes medical-savant, la subiecte cultural-literare, filologice, filosofice, istorice, jurnalistice, cu accent ilustrativ și concluzii binevenite.

Să fie un început bun pentru viitoare tomuri concentrate pe anumite domenii, tematici, genuri? Vom vedea dacă, dincolo de această diversitate de domenii, autorul își va menține formula, chiar dacă în cadrul acesteia va proceda, organizatoric, la secțiuni specifice (critică și istorie literară; studii, eseuri și publicistică; creație literară propriu-zisă – poezie, proză, teatru etc.). Interesant ar fi un volum dedicat, bunăoară, lui *Eminescu*, în care să regăsim condeie de azi, din țară și străinătate, dedicate poetului național pe care tăvălugul globalismului, în formele lui agresiv-nivelatoare, nu va reuși să-l pulverizeze tocmai pentru că în conștiința sa de om al pământului românesc și în opera sa de ideatice profunzimi se reflectă însăși universalitatea, însuși spiritul etern- și general-uman din existențialitatea pământească.

Oricum, „Colocviile Mircea cel Bătrân”, pornește acum la drum lung, chiar unul transfrontalier, către românii, nu numai contributory, mai apropiați sau mai îndepărtați de fruntarii, se dovedește dintru început un proiect multicultural ambițios, deopotrivă generos și ispititor în ceea ce nemții numesc „Atraktivität”. De unde interesul mai larg și audiența pe măsură a mirabilei întreprinderi inițiate de coordonatorul și editorul Gheorghe Răducan ... Să-i urăm și noi un „Bun venit!” colocvial acestui op inaugural având pe copertă efigia eponimă a domnitorului „Mircea cel Bătrân, 1386-1418”, care, desigur, își așteaptă „colindătorii” acolo, la Mănăstirea Cozia, unde își doarme somnul de veci sub candela nestinsă a bisericii strămoșești.

„Îmi este tare dragă Oltenia mea, cea sprijinită de mănăstirea Cozia, de coloana lui Brâncuși, de Cetatea Severinului și de Câmpia de la Rovine”, scria recent, într-un editorial, dl Puiu / Gheorghe Răducan. Încă o dovadă de iubire și dăruire, întru cauze nobile, a scriitorului fără preget, ubicuu, de mare alergătură și bătărnice, în ritmuri constante, până dincolo de frontiere, un sincer și fervent prieten al românilor dimprejurul României, despre care știm că deja are proiecte interesante. ■

Zenovie CĂRLUGEA
Tg.-Jiu, 17 ianuarie 2024

– a trăi plener” (New York), **Anna-Nora Rotaru-Padimitriou** – „Incursiuni prin labirintul psihicului uman – universul viselor...” (Grecia), **Mariana Stratulat** – „Teatrul – martorul păstrării conștiinței naționale” (Panciova, Voivodina, Serbia), la autohtoni specializați în varii domenii: **Mihaela Albu**, Craiova – „Activitatea jurnalistică a exilului românesc”; **Emil Antonie**, Țepești-Vâlcea – „Despre învățământul de ieri și de azi”; **Valeria Bîlț**, Tg.-Lăpuș – „Din aventura postmodernismului optzecist”; **Gheorghe Burnei**, București – „Eradicarea osteomielitei cronice”; **Zenovie Cărlugea**, Tg.-Jiu – „Eveniment editorial - o recuperare literară relevantă: Pompiliu Marcea, romanul *Pacient în Galapagos*”; **Pompiliu Comșa**, Galați – „Din filosofia nimicului”; **Florian Copcea**, Drobeta Turnu-Severin – „Credința ortodoxă din Țara Românească în secolele XI-XIV”; **Pompiliu Crăciunescu**, Timișoara – „Un dialog transtemporal: Nichita Stănescu – Pârvan – Eminescu”; **Răzvan Ducan**, Târnăveni – „Căci «iubirea de moșie e un zid...» în aeternum”; **Grig Gociu**, Drobeta Turnu-Severin – „Haine vechi”; **Ioan Șt. Lazăr**, Râmnicu-Vâlcea – „Mircea cel Mare și portretul său votiv de la mănăstirea Cozia”; **Miron Manega**, București – „Paradigma cobzei – Tariful lui Orfeu”; **Tudor Nedelcea**, Craiova – „Chestiunea Dunării – chestiune europeană (în concepția lui Eminescu)”; acad. **Gheorghe Păun**, Curtea de Argeș – „Urmuz”; **Ovidiu Pecican**, Cluj-Napoca – „Despre începutul Letopisetului Cantacuzinesc”; **Valentina Gabriela Popescu**, Rm.-Vâlcea – „O perspectivă istorică asupra terapiei cu ozon”; **Ion Predescu**, Rm.-Vâlcea – „Oltenia de sub munte, sacrificialitate și zile, cu zile...”; **Gheorghe Răducan**, Rm. Vâlcea – „Țepești, nume de legendă”; **Victor Rusu**, Drobeta Turnu-Severin – „Mircea cel Bătrân. Proiect de statuie lirică”; **Anca Sârghie**, Sibiu – „Prietenia creatoare dintre Radu Stanca și Ștefan Augustin Doinaș”; **Dan Șalapa**, Drobeta Turnu-Severin – „Istorie, etnografie, genealogie”.

Timpul în dulcele stil clasic

GEORGE BĂICOIANU, CĂLĂTOR PRIN ALTE TIMPURI

- poezii, ed. Beta, Bucuresti, 2023 -

Noua ordine a lumii, cu care putem fi sau nu de acord, presupune totuși niște schimbări radicale în chiar esența spiritului uman, inclusiv un alt mod de exprimare a iubirii. Nu vom trăi altfel dacă nu vom iubi altfel, dacă nu ne vom revărsa sentimentele în poezie, în artă, încercând să de-cibernetizăm viața, măcar parțial. Modificarea distincțiilor umanității include și confruntarea principiilor morale, și liberalizarea celor existențiale, includerea lor într-un mod de viață nou. Într-un cuvânt, ne confruntăm cu Timpul și încercăm să-l îmblânzim cu poezie.

Este ceea ce a înțeles și d. George Băicoianu (n. la 09.04. 1961), poet „sudist” (din Teleorman), care a încercat să pună în acord formația sa financiar- inginerescă cu literatura, și iată că a reușit. Volumul de față a fost publicat ca premiu al revistei *Arena literară* la concursul național „Radu Cârneli”, dar aceasta nu este singura distincție literară: după ce a debutat în 1982 în reviste precum *Ramuri*, *Luceafărul*, *Familia*, *Amfiteatru*, *Caligraf*, *Argeș*, *Neuma* etc., a participat la concursuri și festivaluri de poezie și în 2018 a fost laureat al Festivalului Internațional de Literatură „Tudor Arghezi” unde a obținut premiul al III-lea, precum și premiul revistei *Argeș* din Pitești.

„Călător prin alte timpuri” este un volum scris în vers clasic, cu tematică diversă – de la pastel, la poeme de dragoste – sau evocări ale timpului care trece, totul scris cu o sensibilitate deosebită. Astfel, tema înălțării spirituale este deosebit de prezentă, unori fie și numai printr-o aluzie: *M-am visat azi-noapte înger, / Dar având un trup de humă, /... / M-am visat azi-noapte înger, / Dar având un trup de*

spice /... / („Ochi de icoană”). Copilăria apare sub nenumărate forme – mama, satul, bunicii, iarna – și versurile sunt melancolice amintind, ca atmosferă, de clasicul Coșbuc: ...Când ninge-n copilărie / Și veneam pe înserat, / Luna răsărea întâi / În strachina cu păsat /... / („Iernile copilăriei”).

Poetul încearcă să înțeleagă trecerea timpului într-un fel personal, îmbinând elemente ale acestei categorii filosofice cu activități esențiale din viața satului: *Ai frământat lumina cu o maia de stele /... / În nopți târzii rupeai din întuneric / Și-l frământai cu pasul tremurând, /... / Sub țestul tău se rumeneau colaci / Când îngerii veneau spre colț de vatră / Azi vatra șade sub maia de stele, /... / („Frământarea timpurilor”).* În aceeași notă tematică se înscriu și poemele dedicate anotimpurilor, adevărate pasteluri moderne, cum sunt „Aprilie”, „August”, „Mai”, „Martie”, „Octombrie”, „Noiembrie”, versuri sensibile, în care petrecerea lunilor se reflectă în schimbările de peisaj.

Într-un mod original poetul evocă dragostea – melancolic, ca o amintire dragă, uneori încărcată de sensul maternității: *Mă regăsesc mereu în ochii tăi / Când aripa de înger se zbate să-i cuprindă, / Ca să-i adoarme lângă vechea lampă, / Cu mâna alăptând tot timpul din oglindă.* („Timpul din oglindă”). Sau sentimentul iubirii vine împreună cu acela al credinței, ca în poemul „Cheia”: *M-ai închis în ochii tăi / Cu o cheie de cleștar, / Pe care o ții ascunsă, / Să n-o pot zări măcar, /... / M-ai închis după icoana / Din cuvânt încă nespus, / Cu o cheie, ca o cruce, / Dintr-o geană de apus.*

Remarcabilă este și poezia dedicată lui Moromete: *Moromete a murit sub vremuri, / Dar a lăsat*

cuvinte să-i poarte adierea, / Pe frunza care vine, an de an, / Tot în salcâmul unde doarme foncierea, / Morometea murit sub vremuri, / Dar se-ntoarce noaptea pe-o cărare, / Să ne-aprindă lângă gardul lui / Spre nemurire, câte-o lumânare. („Lumânarea lui Moromete”).

Deși d. George Băicoianu a debutat editorial în 2019, la 58 de ani, cu volumul „Maxinne” publicat la editura Neuma și premiat de revista *Caligraf* cu premiul pentru debut editorial, a reușit să se maturizeze stilistic în acești 5 ani, într-o manieră surprinzătoare. Sau poate a scris încă din tinerețe, și abia acum a reușit să publice în volum. Presupunerea are la bază faptul că a fost prezent în reviste de literatură și la concursuri și festivaluri de multă vreme, iar în 2022 s-a produs recunoașterea: a obținut premiul al III-lea la Concursul Internațional de Creație literară din cadrul Festivalului de Arte organizat la Câmpina. În același an apare și volumul de poeme *Ieri, adineauri, cândva* (editura PIM, Iași).

Apare cu poezii în mai multe Antologii, și în 2023 participă la Concursul „Iarna de la fereastra mea” organizat de Asociația cultural-științifică „Pleiadis” din Iași unde primește Premiul și Trofeul de Excelență. Este același an în care primește Premiul special „Nicolae Labiș” la concursul național de poezie „Radu Cârneli” organizat de revista *Arena literară*.

Cu volumul de față putem spune că autorul și-a cizelat stilul și a ajuns la formule poetice de apreciazabilă densitate, ceea ce ne face să așteptăm o evoluție pozitivă a scrisului său. ■

Opresiunea anotimpurilor și dualitatea discursului erotic

EUGENIA DUȚĂ, UMBRE ÎN TIMP

Ed. Fast Editing, București, 2020

Autoarea evoluează, în desfășurarea celor 150 de poeme – dacă am numărat bine! – spre o mai intensă concentrare și o epurare a discursului de prea multe vocabule, fără să se teamă de riscurile ermetizării, câștigând chiar o mai mare putere de sugestie.

Fără să scrie o poezie explicit religioasă, d.na Eugenia Duță folosește din plin elemente sacerdotale, atmosfera și decorativul unei revelații interioare. Autoarea a asimilat experiența poeziei moderne de diverse exprimări și formule, pe un fond de detașare, realizând o sinteză originală cu o puternică amprentă identitară.

Deși aspectul formal e mai degrabă inovator, fondul poematice rămâne la o clasicitate structurantă susținut de conotații morale și/sau gravitate sapiențială. Poezia potențează o confesiune meditativă care uneori devine spovedanie religioasă și de aceea, păstrând forța credinței, universul depresiv, chiar dușmănos pe alocuri, se luminează.

Forța de concentrare și de eliminare a unor excesive expresive se realizează prin renunțarea la mișcare, la acțiune, ca în acest text în care nu există niciun element verbal: *Neclintirea orelor, / Nălucă plutitoare, / În amiezile fierbinți, / De la Malu... / Fâșii orbitoare / De lumină solară, / Emanațiile verii / De la Malu... / Seceta învăluitoare, / Sfâșiind pământul, / Însetat de nevenita ploaie, / La Malu... (Tablou de arșiță).* La fel evoluează și poemul următor, și toate cele în versuri libere, dar în orice caz opțiunea pentru forma clasică rămâne prin tipologia meditației, a provocărilor și a eflorescenței sapiențiale.

Erotica d.nei Eugenia Duță este interesantă și complexă prin schimbarea registrelor discursive, de exemplu un Eu poetic vorbește în numele cuplului: *... Imaginile-amestecate / Ce trec în ritmuri obsedante / Se-ntorc, se-nvălășesc grămadă / și pier, apoi revin de-odată / Mă-ntunecă și mă destramă / Mă lasă obosită, derutată, / Din „visul blond” când te-ai trezit / Și-afară, înspre lume ai privit / (...) / (Amintiri).*

Cuplul de îndrăgostiți generează și particularizează nu numai un univers specific, dar și o polariza-

re, o dualitate a discursului erotic, ceea ce reprezintă o exprimare inedită în poezia de dragoste. Aceasta, ca realitate textuală, începe cu iubirea, sentiment care rămâne motivul fundamental și în epoca noastră post-milenaristă și post-apocaliptică pe care o traversăm, când și actul liric a suferit modificări, atât la receptare cât și la elaborare.

Poemele au o tonalitate și o semnificație unice, încât îmi pot închipui întregul volum ca un text uriaș și poem singular, ca într-un fel de epopee a cuplului care este ținut la suprafața oceanului de către cuvinte. De altfel, marea ca element de referință a sentimentelor, este o prezență în ambele registre: când liniștită, colorată și zămbitoare, când agitată, turbulentă, răzbunătoare. Cuplul adamic rățește pe un țărm pustiu și se oprește într-un colț de pădure sau într-o biserică părăsită. Iluziile interiorizate și nefericirile reprimite se topesc în lumina unui soare care domnește deasupra orizontului dar nu poate șterge zonele întunecate ale sufletului: maculare, trădare, neîncredere, deformare – toate alcătuiesc climatul depresiv, fără tragism explicit, dotat cu o subterană atracție spre lumină.

În poezia d.nei Eugenia Duță dragostea trece prin toate anotimpurile, metaforic vorbind. Primăvara, mai ales ultima primăvară, e o vreme a așteptării frustrante și a evadărilor peste ziduri imaginare: *Primăvara, cu colți ascuțiți, / Ne învăluie în ceața albastră / A unei țigări nefumate, lăsată parcă / Pe marginea unei scrumiere / Așezată de un necunoscut / La fereastra deschisă, prin care, / Odată cu fumul, intră / Un fluture cu cap de mort / Ziua s-a terminat, / E timpul să evadăm în / Lumea de vise singurate / În care ne petrecem nopțile solitare, (...) / Odaia-cetate crește în jurul nostru / Prelungindu-și zidurile imaginare / Peste sufletele tot mai obosite / De singurătatea zilelor, (...) / (Izolare).* Iarna începe cu luna nașterii lui Iisus într-o lume vidată de umanitate, încărcată de solitudine și alienare, iar toamna, care are cele mai multe poeme, este rănită și deșartă, și nu face decât să trezească amintirea primăverii.

Nici iarna nu este mai luminoasă, ea fiind, dimpotrivă, marcată de valuri întunecate precum în poemul *Iarna singurătății noastre: Ce valuri triste mă străbat / Când timpul mă scufundă în adânc / Trecutul să-l desfac nu mă mai zbat / Dar nici nu-ncerc să redevin un prunc. / O umbră rece mă-nfioară / Când număr anii înapoi / Și umbre-ntunecate mă-mpresoară: / Cei vechi, ce au plecat de lângă noi (...)*

Este o utopie să crezi că putem trăi în afara Timpului, dar poeta îl personalizează ca pe un rău inevitabil, ca în poemul *Să nu ucideți timpul: ... Să nu ucideți Timpul / Ce-ncearcă să se-ascundă / Sub somnul greu de vise. / Se va trezi singur odată / Dar nu-l mai ucideți / În fiecă noapte ne-binecuvântată / Și-n fiecare răsărit / De morminte înroșit, (...) / Nu mai ucideți Timpul / N-are niciun rost / Credeți-mă, / Nu veți învinge.*

Din toate poeziile adunate în volum se poate sesiza coordonarea dintre unicitatea sentimentelor și diversitatea de exprimări poetice, din care se evidențiază iubirea, exprimată fie în natură, fie în societate, niciodată povestită, fiindcă poveștile se spun doar la gura sobei, iar dragostea este un vulcan – așadar, nu are nevoie de sobă...

D.na Eugenia Duță reușește să construiască un volum compact de poeme de dragoste care traversează toate stările erotice, cu zone de profunzime și nuanțe delicate. Desigur, s-ar putea spune că acum nu mai este la modă o asemenea confesiune sinceră, dar sentimentele adevărate iau mereu o traiectorie în răspăr cu conștiințele comune, se răzvrătesc și-și aleg o cale originală. Discursul său liric are o distincție și un rafinament de confesiune personalizată care se distanțează de haosul poetic de la începutul noului mileniu. Este un univers poetic „în nuce” și nu am nicio îndoială că el se va îmbogăți substanțial păstrându-și actuala arhitectură a semnificațiilor. ■

LUCIANN GRUIA - cronici

CORINA LIGIA PĂTRAȘCU – *Am doruri prea adânci*

(Ed. Astralis, 2018)

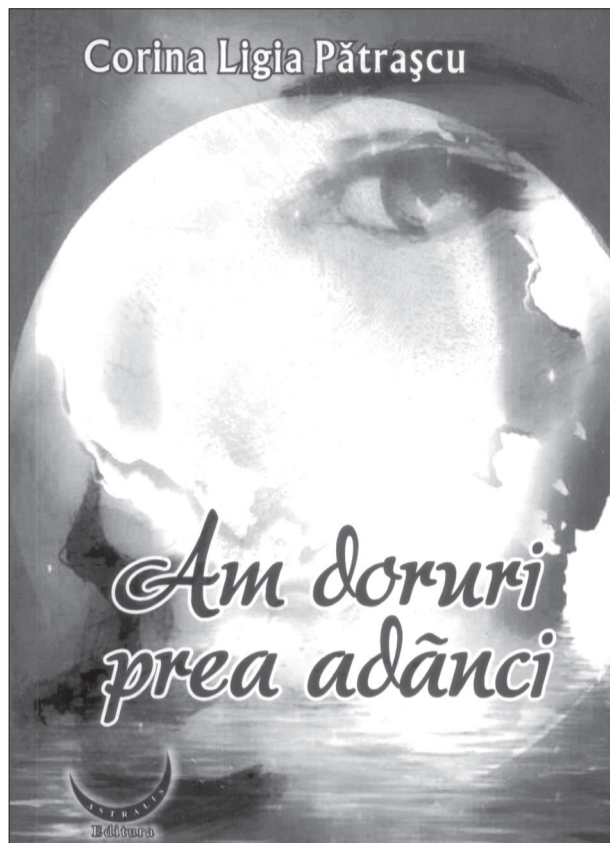
Corina Ligia Pătrașcu scrie o poezie modernă. Parcimonie figurilor de stil atestă că avem de-a face cu o poezie gnostică. Exemplificăm cu o metaforă rară: „pe chipul meu/ mătasea privirii tale...” (*Cântec de vară*) și un oximoron construit pe sintagma răs-plânsu: *Răsfrângere*: „Ieri/ am văzut/ sufletul/ plânga/ într-o oglindă/ l-am întrebat/ de ce plângi?/ mi-a răspuns:/ dacă ai vedea/ ce văd eu,/ ai plânge și tu// azi/ am văzut/ sufletul/ cum râdea/ în oglindă/ am întrebat/ ce e de răs/ a răspuns:/ dacă ai vedea/ ce văd eu,/ ai râde și tu.”

Scrisoarea către înger înalță trăirile în transcendent: „cere-i lui Dumnezeu/ să mă ierte, acope-ră-mă/ când sunt vrednică/ de milă, dă-mi aripi/ du-mă la cer (de tot)/ în frumusețea lui,/ leagă-mă pe curcubeu/ știi cât îmi place...” (*Conviețuire cu tine – (Scrisoare către Îngerul meu)*)

Stilul Corinei Ligia Pătrașcu este dens și lapidar. Stau mărturie terținele gen haiku:

„În suflet dorul/ s-a așezat și arde/ tăcut, de-aseară.” (*Dorul*)

„Am numai dorul,/ să mă sfășie noaptea/ cu vaietul său...” (*Numai dorul*)

„Un murmur ascuns/ în brațele nopții dorm/ brațele mele.” (Îmbrățișare)

Un frumos poem este dedicat sculptorului Constantin Brâncuși: „În brațe strângi,/ ca pe-o icoană sfântă,/ catapeteasma cerului// cu ochi de vultur,/ treci poarta raiului/ la Cina cea de taină/ urci senin, cu pământul/ în brațele Domnului,/ pasărea măiastră cântă/ doine în veșmânt de mei” (*Misiune*).

Există două feluri de poezie de dragoste: una a neîmplinirii, de unde tensiunea, dramatismul și melancolia și una a împlinirii de unde armonia cu natura sau chiar cu universul întreg. La Corina Ligia Pătrașcu le întâlnim pe amândouă: neîmplinirea - „Din pieptul iernii, vântul/ a urlat învinețindu-se/ pentru că nu te-am iubit,/ m-a prefăcut/ într-o floare de colț,/ pe un vârf de stâncă.” (*Pedeapsă*); împlinirea - „te voi iubi veșnic, declarai,/ când genele ștergeau coapsei/ dulceața, mă prindeai cu voluptate// în clipa aceea, mă-nterbam/ ce voi face, cu atâta fericire?” (*Noapte extatică*)

Poezia Corinei Ligia Pătrașcu este meditativă și profundă: Am doruri prea adânci” mărturisește poeta, și-o dovedește cu prezentul volum de versuri.

Maria Sturdza Clopotaru - POARTA LIRICĂ

Deși s-a născut la 7 august 1961, în satul Boldești, județul Iași, **Maria Sturdza Clopotaru** a debutat cu volumul de versuri *Poarta lirică* (Editura Destine), abia în anul 2013, adică la 52 de ani, în Brașov. Volumul de debut îl comentăm în continuare. Desigur, autoarea a publicat versuri în reviste, unele de prestigiu (*Astra*, *Dealul melcilor* și *Gazeta de Transilvania* – suplimentul literar *Foaie pentru minte, inimă* și literatură din Brașov) cu mult timp înaintea debutului editorial. În general debutanții întârziati sunt perfecționisti și nici autoarea nu face excepție. Ea scrie o poezie îndeobște cu ritm și rimă, în general de factură tradiționalistă, dedicată părinților, familiei, unor poeți și scriitori mai mult sau mai puțin importanți, patriei și limbii române, divinității. În general, versurile sunt de factură tradiționalistă, cu unele stângăcii de versificație (rime facile, metrica imperfectă, inserții discursive). În poeziile de dragoste neîmpărtășită, poeta se dovedește romantic-sentimentală.

Dar aspectul specific al poeziei Maria Sturdza Clopotaru constă în esoterismul ușor transparent, de bună calitate, asupra căruia ne vom opri în continuare. Autoarea, autodidactă meritorie, se dovedește a fi o profundă cunoscătoare a creștinismului esoteric și a doctrinelor indiene privind nemurirea sufletului, metempsihoza și teoria chakrelor. Lumea aceasta, a esențelor din spatele aparenței (vălul Mayei) este energetic, substratul fiind lumina divină: „Închide ochii tată!/ al Mayei vâl străpungi,/ coboară două trepte/ în centrul tău s-ajungi...” (*Fereastră în inimă – Iuliei Hașdeu*).

În multe versuri întâlnim acea transparență luminoasă de care vorbește părintele Stăniloae, și pe care o denuște *lumen*. În lumea divină, sufletul este nemuritor. Universul energetic-informațional este structurat pe anumite frecvențe, de către *Ierarhiile superioare*. Evoluția sufletului, emanație a luminii divine armonioase, constă în urcarea treptelor de frecvență până la cele mai înalte (subtile). Sacralitatea se manifestă ca iubire. Poezia *Veghe* depune mărturie acestei concepții: „În armonia/ muzicii sferelor,/ contempla lăuntric/ sanctuarul vieții eterne, // În misiune de veghe/ sunt paznicul/ întreitii lucrării,/ din Constelația Adevărului, // (...) // Numai în

liniștea iubirii/ din templul tău/ sălășluiește pentru totdeauna/ Spiritul sacru...// În mantia luminoasă,/ prin rogvaive fire,/ vom călători atrași/ de Ierarhiile superioare...// În alchimia divinului,/ vei redobândi/ propriile-ți aripi./ păstrate în oceanul creației...// Prin imagini fulger/ vei cunoaște limbajul angelic/ al evoluției/ saturniene, solare, lunare...// (...) Ca Fiu al Luminii/ trăind neconținut/ în comuniune cu noi,/ să poți respira Legea Întregului...// (...) // Cu spiritul în uniune/ cu Tatăl Ceresc,/ corpul cu Mama Pământescă/ și inima în armonie cu frații...// Vei experimenta,/ în splendoarea Grației divine,/ desavârșirea/ marelui Mister!”

Dragostea sublimă se atinge când Șarpele energetic – Kundalini (Adi Shakti – aspectul mamei primordiale din noi) cuprinde șira spinării, extazul fiind atât carnal, cât mai ales metafizic: „În ochii blânzi de căprioară/ Lumina Kundalini strălucea,” (*Dhyana – fetița cu saree albastru*).

Inspirația, se pare, că vine ca anamneză a stării de contopire cu divinitatea, dinainte de naștere: „Călătorește-n inimă prin stele,/ Muzica sferelor să-ți fie/ Reamintire a Sinelui Divin,/ Liantul creator din poezie”. (*Emmanuel – cuvântul viu – lui Adrian Scheul*).

Moartea reprezintă o eliberare a sufletului captiv în trupul efemer și reintegrarea în Marele Tot energetic-informațional și divin pe care încătușat carnal nu-l putea sesiza: „Când voi scăpa de supărare,/ De numeroase încercări,/ Acolo sus, în cerul mare/ Mă vor absorbe alte zări...// Voi fi o geană de lumină,/ De trup și gând eliberat,/ Acolo sus, să fiu lumină/ Întotdeauna m-am visat...// Lărgiște Doamne, Calea strămtă,/ Cu toții să putem urca,/ Acolo sus, unde se cântă/ Doar imnuri sacre-n cinstea Ta!” (*Acolo sus...*).

Lumea, în ansamblul ei este armonie și trăirea ei plenară dă sufletului starea de har, grație, împlinire, simțindu-se parte integrantă a unității cosmice.

Poezia își exprimă încrederea în a doua venire a lui Iisus când lumea veșnică a dreptății și a credinței adevărate se va instaura definitiv pe Pământ: „Metamorfoza prin pământ spre cer/ Va triumfa în lupta cea finală,/ Christosu-n toți învingător,/ Va

străluci prin Crucea lui Solară...// Petalele de trandafir însuflețiți/ În ploaie de iubire vor cădea.../ Neom reîntoarce toți ACASĂ/ În Marea Veșnicie ce-o urma!” (*Buna vestire, 1994*).

Poezia lucidă este conștientă că toate au fost spuse: „Știu, toate s-au spus înaintea mea,/ În imnuri, poeme au vibrat mereu,/ Da-n simfonia vieții ce mă inspira,/ Le-am reorganizat în felul meu...//” (*Puntea de lumină*). Crezul ei artistic seamănă cu cel argehian: „Am sublimat, durerea dată/ Și suferința omului de rând,/ Și-am ridicat-o-n rang de artă/ Cu lira-n piept mereu vibrând...// De când lumina-și face loc prin mine/ În pacea inimii mă regăsesc,/ Contemplu cupa grației divine/ Sorbindu-i elixirul reînnoiesc!” (*Ars poetica*).

Ce ar mai putea scrie? Poezia esoterică, sub latura imnică poate ajunge la înălțimi nebănuite. Spre acest ideal trebuie să tindă Maria Sturdza Clopotaru în viitor. Încercarea este foarte pretențioasă, aștept cu interes ca poeta să obțină pe acest drum, realizări importante.

Cartea se bucură de prefața amplă și pertinentă, semnată de Victor Gh. Stan. Este un volum special, incitant pentru toate categoriile de cititori. Îl recomand. ■

NELU BARBU – IPOSTAZELE UNIRII ÎN LITERATURA ROMÂNĂ

Recenta carte publicată de profesorul Nelu Barbu - *Ipostazele Unirii în literatura română* (Editura Hoffman, 2023) este incitantă. Ea nu își propune să evidențieze actele care au confinat cele două Uniri ci să menționeze efectele acestora în literatură, pornind din cele mai vechi timpuri. Titlurile capitolelor sunt semnificative și merită enumerate: I. Recuperarea critică a unui arhetip, II. Epoca veche. Perioada de ev mediu întârziat, III. Epoca pașoptistă. Epoca Unirii, IV. Epoca Domnitorului Carol I, V. România Centenar, VI. Drumurile Unirii, și VII. Ecourile Unirii în literatura română contemporană.

Nu ne propunem să analizăm fiecare capitol în parte ci să punctăm momentele esențiale ale reflectării Unirilor în literatura română.

Momentele istorice care au condus spre marea Unire din 1 Decembrie 1918 se cunosc dar trebuie rememorate succint: unirea triburilor geto-daco-trace sub conducerea lui Burebista, constituirea statului dac sub conducerea lui Decebal, creștinarea românilor de către Sfântul Andrei, luptele domnitorilor români pentru apărarea integrității teritoriale, revoluțiile de la 1821 (Tudor Vladimirescu) și 1848, Unirea Țării Românești cu Moldova (24 Ianuarie 1859) sub Alexandru Ioan Cuza, Războiul pentru independența României sub Carol I (1877-1878) și marea Unire a României cu Transilvania (1 Decembrie 1918) – precedată de Unirea cu Basarabia (27 Martie 1918) și Bucovina (27 Noiembrie 1918), după Primul Război Mondial.

Rămâne să menționăm câteva momente din reflectarea acestor momente istorice în literatura noastră, întrucât: „Ideea de unire, de unitate de teritoriu, de limbă, de neam și de credință, de religie apare încă de la strămoșii noștri traco-geto-daci și se continuă ca un fir roșu până n zilele noastre.” (subliniază Nelu Barbu).

Din scrierile lui Plutarch aflăm că prin anul 306 î.e.n. Lisimah, fost general al lui Alexandru Macedon, ajunge prizonierul lui Dromihete, regele geților. Acesta îl va elibera în schimbul cetăților pierdute. Despre diplomația și ospitalitatea lui Dromihete au scris cronicarii, iluministi Școlii Ardelene și mai recent: Camil Petrescu – *Comoara regelui Dromichet*.

Ideea de unire a neamului nostru apare când Europa abia se forma. Despre expansiunea getică din anul 1000 î.e.n. a scris Vasile Pârvan în *Getica*.

Specificul sufletului poporului român a fost surprins în mitologia sa, în capodoperele: Miorița, Meșterul Manole, Zburătorul, Traian și Dochia etc.

„Literatura religioasă în limba română, secolele al XVI – XVII-lea sau literatura de ev mediu întârziat au avut un rol fundamental în lanțul continuității conceptului de unire la români.” (Afirmă autorul).

Scrisoarea lui Neașu din Câmpulung către Hans Benker, judele Brașovului (1521) stau mărturie că se scria în limba română mult înainte de această dată. S-a vorbit limba geto-dacă în paralel cu latina până la invazia slavă din secolul VII e.n. (602).

În biserici se foloseau limbile; greacă, latină și slavonă, dar preoții, la sfârșitul slujbelor le traduceau și pe înțelesul localnicilor. În 1643 Varlaam tipărește în Moldova – *Carte românească de învățătură*; în 1673, mitropolitul Moldovei Dosoftei publică *Psaltirea în versuri*.

Noul Testament de la Alba-Iulia (1648) editat de mitropolitul Simon Ștefan, nuanțează ideea de unire: „cuvintele trebuie să fie ca banii... numai acelea sunt bune carele le înțeleg toți.”

Cronicarii: Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce încep să șlefuiască limba română, pregătind apariția lui Eminescu.

În Muntenia apar: Învățăturile lui Neogoe Basarab către fiul său Teodosie; Antim Ivireanul – *Didahile*; Șerban Cantacuzino – *Istoria Țării Românești*.

Dimitrie Cantemir (1673 – 1723) a fost comparat de George Călinescu cu Lorentzo de Medici.

În Transilvania Nicolaus Olahus – scrie *Ungaria*, - în care subliniază originea latină a românilor, ca și iluministi Școlii Ardelene: Samuil Micu – *Istoria și lucrurile și întâmplările românilor*, Gheorghe Șincai – *Hronica românilor și a mai multor neamuri*, Petru Maior – *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, Ion Budai Deleanu - Țiganiada.

La *Unio Trium Nationum* (1437) memorandiștii răspund cu *Supplex Libellus Valachorum Transsilvanie* (1791).

Printre scriitorii premergători Unirii de la 1859, Nelu Barbu amintește pe: poetul și dramaturgul Gheorghe Tăutu – în revstele: „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, „Reforma” și „Familia”; Alexandru Sihleanu – volumul *Armonii intime*, 1857; George Sion, Alexandru Odobescu, Nicolae Filimon.

Scriitorii pașoptiști sunt pregătiți de revista „Dacia literară” (1840) condusă de Mihail Kogălniceanu. Ei vor deveni scriitorii Unirii din 24 Ianuarie 1859.

Deși nu era înscrisă în programul Revoluției de la 1848, Unirea era pe buzele tuturor. Era însă deja în Programul revistei „Dacia literară” (1840). Sub influența acestei reviste, alte publicații manifestă pentru unire: „Pruncul român”, „Românul”, „Dâmbovița”, „Steaua Dunării” (în care, sub pana lui Mihail Kogălniceanu, sunt combătuți antiunioniștii), Vasile Alecsandri, înflăcărat unionist, scrie *Hora Unirii* dedicată acestui eveniment mareț.

Între anii 1876 -1883, Mihai Eminescu dedică texte importante despre guvernarea lui Cuza, în „Curierul de Iași” și „Timpul”.

Alți scriitori care s-au afirmat în epocă, au fost: George Crețeanu, Dimitrie Bolintineanu, Cezar Bolliac, Gerge Barozzi, C. D. Aricescu ș.a.

Emil Cioran a sesizat importanța lui Eminescu ca poet național. (vezi și Nelu Barbu – *Mihai Eminescu – o revelație* în revista „Semn”, nr. 23/martie 2016, Râmnicu Vâlcea).

„O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867 de Titu Maiorescu, a pus bazele criteriului estetic.” (menționează Nelu Barbu) Acest lucru a sprijinit evoluția *Junimii*, în care s-au afirmat marii noștri clasici: Eminescu, Creangă, Slaviic, Caragiale etc.

Epoca 1866 – 1914 este dominată de personalitatea lui Titu Maiorescu, școlit la Viena, Berlin și Paris (filosofie). El preia paradigma Unirii de la: Ion Heliade Rădulescu, Mihail Kogălniceanu (programul „Daciei literare” – 1840), scriitorii pașoptiști (1830 – 1866), junimiștii (1863) și își susține părerea în revista „Covorbiri literare” (1867).

Se are în vedere promovarea literaturii originale, pe teme autohtone și evitarea traducerilor.

Titu Maiorescu lansează câteva concepții importante: potrivirea formei cu fondul; promovarea spiritului critic pentru combaterea formei goale, plasarea criticii în contextul adevărului.

Critica de direcție promovată de Mihail Kogălniceanu a fost statutată de Titu Maiorescu. Acestei direcții i se supun: Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Mihai Eminescu, Panait Cerna, Ioan Slavici, Xenopol, I. Al. Brătescu – Voinești, Popovici – Bănățeanul ș.a.

Perioada 1866-1918 este fertilă pentru literatura unionistă: acum Creangă

scrie: *Moș Ion Roată și Unirea și Moș Ion Roată și Cuza Vodă*.

Războiul de independență 1877-1878 imortalizat de Vasile Alecsandri – ciclul Ostașii noștri (*Sergentul, Eroii de la Plevna, Penes Curcanul*) și George Coșbuc – volumul *Cântece de vitejie (Dorobanțul, O scrisoare de la Muselim Selo, Trei doamne și toți trei)*.

După Unirea Principatelor Moldova și Țara Românească (24 Ianuarie 1859), în 1862 ni s-au recunoscut de către Marile Puteri toate drepturile decurgând din acesta.

Marea luptă pentru păstrarea identității naționale de la Unirea din 1859 și până la Marea Unire din 1918 s-a dus în Transilvania. Romanele *Ion și Pădurea spânzuraților* de Liviu Rebreanu stau mărturie.

Declarația Dietei de la Sibiu (1863) a reprezentat prima scânteie a redeşptării naționale.

Sub conducerea mitropolitului Andrei Șaguna, Biserica ortodoxă română din Ardeal se desparte de cea sârbească. Urmează reorganizarea acesteia pe temeiul Bisericii unite și revitalizarea învățământului în limba română.

Intellectualii ardeleni se grupează în jurul revistei „Tribuna” condusă de Ioan Slavici.

Memorandiștii din 1982 sunt condamnați la 31 de ani de închisoare de către administrația sovină maghiară.

Scriitorii români: George Coșbuc, Octavian Goga, Lucian Blaga ș.a. luptăcu arma cuvântului pentru idealurile ardelenilor.

Intellectualii români din Regat înființează *Liga culturală* pentru a populariza doleanțele românilor în marile centre europene.

Nicolae Iorga înființează revista „Semănătorul” cu specific românesc.

În perioada interbelică, scriitorii importanți au scris despre Războiul I mondial și despre Unire: Liviu Rebreanu – *Pădurea spânzuraților*, Cezar Petrescu – *Întunecare*, Camil Petrescu – *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, George Călinescu – *Enigma Otiliei*, Mihail Diaconescu – *Rmanul unirii*.

Alți scriitorii importanți s-au raliat proiectelor de emancipare a țării: Octavian Goga, Victor Eftimiu, Vasile Voiculescu, Valile Militaru, Lucian Blaga. În dramaturgie: Mihail Sorbul – *Dezertorul*, *Patima roșie* și Nicolae Iorga – *Mihai Viteazul*.

Ion Agârbiceanu elogiază pe domnitorul Alexandru Ioan Cuza – *Figuri istorice românești în cântecul popular al Românilor* (1915).

Epoca modernistă 1919-1944 este dominată de personalitatea lui Eugen Lovinescu, editorul revistei „Sburătorul” (1919).

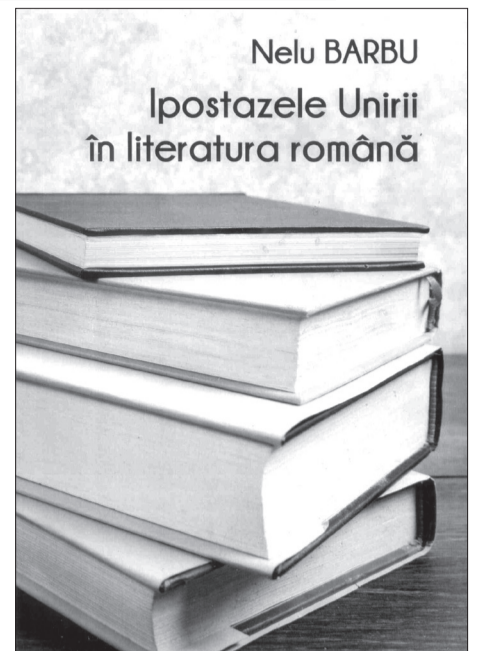
În ziarul „Făclia” din 11 iulie 2018, Academicianul Ioan Aurel Pop publică studiul: *Provocările istoriei ca știință și disciplină de învățământ la începutul mileniului trei*.

Christian Mocanu – *Miracolul Reîntregirii* (Editura Karta-Graphic, 2018) afirmă că procesul reîntregirii începe încă din 1913 prin alipirea Cadrilaterului.

Anul 1918 este determinant pentru înfăptuirea Marii Uniri. La 6 febr. 1918 basarabia își proclamă independența. Apoi la 27 martie 1918 are loc unirea Basarabiei cu România.

La 28 noiembrie 1918 în Parlamentul d ela Budapesta, Alexandru Vaida-Voivod citește o declarație în care norodul dorește întemeierea unui stat independent.

Ecourile Unirii de la Alba Iulia (1918) au tot mai mult impact istoric prin contribuțiile diplomaților: Nicolae Titulescu și Nicolae Filipescu. Sunt reprezentative editorialele din revistele: „Românul”

din Arad, „Zorii noi” (Râmnicul Vâlcea), „Dacia”.

Motivul unirii în literatura română a fost sugerat de George Achim și Dragoș Vrâncianu prin metafora „Drumurilor”. Fără „Drumul Cărții” unirea de limbă nu ar fi fost posibilă.

O carte de importanță excepțională pentru literatura și istoria românească o constituie *Cartea de aur a Unirii. Unirea în literatura română* în care sunt descrise epoca domnitorului Carol I (1866 – 1914) și perioada 1914 - 1919).

Nelu Barbu trece în revistă ecourile Unirii în literatura română contemporană așa cum a fost prezentată în paginile revistei bucureștene „Areba literară” (director Roșu Nicolae, redactor șef Aureliu Goci). În eseu *Unirea în literatura română. Preistoria* (nr. 7/ oct- dec 2017), Aureliu Gocisubliniază că ideea ancestrală de unire străbate veacurile ca un fir roșu, până în contemporaneitate. Un rol important îl are folclorul și apoi îl au scriitorii noștri clasici.

În editorialul *Unirea principatelor românești și proiectul de unificare a Europei* (nr.8/ ianuarie – martie 2018) criticul și istoricul literar AureliuGoci menționează că statul național Român modern s-a format înaintea Germaniei și Italiei. Din păcate, în urma Dictatelor d ela Viena, teritoriul țării noastre nu mai este ca cel din 1918.

La revistă „Arena literară” colaborează o pleiadă de scriitori remarcabili: Emil Lungeanu, Victoria Milescu, Nicolae Dan Fruntelată, Eliza Roha, Nicolae Țăranu, Nicolae Georgescu, Victor Atanasiu, Șerban Codrin, Gabriela Banu, Florentin Popescu, Dan Tipuriță, ș.a.

Ionel Necula publică un interesant și original eseu intitulat *Ideea statului de cultură românesc de la Eminescu la Eliade*.

În paginile revistei Arena literară, Virgil Ciucă publică poezia *Aduceți Basarabia acasă*.

Editorialul revistei nr. 10/iulie-sept 2018 – *Conștiința românească și spațiul identitar* (Aureliu Goci) este dedicat creațiilor lui: Mircea Eliade, Mihail Sebastian, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu, Emil Cioran, Ion Barbu.

*

Cartea Ipostazele Unirii în literatura română, semnată Nelu Barbu, reprezintă o sinteză remarcabilă care radiografiază modalitatea în care literatura noastră a eternizat momentele importante care au premers, au reliefat Unirile și au continuat în contemporaneitate. Despre acest ultim aspect se mai putea scrie o carte întreagă.

Volumul se adresează în primul rând elevilor și studenților constituind un ghid pentru cercetărilor lor.

Cartea se citește cu interes de toți care simt românește. ■

Lucian GRUIA

Prof. univ. dr. ILIE MOISE - UN ILLUSTRISIM MAGISTRU ÎN ETNOLOGIA ROMÂNEASCĂ

1 Cu prilejul împlinirii a 65 de ani de la înființarea Institutului de Cercetări Socio-Umane din Sibiu, a fost editată lucrarea „65 de ani de provocări istoriografice și culturale”, având coordonatori pe prof. univ. dr. Rudolf Gräf, directorul Institutului, și Andreea Buzaș-Neagoe (Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj Napoca, 2022, 296 p.). Activitatea Institutului privește – conform precizării dintr-o comunicare monografică a dr. cș. Vasile Ciobanu, - atât comunitatea științifică din zonă cât și istoria științei din România, îndeosebi în evoluția lingvisticii, istoriografiei și etnologiei. Studiile și volumele editate până acum sub egida Institutului tratează fenomenul istoriografic din România, istoria germanilor din România (este singurul de acest fel din România și din tot sud-estul Europei cu preocupări privind studierea limbii, culturii, tradițiilor și obiceiurilor minorității germane, reflectate într-o publicație de specialitate, fără întreruperi, timp de 62 de ani, din 1958 – „Forschungen zur Volk- und Landeskunde”), activitatea științifică în cadrul Academiei Române ș.a. O echină nu prea numeroasă de cercetători din domenii diferite (istorie, istoria literaturii și artei, lingvistică, etnologie, sociologie) fac să apară cunoscute perioade „de nișă” („Historia Urbana” din 1993, „Studii și comunicări de etnologie” din 1977, și două buletine informative (unul în limba română, altul în limba germană), toate fiind înscrise în baze de date internaționale.

La ceasul aniversar, au trimis mesaje acad. **Ioan Aurel-Pop**, președintele Academiei Române, acad. **Paul Niedermaier**, fost director al Institutului și președinte de onoare al Comisiei de Istorie a Orașelor din România, prof. univ. dr. **Ioan Bolovan** (membru corespondent al Academiei Române, directorul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca), prof. univ. dr. **Cornel Sigmirean** (director al Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gh. Șincai” din Târgu-Mureș), prof. univ. dr. **Ion Taloș** (Universitatea din Köln), prof. univ. dr. **Sorin Radu**, rectorul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu. Făcând o pertinentă prezentare a istoricului „Institutului de Cercetări Socio-Umane Sibiu la 65 de ani de la înființare” (în fapt: etapele organizatorice instituționale, direcțiile de cercetare, obiectivele și realizările, publicațiile periodice, manifestările științifice, baza materială etc.), dr. **Vasile Ciobanu**, cercetător științific angajat la ICSUS din 1971, aprecia: „Principalul merit al celor care au format colectivul de cercetători de-a lungul anilor este faptul că instituția a subzistat și s-a dezvoltat, în pofida schimbărilor de regim politic, păstrându-și autonomia, afirmându-se prin realizările sale în domeniile științelor umaniste și dobândindu-și caracteristici care i-au asigurat un loc aparte printre instituțiile de profil din țară, rezultatele obținute fiind cunoscute și apreciate și în alte țări.”

Din lucrarea amintită, menționăm, pe lângă studiul monografic amintit semnat de Vasile Ciobanu, alte trei lucrări de profil temeinice, semnate de **Sigrid Haldenwang** („Dicționarul graiurilor săsești din Transilvania” în decursul vremii), **Ilie Moise** („Studii și comunicări de etnologie” în contextul celor șase decenii și jumătate de cercetare etnologică instituționalizată la Sibiu) și **Andreea Buzaș** (Colecțiile de folclor ale Institutului de Cercetări Socio-Umane Sibiu – parte integrantă a celor mai importante arhive de specialitate din România).

Din cuprinsul lucrării fac parte și nu mai puțin de șapte „proiecte și teme de plan”, referitoare la biserica fortificată din Csnădie (Maria Crîngaci Țiplic & Ioan-Maria Țiplic), cetatea Orăștie (Zeno-Karl Pinter & Claudia Urduzia), rolul militar al sașilor în Transilvania medievală (Liviu Cîmpeanu), registrele de socoteli din secolul al XVI-lea ale Sibiului (Julia Derzsi), orașul Roman din 1848 (Dan Dumitru Iacob), situația epidemiilor reflectată în presa românească din Transilvania, 1867-1918 (Alexandru Nicolaescu), începuturile protecției patrimoniului arhitectural românesc: Emile-André Lecomte du Nouÿ (Anda-Lucia Spănu), literatura umoristică a scriitorului sas Schuster Dutz (Oana Nora Căpățână).

2 Dintre cercetătorii ICSU Sibiu, l-am cunoscut, cu prilejul mai multor ediții ale Festivalului Internațional de Poezie „Lucian Blaga” de la Sebeș-Alba, mai bine pe **prof. univ. dr. ILIE MOISE** (n. 13 februarie 1948, com. Cut, Alba), redactor-șef al revistei „Studii și comunicări de etnologie”, de la înființare

(1977, reluată în 1990) până azi, periodic al Asociației Folcloriștilor și Etnografilor din județul Sibiu. „Fiind una dintre puținele periodice de specialitate din țară cu apariție regulată, revista publică permanent o cronică cu evenimentele științifice legate de etnologie, devenind în perspectivă o utilă sursă de informații”, precizează în lucrarea amintită dr. cercet. științific Vasile Ciobanu. Din 2008, secretar de redacție este Andreea Buzaș, publicația fiind înscrisă în bazele de date internaționale CEEOL și INDEX COPERNICUS.

Sub coordonarea aceleiași Andreea Buzaș, sub egida Academiei Române și a Institutului de Cercetări Socio-Umane Sibiu, apare masiva lucrare „**STUDII DE ETNOLOGIE. În onorem prof. univ. dr. Ilie Moise**” (Editura Etnologică, București, 2018, 493 p.), volum tipărit cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Sibiu prin Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale „Cindrelul-Junii” Sibiu. Prin volumul omagial dedicat septuagenarului Ilie Moise, fosta studentă (și viitoarea colegă de etnologie la ICSU Sibiu) Andreea Buzaș evoca întâlnirea d-sale cu „primul curs de folclor românesc din prima săptămână de studii la Facultatea de Litere și Arte a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, disciplină la care primit „primul 10 din studenție, odată cu care au venit și motivația unei pregătiri continue, ideea unei lucrări de licență la folclor, și, mai apoi, pasiunea pentru fascinanta lume a culturii tradiționale”. (Profesorul Ilie Moise la aniversare).

Profesor „de vocație”, având totodată „vocația prieteniei”, etnolog din cei mai aplicați (aflam asta și din discuțiile noastre cu regretatul Gheorghe Pavelescu, tânărul cercetător cu două doctorate la Lucian Blaga), Ion Moise s-a dovedit în peste patru decenii de cercetare etno-folclorică autor a peste douăzeci de studii și cercetări privind tradiții din județele Alba și Hunedoara, contribuind la varii antologii și ediții, semnând prefețe la lucrări despre tradițiile românești și fiind prezent în volume colective apărute fie în țară fie în străinătate. Despre bogata sa activitate pe tărâmul etno-folcloristicii, inclusiv aceea de colecționar pasionat, au scris frumoase aprecieri colegi cercetători și remarcabili oameni de litere precum Paul Niedermaier, Nicolae Constantinescu, Mircea Braga, Ion Buzași, Silvia Macrea, Otilia Hedeșan, Maria Bozan, Ana Grama, Amalia Pavelescu, Gheorghe Deaconu, Ioan St. Lazăr, Valerie Deleanu, Rodica Raliade, Emilia Martin, Doina Blaga, Maria Barna. Toți aceștia au relevat colegialitatea caldă, prietenia nedeșmințită, vocația incontestabilă, umanismul cercetătorului „etnolog și antropolog modern”, pasiunea colecționarului de top, care a coordonat cercetări de teren în diferite zone geografice (Mărginimea Sibiului, Valea Târnavelor, Munții Apuseni, Valea Hârtibaciului, Țara Hațegului, Zona Orăștie, Valea Mureșului, Valea Jiului, Valea Sebeșului, în perioada 1993-2018).

În „Efigii sentimentale” (vol. I, 2008, 190 p., vol. II, 2018, 228 p.), dar și în cartea „La Cut, înapoi, pe filele culturii” (2021, 212 p.), dl Ilie Moise evoca anii începuturilor cu pasiunea pentru etno-folcloristică, apoi acei oameni „esențiali” din viața sa (de la familia și comunitatea sătească din Cutul natal, de la Ion Rahoveanu, poet, fost redactor la „Tribuna”, la consacrații universitari clujeni Dumitru Pop (conducătorul de doctorat) și Ion Șeulean, cunoscuți folcloriști, dr. jr. Ioan Brate, coordonatorul primelor cercetări privind realizarea unei monografii a Cutului, clujenii Ovidiu Bîrlea, Valer Butură, Nicolae Bot, apoi fabulosul Gheorghe Pavelescu, dr. Cornel Irimie, directorul Muzeului Brukenthal, prof. univ. dr. Mihai Pop de la Universitatea din București, creatorul școlii etnologice românești, profesorul universitar Nicolae Constantinescu, dar și Traian Herseni, Elena Secoșan, Boris Zderciuc, Paul Petrescu, rășinăreanul Corneliu Dragoman, I. Munteanu, Mircea Braga ș.a.), care i-au hotărât destinul de etnolog: „De la primele culegeri de folclor și debutul în presa vremii [1966]... și până în 2000, când mi s-a acordat premiul *Ethnos* pentru întreaga activitate, s-au perindat prin viața mea diferite persoane, personaje sau personalități care m-au stimulat ori influențat în opțiunile privind munca și proiectele de cercetare” Se cuvine precizat că dl Ilie Moise este, din martie 2000, titular, prin concurs, al postului de profesor de Folclor și Etnologie la Facultatea de Litere, Istorie și Jurnalism, din cadrul Universității „Lucian Blaga” Sibiu, unde, funcționa deja, cu normă de bază, din anul universitar 1991-1992, totodată urmașul regre-

tatului Gheorghe Pavelescu, cercetător de seamă al culturii și civilizației tradiționale, DHC al comunității academice sibiene. În figura lui Gheorghe Pavelescu, care ne-a acordat un interviu amplu despre Lucian Blaga și a colaborat la trimestrialul de cultură „Portal-MĂIASTRA” de la Tg.-Jiu, mai tânărul Ilie Moise vedea „intellectualul în accepțiunea cea mai complexă a cuvântului, cercetătorul bine informat, care ne-a asigurat, în anii '70, o legătură directă... cu lumea interbelică, cu acea generație de elită a României Mari – din care făceau parte Lucian Blaga, Mircea Eliade, Simion Mehedinți, Dimitrie Gusti sau Romulus Vuia – și magistrul la care alergam ori de câte ori ne împotmoleam la redactarea unei lucrări... să ne deslușească orice lucru pe care nu-l înțelegeam...; întâlnirea cu Profesorul Pavelescu rămâne una esențială, cu un rol aparte în evoluția mea ca om și cercetător” (*Efigii I*, p. 83).

Grație unor varii preocupări pe teren didactic, jurnalistice, editorial, muzeistic, dl Ilie Moise ilustrează în cultura sibiiană și, desigur, națională, tipul unui savant apropiat de oameni și deplin dedicat fenomenelor culturale studiate, imbinând în mod fericit cercetarea etno-folclorică propriu-zisă vizând Transilvania, Oltenia și Banatul, cu profesoratul universitar la Sibiu și Alba Iulia unde a susținut veritabile cursuri de etnologie (*Demografie istorică, Etno-arheologie, Bazele etnografiei, Etnologie, Antropologie culturală, Arta populară românească și a minorităților, Folclor literar românesc*, 1991-2013), la care se adaugă truda vocațională a colecționarului (deține peste 2000 de obiecte specifice lumii românești tradiționale, donând casa părintească de la Cut („Casa apicultorului”) Muzeului Național al Satului „Dimitrie Gusti” din București, cu întreg inventarul de interior și exterior, de ogradă: „prin transferul acesteia în Muzeul Satului din București, am așezat localitatea și zona Secașului Mare pe harta culturii și a patrimoniului cultural național” (*Casa Cut*, 2013, p. 61).

„Pe scurt – scrie Andreea Buzaș în evocarea „În onorem prof. univ. dr. ILIE MOISE” (65 de ani de provocări istoriografice și culturale, pp. 19-20) – dacă ar fi să ne gândim doar la demersurile științifice întreprinse de cercetătorul Ilie Moise în cei aproape 35 de ani de activitate în cadrul sectorului de etnologie al Institutului sibiian, acestea s-au concretizat în zeci de cărți publicate în edituri de prestigiu, în organizarea unei *archive de folclor* pe baza căreia a inițiat seria DOCUMENTE INEDITE, în apariția neîntreruptă a unei reviste de specialitate, precum și în proiecte de cercetare vizând realizarea unor sinteze privind cultura tradițională din sudul Transilvaniei.”

Numele distinsului cercetător se află la loc de cinste în „Dicționarul etnologilor români” realizat de Iordan Datcu (1998, pp. 86-87), precum și în alte lucrări, până la mai recenta „Enciclopedie a reprezentanților scrisului istoric românesc” (vol. III, 2021, pp. 266-267).

În anul în care dl Ilie Moise a împlinit 75 de ani, l-am reîntâlnit, ca moderator al Secțiunii de comunicări literare, la FESTIVALUL INTERNAȚIONAL „LUCIAN BLAGA” de la Sebeș-Alba (v. foto), împovărat de o recunoaștere binemeritată, același spirit comunicativ, cald, prietenos, altruist, mereu preocupat de salvarea și păstrarea patrimoniului cultural spiritual, oral sau non-material (*arhivele de folclor*, în 1930 fiind înființată de clujeanul Ion Mușlea „Arhiva de Folclor a Academiei Române”, iar în 1949 prin grija muzicologului Harry Brauner luând ființă Institutul de Folclor, cu o bogată arhivă fonogramică).

O astfel de arhivă este aceea constituită, din inițiativa profesorului Ilie Moise, în 1977, de *Asociația Folcloriștilor și Etnografilor din județul Sibiu*, având din 1978 un buletin științific „Studii și comunicări”, ajuns la tomul al XXXV-lea, prin grija aceluiași neobosit cercetător etnolog Ilie Moise.

Cunoscându-i, în general, Opera și încercând să deslușesc profilul uman, cărturăresc și spiritual al illustrisimului cercetător Ilie Moise, mă consider între cei o sută și ceva de prieteni menționați într-o „Tabula gratulatoria” din volumul omagial „*In honorem...*”, pe care ni l-a dedicat cu data de „9 mai 2019, Sibiu”, precum și prin mai recentul volum omagial al ICSU Sibiu, „65 de ani...”, oferit în semn de „omagiu, prețuire și aleasă considerație. Sebeș, 13 .V. 2023”... ■

Întru mulți ani, illustrisime Magister ILIE MOISE!
ZENOVIE CĂRLUGEA

ANCA SÎRGHIE

UN EXERCİȚIU SAPIENȚIAL POEMATIZAT

Deși *Călătorie spre centrul ființei* (Editura AIUS, Craiova, 2021) nu este primul volum de poezii pe care Ioan Popoiu mi l-a oferit, consider că titlul ales de această dată exprimă cel mai concludent sensul exercițiului său sapiențial, susținut de o debordantă desfășurare ideatică. După ce la editura Pim de la Iași în 2008 și-a publicat *Vifor eretic* și în 2020 *Întoarcerea fiarei*, volumul *Călătorie spre centrul ființei* își găsește locul în Colecția *Poesii* coordonată la Craiova de Marin Dinu, având ca redactor pe Petrișor Militaru. Scăparea editorilor a fost să omită pe autorul copertei 1 cu un desen suprarealist foarte expresiv. În schimb, aflăm la final ce vecinătate serioasă are Ionel Popoiu în colecția *Poesii*, unde poemele lui apar după alte 54 volume. Iată o ancorare aflată sub semnul unui bun augur.

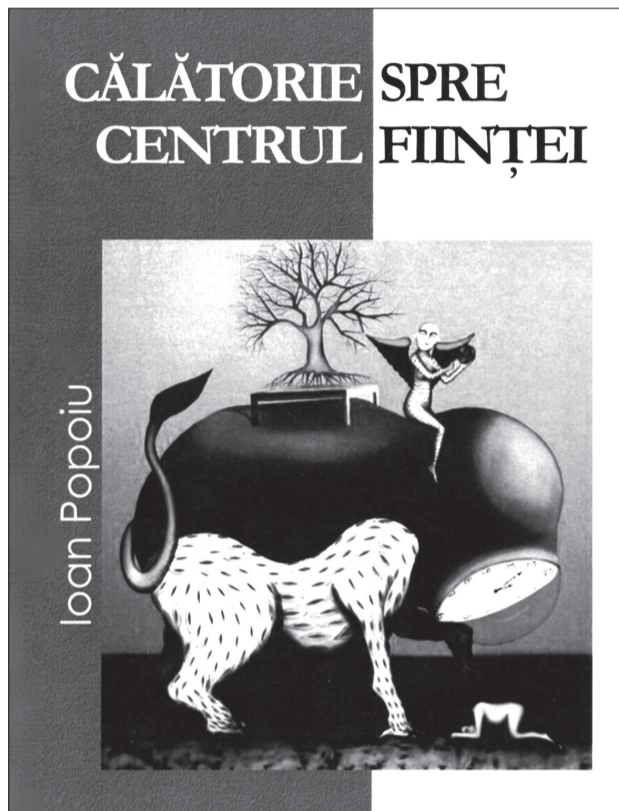
Pentru cei care încă nu-l cunosc pe poetul Ioan Popoiu, ținem să precizăm că autorul *Călătoriei spre centrul ființei* a urmat Liceul de filologie-istorie la Galați, (1967-1971), Facultatea de Istorie – Filosofie la Universitatea „AL. I. Cuza” din Iași, (1972-1976) și Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, (1998-2003), dovedind că s-a format temeinic, atent la sedimentarea cunoștințelor unor domenii congenere. După ce a activat ca muzeograf (1976-1994), s-a dedicat muncii de profesor (1994-2012), dar el a fost preocupat de la vârsta de 23 de ani să intre în viața publicistică. Chiar dacă o anumită discreție îl marchează până în prezent, poetul și eseistul Ioan Popoiu a semnat în revistele reprezentative, precum: „Astra”, Brașov, „Euphorion”, Sibiu, „Logos și Agape”, Timișoara, „Confluente literare”, Sydney, Australia, „Climate literare”, Târgoviște, „Epifania”, Iași, „Porto Franco”, Galați, „Plumb”, Bacău, „Leviathan”, București, „Oltart”, Slatina, „Lumină lină”, New York (SUA), „Alternanțe”, München (Germania), „Convorbiri literare”, Iași, „Tribuna”, Cluj-Napoca. Abia după ce a dobândit o experiență publicistică redutabilă, a înființat în martie 2020, la București, „Ofranda literară”, o revistă de cultură cu apariție trimestrială, ajunsă la anul IV, nr. 20-21. Aici și în „Climate literare” i-am citit eseurile *Pe calea Damascului*, *Hamlet la Elsinore*, *Faust sau drama cunoașterii*, *Don Quijote, cavalerul infinitei iubiri*, care comunică tematic cu poemele volumelor care în anii din urmă îmbogățesc palmaresul literar al poetului. Mă refer, între altele, la *Sindrom apocaliptic*, publicat la Editura Aius din Craiova în 2022, *A șaptea pecete*, Editura Eikon, București, 2022, urmate de *Requiem*, Iași, 2023.

Pentru dl Popoiu cuvântul așternut pe hârtie este un *état d'esprit*, ce însoțește toate celelalte preocupări cotidiene. Am întâlnit nu puțini asemenea oameni deosebiți, care scriu dintr-o nevoie lăuntrică. Una înaltă, care poate să-i definească și să-i sustragă de la nevoi existenței. Un duh al creației îl tutează pe Ioan Popoiu, ca să-l aducă mereu într-o stare de căutare în labirintul sinelui, căutare proiectată consecvent în poemele publicate.

Există în toate aceste volume, cu mici excepții, o particularitate ce-l individualizează pe Ioan Popoiu între poezii prezentului, anume selectarea câte unui moto desprins din literatura universală, de la Shakespeare, Byron, Gerard de Nerval, la Goethe, Rimbaud, Georg Trakl și Borges sau din creația poezilor români preferați, așa ca M. Eminescu, A.E. Baconsky, Liana Nicolae, Ana Blandiana, alături de Mircea Cărtărescu. Prezența pivotantă a unor asemenea personalități certifică lectura temeinică a autorului, care își începe călătoria spre centrul propriei ființe luând ca reper cugetarea unor mari spirite. În poezia *Să-mi țin sufletul în palmă* motoul „în noaptea a treia au căzut toate orele moarte/e plină strada de ele și ne vor acoperi de-ntuneric”, citat din Liana Nicolae, pare că se prelungește în textul cu care începe poemul: „ore goale care ne umplu de spaimă/simt văd cum toate se rostogolesc peste mine/ca-ntr-o avalanșă”. Dicleu al gândurilor, care se derulează intempestiv, fără să lase loc și grijă pentru punctuația clasică, poemele volumului au o ritmicitate interioară, una sinuoasă și inconsecventă, impusă nu de canoane poetice, ci de fluxul mărturisirii.

De la bun început, important de subliniat este faptul că dialogul acesta spiritual, intens și definitiv, nu diminuează nota de originalitate a autorului, ci o po-

tențează, întrucât cugetarea lui Ioan Popoiu se plasează în parametrii actualității, iar pulsul epocii noastre este luat cu luciditate: „noi trăim într-o lume în care visele sunt ucise/ visătorii sunt vânați eventual închiși în rezervații”. Așadar, o viziune concentraționară asupra poetului contemporan. Condiția ideală a creatorului de frumos este nesocotită azi, împinsă în secolul al XIX-lea, acum când „suflete reci cerebrale stăpânesc lumea”, care alunecă iremediabil spre totala disoluție. (*Evul mediu întâmplător*). Acest poem în proză poartă titlul piesei lui Romulus Guga din 1990, comunicând rodnic

cu mesajul acesteia. **Învecinarea cu opere literare ia și forma unor memorări de genul „îți amintești ce evoca / în sufletele noastre tinere Adela de Ibrăileanu/ce lume era aceea înainte de secolul de fier”**, iar ca să ilustreze lumea de poveste, care se îndepărtează, autorul invocă „povestea de dragoste a Tincuței din *Viața la țară*” care simboliza „acele fericite timpuri/ cu oameni ce azi ne par naivi”, cum aflăm din poemul în proză *Undeva departe în timp*, unde catastrofica realitate prezentă este judecată cu cea mai teribilă carte a Evului mediu european în confesiunea: „o crede-mă infernul lui Dante/ în care așează pe Francesca da Rimini/ îmi pare blând și uman...”.

Ca un Dante al timpului nostru, Ionel Popoiu desenează în cuvinte imaginea cutremurătoare a viitoarei tragedii, când „această imensă/falie a timpului care se deschide sub ochii noștri” anunță o apocalipsă temută, căci „deasupra noastră planează un imens ochi roșu însângerat/ care pare să vadă totul și nu promite nimic bun/ molime și bacterii străine în viețile și pe străzile noastre/ profeții sumbre strecoară spaimă în inimile noastre/ nu știm unde să mergem nu există refugiu” (*Memoria suferinței*).

Bazat pe plaja livrescă a inspirației astfel circumscrisă, autorul creează o poezie existențială copleșită de întrebări nedezlegate, fără să mai aibă grijă pentru imaginea artistică tradițională în sine, cu ritm și rimă, acum când condiția noastră umană „e mai mult decât tragică”, oamenii trăind într-un „univers ostil”, străin de idealurile noastre, oscilant și chiar „dinamitat”. Croiul versului clasic este abandonat în favoarea unei proze confesive tumultuoase. Cititorul asistă la o recentrare a lumii în jurul eului poetic, într-un anotimp al înfriguratei căutări. Ceea ce încearcă să regăsească poetul este „normalitatea care nu mai există”, întrucât el s-a pomenit într-o „lume devastată fără repere” (*Undeva departe în timp*). Chiar noțiunea de normalitate nu are o dimensiune unică și poetul refuză normalitatea mediocră, una „vecină cu liniștea rumegătoarelor” și identificată cu „letargia cotidiană”, căreia-i preferă starea de disperare. În viziunea catastrofică a poetului, noi, oamenii, „trăim ca și când ne-am afla zilnic pe puntea Titanicului”, pentru că „am pierdut ancora de salvare și plutim în derivă cu sufletul gol sub un cer gol pe un pământ gol...” (*La cea mai mare răscruce*)

Dacă Nicolae Dan Frunteletă deplângea istoria țării sale blestemată în versuri ca: „Eu, de la Dunăre-n jos, de la Dunăre-n sus/ eu, între turc și-ntre rus/ Doamne, balada a murit prea demult/ doar ecoul ei târziu îl mai ascult/ Doamne, se repetă istoria/ simt până-n nervi nenorocul, mânia./ foaie verde, nu mă pierde./ foaie verde, România”, cum afirmă în *Elegie balcanică*, Ionel Popoiu are o cu totul altă perspectivă a nefericirii românești, întrucât „noi a trebuit foarte devreme/să privim în ochii realității/să vedem de-aproape chipul fiarei” pentru că în viziunea lui noi, români, „suntem fiii / Gula-gului am trăit într-o țară piteștizată o lume terifiantă”. (*Undeva departe în timp*)

Apreciem că versurile acestui volum au funcție de placă turnantă pentru propriul destin al poetului. Un asemenea spirit al extincției a fost datorat marelui existențiale ulterioare, pentru că începutul de drum a fost unul luminos, cum mărturisește poetul în poemul *Ca pe o carte inițiativă*, unde putem descoperi entuziasmul din tinerețe, când „toate potecile lumii/ mă atrăgeau pășeam însetat pe fiecare/ să nu-mi scape nimic să nu-mi fie străină nicio licoare/eram un mare iubitor de elixire”. Ionel Popoiu și-a conceput viața la modul goethean, „ca o lungă călătorie inițiativă”, una al cărei target este identificarea omului cu universul, căci „nu e nevoie să ajungem în alte galaxii/suntem aceleași ființe umane tot pe noi ne vom descoperi/ în imensul univers centrul lumii e-n noi în fiecare din noi/nu există o lume în afara noastră...” (*Trezirea era aproape*) Autorul are o teorie proprie a raportului dintre om și universul cosmic. El însuși fiind o făptură cosmică peste care a trecut „tăvălugul timpului”, se confesează cu febrilitate: „încerc cu greu să mă reconstitui/ din părțile risipite în toată galaxia”. Dar tot ce realizează prin zbuciumul său, pe care altundeva l-ar dori ridicat la nivel hamletian, este o dezintegrare ce-l transformă în cenușă, întrucât „locuim deja în anticamera sfârșitului” (*Nu mai rămâne decât cenușa*). Formulările primesc adesea puteri veridictuale: „noi trăim de fapt doar jumătăți de adevăr”, drept care degradarea lumii de second hand în care se mișcă îl îngrozește și îl dezgustă. Ipostazierile sapiențiale îl conduc la o sfredelitoare căutare a eului. Chiar și titlurile pot deveni sentințe ca la poemul *Adevărata existență este necunoscută*, formulare ce-și pierde concizia specifică genului artistic abordat.

Cel mai temut spectru, așadar, este cel al propriei conștiințe: „privesc în mine ca-ntr-un abis” (*Ars antipoetica*) Poetul se întreabă cu o neliniște dusă până la disperare: „voi afla vreodată cine sunt/ cine este cel ce locuiește acest nume”. Poezia textului nu derivă din ritm și rimă clasică, nici din metafore surprizătoare, ci din viziunea unei imaginații debordante, întrucât autorul își repopulează eul cu „peisaje selenare”, el simțindu-se „osândit/ într-un exil fără sfârșit”, așa cum sună și titlul poemului. Dialogul eului său cu Cosmosul are dimensiuni spectrale în confesiunea: „nu-mi pot aduna ființa/sunt risipit în toate ungherele galaxiei”. Verdictele se pronunță cu energie globalizantă: „suntem/marii bolnavi ai universului”, într-o lume absurdă, satanizată prin criza de valori pe care o traversează. Atunci când anunță „strigătul în pustiu al ființei noastre rănite”, ideea nu este una de inspirație argheziană, ci viziunea lui Ionel Popoiu este cosmicizată apocaliptic. În optica sa, omenirea intră într-o „fundătură universală” acum când „infernul nu mai e în teologie ne surâde de peste tot”. (*Această umanitate deabusolată*) Dicleul gândurilor este bântuit de un fior al extincției într-un „Univers amenințat de negație”. Prospectând noua lume, poetul o vede contorsionată de „un Golem care strivește totul în cale”.

Există în poemele volumului un același spirit neliniștit, de cercetare prospectivă privind fundamentele vieții, ce dă unitate întregului, axat pe o meditație de vie responsabilitate asupra destinului istoric al ființei umane. Tensiunea punerii în ecuație mentală a existenței marchează dicleul până la final în poemul *Ce adâncă noapte este în noi*, susținut de versurile unui sonet shakespearian, dovedind că citatele alese ca moto fac parte din însuși mecanismul creației la Ionel Popoiu, un cugetător și un moralist de mare forță, un căutător de cursă lungă în labirintul sinelui și în cel al istoriei. ■

LA JUBILEU – XX

➤ *Urmare din pag. 1*

„Necesitatea unei reviste de cultură, în care să se reflecte toate inițiativele, proiectele, realizările și activitățile concrete ale oamenilor de cultură și artă din Gorj (și nu numai din arealul a ceea ce numim „Gorjul cultural”) nu mai trebuie, îndeobște, argumentată aici (...) Ne-am angajat noi a demara acest proiect cultural, urmărind a revigora un climat de emulație revuistică în urbea de pe Jiu, unde, se zice, s-au înmulțit creatorii și pasionații de cultură pe metru pătrat! (...) Oricine dorește să se exprime și are, evident, ceva de spus în domeniul cultural-artistic este binevenit în coloanele publicației. Nu vom cultiva spiritul de „bisericeuță”, nici acel individualism așa-zis „elitist”, suficient sieși, ci vom deschide paginile revistei (desigur, în cadrul unor exigențe valorice) tuturor celor capabili de exprimare literar-artistică și pasionați de cultură.”

Dar revista își propunea totodată, dincolo de „declarația de independență” (de a nu fi subordonată instituțional și de a nu face politică), să nu rămână strict în cadrele unui localism, fie el și „creator”, asigurându-și o deschidere mai largă: „deschiderea publicației și către alte zări, năzuind, dincolo de localismul creator, la un impact mai larg în viața culturală românească”. (Anul I, nr. 1/ 2005, p. 1-2).

Apărută în format tabloid, cu primele trei numere de 30 și 40 de pagini, „Portal-MĂIASTRA” s-a stabilizat la 52 de pagini începând cu numărul 4/2005 până azi, deși, iar în cazul unor numere comasate, trimestrialul a ajuns la 76 pagini (Nr. 1-2/2022), ba chiar la 112 pagini (Nr. 3-4/ 2021) și 144 pagini (Nr. 1-2/2021).

Beneficiind de contribuția unor valoroase condeie locale, dar și din spațiul culturii naționale (inclusiv din Basarabia, Bucovina ori Banatul sârbesc) ori de colaborarea unor scriitori de pe meridiane euro-atlantice (USA, Australia, Canada, Spania, Franța, Germania etc.), revista a fost și este urmărită, după inițierea unei arhive în mediul virtual din multe puncte de pe mapamond, după cum ușor putem constata în calitate de administrator al blogului respectiv (<https://zenoviecarlugea1950.wordpress.com/portal-maiastra>).

În cele două decenii de apariție *sine hiatu*, putem spune că „Portal-MĂIASTRA” a devenit o tribună culturală de exprimare liberă, promovând atât creația ca atare (poezie, proză, teatru) cât și cercetarea literară (studii și eseuri de teorie, critică și istorie literară), precum și fenomenul artistic, Argezi și Brâncuși fiind teme permanente și „modele” în crearea de noi și noi valori.

Acum, la acest jubileu, se cuvinte să amintim și marile pierderi, de-a lungul celor douăzeci de ani – personalități care și-au pus amprenta pe specificul și calitatea publicației, neuitații: **Ovidiu Drimba** (președinte al Colegiului de redacție în perioada 2007-2017, urmat, de la nr 3/2017 până azi de poetul și criticul literar **Gheorghe Grigurcu** și **Mircea Popa**), **Ion Pogorilovschi**, **Nina Stănculescu**, **Grigore Smeu**, **Sorana Georgescu-Gorjan**, **Traian Diaconescu**, **Gheorghe Pavelescu**, **Ion Miloș**, **Adam Puslojić**, **Iuliu Pârvu**, **Dumitru Daba**, **Valentin Tașcu**, **Sabin Popescu-Lupu**, **Romeo Ionescu**, **Romeo Magherescu**, **Viorel Gârbaciu**, **Ștefan Stăiculescu**, **Ion Șoldea**, **Titu Pânișoară**, **Ion Cepoi** ș.a.

Se cuvine, de asemenea, să mulțumim colegilor de drum lung, care ne-au rămas alături și fără a căror contribuție revista nu ar fi putut rezista valoric: Nicolae Mareș, Nicolae Dragoș, Ion Talos, Nicolae Georgescu, Mircea M. Pop, Valentin Coșereanu, Tudor Nedelcea, Monica Grosu, Ion Mărgineanu, Ioan Șt. Lazăr, Lucian Gruia, Aureliu Goci, Constantin Zărnescu, Constantin E. Ungureanu, Marin Iancu, Alex Gregora, Florian Copcea, Zoia Elena Deju (secretariat tehnic), Alexandra Andrei, Romulus Iulian Olariu, Ion Popescu-Brădiceni, Lazăr Popescu, Florian Saioc, Adrian Frățilă, Aurel Antonie ș.a., precum și valoroșilor noștri colaboratori din țară și străinătate, care ne surprind mereu cu materiale de un larg spectru tematic și de un inedit mult apreciat (lista este atât de lungă, dar poate fi consultat „Dosarul bibliografic” cu toate contribuțiile, sute de nume, postat la secțiunea „Portal-MĂIASTRA” pe blogul de pe situl „word.press” amintit).

Capacitând în colegiul de redacție scriitori gorjeni și din alte filiale ale U.S.R. din țară, inclusiv din străinătate, am putut asigura nu numai calitatea dar și circulația publicației într-un spațiu cultural mai larg, revista creându-și un culoar distinct în peisajul revuistic atât de diversificat și reușind din 2014 (Anul X, Nr. 2/39) să apară „Sub egida Uniunii Scriitorilor din România”.

Un gând de grațitudine pentru instituția sub girul căreia apare azi revista, CJCPCT Gorj (director: Pompiliu Ciolacu), cu sprijinul Consiliului Județean Gorj.

Publicăm începând cu acest număr o parte din nenumăratele mesaje primite cu prilejul prezentului jubileu - *împlinirea a două decenii de apariție neîntreruptă*, marcând o îndreptățită pagină de istorie culturală locală și nu numai. ■

ZENOVIE CÂRLUGEA

Directorul proiectului
„Portal-MĂIASTRA” – Tg.-Jiu

**Trimestrial de cultură editat de
CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU PROMOVAREA ȘI CONSERVAREA CULTURII TRADIȚIONALE GORJ**

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

cu sprijinul **CONSILIULUI JUDEȚEAN GORJ**

COLEGIUL DE REDACȚIE:

**GHEORGHE GRIGURCU – președinte de onoare
MIRCEA POPA**

NICOLAE DRAGOȘ, NICOLAE GEORGESCU, CONSTANTIN E. UNGUREANU, MARIN IANCU, MONICA GROSU,
LUCIAN GRUIA, AURELIU GOCI, IOAN ST. LAZĂR, NICOLAE MAREȘ, ION MĂRGINEANU, TUDOR NEDELCEA,
MIRCEA M. POP, ALEX GREGORA, ION TALOȘ, ZOIA ELENA DEJU, FLORIAN COPCEA.

Director de proiect: ZENOVIE CÂRLUGEA

**Tiparul: S.C. TIPOGRAFIA PROD COM S.R.L. Târgu Jiu
Tehnoredactare: RODICA TEIȘI**

Luminoiul

Într-o dimineață oamenii din ținutul acela se pomeniseră cu Ovoidul uriaș acolo pe o terasă cu gențiene, mai sus de drumul ce venea de departe și cobora adânc în țară

Se spunea că o pasăre uriașă a trecut peste locurile acelea: un Archeopterix ba un Phoenix îi contrazic iubitorii de mitologii, de nu va fi și Ceva venit din afunde cériști –

de va fi fost aceea o mare înaripată, de unde venea? încotro se ducea? cum i-a fost popasul? de ce acolo și nu dincolo de păduri, pe dealurile cu nesfârșite șesuri? încă se mai întrebă josenii de rând și tâlcuitorii împărăției

„Acolo trebuie să rămână Oul luminos ca soarele din cer”, au hotărât solomonarii, mistagogii descântătorii - a-l lua de acolo înseamnă blestem de moarte, cutremure, foc, grindină, ciumă bubonică, invazie de lăcuste și alte până la zece plăgi:

râuri de sânge, broaște, țânțari și tăuni, întunericul de trei zile înspăimântător moartea celor întâi-născuți

Odată lămurit împăratul, s-a hotărât: din carierele de marmura să se taie un soclu conic pe care să fie ridicat Oul luminător în nopți ca Soarele, iar ziua recăpătându-și aspectul de ou perfect, lăptos, atât de transparent că i se vedeau discul germinativ, bănuții de sămânță din gălbenuș cum la acelea alese de pus sub cloșcă

Odată cu Asfințitul și apariția lunii călare pe dealul dinspre Soare-Răsare, Oul se aprindea intens, mare, lucios ca argintul galben - devenea din alb ușor rozaliu, apoi muiat în aur și tot mai aprins, luminând ca un soare până hăt departe spre lanțul muntos lucindu-i coama de zăpadă

Uimire totală! Minune mare! Miracol! bietul drumeag năpădit de ierburi se făcuse drum de caleașcă împărătească, apoi șosea pietruită, largă, cu umbrel de un neconținut du-te - vino, ce mai pelerinaje de nu li se vedea capătul! oameni de ordine călări îndemnând lumea să circule, sa nu creeze aglomerării

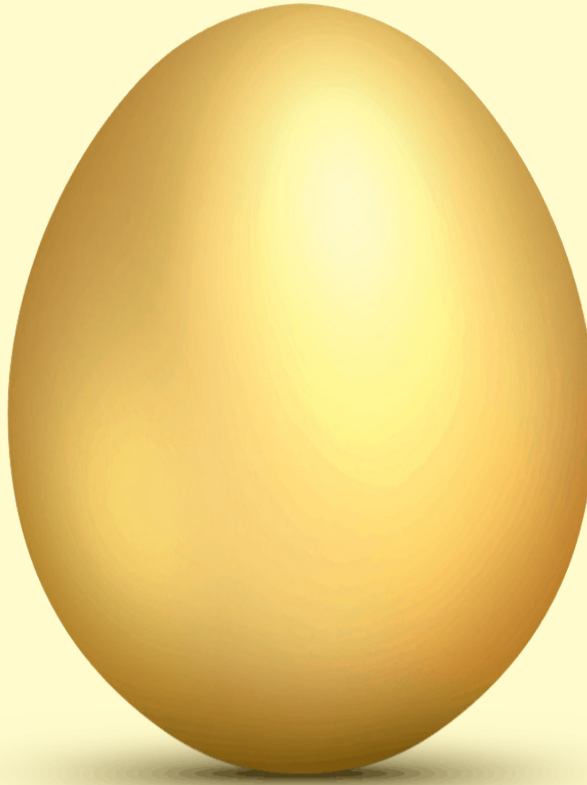
Cei ajunși ziua prin partea locului nu puteau să vadă decât ovoidul lucind lăptos, transparent în lumina Soarelui de i se puteau număra prin coajă și membrană bănuții de sămânță din gălbenuș...

-„Ovoidul ăsta parcă este Negresa albă?” se minuna un iubitor al statuarei lui Brâncuși...

- „Da de unde, replică un bătrân cu pălărie din pai de orez și cu mâna la ochi. Negresa aia de zici mata are coc, buze și un punct de sprijin, este bine fixată, pe când oul ăsta misterios este legat cu funii”...

-„Poate și Măiastră șlefuită de aur cu ciocul adulmecând siderale nemargini, semințe de Căi lactee...” reveni bătrânul cu pălărie din pai de orez, dar nimeni nu mai zise nimic cu gândul în altă parte...

Soclu - de înălțimea unui călăreț prin lanurile scitice de altădată - fusese sculptat de meșterii pietrari sub forma unui stâlp ușor conic și spiralat, cu baza în jos și coroniță de lauri la partea de sus - și acum alți meșteri mari îl ridicau cu niște parâme pe scripeți (se lansase ideea ca partea de sus să fie puțin adâncită cât să țină Oul cu camera de aer în jos)

-„Dar oricând poate să cadă, la un cutremur, la un vânt mai puternic” protestau iubitorii de stabilitate și opere perfecte...

Și tot așa zilele treceau, nopțile și ele scăldate în alba văpaie solară a marelui ovoid

Deși lucea noaptea ca Soarele zilei la meridian, lumina oului nu ardea, nu orbea, nu pârljolea, puteai sa te apropii, să pui mâna, să-l iei în brațe,

era de o strălucire nefirească - lumină preacurată ce satură pe flămânzi și-i adapă pe însetați, necreată, care nu te orbește, nu te arde, nu pârljolește cu văpăi iulienne...

-„Dumnezeiască Lumină, frați intru Hristos!” binecuvântau oamenii eccliesiei închinându-se adânc, ca la icoana Precistei cu chipul în raze de Aur...

Într-un asfințit când Oul încet-încet începea să strălucească mai aprins decât luna de argint galben peste păduri, pe acea vreme de vie trezvie veni un călăreț dinspre munte pe mândru cal alb cu coamă de nouri sirius și stea de aur în frunte - „Bună vreme, faur-auri ai împărăției! Dar ce faceți domniile voastre, ați legat Oul cu odgoane!” - „Nu avem altcum!”, se își straja-meșterul, ridicând capul din chipiul cu panglică roșie și cu de alamă însemne împărătești...

-„Dar eu pot să-l fac să stea drept”, zise călărețul aplecându-se ușor peste coama aprinsă a calului celui alb cu stea în frunte.

Dar nu acum când strălucește și e tare ca aurul, ci mâine când acest Ou de Archeopterix, mă rog, de Phoenix ori minune ce-o fi din ceruri își recapătă frăgezimea de-i poți vedea bănuțul de sămânță...”

-„Curioși s-o vedem și pe-asta!”, își ridică de pe ochi chipiul straja-meșterul - faur-aurii însă tăceau mălc.

-„Atunci îngăduiți-mi, rogu-vă, să fac mas la vatra voastră scăldată în lumina solară!”... Încuviințară cu toții...

Trecu noaptea scăldată-n orbitoarea lumină, abia se mai zăreau câteva stele și luna în inel de ceață pierdut icusar prin volburi cerești - în ridicarea soarelui oul se stinge încet devine fraged, transparent ca bobul îmbrumut de strugure de-i poți număra sâmburii, precum se vedea bănuțul de sămânță din gălbenuș...

Se aștepta urcarea soarelui la meridian - când voinicul sări pe calul cel alb cu coama de nouri albi și steauă de aur în frunte se apropie, dezleagă oul din funii, îl luă ușor în brațe, îl ridică precum un nou-botezat din cristelniță - și dintr-odată izbi Oul pe soclu neted, ca pe o farfurie la micul dejun, și așa Ovoidul rămase acolo ca împietrit...

-„Ăsta trebuie să fie din neamul Columbului, descoperitorul Lumii Noi!” glumi un slăbănog pleșuv, dar nimeni nu răsese...

-„Ba chiar din stirpea Macedoneanului, tăind el dintr-o lovitură funiile cu scripeți ce țineau oul drept!” își murmură-n barbă însoțitorul mult mai în vârstă al slăbănogului...

Stupefacție! Nimeni nu a zis nimic! Se auzeau doar bătăile de pleoape ale celor de față, primenindu-și ochii, nevenindu-le să creadă...

-„Nu vă temeți că oul nu ar mai putea fi întreg, zise voinicul. El stă întreg pe camera de aer, nici vijeliile aprige, nici uraganele ori vreo tornadă nu-l pot clătina! Bucurați-vă! Acum acest Ou mirabil va topi beznele ca o lampă solară ferindu-vă de toate negrele spectre... Bucurați-vă de Luminoiul ce vi s-a dat!

Și tot minunându-se meșteri și pelerini, veni asfințitul și ovoidul începu a se aprinde... Atunci călărețul trecu aplecându-se prin fața Luminătorului-celui-nou și se pierdu pe un drum de raze într-un orizont de spintecate străfulgerări, o lumină crucificată...